T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ḤİKÂYÂT (Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin, Gramatikal Dizin-Sözlük, Tıpkıbasım)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FEYZULLAH DİVLİ

KOCAELİ 2019

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ḤİKÂYÂT (Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin, Gramatikal Dizin-Sözlük, Tıpkıbasım)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FEYZULLAH DİVLİ

DANIŞMAN: PROF. DR. ADNAN RÜŞTÜ KARABEYOĞLU

KOCAELİ 2019

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ḤİKÂYÂT (Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin, Gramatikal Dizin-Sözlük, Tıpkıbasım)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: FEYZULLAH DİVLİ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 04. 12. 2019/30

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Adnan Rüştü KARABEYOĞLU

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Münevver TEKCAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Abidin KARASU

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Üniversitede öğrencilik yıllarımdan bu yana zengin sözlü ve yazılı edebiyata sahip Türk Edebiyatına ve bu edebiyatı oluşturan Türk diline hayranlığım dolayısıyla sürekli bir araştırma içindeydim. Yaşadığı coğrafyanın, dini inançlarının ve dolayısıyla dilinin tarih boyu değişkenliği, nihayetinde binlerce kilometre toprağın mineraliyle zenginleşmiş uzun bir nehrin Anadolu havzasına dökülmesi olarak imgeleyebileceğimiz Türkçe, elbetteki sadece Anadolu sahasında değil, Türk milletinin ayak bastığı, saz çaldığı, söz söylediği her coğrafyada ses ve şekil özelliklerinden söz varlığına değin en ince ayrıntısına kadar araştırılmayı hak eden bir dildir.

İşte bu Türkçe sevdasıyla yüksek lisans programına başladım. Eski Türkçeden Anadolu ağızlarına kadar çok faydalandığım ders aşamasından sonra tez konusu olarak daha önce transkripsiyonu ve dil incelemesi yapılmamış el yazması bir metin çalışmak, bu noktada dilimizin tarihi serüveninin gizli ve karanlık kalmış bir sayfasına ışık tutmak istedim. Bu vesileyle Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Bölümü 06 Hk 1637/5 numarada kayıtlı "Hikāyāt" adlı eseri Danışman Hocam Prof. Dr. Sayın Adnan Rüştü Karabeyoğlu'nun da tavsiyesiyle tercih ettim.

Eser ile ilgili daha önce herhngi bir çalışma yapılmamış olması dolayısıyla; transkripsiyon ve dil özellikleri itibariyle hiçbir ayrıntı gözden kaçırılmamaya dikkat edilerek bir çalışma yürütmeye gayret ettik. Gerek söz varlığı, gerekse ses ve şekil özellikleri itibariyle titiz bir çalışma ortaya koyduk.

Müstensihini ve istinsah tarihini bilmediğimiz sekiz hikâye, bir ilahi ve bir kasideden oluşan ve kırk bir varak olan metnimizde, bizce dilimizin tarihi gelişim sürecine katkı sağlayacak önemli ipuçları yakaladık. Çalışmamızın sonuç bölümünde metinden çıkardığımız tüm veriler doğrultusunda metnin yazıldığı dönem ve bölgesel ağız özellikleri açısından bir sonuca ulaşmaya çalıştık.

Uzun soluklu çalışmamda derslerinden Türk dili ve kültürü üzerine fazlasıyla nasiplendiğim tüm öğretim üyesi hocalarıma; yoğun ve titiz bir süreç olması dolayısıyla sabrını ve sevgisini benden esirgemeyen aileme ve tüm dostlarıma; özellikle de tecrübesini, bilgisini, emeğini, güvenini ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen Danışman Hocam Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Adnan Rüştü Karabeyoğlu Hocam'a çok teşekkür ediyorum.

Ne kadar yorucu ve fedakârlık gerektiren bir süreç yaşamış olsam da tesellim ve temennim, bu çalışmayla yüce Türk milletine ve onun ana sütü kadar saf ve helal diline bir katkı sunabilmiş olmaktır.

Feyzullah DİVLİ
Kocaeli 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
İÇİNDEKİLER II
ÖZET VI
SUMMARY VII
KISALTMALAR VIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ IX
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESERİN TANITIMI 4
1.1. ESER HAKKINDA 4
1.1.1. Nüshaları 4
1.1.2. Eserin İçeriği 9
1.1.2.1. Hiḳāyet-i Ebū Daḥdaḥ 9
1.1.2.2. Ḥikāyet-i Ḥaẕreti ʿOs̱mān 10
1.1.2.3. Ḥikāyet-i Münāfiḳlar 10
1.1.2.4. Ḥikāyet-i Cābir Enṣārī 11
1.1.2.5. Ḥikāyet-i Aḫlāḳu'n-Nebī ʿAleyhi's-selām 11
1.1.2.6. Ḥikāyet-i Şām İlinde Bir Yahudi 11
1.1.2.7. İlāhi 12
1.1.2.8. Ḥikāyet-i Ebu'l Maḥcen 12
1.1.2.9. Başlıksız Manzūme 12
1.1.2.10. Fī Beyān Ḳaṣīde-i Naṣīḥat 12
1.1.3. Eserin Dil Özellikleri 12
1.1.3.1. Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Ses Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi 13
1.1.3.2. Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Şekil Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi 15
1.1.3.3. Osmanlı Türkçesinin Belli Başlı Ses Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi 17
1.1.3.4. Osmanlı Türkçesinin Belli Başlı Şekil Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi 18
1.1.3.5. Diğer ikili kullanımlar 20
1.1.4. Üslûp Özellikleri 21
1.1.5. İmlâ Özellikleri 22
1.1.5.1. Kelimelerin Farklı Yazılması 22

1.1.5.2. Kelimenin Yanlış Yazılması 23
1.1.5.3. Kelimelerde Bazı Harf ya da Hecelerin Eksik/Fazla Yazılması 23
1.1.5.4. Eklerin Yazımında Farklılıklar 24
1.1.5.5. Ünlülerin Yazımında Farklılıklar 25
İKİNCİ BÖLÜM
2. DİL İNCELEMESİ 28
2.1. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ 28
2.1.1. Ünlülerin Yazılışı 28
2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı 31
2.1.3. Bitişik ve Ayrı Yazılan Kelimeler 33
2.2. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ 34
2.2.1. Ses Düşmesi 34
2.2.1.1. Ünlü Düşmesi 34
2.2.1.3. Karşılaşan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme) 35
2.2.1.4. Hece Yutulması 35
2.2.2. Ses Türemesi 35
2.2.2.1. Ünlü Türemesi 36
2.2.3. Ses Değişmeleri 37
2.2.3.1. Ünlü Değişmeleri 37
2.2.3.2. Ünsüz Değişmeleri 43
2.2.4. Ses Uyumları 45
2.2.4.1. Ünlü Uyumu 45
2.2.4.1.1. Damak Uyumu (kalınlık-incelik uyumu) 45
2.2.4.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-yuvarlaklık uyumu) 46
2.2.4.2. Ünsüz Uyumu 46
2.3. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ 47
2.3.1. Kelime Yapımı 47
2.3.1.1. Yapım Ekleri 47
2.3.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler 47
2.3.1.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler 49
2.3.1.1.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler 50
2.3.1.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler 52
2.3.2. İsimler ve İsim Çekimi 53
2.3.2.1. Çokluk Eki 53
2.3.2.2. İyelik Ekleri 53

2.3.2.3. Aitlik Eki 54
2.3.2.4. Hāl Ekleri 54
2.3.2.5. Eşitlik Hâli 57
2.3.2.6. Vasıta Hâli 58
2.3.2.7. Yön Eki 58
2.3.2.8. İsimlerde Soru Şekli 59
2.3.2.9. İsimlerde Bildirme (Ek-Fiil) 59
2.3.2.9.1. Görülen Geçmiş Zaman (-idi) 59
2.3.2.9.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman (-imiş) 60
2.3.2.9.3. Geniş Zaman (-idir) 60
2.3.2.9.4. Şart (-ise) 61
2.3.3. Sıfatlar 61
2.3.3.1. Niteleme Sıfatları 61
2.3.3.2. Belirtme Sıfatları 62
2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları 62
2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları 62
2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları 62
2.3.3.2.4. Soru Sıfatları 63
2.3.4. Zamirler 63
2.3.4.1. Şahıs Zamirleri 63
2.3.4.2. İşaret Zamirleri 65
2.3.4.3. Dönüşlülük Zamirleri 66
2.3.4.4. Soru Zamirleri 66
2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri 67
2.3.4.6. Bağlama Zamirleri 68
2.3.5. Zarflar 69
2.3.5.1. Zaman Zarfları 69
2.3.5.2. Nitelik Zarfları 70
2.3.5.3. Yer-Yön Zarfları 71
2.3.5.4. Soru Zarfları 72
2.3.5.5. Azlık-Çokluk Zarfları 72
2.3.6. Edatlar 73
2.3.6.1. Bağlama Edatları 74
2.3.6.2. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları 76
2.3.6.3. Seslenme Edatları 77
2.3.6.4. Son Çekim Edatları 77

2.3.6.5. Ünlem Edatları 79
2.3.7. Fiiller ve Fiil Çekimi 79
2.3.7.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri 79
2.3.7.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri 80
2.3.7.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri 81
2.3.7.2. Fiil Çekiminde Zaman 82
2.3.7.2.1. Basit Zamanlı Kipler 82
2.3.7.2.2. Birleşik Zamanlı Kipler 92
2.3.7.3. Fiil Çekiminde Soru Şekli 94
2.3.7.4. Fiilimsiler 95
2.3.7.4.1. İsim-Fiiller 95
2.3.7.4.2. Sıfat-Fiiller (Partisipler) 96
2.3.7.4.3. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar) 97
2.4. CÜMLE BİLGİSİ 99
2.4.1. Anlamına Göre Cümleler 99
2.4.2. Yüklemine Göre Cümleler 100
2.4.3. Yapısına Göre Cümleler 102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN 106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİZİN-SÖZLÜK 186
4.1. GENEL DİZİN 186
4.2. KİŞİ ADLARI DİZİNİ 275
4.3. ETNİK ADLAR DİZİNİ 280
4.4. YER ADLARI DİZİNİ 281
SONUÇ 282
KAYNAKÇA 292
EKLER 295
ÖZGEÇMİŞ 336

ÖZET

İçindeki hikâyelerin müellifi, musannifi ve müstensihi belli olmayan "Hikâyât" Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Bölümü 06 Hk 1637/5 numarada "Hikāyāt" adı ile kayıtlıdır. 20a sayfasında 7 satır, 30b sayfasında ise 10 satır olması dışında, her sayfada bir sütun ve 11 satır bulunmakta olup 41 varaktır. Eserde sekiz dini hikâye, bir kaside ve bir ilahi bulunmakta olup, hepsi manzum kaleme alınmıştır. Eserde sırasıyla Ebū Dahdah, Hazret-i Osman, Münâfıklar, Câbir-i Ensârî, Ahlâk-ı Nebî, Şam'da Bir Yahudi, Mevlûd-i Şerif İlâhisi, Ebu'l Mahcen İle Münâfıklar, başlığı olmayan ama Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşaa etmesi ile ilgili bir hikâye ve Kasîde-yi Nasîhat yer almaktadır. Hikâyât'ta anlatılan gerek kıssalar gerekse dinî nasihatler, ulema sınıfından ziyade avâma dinî-tasavvufî değerleri, akideleri, Hz. Muhammed'in yüceliğini anlatmak amacıyla telif ve tasnif edilmiştir. Bu nedenle metinler, edebî kaygıdan uzak eğitici-öğretici nitelik taşımaktadır. Eserde anlatılan hikâyeler mesnevi nazım şekliyle yazılmış olsa da beyitler halinde değil, mısralar halinde yazıya geçirilme söz konusudur. Zaten eserin ilerleyen bölümlerinde mısra ve beyit bütünlüğünün bozulması nedeniyle mesnevi nazım şekli özelliği ve uyak düzeni de tamamen bozulmuştur.

Bu tezde; Türk edebiyatında hikayecilik geleneği ve manzum hikayeciliğin gelişim sürecine kısaca değinilmiş, Hikâyât adlı eserin ilmî transkripsiyon alfabesiyle neşri yapılmış, içeriği, dili, üslûbu, şekil özellikleri açısından tetkik ve incelemesi yapılmış, müellifi, müstensihi ve neşriyat tarihi bilinmemesi dolayısıyla ancak eserin dil özellikleri üzerinden bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, kıssa, Hz. Muhammed, din-tasavvuf

SUMMARY

"Hikayat", where writer, classifier and duplicator is not known, is registered with the number 06 HK 1637/5 to Ankara National Library Handwritten and Rare Works of Art Department. Except from there being seven lines on page 20 a, eleven lines on page 30 b, there is one column, eleven lines on each page and it is fourty-one sheets of paper. There are eight religious stories, one eulogium and one chant in the work. Each of them is written in verse. In the work Ebu Dahdah, Hazret-i Osman, Munafıklar (the Mischief-makers), Cabir-i Ensari, Morals of the prophet, A Jewish in Damascus, The Chant of Mevlud-i Şerif, The Mischief makers with Ebu'l Mahcen, a story which has not tittle and is about Prophet İbrahim's Constructing Ka'bah / Kaaba, the Eulogium of Advices comes in the order of appearance.

Both the tales and the religious advices told in Hikayat are compiled and sorted out to tell religious sufistic values, creed and dignity of prophet Muhammed to the common people rather than scholars. Therefore the texts have educatory features rather than literary purpose. Even though the tales are written in masnavi poetry style, they are written in verse, not in couplets. As a matter of fact, masnavi poetry-style features and rhyme scheme is disturbed completely in the following sections by the reason of disintegration between verses and couplets.

In this thesis, it is briefly mentioned to story telling tradition and development of poetic storytelling in Turkish literature, the work named as "Hikayat" is publicated with scientific transcription alphabet, it is analyzed in terms of content, language, genre and features. Owing to the fact that its writer, classifier, duplicator and publication date is not known, it is tried to come to a conclusion through linguistic features.

Key Words: Story, tale, prophet Muhammed, religion, mysticism.

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

bkz.: Bakınız

c.: Cilt

çev.: Çeviren

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

ET: Eski Türkçe

Far.: Farsça

haz.: Hazırlayan

İA: İslam Ansiklopedisi

Moğ.: Moğolca

OT: Osmanlı Türkçesi

s.: Sayfa

S.: Sayı

Soğd.: Soğdca

TDK: Türk Dil Kurumu

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TT: Türkiye Türkçesi

TTK: Türk Tarih Kurumu

Yay: Yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ٹ	ṯ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

GİRİŞ

"Hikâye" kelimesi ilk defa 9. yüzyılda Cehiz tarafından kullanılmış (Alptekin, 2011: s. 15) olup Arapça'da **"kıssa ve rivayetin karşılığı olarak ortaya çıkmış daha sonra, eğlendirmek amacıyla taklit"** anlamını kazanarak edebi bir tür biçimine dönüşmüştür (Elçin, 1986: s. 468).

Kelime anlam olarak; **"bir sözü ve haberi nakl veya rivayet eylemek, bir nesneye benzemek, bir kimseyi fi'len yahut kavlen taklit eylemek"** (Efendi, Mütercim Asım, 2014: c: 06 s. 5706**), "nakl, beyan, bir vak'ayı hikaye, bir hususun hikayesi, bazı vukū'ātın hey'et-i mecmuası"** (Naci, 1322: s. 358), **"nakl etmek, bir vak'a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivayet"**, **"hakiki veya uydurma ve ekseriya hisse yapmaya mahsus sergüzeşt ve vukū'at"** (Sami, 1992: s.554) manalarını içermekte; terim anlamı olarak ise, **"hayatın küçük anlarını olaylar, kişiler, zaman ve mekan unsurlarıyla ve edebi dilin imkânlarıyla sunan"** (Elmas, 2017: s. 1) bir edebi tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk edebiyatında hikâyecilik geleneğini İslamiyet'ten önceki dönemlere hatta Orhun Abideleri 'ne dayandırmak mümkündür. Ancak Göktürkler 'den sonra tarih sahnesinde yer alan Uygurlar döneminde çeşitli dillerden tercüme edilen hikâyeler; "10 yüzyılda Toharca'dan çevrilen Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi (bkz. Hüseyin Namık Orkun, Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası, İst. 1940), Şilāzin adlı bir mütercim tarafından aynı dilden çevrilen Çaştani Bey Hikâyesi (Bkz. D.A.V Gabain, Çaştani Bey Hikayesi, Uygurica, IV A. Çev. S. Himran, İst. 1945) ve yine Toharca'dan Prajnaraksita adlı bir mütercim tarafından çevrilen Maitrisimit (bkz. Şinasi Tekin, Maitrisimit Nom Bitig, BT. IX. Berlin, 1980) bunların belli başlılarıdır (Harmancı, 2001: s. XXIII).

İslam dini ve kültürü ile tanışmaları sonrasında, özellikle 11. yüzyıldan itibaren Türklerin yaşadıkları geniş sahalarda uzun tarih devirleri boyunca meydana getirdikleri zengin edebi mahsuller arasında hikâye geniş bir yer tutar (Mazıoğlu, 1985: s. 19). Bu noktada destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi eseri sayılan Dede Korkut Hikâyeleri Türk Edebiyatında bu türün en eski örneği kabul edilmektedir (Türkmen, 1998: s. 488).

Selçuklular döneminde Anadolu'da ilk zamanlardan itibaren edebi dil olarak Arapça ve Farsça kullanılmıştır. Bunun yanında halk arasında okunmak üzere birtakım Türkçe eserler de yazılmıştır. Bu eserler daha çok halka İslamiyet'in esaslarını öğretmeye yönelik dinî kitaplar, Kur'ān ve hadis tercümeleri, "o zaman hakiki bir dāru'l-cihād olan Anadolu halkının cengāverāne temayüllerini tatmin edecek ve arttıracak mesela "Seyyid Battal Gāzi Menkıbeleri" gibi yeni İslami hikâyeler, Danişmend-nāme ve Dede Korkut Hikâyeleri türünden eski Oğuz halk an'aneleri o dönemin başlıca verimlerini oluşturur (Harmancı, 2001: s. XXIII).

Saray hayatının gelişmesi, İran edebiyatının zamanla önem kazanması ve saray çevresinde toplanan şairlerin bu etki altında eserler kaleme almaya başlamasıyla birlikte hikaye anlayışı giderek halk hikayelerinden ayrılmaya başlamıştır. Hem halk edebiyatı hem de klasik edebiyatın içinde aynı konuların ele alınmasının sebebi, bunların değişik bilgi ve seviyede insanlar tarafından farklı üsluplarla yazılmış veya okunmuş olmasıdır. Klasik edebiyatta Hüsrev ve Şirin adıyla yazılan mesnevi konusunun halk edebiyatında Ferhad ile Şirin şeklinde anlatılması bu farklılığın örneklerinden biridir. Böylece zamanla yön değiştiren ve daha işlenmiş bir dil ve üsluba bürünen tarih, siyer, menkıbe, efsane, kıssa, latife gibi anlatıma dayalı pek çok klasik eser bazan hikâye genel adıyla anılmış, bazan da hikâye denilebilecek bir esere bu isimlerden biri verilmiştir (Kavruk-Pala, 1998: c:17 s. 491).

Türk Edebiyatında özellikle de eski Türk Edebiyatı başlığı altında sınırlarını belirlediğimiz Klasik Türk Edebiyatı'nda dilin ifade ettiği ürünler çoğunlukla manzum eserlerdir (Harmancı, 2001: s.XXIII). Bu vesileyle Türk edebiyatında manzum hikâyenin geçmişi de Türklerin devlet olarak İslamiyet'i kabulüne kadar dayanır. Bu noktada edebiyatımızda bilinen ilk manzum hikâye örneği de Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'idir (Gökçek 2005: 289-290)

İslamiyet'in Türk coğrafyasında hızla yayılması ve buna bağlı olarak Arapça ve Farsçanın özellikle bilim merkezlerinde ve edebi çevrelerde çabucak benimsenmesi, İran edebiyatına ait nazım şekillerinin de bu süreçte edebiyatımıza girmesi, ciddi değişikliklere yol açmıştır. Mesela "klasik edebiyatın teşekkülü ve İran edebiyatındaki mesnevi nazım şeklinin benimsenmesiyle birlikte özellikle manzum hikâyede önemli bir gelişme görülür. Nitekim daha sonraki dönemlerde nesir küçümsenen bir anlatım şekli olmuş, hikâyeler daha çok mesnevi nazım şekliyle

kaleme alınmıştır. Klasik manzum hikâyelerin aruz vezniyle yazılmasına rağmen çok defa halk diliyle söylenmiş olmaları, bunların geniş halk kitlelerine hitap ettiğini ve arka planda halk hikâyesi geleneğinin bulunduğunu gösterir (Kavruk-Pala, 1998: s.491).”

Vezin ve kafiye kaydına sıkı sıkıya bağlı olan bu türün eski örneklerinde daha çok öğretici, öğüt verici bir yol izlenmiş, kelimeler büyük ölçüde gerçek anlamlarında kullanılmış, kelimelerin duygusal, çağrışıma dönük, mecazî ve imgesel anlamlarına fazla yer verilmemiş ve estetik kaygı çoğunlukla geri plânda tutulmuştur. Hatta birçok manzumenin düzyazıdan farkının, cümlelerin ölçülü ve kafiyeli olarak mısralar halinde sıralanması (Karataş 2004: 305; Özdemir 2002: 67) olduğu söylenebilir.

Zira halka İslâm’ı sevdirmek ve tanıtmak için söylenen birçok manzum hikâyede temel amaç dinî-tasavvufî bir gayeye matuf olduğu, yani halkın anlaması temel alındığı için bu eserlerin dil açısından da arı bir Türkçeye sahip olmaları dikkat çekicidir (Aslan 2006: 189-190).

Tez incelememize konu olan Hikāyāt adlı metin de yukarıda ifade edildiği üzere dīnī-tasavvufī bir gayeye matuf, halkın anlaması amacına yönelik manzum olarak kaleme alınmış kısa hikâyelerden oluşan bir metindir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESERİN TANITIMI

1.1. ESER HAKKINDA

Yüksek lisans tez çalışmamıza konu olan eser Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Bölümü 06 Hk 1637/5 numarada "Hikāyāt" adı ile kayıtlıdır. Temmet kaydında ifade edilmemesi dolayısıyla yazarı ve müstensihi belli değildir. Dolayısıyla eserin istinsah edildiği tarih hakkında da kesin bir bilgi vermek mümkün değildir.

Kahverengi meşin kaplı mukavva cilt içinde harf marka filigranlı kağıda, cetveller ve duracaklar kırmızıyla, yaldız zencirekli, mıklebli, harekeli nesih hattıyla kaleme alınan eser, 205x150-150x95 mm. ölçülerinde olup toplamda 41 varaktır. 20a sayfasında 7 satır, 30b sayfasında ise 10 satır olması dışında, her sayfada bir sütun ve 11 satır bulunmaktadır.

1.1.1. Nüshaları

Gerek kütüphanelerimizin el yazması bölümlerinde gerekse yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarında Hikāyāt başlıklı 79, başlığında hikāyāt geçen 152 el yazması eser "yazmalar.gov.tr" üzerinden tetkik edilmiş olup çalışmamıza konu olan "Hikāyāt"ın hiçbir nüshasına rastlanmamıştır. Ayrıca çalıştığımız metinle ilgili hiçbir akademik çalışma ve inceleme de yapılmamıştır.

Ancak metnimiz muhtevasında yer alan hikâyeler bakımından **Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt** adlı eserle çok ciddi yakınlık içermektedir. Çalışmamıza konu olan metinde anlatılan hikâyelerin hepsi aynı sıralama içerisinde Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eserde de yer almaktadır. Bu durum çalışmamıza konu olan metnin, ilgili mecmūʿanın bir bölümü veya başka bir nüshası olabilir şüphesini uyandırmaktadır. Bu nedenle Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eseri çalışmamıza konu olan Hikāyāt adlı eserle kıyaslayarak gözden geçirdik.

Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eser musannif ya da mürettibi belli olmamakla birlikte bu mecmūʿanın temmet kaydından anlaşıldığı kadarıyla tesvid

edeni/müstensihi Muhammed Kāmilī oludğu anlaşılmaktadır. Mecmūʿa H. 1201/M. 1786-87 yılında istinsah edilmiştir (Ali, 2016: s.9).

Eserle ilgili Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında 2016 yılında Mohsin ALi ve Muhammet KAYA tarafından iki yüksek lisans çalışması yapılmış; ancak bu çalışmalar, dil incelemesinden ziyade Eski Türk Edebiyatı açısından bir tetkik ve inceleme olarak ortaya konulmuştur.

Ocak 2016 yılında Muhammet KAYA tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında imla özellikleri başlığı altında (s.10-23) ünlülerin, ünsüzlerin ve eklerin yazılışı hakkında bilgi verilmiş; ses bilgisi bahsinde (s. 21-33) metindeki ses olayları örneklerle verilmiş; şekil bilgisi bahsinde (s. 33-46) ise yapım eklerine ve çekim eklerine kısaca değinilmiş olmakla birlikte kapsamlı bir bir dil incelemesi görülmemektedir.

Nisan 2016 yılında Mohsin ALİ tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında ise, dil incelemesi yok denecek kadar azdır. Her iki çalışmada da Dizin bölümü yoktur.

İçerik Bakımından Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eser ile Metnimizin Karşılaştırılması

Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eserde her sayfada iki sütun ve on beş satır bulunmaktadır. Hikāyāt adlı metinde ise her sayfada tek sütun ve on bir satır bulunmaktadır.

Mecmūʿa içerisinde; bir fasıl ve çeşitli on dini hikâye, iki münacat, iki kaside, bir ilahi ile İslam şartlarını anlatan manzum bir bölüm vardır. Eser on yedi farklı bölümden oluşmaktadır. Eserde yetmiş iki varak, yüz kırk dört sayfa bulunmaktadır. Bu bölümlerden on altısı manzum, bir bölümü ise mensur olarak kaleme alınmıştır (Kaya, 2016: s.46).[1]

Metnimizde ise sekiz dini hikâye, bir kaside ve bir ilahi bulunmakta olup, hepsi manzum kaleme alınmıştır.[2]

[1] Mohsin Ali Yüksek Lisans Tez çalışmasında başlığı boş bırakılmış (58b-60a) bölümlerini ayrı bir başlıkta ele almış, bu nedenle Mecmūʿā'yı on sekiz bölüm olarak ele almıştır.
[2] Metnimizde başlığı olmayan manzume ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere bizim metnimizde sekiz, Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt'ta ise on hikâye yer almaktadır. Metnimizde olmayan hikâyeler ve bölümler; Fasıl, Münācāt, İbrāhim ʿAleyhi's-selām İsmāʿīl ʿAleyhi's-selāmı Ḳurbān Eylediği, İbrāhim Edhem, İlāhī der Zemm-i Dünyā, Ḥiḳāyet-i Ebu'l Maḥcen Raḥmetullāhi ʿaleyh (mensur), Şerā'iṭ-i İslām Beyān İder, Münācāt-ı Ḥażret-i Rūmī Ḳuddise Sırrahu'dur.

Her iki eserin şekil ve muhteva açısından karşılaştırmasında ortaya çıkan farklılıklar, iki eserin aynı müstensih tarafından kaleme alınmadığı hususunda bizlere önemli ipuçları verse de, bize göre her iki eseri birbirinden ayıran en önemli göstergeler ses, şekil ve söz dağarcığı farklılıklarıdır. Kaleme alındığı dönem ve bu noktada öncelik-sonralık bilgisine bizleri ulaştırabilecek ipuçlarına her iki eseri şekil, ses ve söz dağarcığı bakımından tetkik ederek ulaşabileceğimiz kanaatindeyiz.

Şekil Bilgisi Bakımından Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt Adlı Eser ile Metnimizin Karşılaştırılması

Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eser ile metnimizi şekil bilgisi yönünden karşılaştırdığımızda, büyük oranda aynılık göstermekle birlikte bazı eklerin kullanımında farklılıklar bulunmaktadır. Bu ekler şunlardır:

Ḥikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt[3]
ben*üm* (1a/11)	ben*im* (38b/13)
oğlan*cuḳ*larum (1b/3)	oğlan*cık*lar*ım* (39a/1)
atar*am* (1b/3)	atar*ım* (38a/1)
vir*dü* (4a/6)	vir*di* (40b/14)
ne*dür* (5a/6)	ne*dir* (41b/6)
yol*ı*nda (6a/6)	yol*u*nda (42a/12)
ḥabīb*üñ* (6b/6)	ḥabīb*iñ* (42b/8)
ol*ı*ncaḳ (8a/7)	ol*u*ncaḳ (43b/12)
ide*lüm* (9a/8)	ide*lim* (44b/5)
geñ*üm*ce (10a/8)	geñ*im*ce (45a/12)
bağışla*maruz* (28a/2)	bağışla*mazuz* (57a/6)

[3] Örnek kelimeler Mohsin Ali tarafından 2016 yılında yapılan Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt (İnceleme-metin-Sözlük-Tıpkıbasım) yüksek lisans çalışmasından alınmıştır.

ḳomaruz (28a/2)	ḳomazuz (57a/6)

Ses Bilgisi Bakımından Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt Adlı Eser ile Metnimizin Karşılaştırılması

Küçük ünlü uyumu-uyumsuzluğu

Eski Oğuz Türkçesinin (EAT) en önemli ses özelliği, küçük ünlü uyumunun mevcut olmayışıdır. *Başum, başuñ, başumuz, başuñuz; aldum, alduñ, alduk, alduñuz; alur, aldurmak; başlu; gözsiz, gözi, gördi* gibi örnekler bütün bu tür çekimler için söz konusudur. Bu özellik 16. yüzyılda da devam eder. 16. yüzyılın sonlarında başlayan bir geçiş dönemiyle, 18. yüzyılda küçük ünlü uyumuna ulaşıldığı; yani *başum, başuñ, gözi, gördi* örneklerinin yerini *başım, başın, gözü, gördü* örneklerinin aldığı görülür (Ercilasun, 2010: s. 459). Tüm kelimeler için bir genelleme yapamasak da her iki metnin dönem özellikleri hakkında bizlere bir fikir verebilecek küçük ünlü uyumu ve uyumsuzluğu noktasında karşılaştırması şu şekildedir:

Hikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt
ben*üm* (1a/11)	ben*im* (38b/13)
oğlan*cuḳ*lar*um* (1b/3)	oğlan*cıḳ*lar*ım* (39a/1)
ne*dür* (5a/6)	ne*dir* (41b/6)
yol*ı*nda (6a/6)	yol*u*nda (42a/12)
ḥabīb*üñ* (6b/6)	ḥabīb*iñ* (42b/8)
ol*ı*ncaḳ (8a/7)	ol*u*ncaḳ (43b/12)
ide*lüm* (9a/8)	ide*lim* (44b/5)
geñ*üm*ce (10a/8)	geñ*im*ce (45a/12)

i<e değişimi

Her iki metni i<e değişimi açısından da incelediğimizde bazı kelimelerde ciddi farklılıkların olduğunu, metnimizde "i" ile yazılan kelimelerin bazılarının Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eserde "e"li yazıldığını tespit ettik.

Hikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt
yiller (1b/2)	yeller (38b/13)
yirden (2a/10)	yerden (39b/14)
yiye (3b/2)	yeye (40a/14)

yidi (4a/3)	yedi (40b/11)
nidersin (21b/6)	nedersin (53a/15)

Dil Yutulmaları

Her iki metni karşılaştırırken metnimizde görülen dil yutulması örneklerinin diğer metinde olmadığını da gördük.

Hikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt
bikez (18a/7)	bir kez (51a/6)
oḳriken (18a/11)	oḳuriken (51a/10)
gösinde (18b/4)	gögsinde (51a/14)
köşler (20b/3)	köşkler (52b/8)

Damak n'si

Bugün Orta ve Batı Anadolu ağızlarında yaygın şekilde kullanılan damak n'si (ñ) de (deñiz, göñül gibi kelimelerde ve 2. şahıs –alduñ, başuñ, alduñuz, başuñuz- eklerinde) bu dönem Türkçesinin önemli bir ses özelliğidir. Bu özellik de Osmanlı Türkçesi döneminde devam etmiş; 17. yüzyılda ortadan kalkmaya başlamıştır. 18. yüzyıl ortalarında İstanbul Türkçesinde artık "ñ" yoktur ((Ercilasun, 2010: s. 459). Her iki metni karşılaştırdığımızda Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı eserde damak n'sinin kimi zaman kullanılmadığı görülmüştür.

Hikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt
ḳulaġu*ñ* (1a/2)	ḳulaġu*n* (38b/4)
basdı*ñ* ısa (4b/2)	basdı*n*sa (41a/6)
ḳatu*ñ*da (8b/8)	ḳatu*n*da (44a/9)
ara*ñ*uzda (21b/4)	ara*n*uzda (53a/14)
ḳulları*ñ*ı (24a/9)	ḳulları*n*ı (55a/2)
aşlu*ñ*da (25a/3)	aşlu*n*da (55a/15)

Söz Dağarcığı Bakımından Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt Adlı Eser ile Metnimizin Karşılaştırılması

Farklı yazılan kelimeler

Her iki metin arasında yukarıda ortaya konulan farklılıklar dışında bazı kelimelerin farklı yazıldıkları da görülmektedir:

Hikāyāt	Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt
ḥāli (6b/11)	ḥāliñ (42b/13)
ḳıtında (1a/7)	ḳatında (38b/9)
dindi (7a/2)	didi (42b/15)
size ben ireyin (7a/9)	size geleyin ben (43a/7)
çaġladı (7b/2)	daġladı (43a/11)
yükümde (7b/5)	yüregümde (43a/14)
kişiler (7b/11)	kişilerden (43b/5)
hümām (8a/2),(8a/5)	hemān (43b/7),(43b/10)
tidi (9b/2)	yitdi (44b/10)

Sonuç olarak her ne kadar muhteva açısından ciddi bir benzerlik olsa da yukarıda ortaya konan örnekler ve tespitler doğrultusunda incelememize konu olan, müstensihi ve istinsah tarihi bilinmeyen Hikāyāt adlı metnin, Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt adlı metinden farklı bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

1.1.2. Eserin İçeriği

Çalışmamıza konu olan Hikāyāt adlı metin, hepsi manzum olmak üzere sekiz dini hikâye, bir kaside ve bir ilahiden oluşmaktadır. Metinde bahsi geçen hikâyelerin hepsi Hz. Muhammed döneminde yaşanmış, onun mucizelerini anlatmaktadır.

Metnimizde anlatılan hikâyeler sırasıyla şu şekildedir:

1.1.2.1. Hiḳāyet-i Ebū Daḥdaḥ

Hz. Muhammed'in sahabelerinden olan Ebū Dahdah namazlardan sonra teşbih ve duaya kalmadan erkenden mescitten çıkmaktadır. Bu durum Hz. Muhammed'in dikkatini çeker. Ebū Dahdah'a niçin mescitten erken ayrıldığını sorar.

Ebū Dahdah; münafık olan komşusunun iki hurma ağacının dallarının kendi bahçesine girdiğini, her rüzgar estiğinde de dallardaki meyvelerin bahçesine döküldüğünü, kendisinin de çocukları görmeden o meyveleri münafığın bahçesine geri attığını, bu yüzden de namaz biter bitmez hemen evine geldiğini söyler.

Bunun üzerine Hz. Muhammed münafıktan o iki hurma ağacını cennetten on hurma ağacı karşılığında kendisine satmasını ister. Münafık önce razı olur; ancak

karısı razı olmayınca sonradan o da vazgeçer. Bunun üzerine Hz. Muhammed'in bir mucizesi olarak geceleyin o iki hurma ağacı köklerini yerden söker ve Ebū Dahdah'ın bahçesinde biter.

1.1.2.2. Ḥikāyet-i Ḥaẕreti ʿOsmān

Hz. Osman Hz. Muhammed'i ve ashabını evine davet eder ve bir ziyafet verir. Hatta Hz. Muhammed'in evine gelinceye kadarki attığı her adım için de bir köle āzād eder. Bu duruma gıpta eden Hz. Ali, maddi durumu çok iyi olmaması nedeniyle evine mahzun gelir. Sebebini soran eşi Fatıma'ya da bugün şahit olduğu durumu, kendisinin de Hz. Muhammed'i evine davet etmek istediğini; ancak yoksulluğu dolayısıyla bunu yapamadığını söyler. Fatıma eşini teselli eder ve Hz. Muhammed'i evlerine davet etmesini söyler.

Hz. Muhammed ve ashabı eve dolarlar. Fatıma Allah'a dua eder ve herkesin doya doya yemesine rağmen çölmekteki yemek hiç bitmez. Bu esnada Cebrail gelir ve Hz. Muhammed'e, Fatıma'nın evine gelirken her attığı adım için Allah'ın yüz kişiyi cehennemden āzād ettiğinin müjdesini verir.

1.1.2.3. Ḥikāyet-i Münāfiḳlar

Hz. Muhammed döneminde münafıklar bir araya gelir ve bir kuzu pişirip içine zehir katarak Hz. Muhammed'i zehirlemeye karar verirler. Kuzuyu pişirip onu davet ederler. Hz. Muhammed bismillah deyip kuzuyu yemeye başlayacakken kuzu dile gelir ve Hz. Muhammed'e tüm gerçeği anlatır. Bunun üzerine utancından yüzleri kızaran münafıklar, şayet kuzuyu yer ve kendisine bir şey olmazsa Müslüman olacaklarını söylerler. Bunun üzerine Hz. Muhammed kuzuyu yer ve kendisine hiçbir zarar gelmez. Bu duruma şahit olan tüm münafıklar da orada Müslüman olurlar.

Hikâyenin ikinci kısmında, geyik yakalayan bir Arap ile geyiğin olayı anlatılır. Yakalanan geyiğin sesini duyan Hz. Muhammed, hemen oraya gelir ve Arap'tan geyiği serbest bırakmasını ister. Arap bunu reddedince geyik yavrularını emzirip gelecek kadar müsaade ister ve geri döneceğine dair söz verir. Geyiğin yavrularını emzirip geri dönmesine çok şaşıran Arap geyiği āzād eder.

1.1.2.4. Ḥikāyet-i Cābir Enṣārī

Hendek Savaşı öncesinde Medine'nin etrafına hendek kazan Hz. Muhammed ve ashabı günlerdir yemek yememiştir. Bunun üzerine Câbir Ensarî hatununa yemek hazırlamasını söyler. Ancak evde sadece bir koyun ve az bir arpa vardır. Yemeğin ashaba yetmeyeceğini gören Câbir'in büyük oğlu rızasını da alarak kardeşini kurban eder; ancak etini ateşe asayım derken kendisi de ateşe düşer ve beraber yanarlar.

Câbir'in hatunu kokudan durumu anlar, hemen ateşten onları çıkarır; ancak çok geç kalınmıştır. Acısını içine gömerek misafirlerini ağırlar. Bu esnada Cebrail Hz. Muhammed'e gelir ve durumu anlatır. Çocukların yerde yatan yanmış bedenlerini gören Hz. Muhammed çok üzülür ve orada Allah'a dua eder. Allah duasını kabul eder ve çocuklar oracıkta yeniden canlanırlar.

1.1.2.5. Ḥikāyet-i Aḫlāḳu'n-Nebī ʿAleyhi's-selām

Bu bölümde Hz. Muhammed'in hem fiziksel özelliklerinden hem de -gazada dişini kıranlara beddua etmesini isteyenlere dua etmesi, develeri olmaması dolayısıyla mahzun olan iki torununa sizin deveniz ben olayım diyerek ikisini birer omuzuna alarak onları gezdirmesi örnekleri de verilerek- ahlakının güzelliğinden bahsedilmektedir.

1.1.2.6. Ḥikāyet-i Şām İlinde Bir Yahudi

Şam'da yaşayan bir Yahudi Tevrat okurken dört kağıt üzerinde Hz. Muhammed'in naʿtını görür. Kâğıdı ateşe atar. İkinci cumartesi günü bu sefer sekiz kâğıt görür. Onu da ateşe atan Yahudi üçüncü cumartesi günü on iki kâğıt bulur. Sonunda Hz. Muhammed kimdir diye Medine'ye gelir. Ancak o Medine'ye gelmeden üç gün önce Hz. Muhammed ölmüştür. Hiçbir sahabe üzüntüden bu gerçeği ona söyleyemez. Nihayet mescitte karşılaştığı Hz. Ali Hz. Muhammed'in öldüğünü bu Yahudiye söyler, hep birlikte ağlaşırlar.

Yahudi onlardan Hz. Muhammed'in bir eşyasını ister, sonra da mezarına gider. Orada Müslüman olur. Hz. Muhammed'i görme isteğine daha fazla dayanamaz. Allah'a dua eder ve canını almasını; ancak bu şekilde Hz. Muhammed'i görebileceğini söyler. Allah duasını kabul eder ve Hz. Muhammed'in mezarı başında canını verir.

1.1.2.7. İlāhi

Mevlüd okutanların ahirette erişeceği mükâfatları anlatan Yunus Emre'ye ait bir ilahidir.

1.1.2.8. Ḥikāyet-i Ebu'l Maḥcen

San'an meliki rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve ona oğlu Ebu'l Mahcen'i gönderir. Medine'ye gelen Ebu'l Mahcen hırsızlık yaptığı ve bir insanı öldürdüğü yalanıyla Yahudiler tarafından iftiraya uğrar. Yalancı şahitlerin de beyanıyla elleri, ayakları kesilir, boynu vurulur. Hz. Muhammed'in torunları Hasan ve Hüseyin hocadan gelirken Ebu'l Mahcen'in yerde yatan cesedini görürler. Dedeleri Hz. Muhammed'in yanına gelip bu çocuğun hırsız ve katil olamayacağını, yüzünün çok temiz ve Hüseyin'e benzediğini söylerler.

Bu esnada Cebrail gelir ve boynu vurulan çocuğun devesinin minberin önüne getirilmesini söyler. Deve dile gelerek tüm gerçekleri anlatır ve üzüntüsünden başını taşlara vurarak can verir.

Hz. Muhammed Allah'a dua eder, duası kabul olur ve çocuk canlanır. Hz. Muhammed'in huzurunda Müslüman olur.

1.1.2.9. Başlıksız Manzūme

Hz. İbrahim'in Kabe'yi inşa etmesini, ilimle meşgul olmanın önemini ve alimlerin faziletini anlatır.

1.1.2.10. Fī Beyān Ḳaṣīde-i Naṣīḥat

Dînî-tasavvufî nasihatler içerir. Bu dünyanın geçiciliğinden ve aldatıcılığından, kötü hasletleri terk etmenin gerekliliğinden bahseder.

1.1.3. Eserin Dil Özellikleri

Eserin yazarı ve müstensihi belli olmaması dolayısıyla yazıldığı dönem hakkında kesin bir bilgi ortaya koyamasak da, taşıdığı dil özellikleri ve her iki döneme ait kullanım örnekleri itibarıyla, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi (16-17. yüzyıl) arasında bir geçiş dönemi eseri niteliği gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan, çalışmamıza konu olan eserin taşıdığı ses ve şekil özellikleri Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemi dil özellikleri

ile ilişkileri açısından ele alınarak değerlendirilmeye gayret edilmiş, bazıları müstensih hataları olarak değerlendirilebilecek farklı yazılımlara dikkat çekilmiştir.

1.1.3.1. Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Ses Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi

Kalınlık-İncelik Uyumu

Zarf-fiil eki –ken'in kalın şekli Eski Türkçe döneminde ve bazı Anadolu ağızlarında görülmesine rağmen standart Türkiye Türkçesinde yoktur. Bu sebeple kalınlık incelik uyumunu bozmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde bu ek standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi tek şekildedir (Öztürk, 2017: 44). *–ken* ile ilgili bazı örnekler şöyledir:

aḳarken (34b/3)	*oḳriken* (18a/11)	*oḳuriken* (15b/8, 16a/1)
söyleriken (30a/5)	*yürürken* (2b/11)	*söyleşürken* (7a/10)

Eski Türkçedeki *–gıl,-gil* emir eki Eski Anadolu Türkçesinde aynı şekilde *(-gıl, -gil*) olup uyuma uymaktadır (Öztürk, 2017: 44). Metnimizde ***ḳılgil*** **(14a/6)** örneği dışında tüm kullanımlar bu uyuma uymaktadır:

ag̈lag̈ıl (36a/5)	*buyurg̈ıl* (24b/4),
işitgil (12b/3, 13b/3, 13b/10)	*temāşā eylegil* (10a/11)

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak uyumu)

Eski Anadolu Türkçesi için Türkiye Türkçesinde gördüğümüze denk bir dudak uyumundan söz etmek mümkün değildir. Çünkü bu devir bazı eklerin sürekli yuvarlak ünlülü, bazılarınınsa sürekli düz ünlülü olduğu bir devirdir (Gülsevin-Boz, 2004: 94). Dudak uyumsuzluğunun metnimizdeki bazı örnekleri şöyledir:

Eski Türkçeden beri devam eden ikinci hecedeki yuvarlaklaşmalar:

degül (6b/5) *kendü* (6a/9, 24b/7, 30a/9, …) *karşu* (21a/10, 39a/1)
kayġu (17a/7) *incü* (34b/10)

"g" sesinin erimesiyle ortaya çıkan yuvarlaklaşmalar:

ET		EAT
ṭamıġ	>	*ṭamu* (39b/4)
ḳapıġ	>	*ḳapu* (20b/10, 31a/8, 36a/7)
ḳamaġ>ḳamuġ	>	*ḳamu* (4a/3, 10a/10, 12a/5,…)
adrıġ	>	*ayru* (25a/4, 35b/9)

"b,m,p,v,f dudak ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan yuvarlaklaşmalar;

ET		EAT
yabız	>	*yavuz* (26b/3, 39a/7)
tilbe>tilve	>	*delü* (10a/5)
yaġmır	>	*yağmur* (34b/8)

Eklerde bulunan uyumsuzluk olarak, Eski Anadolu Türkçesi'nde düzlük-yuvarlaklık bakımından dudak benzeşmesine aykırı olan pek çok ek vardır. Bunların bir kısmı eklerin ilk şekillerini devam ettirmelerinden ileri gelen yuvarlaklıklar, bir kısmı ise dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ek ünlüsünü yuvarlaklaştırmalarından meydana gelen uyumsuzluklardır. (Özkan, 1995: 94). Bu sebeple yukarıda bazı örnekleri verilen eklerdeki yuvarlaklaşmalar aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesinin birer dil özelliğidir.

EAT'de aslen yuvarlak ünlü taşıyan ekler;

Zarf fiil eki -up, -üp, -uban, -üben;

bil*üp* (40a/5, 40a/7)	bişir*üp* (9b/3)	āh id*üp* (21b/4, 25b/7)
bin*übeñ* (14b/4,14b/6)	gel*üben* (38b/4)	

Ancak Osmanlı Türkçesi etkileriyle olsa gerek metnimizde aç*ıp* (7a/7), al*ıp* (14b/11,17a/8,19a/8)), bak*ıp* (15a/2,15b/10) şeklinde bu ekin kullanımı da görülmektedir.

Sıfat fiil eki -duk, -dük;

vaṣıyyet ḳıl*dug*un (21b/9)) sev*dügi* (36a/6) yan*duḳ*ların (10b/11)

Ancak metnimizde birle*dig*ine (19b/5)), it*dig*üm (23b/8) gibi Osmanlı Türkçesi özelliği taşıyan örnekler de bulunmaktadır.

Fiilden fiil (faktitif) eki – dur-, -dür- ;-ur, -ür ; -gur, -gür;

yidürürsin (3a/11)	öldür (16b/2)	ḳaldurdı (17b/3)
öldürüp (22a/8)	indürdem (30b/5)	güldürdi (37b/7)
yedür (20b/9)	ḳıldurur (37b/8)	

Emir teklik 3. şahıs eki -sun, -sün, çokluk 3. şahıs eki-sunlar, -sünler;

"yisinler (9b/4)" haricinde hep *-sun, -sün, -sunlar, -sünler* şekli kullanılmıştır:

alsun (20b/4)	bin*sün* (20b/8)	iḥsān eyle*sün* (33a/6)
ilet*sün* (28b/1)	ḳurbān ol*sun* (5b/8))	var*sunlar* (3b/5)

Fiilden isim yapma eki -gu, -gü ; -ku, -kü;

sev*gü*li (11a/1)	sev*gü*lü (11b/5,32a/2,32a/7)	gör*gü*li (19b/1)
ḳay*ġu*lı (20a/5)	ḳay*ġu*lu (1b/5)	

1.1.3.2. Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Şekil Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi

-ısar, -iser gelecek zaman eki;

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait en belirgin şekil bilgisi özelliklerinden birisi *-ısar, -iser* gelecek zaman ekidir.

yat*ısar*sın (37b/11)	rıḥlet gid*iser*siñ (37b/1)
kal*ısar* (39a/2)	ol*ısar*durur (35a/11)
uġray*ısar*dur (39b/2)	ʿözür olmay*ısar* (40a/8)
imaret olmay*ısar* (37a/2)	ḫod ḳal*ısar* degil (36b/8)
gel*iser*dür (13b/2)	ikamet olmayısar (37a/4)

-ısar, -iser gelecek zaman ekinin metnimizde 10 defa geçmesi metnimizin şekil bilgisi bakımından belirgin bir şekilde EAT özelliği gösterdiğini bizlere ifade etmektedir.

turur>durur>-dur, -dür bildirme eki;

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait belirgin şekil bilgisi özelliklerinden

biri de daima yuvarlak ünlü olan turur>durur>-dur, -dür bildirme ekidir.

olusar*durur* (35a/1)	ṭanıḳ*durur* (34a/9)
muvāfıḳlar*durur* (31b/11)	uġrayısar*dur* (39b/2)
bu*dur* (10b/1)	iş*durur* (8a/8)
benim*dür* (15a/6)	bilüp*dür* (19b/6)
irşāad eylemiş*dür* (38b/2)	

örnekleri metnimizin şekil bilgisi yönünden EAT özelliği gösterdiğini ifade etmektedir.

-am, -em 1. tekil şahıs eki;

Metnimizin Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğunun göstergesi belirgin şekil bilgisi özelliklerinden bir diğeri de *-am, -em* şeklinde ifade edilen 1. tekil şahıs ekidir. Ekin van, -ven (-vanın, -venin) şekline rastlanmamakla birlikte *+Am* biçimi metnimizde çok sık kullanılmıştır.

āzād id*em* (15a/11)	āzād eyley*em* (4a/8)
bil*em* (35b/11)	duʿā id*em* (14a/5)
bağrım ṭaġlıy*am* (21b/8)	bulış*am* (8a/7)
bilmiş*em* (22a/2)	ʿāşık olmış*am* (22a/3)
ʿazāb ider*em* (6b/3)	

bu kullanımlardan bazılarına örnektir.

vuz,- vüz/-uz,-üz 1. çoğul şahıs eki;

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait belirgin özelliklerden bir diğeri de *vuz,-vüz/-uz,-üz* şeklinde ifade edilen 1. çoğul şahıs ekidir.

gel*evüz* (5a/11)	id*evüz* (9b/5)
gir*evüz* (6a/6)	kes*evüz* (6a/9)
geç*evüz* (6a/9)	bilür*üz* (24a/1)
sadakat id*erüz* (24a/3)	şehadet ider*üz* (24a/2)
yıkar*uz* (6a/10)	

metnimizde bulunan bazı örneklerdir.

Görülen geçmiş zaman teklik 3. Şahıs –dı, -di ve çokluk 3. Şahıs –dılar, -diler ekleri;

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait belirgin şekil bilgisi özelliklerinden bir diğeri ise görülen geçmiş zaman teklik 3. Şahıs *–dı, -di* ve çokluk 3. Şahıs –dılar, -diler eklerinin daima düz ünlü olmasıdır.

gör*di* (10a/4, 10a/5,…)	yüz ur*dı* (4a/7)
unut*dı* (17/5)	um*dı* (31a/6)
dur*dı* (8b/11,8b/7)	gör*diler* (11b/10,20a/1,..)
ur*dılar* (14a/1, 14b/3)	iriş*diler* (26a/8)
işit*diler* (6a/1)	

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait belirgin şekil bilgisi özelliklerinden olan bu kullanıma metnimizde sıkça rastlanmaktadır.

–mı, -mi soru eki;

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait belirgin şekil bilgisi özelliklerinden bir diğeri de –mı, -mi soru ekinin daima düz ünlü olmasıdır.

ḳıldıñuz *mı* (4a/4)	bulunur *mı* (5a/1)
bildüñ *mi* (4a/10, 4b/7, 14a/9)	bildüñüz *mi* (4a/4)
işitdiñ *mi* (15b/2)	yoḳ *mı* (1a/7,18b/11)
var *mı* (21b/4)	dimedüñ *mi* (26b/1)
artuk mı (31b/9)	

gibi örneklere sıkça rastlanmaktadır.

-ı, -i, -sı, -si teklik 3. şahıs iyelik eki;

Teklik 3. Şahıs iyelik eki -ı, -i, -sı, -si daima düz ünlüdür.

ağac*ı* (1b/1)	ata*sı* (21b/8)	ḳamu*sı* (17b/2)
arzu*sı* (12b/8)	cümle*si* (21a/7)	acı*sı*mı (9b/8)

örneklerinde görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait şekil bilgisi özelliklerine uyumludur.

1.1.3.3. Osmanlı Türkçesinin Belli Başlı Ses Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi

Belirgin ses ve şekil özellikleri itibariyle metnin hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesi özelliği gösterdiğini yukarıda ifade ettiğimiz üzere EAT dönemi özellikleri daha baskın olmakla metinden örneklerle bunu ortaya koymaya çalıştık. Ancak metin azımsanmayacak derecede ses ve şekil özelliği itibariyle Osmanlı Türkçesi dönemi özellikleri de içermektedir. Bu noktada Osmanlı Türkçesine ait ses ve şekil bilgisi özelliklerini yine metnimizden örneklerle şu şekilde açıklayabiliriz:

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Eski Türkiye Türkçesinde (EAT) büyük oranda bozulan dudak uyumu

Osmanlı Türkçesi döneminde bazı eklerde XVI. yüzyılda, bazı eklerde XVII. yüzyılda tekrar gelişmeye başlamış ve XVIII. yüzyılda büyük oranda tamamlanmıştır. (Kartallıoğlu, 2011: 570).

Aslen yuvarlak ünlü taşıyan eklerdeki düzleşmeler;

Eski Anadolu Türkçesinde aslen yuvarlak ünlü taşıyan birçok ekte Osmanlı Türkçesinde düzleşmeler oluştuğu görülmektedir. Yukarıda verdiğimiz sadece yuvarlak ünlü taşıyan eklerin sonraki dönemlerde düz ünlülülerinin de ortaya çıktığını gösteren örnekler şu şekildedir:

Sıfat fiil eki –Duk;

EAT' de sadece yuvarlak ünlülü şekli görülen bu ekin Osmanlı Türkçesinde düz ünlülü olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bu ekin düz ünlülü kullanımı metnimizde sadece iki yerde geçmektedir.

itdigüm (23b/8) birledigine (19b/5)

Fiilden fiil (faktitif) ekleri –dur-, -dür- ;-ur, -ür;

EAT' de sadece yuvarlak ünlülü şekli görülen bu eklerin 16.yüzyıldan sonra düz ünlülü şekilleri de görülmeye başlamıştır (Kartallıoğlu, 2011: 270). Metnimizde:

yi*dir*ürsin (3a/11)	ḳal*dır* (12a/2)
biş*ir*üp (9b/3)	ḳay*ı*ma (20b/9)

gibi Osmanlı Türkçesi özelliği taşıdığını gösteren düz ünlülü eklere sadece dört örnek bulunmaktadır.

Emir eki -sun, -sün, -sunlar, -sünler;

Eski Anadolu Türkçesinde hep yuvarlak ünlülü olarak kullanılan bu ekin düz ünlü şekli sadece bir defa kullanılmıştır.

yisinler (9b/4)

1.1.3.4. Osmanlı Türkçesinin Belli Başlı Şekil Bilgisi Özellikleri ve Bunların Metnimizle İlişkisi

-acak, -ecek gelecek zaman eki;

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman *-ısar, -iser* ekiyle

sağlanmaktaydı. EAT'nin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat fiil eki olarak takip edebildiğimiz *-acak, -ecek* eki XV. yüzyıldan itibaren gelecek zamanı çekimlemede kullanılmaya başlanmıştır. O yüzyıldan sonra da bu coğrafyadaki yazı dilinde çekimli gelecek zaman eki -(y)AcAK olagelmiştir (Gülsevin-Boz, 2004 :129). Metnimizde bu ek sadece bir yerde kullanılmıştır.

peşīmān ol*acaḳ*sın (40a/8)

-dur, -dür ; -durur, -dürür bildirme eki;

16. yüzyılda Arap harfli metinlerde, EAT'de daima yuvarlak ünlülü olan *+Dur* ekinin düz şekli görülmektedir. Bu durum, uyumlu şekil sürecinin başlangıcını göstermesi bakımından çok önemlidir (Kartallıoğlu, 2011: 255). Bu ek 18.yüzyıldaki Arap harfli metinlerde düz tabanlardan sonra büyük oranda dudak uyumuna bağlanmıştır (Kartallıoğlu, 2011: 261).

Metnimizde çoğunlukla yuvarlak ünlü kullanımla birlikte;

başınadır (33b/1)	gelmişim*dir* (16b/10)
terk ḳılmışım*dır* (16b/11)	nāẓır*dır* (38a/7)
şafā*dır* (17a/9)	ṣevāb*dır* (32a/11)
yakın*dır* (38a/7)	Muṣṭafā*dır* (17a/9)

gibi ekin Osmanlı Türkçesi açısından uyuma girmiş örnekleri bulunmaktadır.

-am, -em/ -van, -ven 1. tekil şahıs eki;

Ekin *+Am* şekli Eski Anadolu Türkçesinde çok sık kullanılan şekildir. Bunun ünlüsü, Osmanlı Türkçesinde bir müddet kullanıldıktan sonra dar ünlüye dönüşür (Ergin. 1985: 439). 18. yüzyıldan sonra kullanımdan düşmeye başlayan bu eke 19. yüzyıldaki eserlerde ikili kullanım olarak rastlanmaktadır. 15. yüzyılda örneğine rastlanmayan 1. Tekil şahıs eki *+Xm*'ın bu kullanımı 16.yüzyılda görülmeye başlanmış ve 17.yüzyıldan sonra kullanımı devam etmiştir. (Kartallıoğlu, 2011: 505) Metnimizde;

ḳarışmışam (5b/10)	derde düşmüşem (18a/6)
oḳumışam (34a/4)	ataram (1b/3)
direm (33a/9, 7a/1)	ḳorḳaram (8a/6)
raḥmet ḳılaram (32a/3)	

gibi ***-am, -em*** eki almış örneklerle birlikte;

bīzār olmış*ım* (18a/1) giriftār olmış*ım* (18a/1) şehādet ider*im* (19b/5)

gibi –**ım, -im** dar ünlülü eklerle yazılmış örnekler de vardır.

Ekin *-van, -ven* şekli de Eski Anadolu Türkçesinde çok sık kullanılmaktadır. Ek, 16. yüzyılda özellikle geniş zaman ekinden sonra yaygın olarak kullanılmıştır. 17. yüzyılda çok nadir görülen bu ekin özellikle 17.yüzyılın ortalarından itibaren bazı istisnalar dışında kullanımdan düştüğünü söylemek mümkündür. (Kartallıoğlu, 2011: 499). Ekin –van, -ven şekli 17. yüzyıla kadar görülmesine rağmen metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

vuz,-vüz/-uz,-üz,-ız,-iz 1. çoğul şahıs eki;

16. yüzyıldan sonra kullanımı azalmaya başlayan ekin *vuz,-vüz* şekli özellikle 18. yüzyılda bir eserde görülmektedir. Bu da ekin 18. yüzyılın başlarında kullanımdan düştüğünü göstermektedir. 18. Yüzyılda görülen bir örneği ise arkaizm olarak kabul etmek mümkündür. 16. yüzyıldan sonra ekin *,-ız,-iz* şeklinde kullanımı da görülmektedir (Kartallıoğlu, 2011: 517). -vuz,-vüz/-uz,-üz,-ız,-iz 1. çoğul şahıs eki metnimizde:

gel*evüz* (5a/11)	id*evüz* (9b/5)	gir*evüz* (6a/6),
kes*evüz* (6a/9)	geç*evüz* (6a/9)	ḳurtula*vuz* (5a/11)
ur*avuz* (6a/6)	dut*avuz* (6a/8)	

olarak sekiz örnekte kullanılmıştır.

1.1.3.5. Diğer ikili kullanımlar

Metnimizin ses ve şekil özellikleri itibariyle Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi özelliklerini birlikte taşıyor olması sadece yukarıda verilen örneklerle de kısıtlı değildir.

EAT	OT
dok*ın*dı (20a/6)	dok*un*ur (38a/3)
geñümce (10a/8)	genimce (11b/2)
ḳayġulı (20a/5)	ḳayġulu (1b/5)
dürli (2b/7)	dürlü (34b/2)
içerü (22b/6)	içeri (5b/5)
sevgüli (11a/1)	sevgülü (11b/5,32a/4)

gibi örnekler de bizlere bu konuda yardımcı olmaktadır.

Eklerdeki değişimlerin yanında metinde geçen ve EAT döneminde *degül* ve *kendü* gibi yuvarlak ünlülü olarak görülen kelimelerin; *degül* (6b/5, 35a/8)>*degil*

(30b/9, 32a/5), *kendü* (6a/9, 21b/11, 24b/7, 26a/4, 30a/9, 30b/3, 33a/9)>*kendi* (10a/1, 13a/8, 34a/10) gibi örneklerde düz ünlülü kullanılmasından, metnin Osmanlıca Türkçesi özelliklerini yansıttığını anlayabilmekteyiz.

1.1.4. Üslûp Özellikleri

Ḥikāyāt'da yer alan hikâyelerin hepsi aynı kişi tarafından anlatılıyor gibi bir üslûp taşımaktadır. Yine tüm hikâyelerde aynı dil özelliklerinin açıkça görülmesi, eserin bütününün aynı kişi tarafından telif edildiğinin bir göstergesi sayılabilir.

Eserin temmet bölümünde eserle ilgili bir bilgi verilmemesi dolayısıyla istinsah tarihi bilinmemekle birlikte, dil ve üslûp açısından EAT dönemi manzum tercüme metinlerin izlerini taşıyan bir dil kullanımı barındırdığını söylemek mümkündür

"…

Var evinde iki ḫurma aġacı yurduma geçmiş budaḳların ucı (1b/1)
Ḫurmasından her ḳaçan yiller ese düşürür benden yaña hep neyise (1b/2)
Anı oġlancuḳlarum görmez sözin ataram yurdına anları hemīn (1b/3)
Uçdı anlar yirlerinden ol zamān vardı daḥdaḥ evine ḳondı hemān (2b/1)

Eserde Arapça ve Farsça kelimeler pek fazla kullanılmamış, kullanılanların da –*pür-melūl* (1a/3), *ḳudret-i ḥaḳḳıla* (2b/2), *pādişāh-ı bī-şerīk-i bi-zevāl* (12a/3), *ilm-i edyān* (34b/6), *zār u giryān* (37a/7), *nūr-i ilāhi* (40a/2)- dönemin az çok ilimle uğraşanlarınca kolay anlaşılacağı konuşma diline girmiş veya dini literatürde fazlasıyla kullanılan kelimeler olduğu görülmüştür. Hatta bazı satırlarda neredeyse hiç yabancı kökenli kelime bulunmamaktadır.

Durdı Cābir ḳoyunı boġazladı daḫı ol arpacuġı un eyledi (8b/11)
Rāżı oldı küççügi bil ey cān başdı boġazladı büyügi hemān (9b/9)
Böyle diyüp aldı oġlancıḳları örte ḳodı bir yire hem anları (10a/9)
Eger görse kişi bir kez yüzüni ḳıpyıludı idemezdi gözüni (13a/1)

Eser duru ve sade bir dille, sanat kaygısından uzak, öğretici bir amaçla yazılmıştır. Dinî-tasavvufi bir içerik taşıması nedeniyle, halkın geneline öğüt verici, kulak asmayanlar için ibret alıcı bir dil ve üslûp tercih edilmiştir. Hatta bazı yerlerde muhataba dinlemesine ve ders çıkarmasına yönelik telkinlerde de bulunulmuştur.

Ṭut ḳulaġuñ diyeyim bir muʿcize bu ki bir gevherdür virem size (1a/2)

Didi bir çömegi od üzre ol cān *diñle işit* neyler o sulṭān (4a/1)

Bildüñ mi ʿacep kimdür ol yüce şāh *gör* aña nice ikrām ider allāh (4b/7)

Ger anıñ ʿızzetin bildiñ ise ey cān v*irgil* yolına sen daḫı cān (4b/8)

Daḫı işit neyidi muʿcizātı bula olmış cānıñ andan ḥayātı (4b/10)

Dilerseñ bulasın sen daḫı ḳurbet firāḳından irişe saña vuṣlat (6b/10)

Fidā ḳıl yolına başı ve mālıñ dileyeyiñ anı pes işbu ḥāli (6b/11)

1.1.5. İmlâ Özellikleri

İncelememize konu olan Ḥikāyāt adlı metnin, eksiklik ve tutarsızlık noktasında en çok eleştirebileceğimiz tarafının imlâ olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar 11-14. yüzyıllar arasında Arap alfabesiyle Türkçe yazma becerisi tam oturmamış, kural ve kaideleri kesin kurallara bağlanmış bir imlâ birliği olmasa da, gerek hareke ve noktaların düzensiz ve eksik oluşu gerekse kelimelerin eksik, yanlış ve farklı yazımları noktasında metnimizde ciddi sayıda hata mevcuttur. Bu eksiklik ve hataları şu şekilde sıralayabiliriz:

1.1.5.1. Kelimelerin Farklı Yazılması

Metnimizde birçok kelime -müstensihin dikkatsizliği olsa gerek- iki farklı şekilde yazılmıştır. Bunların bazıları şunlardır:

baḫtulu (1b/5)	baḫtlu (11a/4)
fatıma (3a/10)	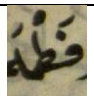 Fatma (3b/1)
bir çömegi (4a/1)	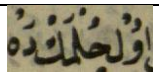 ol çölmekde (4a/2)
cāzīdur (5a/3)	cāzū (6a/3)
kuzıyı (5a/11)	kuzuyı (6a/5)
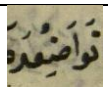 tevāzıʿda (12b/6)	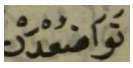 tevāzuʿdan (34a/2)

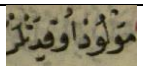 mevlūd okıdanlar (20b/1)	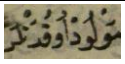 mevlūd okudanlar (20b/2)
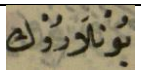 bunlaruñ (24a/4)	bulara (22a/1)
degüldi (6b/5)	degil (30b/9)
dürli (2b/7)	dürlü (34b/2)
kendü (6a/9)	kendi (10a/1)

1.1.5.2.Kelimenin Yanlış Yazılması

Metnimizde bazı kelimeler gerek hareke yanlışlığı gerekse bazı harflerin yanlış yazılması dolayısıyla yanlış yazılmıştır. Bu kelimeler şunlardır:

meniʿ (7a/8)	“menʿ
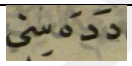 dedesini (28b/3), (28b/7), (28b/9)	“deve”
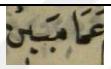 ʿamāmesin (28b/4)	“emāme”
peyek (29a/11)	“peyk”
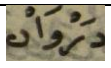 dervān (33b/7)	“devrān”
penhān (36a/3)	“pinhān”
yiksān (36a/9)	“yeksān”
piymān (37b/4)	“peymān”
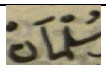 sülmān (17a/4)	“selmān”
çarḫ u ʿaddār (35b/2)	“çarḫ u ġaddār”

1.1.5.3.Kelimelerde Bazı Harf ya da Hecelerin Eksik/Fazla Yazılması

Metnimizde bazı kelimeler, gerek harflerin gerekse hecelerin yazılmaması dolayısıyla eksik olarak metne geçirilmiştir. Cümlenin bağlamından yola çıkarak doğru yazımı anlaşılabilecek bu kelimeler şunlardır:

bū cehil (15a/1)	“ebū cehil ”
bū bekre (23b/3)	“ebū bekre”
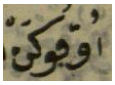 oḳuken (16a/4)	“oḳurken"
gösinde (18b/4)	“gögsinde”
neyleyeyem (19a/6)	“neyleyem”
köşler (20b/3)	“köşkler ”
bikez (18a/7)	“bir kez”
ṣu sepdiler (26a/5)	“ṣu serptiler”
almış yıl (30a/10)	“altmış yıl”
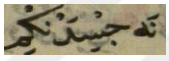 ne cisden kim (35a/1)	“ne cinsden kim”

1.1.5.4. Eklerin Yazımında Farklılıklar

Metnimizde gerek çekim ekleri gerekse yapım ekleri noktasında birçoğunda ikili yazım bulunmaktadır. Bu ikili yazımları metnimizin Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi etkisinde kalmış olmanın emareleri olarak da görebiliriz. Metnimizde çok fazla görülen ikili yazımların bazıları şunlardır:

diyüp (1a/6)	diyip (6b/1)
ümmetinden (4b/1)	ümmetiñden (4b/3)
canımız (5b/8)	cānımuza (14a/3)
anuñ (6a/6)	añınçün (17a/4)
sözüñ (7b/7)	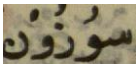 sözün (24b/7)
senüñ (7b/7)	seniñ (11a/4)

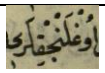 oğlancıḳları (9a/6)	oğlancuḳlarım (1b/3)
benim (9a/7)	benüm (1a/11)
didük (14a/3)	didik (14a/4)
ana (14a/7)	aña (10b/2)
olañ (15a/8)	olan (6b/6)
ümmetiniñ (15a/9)	ümmetinüñ (15a/10)
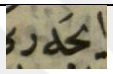 içeri (5b/5)	içeru (22b/6)
ḳayġulu (1b/5)	ḳayġulı (20a/5)
binüben (14b/4)	binübeñ (14b/6)
oġlına (10b/10)	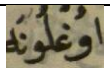 oġluna (32b/9)
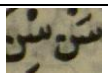 sensin (3b/10)	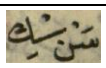 sensiñ (31a/10)
adıñ (18a/11)	adın (21b/3)
başına (28b/4)	başuña (38a/6)
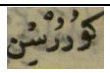 görürsin (37a/1)	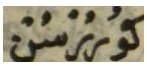 görürsün (33b/7)
bildüñ mi (4b/7)	bildiñ (13b/4)
bilmişem (22a/2)	bilmüşem ben (18b/9)

1.1.5.5.Ünlülerin Yazımında Farklılıklar

Metnimizde “a/e” ünlüsü aynı kelimelerin yazımında bazen elif (ا) li bazen elif (ا) siz bazen de (ه) li olarak yazılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

ali (3a/3)	ali (3a/11)
seni (1a/10)	seni (9b/4)
ḳazalım (8b/4)	ḳazmaġa (8b/5)
ana (14a/7)	ana (14b/3)
aṣla (18b/4)	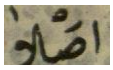 aṣlā (32b/3)
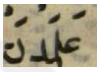 ʿalemden (39a/5)	ʿālem (12a/4)

Metnimizde ” ı/i “ ünlüsü aynı kelimelerin yazımında bazen ye (ى) li bazen de ye (ى) siz yazılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

tedbir (5a/5	tedbirlerini (6a/4)
evine (3b/6)	evinde (3b/7)
didi (3a/1), (3a/8)	didi (3a/2), (3a/6)
iderdim (3a/2)	itdi (3a/3)
işitdi (6a/11)	işitdiler (6a/1)
bir iş (9a/8)	bir iş (9a/10)
nideyim (10a/6)	nidem (10a/7)
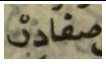 ṣafādır (17a/9)	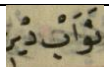 ṣevābdır (32a/11)

Metnimizde “u/ü” ve “o/ö” ünlüsü aynı kelimenin yazımında bazen vav (و) lı bazen de vav (و) sız olarak yazılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

düşüp (5b/1)	düşüp (5b/4)

sözin (1b/11)	sözi (2a/3)
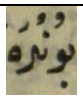 bunda (7b/11)	bunda (7b/1)
ḳoyunı (8b/11)	ḳoyunı (9a/1)
düşdi (10a/1)	düşiben (11/8)
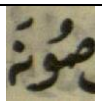 ṣuna (10b/2)	ṣunma (10b/3)

1.1.5.6. Ünsüzlerin Yazımında Farklılıklar

Metnimizde aynı kelimenin yazımında ses olarak aynı fakat şekil itibariyle farklı harfler birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

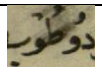 duṭup (23b/8)	dutalar (21b/11) "ṭı (ط) < te (ت) değişimi"
ḥāl (23b/3)	ḫalde (16a/8) "ha (ح) < hı (خ) değişimi"
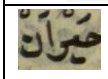 ḥayrān (16b/6)	ḫayrān (6a/4) "ha (ح) < hı (خ) değişimi"
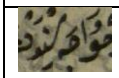 hocasından (10b/6)	ḫocadan (25b/1)"ha (ح)<hı (خ) değişimi"
yana (14b/8)	yaña (10a/10) " nun (ن) < kef (ك)değişimi"
yaşım (10a/8)	yasını (17a/5) "sad (ص) < sin (س) değişimi
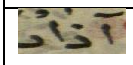 āẕād (3a/7)	āzād (4a/8) "zel (ذ) < ze (ز) değişimi"
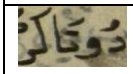 dutalar (21b/11)	ṭutdılar (22a/11) " d (ت) < ṭ (ط) değişimi "
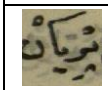 piryan (9b/3)	biryan (9b/11) "pe (پ) < be (ب) değişimi
ʿafvın (13b/6)	afdan (6b/4) "ayın (ع) < elif (ا) değişimi"
ʿuruz (13a/10) "sonu dad (ض) olmalı" "dad (ض) < ze (ز) değişimi"	

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİL İNCELEMESİ

2.1. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

İncelediğimiz metnin yazılış özelliklerini okuduğumuz metnin nüshasından hareketle değerlendireceğiz. Metnin geneline baktığımızda hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Klasik Osmanlı Türkçesinin yazılış özelliklerini yansıttığını görüyoruz.

İncelediğimiz nüshada hemen tüm kelimelerde hareke kullanılmış ve ünlüleri göstermek için hem hareke hem de elif (ا) - vav (و) - ye (ى) harfleri yazılmıştır. Harekelerin kullanılması okuma sırasında bir yanlışlık yapılmasını engelleme amaçlıdır. Bu özelliği metnin kolayca okunmasını sağlamaktadır. Ayrıca metinde hem Arap-Fars imlasının hem de EAT'nin ve Osmanlıca Türkçesinin etkilerini görmek mümkündür. Metinde Türkçe kelimeler yazılırken ünlülerin belirtilmesinde çoğunlukla elif (ا) - vav (و) – ye (ى) harfleri ve harekeler kullanılmıştır. Bununla da kelimenin okunuşuna kesinlik kazandırılmıştır.

2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

'a' Ünlüsünün Yazılışı

a. Ön Seste

Metinde ön seste (a) ünlüsü bazen sadece elif (ا) bazen medli elif (آ) bazen de üstün işaretiyle yazılmıştır:

aña (1a/9)

anı (1b/3)

atardı (2b/11)

āzād (4b/3)

b. İç Seste

Metinde iç seste (a) ünlüsü bazen bir elif (ا) ve medli elif (آ) ile bazen de bir işaret kullanılmaksızın veya sadece hareke ile gösterilmiştir:

ḳulaġuñ (1a/2)

ağacı (1b/1)

ḫurmasından (1b/2)

ḳamu (3b/7)

c. Son Seste

Metinde son seste (a) ünlüsü ya elif (ا) ya (ى) ya da he (ه) ile gösterilmiştir:

duʿā (1a/5)

daḥdaḥa (2a/6)

muṣṭafā (1a/11)

mevlā (31a/6)

'e' Ünlüsünün Yazılışı

a. Ön Seste

Metinde (e) ünlüsü ön seste üstünlü elif (آ) ile bazen de sadece elif (ا) ile gösterilmiştir:

evine (1a/5)

ey (3b/1)

eylesüz (3a/9)

emiri (18b/1)

b. İç Seste

Metinde iç seste (e) ünlüsü için elif (ا) veya medli elif (آ) bazen (ه) bazen de hareke kullanılmıştır:

diyeyim (1a/2)

tenüm (1a/9)

seni (1a/10)

diyeler (20b/2)

c. Son Seste

Metinde son seste (e) ünlüsü he (ه) ile bazen de elif (ا) ile gösterilmiştir:

size (1a/2)

yemeğe (10b/1)

ne (1a/10)

viresiye (1b/10)

'ı' ve 'i' Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste

Metinde ön seste, (ı) ve (i) ünlüleri çoğunlukla elif (ا) ve ye (ى) ile gösterilmiş, bazen de elif ve esre kullanılarak gösterilmiştir:

irte (1a/4)

işbudur (1b/4)

iki (1b/1)

içre (2a/2)

b. İç Seste

Metinde iç seste, (ı) ve (i) ünlüleri ye (ى) ile, bazen esre ile, bazen de medli esre ile gösterilmiştir:

diyeyim (1a/2)

dirler (1a/3)

yakın (21a/1)

virem (1a/2)

c. Son Seste

Metinde, son seste (ı) ve (i) ünlülerini göstermek için genellikle ye (ى) ve esre çok az da olsa sadece esre kullanılmıştır. İstisna olarak da "i" sesi esre ile ancak sonu he (ه) harf ile yazılarak gösterilmiştir.

varıdı (1a/3)

döndi (2a/4)

tāki (10b/9)

şükür ki (11a/3)

'o' ve 'ö' Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste

Metinde, ön seste (o) ve (ö) ünlüleri "elif" (ا) ve "vav" (و) ve ötre ile gösterilmiştir:

olar (1a/3)

okunmadın (1a/5)

ʿözrüm (1a/9)

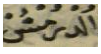 öldürmüş (23a/1)

b. İç ve Son Seste

Metinde, iç ve son seste (o) ve (ö) ünlüleri vav (و) ve ötre ile gösterilmiştir:

söyledi (1a/6)

görmez (1b/3)

koñşumda (1a/11)

sözüñ (7b/7)

'u' ve 'ü' Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste

Metinde ön seste (u) ve (ü) ünlülerinin Yazılışında "elif" (ا) ve "vav" (و) ve ötre ile yazılır:

unıdurlar (6b/3)

uçdı (2b/1)

ümmetinden (4a/9)

uyur (7b/10)

b. İç Seste

Metinde iç seste (u) ve (ü) ünlüleri vav (و) ve ötre ile gösterilmiştir:

ṭut (1a/2)

oġlancuḳlarum (1b/3)

okudı (3a/6)

ḳurbet (6b/10)

c. Son Seste

Metinde son seste, (u) ve (ü) ünlüleri vav (و) ile bazen vav elif (او) ile bazen de ötre ile karşılanmıştır:

baḫtulu (1b/5)

ḳayġulu (1b/5)

kamu (3b/7)

delü (10a/5)

2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesi dönemine has bir özellik olarak bazı yönleriyle birbirine yakın olan b-p (ب - پ), c-ç (ج - چ), d-t (ط - ت) gibi ünsüzlerin birbiri yerine kullanıldığını görmekteyiz.

'b' ve 'p' Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde, (b) ve (p) ünsüzleri için çoğunlukla "b" (ب) harfi kullanılmış, "p" (پ) harfi belli başlı kelimelerde kullanılmakla birlikte eklerde görülmemektedir:

pür-melūl (1a/4)

pınar (6b/4)

pes (6b/8)

diyip (6b/1)

kesip (6b/1)

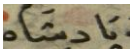 pādişāh (30a/8)

'c' ve 'ç' Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde (c) ve (ç) ünsüzleri; başta, ortada ve sonda çoğunlukla cim (ج) harfi ile, çok az da olsa (ç - چ) harfi ile karşılanmıştır:

her kaçan (1a/4)

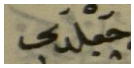 ça'ladı (7b/2)

çağrışurlar (12b/1)

çoḳ (9a/10)

çölmek (4a/2)

çün (11b/39

ḳaçan (1b/10)

çünki (10a/2)

't' ve 'd' Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde, (t) ve (d) ünsüzleri kullanılırken, bazen "t" (ت) bazen "d" (د) bazen de " ṭ " (ط) harfleri kullanılmıştır:

kıtında (1a/7), (27b/4)

yoḳdur (2a/2)

itdi kabul (2a/3)

tağıldı (3a/4)

turup (3b/6)

oturdılar (3b/7)

'ş' ve 's' Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde, genellikle kalın sıradan ünlüleri barındıran kelimelerin ilk hecelerinde sad (ص) harfi kullanılmış, ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ve eklerde sin (س) harfi kullanılmıştır:

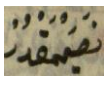 ne saymakdur (3a/1)

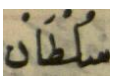 sultan (3a/1)

seni (1a/10)

sat alın (1b/8)

basdukça (3a/2)

eylesüz (3a/9)

"ñ" Ünsüzünün Yazılışı

Metinde ñ ünsüzü için Arap imlasına başvurulmuş, çoğunlukla kef (ك) harfi, bazen de noktalı kef (ڭ) harfi kullanılmıştır:

ḳulaġuñ (1a/2)

buña (1a/9)

ḥācetüñ (1a/7)

koñşumda (1a/11)

Şeddenin Kullanılışı

Metnimizde, Arapça kelimelerin yanında Türkçe kelimelerin bazılarında da şedde kullanılmıştır:

ümmet (2b/7)

cennet (4a/6)

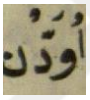 oddan (4a/9)

sırrın (5a/2)

2.1.3. Bitişik ve Ayrı Yazılan Kelimeler

Metinde; *soñra, içün, iken, ise, mı* gibi edatların, zarf fiil eklerinin ve bazı eklerin kendinden önceki kelimelere bazen bitişik bazen de ayrı yazıldığı görülür:

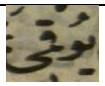 yoḳ mı (1a/7)	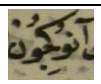 anuñiçün (1b/5)
tiz getürdi (1b/6)	ol demde (1b/6)
ol zaman (2b/1)	ümmet ḳılmaġıçün (2b/7)
basdıñ ise (4b/2)	sen dahi (4b/8)
neyidi (4b/10)	olmalı ise (5a/6)
söyledi ger (5b/2)	didi kim (6a/3)
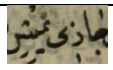 cāzīyimiş (6a/3)	şart idiben (7b/4)
ne kadar (2b11)	bildiñise (4b/8)

2.2. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Ses Düşmesi

Kelimelere birtakım ekler getirilerek çekimlenmesi veya kelime türetilmesi sırasında meydana gelen ses düşmesinin farklı şekilleri metnimizde fazlasıyla yer almaktadır.

2.2.1.1. Ünlü Düşmesi

Ünlü düşmesi genellikle vurgusuz olan orta hecenin düşmesi ile ortaya çıkan bir durum olup metnimizde bu ses olayı fazlasıyla görülmektedir.

ʿözrüm (1a/9) < ʿöz(ü)rüm	ḳadrin (3a/3) < ḳad(i)rin
luṭfından (12b/3) < luṭ(u)fından	ḫüzni (8a/10) < ḫüz(ü)ni
ayrılan (13a/2) < ay(ı)rılan	ḫaşmıla (26b/10) < ḫaş(ı)mıla
göñli (17a/9) < göñ(ü)li	ʿaḳlıñ (33b/1) < ʿaḳ(ı)lıñ
karnına (34b/9) < kar(ı)nına	nider (8b/1) < ne ider
nolduḳların (10b/11) < ne oldukların	niçün (14b/9) < ne içün

2.2.1.2. Ünsüz Düşmesi

Metinde ünsüz düşmesi olayı az da olsa görülen bir durumdur. Ünsüz düşmesinin görüldüğü sesler, bugünkü Türkçede de olduğu gibi, genellikle akıcı ve zayıf seslerdir:

af (15a/2) < ʿaf(v)	getürür (22a/1) < ge(l)türür
olar (1a/3) < o(n)lar	bularıñ (5a/5) < bu(n)larıñ
bile (3b/5) < bi(r)le	oturur (21b/11 < o(l)turur
geyicek (7b/2) < geyikcek	bulara (22a/1) < bu(n)lara

2.2.1.3.Karşılaşan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme)

Tekleşme özellikle Arapça kökenli alıntı kelimelerde görülen bir ses olayıdır. Kelimenin orijinalinde kelime sonunda yer alan çift ünsüzden sadece biri okunur.

ġam (2a/8)	ḥaḳdan (27b/9)
şek (30b/9)	ḥāl (4a/10)

2.2.1.4.Hece Yutulması

Metinde hece yutulması örnekleri aşağıda örnekleri verildiği üzeredir:

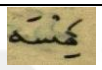 kimse (13a/9) < kim+er-se	yoḳdur (2a/2) < yok+durur
nesne (21b/9) < ne er-ser ne	üzre (12b/7) < üzere
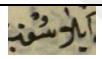 eylesüz (3a/9) < eyleyesüz	ḳoġumdur (10a/7) < ḳonuġumdur
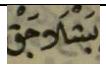 başlacaḳ (10b/1) < başlayacak	söyle (28b/7) < söyleye
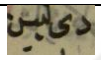 diliben (29b/4) < dileyiben	eyleyin (30a/4) < eyleyesin
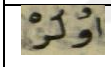 olar (1a/3) < onlar	bularıñ (5a/5) < buñların
nicedi (13b/3) < nice idi	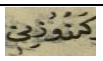 kendözüni (15a/7) < kendü özüni
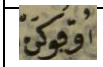 oḳuken (16a/4) < okurken	bikez (18a/7) < birkez olmalı
oḳriken (18a/11 < oḳuriken	gösinde (18b/4) < gögsinde
köşler (20b/3) < köşkler	bulara (22a/1) < bunlara
bū bekre (23b/3) < ebū bekre	çökersin (28b/4) < çökertsin
almış (30a/10) < altmış	neyte (34b/7) < ne ide
cisden (35a/1) < cinsden	

2.2.2. Ses Türemesi

Ses türemesi, düşmenin aksine kelimeyi genişletir. Aslında bu Türkçede nadir görülen bir olaydır. Bununla birlikte eklemeyi kolaylaştırmak ve kelimeyi Türkçenin ses ve hece yapısına uydurmak gibi pratik maksatla ses türemesi görülür

(Banguoğlu, 2011:65)

2.2.2.1. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesi nadiren görülen bir durum olup, yabancı kökenli alıntı kelimeleri Türkçenin ses ve hece yapısına uydurmak amacıyla yapıldığı görülür:

	fikir (16b/4)	<	fikr
	şükür (24b/9)	<	şükr
	baḫtulu (1b/5)	<	baḫtlu
	ʿazim (21a/4)	<	ʿazm
	vakit (37a/11)	<	vakit
	vaʿiz (28b/2)	<	vaʿz
	peyek (29a/11)	<	peyk

2.2.2.2. Ünsüz Türemesi

Metnimizde ünsüz türemesi genellikle iki ünlünün yan yana gelmesini önlemek amacıyla koruyucu ünsüz türetilmesi şeklinde görülür.

	yurdına (1b/3)		viresiye (1b/10)
	aliye (3a/10)		bunuñ (5a/4)
	anuñ (6a/6)		oduna (18a/6)

2.2.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

İkizleşme Türkçenin benimsediği olaylardan biri değildir. Ancak bazı ses değişiklikleri nedeniyle ikizleşme olayı ortaya çıkabilmektedir (Şahin, 2018:46). Metnimizde ikizleşme örnekleri:

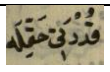	kudret-i haḳḳıla (2b/2)		sırrın (5a/2)
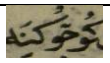	küccügine (9a/7)		rabbün (29b/2)

ʿizzi (27a/11)	ḥaddini (27b/5)

2.2.3. Ses Değişmeleri

Kelimeler dilde hep ilk şekilleri ile kalmazlar. Uzun hayatları boyunca birtakım değişikliklere uğrarlar. Bu değişiklikler de umumiyetle ses değişiklikleridir (Ergin, 1985: 143). Metinde görülen ses değişiklikleri şu şekildedir:

2.2.3.1. Ünlü Değişmeleri

Eski Türkçe ile Bugünkü Türkiye Türkçesi arasında bir geçiş dönemi olarak adlandırabileceğimiz Eski Anadolu Türkçesinde kelime kök ve gövdelerinde ünlü değişiklikleri çok fazla karşılaşılan bir dil olayıdır.

Yuvarlaklaşma (ı>u, i>ü)

Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlaklaşmalar ı>u, i>ü yönünde olup kelime kökünde ve eklerde olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar(Öztürk, 2017: 46).

Kelimelerde Görülen Yuvarlaklaşma

Genel olarak Eski Anadolu Türkçesinde, kelimelerdeki yuvarlaklaşmanın üç farklı nedeni vardır (Şahin, 2009: 42).

a. Eski Türkçeden beri devam eden ikinci hece vokalinin yuvarlaklığı. Metnimizde bu tür yuvarlaklaşma örnekleri şunlardır:

eyü(32b/4)	tamu (39□/4)
sayru(25a/5)	kendü(6a/9)
ḳarşu(21a/10)	incü (34b/10)
kayġu (17a/7)	delü(10a/5)

b. Dudak ünsüzlerinin etkisi sonucu oluşan yuvarlaklaşmalar. Metnimizde bu tür yuvarlaklaşmanın örnekleri şunlardır:

ET		EAT
bedük	>	*büyügi* (9a/10)
yabız	>	*yavuz* (26b/3)

tilbe>tilve	>	*delü* (10a/5)
yaġmır	>	*yağmur* (34b/8)

c. Eski Türkçede kelime sonundaki (ġ – g) ünsüzünün erimesi sonucu oluşan yuvarlaklaşma. Metnimizde bu tür yuvarlaklaşma örnekleri şunlardır:

EAT	ET
sacular (25b/5)	saçıg
ḳapu (20b/10)	ḳapıġ
ayru (35b/9)	adrıġ
ḳamu (4a/3)	*ḳamıġ*

Eklerde Yuvarlaklaşma

Yapım Eklerinde Yuvarlaklaşma

Metinde, yapım eklerinde görülen yuvarlaklaşma örneklerinden bazıları şunlardır:

diyüp (1a/6)	*oġlancuḳlarum* (1b/3)
yanduḳların (10b/11)	*Sevgü* (11a/1)
ḳorku (14a/10)	*birazcuḳ* (17a/9)
görklü (5b/2)	*el getürdü* (2a/9)
ḳaldur (23a/11)	*deyü* (27b/1)
başduḳça (3a/2)	*yidürürsin* (3a/11)
ḳanlu (28a/2)	*yügürüben* (10a/3)

Çekim Eklerinde Yuvarlaklaşma

Metinde, çekim eklerinde görülen yuvarlaklaşma örneklerinden bazıları şunlardır:

ḳulaġuñ (1a/2)	*gevherdür* (1a/2)
bildiñüz (4a/4)	*benüm* (1a/11)
bilmezüz (4a/5)	gelevüz (5a/11)
yatur (7b/10)	*bişür* (9b/11)

bildüñ (23a/2)	*ṣaldum* (14a/9)
şāhidüñ (23b/6)	*bilürüz* (24a/1)
ṭanuḳluḳ (23b/9)	*işidüñ* (31a/3)

Metnimizde i>ü, ı>u ünlü değişimleri ile bazı kelimelerde eklerin yuvarlaklaştığını gösteren bazı örnekler de görülmektedir.

i>ü değişimi

vir*dü* (4a/6)	bil*müş*em (18b/9)
yüret*dü* (19a/10)	düz*ülmüş* (15b/10)

ı>u değişimi

yoḳ mu (4b/11)	*oduna* (18a/6)
civānu (26b/10)	*oluṣar* (35a/11)
muḳarreb ḳıldığunca (15a/7)	*ḳulluḳ* (13a/11)

Düzleşme

Eski Anadolu Türkçesinde düzleşme u>ı, ü>i yönünde olup daha çok Eski Türkçede dar yuvarlak ünlülü kelimelerin (u, ü) Eski Anadolu Türkçesinde dar düz (ı, i) ünlülere dönüşmesi şeklinde görülür (Öztürk, 2017: 51). Eski Anadolu Türkçesinin genel bir özelliği olan düzleşme, metnimizde genellikle eklerde görülmektedir.

ucı (1b/1)	şāz oldı (2a/3)
görürsiz (5a/3)	pişmiş (5b/9)
buyurursın (9b/6)	varayın (11a/11)
varınca (4b/2)	*varıcak (*39b/11)
bilesiz (12b/4)	*çaġrışdılar* (12b/1)
ikinci (15b/11)	yatısarsın (37b/11)

Metnimizde u>ı, ü>i ünlü değişimleri dolayısıyla bazı kelimelerde eklerin düzleştiğini gösteren fazlaca örnek mevcuttur.

u>ı değişimi

durıban (9b/11)	*cānım* (11a/7)
ṣaparız (6a/10)	*ḳaldırdı* (12a/2)
oḳıdım (18a/3)	*tevāzı‘* (14b/1)
dünyamız (7a/8)	*ṣafānız* (14b/10)
ṣafādır (17a/9)	*cānımız* (5b/8)
şāhıñ (6a/7)	*oġlancıḳları* (9a/6)

ü>i değişimi

içeri (5b/5)	*geliben* (5b/7)
söyleyelim (6a/5)	*dürli* (2b/7)
giri (3b/10)	*göñil* (12b/4)
yüridi (9a/4)	*didik* (14a/4)
girip (2b/11)	*yisin* (3b/11)
degil (30b/9)	*bişirüp* (9b/3)
ḥācetim (12a/8)	*fikirsiz* (12b/7)
geñimce (11b/2)	*kendi* (10a/1)

Daralma

Metnimizde bazı kelimelerde e>i değişimi dolayısıyla daralma ses olayı görülmektedir.

peymān	>	*piymān* (37b/4)
yeksan	>	*yiksān* (36a/9)
nāgehān	>	*nāgihān* (25b/5, 30a/5)
amtı > emti	>	*imdi* (7b/7, 8b/2)
eşit-	>	*işit-* (22b/10)
fedā	>	*fidā* (6b/11)
neçe	>	*nice* (4b/7)

Genişleme

Eski Anadolu Türkçesindeki u>o, ü>ö yönündeki genişlemeler daralma konusunda ele alındığı gibi Arap alfabesindeki vav (و) harfinin Türkçedeki o, ö, u, ü

ünlülerini karşılamasından kaynaklanan bir meseledir. Düz dar "i" sesinin "ė" ve "e" sesine dönüşmesi meselesi de (i>e) yaygın bir ses olayı olup tersi de daralma şeklinde ortaya çıkmaktadır(Öztürk, 2017:55).

minberuñ	>	menberuñ (29a/7)
pinhān	>	penhān (36a/3)

Türkiye Türkçesine Göre Metindeki Ünlü Değişimleri

Metinde 'i' Ünlüsüyle Yazılıp Günümüzde 'e' Ünlüsüyle Yazılan Örnekler

Bugün (e) ünlüsüyle yazılan bazı kelimeler ve (i) ünlüsüyle yazılan diğer bazı kelimelerde kapalı e (ė) şeklinde adlandırılan ünlü kullanılmıştır.

EAT		TT
virem (1a/2)	>	verem
yiller (1b/2)	>	yeller
itdi (2a/9)	>	etti
yisün (3b/10)	>	yesin
giçerler(14b/4)	>	geçerler
irken (37a/10)	>	erken
didi (10b/6)	>	dedi
gice (2a/10)	>	gece
yirden (2a/10)	>	yerden
irte (10a/4)	>	erte
giri (9a/1)	>	geri
iy (19a/5)	>	ey

Metinde 'e' Ünlüsüyle Yazılıp Günümüzde 'i' Ünlüsüyle Yazılan Örnekler

Günümüzde (i) sesiyle yazılan bazı kelimelerin metnimizde (e) sesiyle yazıldığı görülmektedir.

EAT		TT
geymiş (21a/7)	>	giymiş

endirüben	(17b/11)	>	indirip
neçün	(29b/10)	>	niçün
eletdi	(35a/7)	>	iletti
eyü	(32b/4)	>	iyi

Metinde 'ü' Ünlüsüyle Yazılıp Günümüzde 'i' Ünlüsüyle Yazılan Örnekler

Günümüzde düz ünlüyle yazılan bazı kelimelerin metnimizde yuvarlak ünlü şekilde kullanıldığı görülmektedir. Gerek kelimenin aslında gerekse eklerde ortaya çıkan ü>i değişimine dair bazı örnekler şöyledir:

EAT			TT
kendü	(6a/9)	>	kendi
delü	(10a/5)	>	deli
incü	(34b/10)	>	*i*nci
diyüp	(1a/10)	>	deyip
yidürürsin	(3a/11)	>	yedirirsin
benüm	(1a/11)	>	benim
gelsün	(10b/4)	>	gelsin

Metinde 'u' Ünlüsüyle Yazılıp Günümüzde 'ı' Ünlüsüyle Yazılan Örnekler

Günümüzde düz ünlüyle yazılan bazı kelimelerin metnimizde yuvarlak ünlü şekilde kullanıldığı görülmektedir. Gerek kelimenin aslında gerekse eklerde ortaya çıkan u>ı değişimine dair bazı örnekler şöyledir:

EAT			TT
ḳaygu	(17a/7)	>	kaygı
ḳarşu	(21a/10)	>	karşı
ḳapu	(20b/10)	>	kapı
başduḳça	(3a/2)	>	basdıkça
ḳanlu	(28a/2)	>	kanlı
y*anduḳların*	(10b/11)	>	yandıkların
birazcuḳ	(17a/9)	>	birazcık
ḳulaġuñ	(1a/2)	>	kulağın

2.2.3.2. Ünsüz Değişmeleri

k>g değişmesi (Tonlulaşma)

Eski Anadolu Türkçesinin temel ses özelliklerinden biri tonsuz ünsüzlerin tonlu ünsüzlere dönüşmesidir. Eski Türkçede kelime başında "g" sesi yoktu. Bugün kelime başında gördüğümüz "g" sesleri Eski Türkçede "k" idi. Eski Türkçedeki ince "k" seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde büyük ölçüde ince "g" ye dönüştükleri bilinmektedir(Öztürk, 2017: 56).

ET		EAT
kel-	>	*gel-* (5b/2)
kergek	>	*gerek* (22a/4)
keyık	>	*geyık* (7a/5)
köñül	>	*göñülde* (40a/6)
kök	>	*gök* (34b/11)
kün	>	*gün* (2b/9)
keç-	>	*geç-* (38a/8)
key-	>	*geymiş* (21a/7)
kör-	>	*gör-* (22a/6)
kögüz	>	*gögüsü* (18b/4)
körk	>	*görklü* (5b/2)
köç-	>	*göçürmedin* (38a/10)

Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde bazı örneklerde "k" nin korunduğu görülmektedir.

kendü (24b/7)	*kendözüñi* (34a/11)
key (12b/11)	*kim* (10a/7)
kimesne (36a/11)	*kimse* (13a/9)
kişi (7a/3)	*köklerini* (2a/10)

t>d değişmesi (Tonlulaşma)

Başında "d" ile kullanılan ince ve kalın sıradaki kelimelerin Eski Türkçe döneminde "t" ile söylendiği bilinmektedir. Bu kelimelerdeki "t" sesinin "d" ye dönmesi Eski Türkçe döneminin sonlarından itibaren ortaya çıkan bir gelişmedir (Timurtaş, 1994: 57). Metnimizde t>d değişmesine dair bazı örnekler:

taḳı	>	*daḫı*	(4b/10)
tut-	>	*dut-*	(33a/9)
ti-	>	*di-*	(16b/10)
teve	>	*deve*	(15a/1)
teg	>	*degdi*	(24b/8)
tegin	>	*degin*	(31b/1)

Ancak bu kelimelerdeki t>d değişmesi tam olarak aydınlanmış bir mesele değildir. Hem "t"li hem de "d"li örneklerin olduğu Eski Anadolu Türkçesi eserlerine rastlanmaktadır. Hatta aynı eserde aynı kelimenin hem "d"li hem de "t"li şekli vardır (Öztürk, 2017: 57). Metnimizde de bu ikili kullanımlara rastlanmaktadır.

tidi	(9b/2)	*didi*	(3a/1)
ṭurur	(21a/2)	*durur*	(20b/8)
ṭutdılar	(22a/11)	*dutar*	(23a/2)
ṭoydı	(4a/3)	*doyunca*	(13a/7)

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde daha çok ince sıradaki kelimelerin "t" seslerini "d"ye çevirdiği kalın sıradakilerin de "t" sesini koruduğu söylenebilir (Özkan, 2000: 107). Metnimizde "t" sesinin korunduğu birçok kelime örneği vardır.

ṭaġıldı	(3a/4)	*ṭaġlıyam*	(21b/8)
ṭanıḳdurur	(34a/9)	*ṭanışıp*	(6a/7)
ṭanuḳluḳ	(23b/9)	*ṭoġdum*	(18a/2)
ṭoġrı	(19b/6)	*ṭamu*	(39b/4)
ṭolu	(35b/3)	*ṭonlarını*	(28a/11)
ṭoydı	(4a/3)	ṭuṭdılar	(22a/11)
ṭoyladılar	(10a/10)	*ṭurur*	(21a/2)

b>v değişmesi (Sızıcılaşma)

Eski Türkçede ön, iç ve sondaki "b" seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde büyük oranda "v"ye döndüğü görülmektedir (Öztürk, 2017: 58). Metnimizde b>v değişmesine örnekler şu şekildedir:

ET		**EAT**	
bar	>	*var*	(9b/1)

bar-	>	*var-*	(10b/8)
ber-	>	*verin*	(1b/8)
yabız	>	*yavuz*	(26b/3)
bir-	>	*vir-*	(12a/8)
eb	>	*ev*	(10b/10)

2.2.4. Ses Uyumları

Türkçenin en eski ve en belirgin özelliklerinden biri uyumdur. Uyum ünlüler arasında olabildiği gibi ünsüzler arasında da olmaktadır. (Köktekin, 2007: 46).

2.2.4.1. Ünlü Uyumu

Dilimizde kelimenin hecelerini meydana getiren sesliler bazı vasıfları ile benzeşirler. Birinci heceden başlayarak sırasıyla birbirlerine uyarlar. Kelimeye gelen eklerin seslileri de onlara uyar (Banguoğlu, 2011: 78). Ünlü uyumu kanununun kökten ve çok eski olduğu, bütün araştırıcıların ortak görüşüdür (Köktekin, 2007: 46). Ünlü uyumu, damak ve dudak uyumu olmak üzere iki farklı başlıkta incelenir.

2.2.4.1.1. Damak Uyumu (kalınlık-incelik uyumu)

Kelime içindeki ünlülerince (ön) ve kalın (art) sıraya göre ayarlayan uyum olan damak uyumu Eski Türkçeden beri gelişmiş bir şekilde görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde de damak uyumu aşağı yukarı tamdır. İ- fiiline eklenen –ken eki metinlerde damak uyumuna aykırı bir biçimde kullanılır(Şahin, 2015:42).

vardurur	(1a/11)	*oġlancuḳlarum*	(1b/3)
viresiye	(1b/10)	*başduḳça*	(3a/2)
olupdur	(4b/6)	*müşkilimüz*	(5a/9)
ḳarışmışam	(5b/10)	*geçevüz*	(6a/9)
yıḳaruz	(6a/10)	*dilerseñ*	(6b/10)
söyleriken	(30a/5)	*yürirken*	(2b/11)
aḳarken	(34b/3)	Damak uyumu yoktur.	
oḳuriken	(15b/8)	Damak uyumu yoktur.	

Ayrıca “ġıl/gil” eki metnimizin tamamında damak uyumuna uymasına rağmen

sadece "*ḳılgil*" (24a/11) kullanımında bu uyum sağlanmamıştır.

2.2.4.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-yuvarlaklık uyumu)

Dudak uyumu, Eski Türkçede tam değildi. Günümüze kadar da yavaş ilerleyen bir uyum görüntüsündedir. Eski Anadolu Türkçesinde de dudak uyumu bugünkü durumuna göre epeyce bozuktur. Ünlülerdeki genel yuvarlaklaşma eğilimi ve bazı eklerin devamlı düz veya yuvarlak ünlü ile kalıplaşması uyumu bozan asıl etkendir (Şahin, 2015: 42).

Uyanlar			
evine	(1a/5)	*ḳoñşumda*	(1a/11)
viresiye	(1b/10)	*yirlerinden*	(2b/1)
ṭaġıldı	(3a/4)	*varınca*	(4b/2)
bildiñise	(4b/8)	*eylemişem*	(5a/5)

Uymayanlar			
ḳulaġuñ	(1a/1)	*diyüp*	(1a/6)
vardurur	(1a/11)	*oġlancuḳlarum*	(1b/3)
yidirürsin	(3a/11)	*varsunlar mı*	(3b/5)
bilmezüz	(4a/5)	*müşkilimüz*	(5a/9)

2.2.4.2. Ünsüz Uyumu

Eski Türkçede ötümlülük-ötümsüzlük bakımından ünsüzler arasında bir uyum yoktur. Aynı uyumsuzluk Eski Anadolu Türkçesinde de devam etmektedir. Ötümlü şekilleriyle kalıplaşmış olan ekler kelimenin kök ve tabanı ötümsüz bir ünsüzle de bitse her zaman ötümlü olarak kullanılır (Şahin, 2015:44).

çölmekde	(4a/2)	*yoḳdur*	(2a/2)
bitdiler	(2b/2)	*üşde*	(2b/7)
ṣaymaḳdur	(3a/1)	*işitdiler*	(6a/1)
ṣımaḳdan	(8a/6)	*açuḳdı*	(18b/3)
yüretdü	(19a/10)	*beñzetmişdir*	(26a/8)

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Kelime Yapımı

2.3.1.1.Yapım Ekleri

Kelime kök veya gövdelerine getirilerek kelimenin yeni bir kavram kaanmasını sağlayan ektir (Gülensoy, 1994: 89). Metnimizde geçen yapım ekleri şöyledir:

2.3.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+ca/+ce, +çe

Bu ek Eski Türkçede yalnız ç'li şekilde kullanılmıştır. Daha sonra Batı Türkçesinde de bir süre ç' li şekli kullanılmış, c'li şekli Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkmıştır (Gülensoy, 2005: 370). Önceleri eşitlik, benzerlik, karşılaştırma gibi görevlerde bulunan bir ektir. Daha sonra bir ad çekimi olan +ca eki kalıplaşma yoluyla işlev değiştirerek zamanla bir yapım ekine dönüşmüştür. Yapım eki olarak sıfat, zarf ve isimler türetmekte kullanılır (Korkmaz, 2009: 36). Metinde geçen bazı örnekler şöyledir:

maʿṣum+calar (11b/10) ʿalim+ce (32a/8)

+lı/+li, +lu/+lü

Esas fonksiyonu sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmak olan bu ek, işleklik derecesi çekim eklerine yakın olan isimden isim yapma ekidir. Pek çok gramer kitabında sıfat eki olarak tanımlanır (Gülensoy, 1994:90).

Metinde geçen bazı örnekler:

baḫt+lu	(11a/4)	ḳayġu+lu	(1b/5)
dür+li	(2b/7)	görk+lü	(5b/2)
sevgü+li	(11a/11)	dert+li	(15a/8)
görgü+li	(19b/1)	ḳayġu+lı	(20a/5)
ṣaḳal+lı	(21a/7)	bağır+lı	(22b/1)

+lıḳ/+lik/+luk/+lük

Genellikle adlardan ve sıfatlardan adlar türeten +lIk/+lUk eki de çok işlek ve kapsamlı bir ektir. Asıl işlevi, eklendiği kelimeye "tahsis, bir şey için" anlamı veren adlar türetmektir. Ekteki kullanım işlekliği ve geldiği kelimenin anlam yapısı ona, ana işlevine koşut yeni bir takım işlevler daha kazandırmıştır. Böylece ekin görevi dallanmış ve kapsamı genişlemiştir (Korkmaz, 2009: 55). Metinde geçen

bazı örnekler şöyledir:

ṭanuḳ+luḳ	(23b/9)	ben+lik	(33b/10)
ulu+luġından	(38b/10)	şāẕı+lıḳ	(39b/6)
ḳul+luḳ	(13a/11)	ḳılmaḳ+lıḳ	(16b/3)
adamı+lıḳ	(19a/2)		

+ıncı, +inci,+ uncu,+üncü

Türkçenin en eski ve işlek eklerinden birisi olup, sayı isimleri yapmakta kullanılır. Sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapar (Gülensoy, 1994: 92). Metnimizde sadece iki örneği mevcuttur.

iki+nci (15b/11)
üç+(ü)nci (16a/4)

+cak,+cek

Bu ekin başlıca fonksiyonu küçültme ve sevgi ifade etmektir. Bu hali ile aşağıda göreceğimiz +cık,+cik,+cuk,+cük ekinin bir eşi durumundadır. Fakat işlekliği daha fazladır (Gülensoy, 1994:91).

ḳuzı+caḳlarıma (7a/7) geyi+cek (7b/2)

+cık,+cik,+cuk,+cük

Bu ekin başlıca fonksiyonları isimden küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapmaktır (Gülensoy, 1994: 91).

oġlan+cuḳlarum (1b/7) arpa+cuġı (8b/11)
oġlan+cıḳları (9a/6) ḳardaş+cuġını (9b/10)

+daş,+deş

Başlıca fonksiyonları eşlik, ortaklık, mensubiyet, bağlılık ifade eden isimler yapmak olan bu ek Türkçede eskiden beri kullanılmaktadır (Gülensoy, 1994: 92). Metnimizde bu ekli kullanıma sadece bir örnek vardır.

yol+daş (21a/5)

+ra/+re

İsimden zarf yapan ve çok işlek olmayan bir ek olup metnimizde sadece iki örnekte bulunmaktadır.

iç+re (2a/2) soñ+ra (10a/6)

+rek

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek çokluk, fazlalık belirten karşılaştırma ekidir. Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılmıştır. Batı Türkçesinde sonradan kullanımı gittikçe azalmıştır (Ergin, 1985: 172). Metnimizde üç örnekte bulunmaktadır.

tiz+rek (7a/9) yig+rek (32a/7) ʿilim+rek (33a/1)

+sız/+siz/+suz/+süz

Addan "yokluk, eksiklik" bildiren olumsuz anlamda sıfatlar türeten çok işlek bir ektir. "Sahip olma, kendinde bulundurma" görevindeki sıfat türeten +lI/+lU ekinin karşıtıdır (Korkmaz, 2009: 64)

fikir+siz (12b/7) su+suz (34b/3)

2.3.1.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

+l-

Bazı sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapar (Gülensoy, 1994: 96).

eksi+l- (10a/11)

la-/+le-

Eski Türkçeden beri bütün lehçelerde canlı ve çok işlek olan bir addan fiil türetme ekidir. Türkiye Türkçesinde de verimli ve anlamca çok yönlü türetmeler yapmıştır. Tek veya çok heceli her türlü ad kök ve gövdeleriyle, sıfat, zarf vb. ad soylu sözlere de gelerek geçişli ve geçişsiz diiller türeten bir ektir (Korkmaz, 2009: 116).

bağış+la (2a/4)	yoḳ+la (13a/11)
iş+le (8b/5)	baġ+la (8b/9)
boġaz+la (8b/11)	bir+le (19b/5)
giz+le (37a/7)	

Bu yapım eki "+la/+le" ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarında "-n-" dönüşlülük ekiyle genişletilerek "+lan/+len" şeklini almış ve bir birleşik ek oluşturmuştur (Korkmaz, 2009: 119).

yaraḳ-lan- (36b/8)

2.3.1.1.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-dır-/-dir-, -dur-/-dür-

En işlek faktitif eklerinden biridir. Oldurma ve yaptırma ifade eden fiiler yapar. Bu ekin Eski Türkçede "-tur-/-tür-, -dur-/-dür-" olarak yalnız yuvarlak şekilleri vardı. Eski Anadolu Türkçesinde ise ekin yalnız yuvarlak ve d'li şekli kullanılmıştır. Bu d'li ve yuvarlak şekiller Eski Anadolu Türkçesinden sonra da devam etmiş ancak son zamanlarda ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlanmıştır (Ergin, 1985: 212-213).

yi-dür- (3a/11)	ḳıl-dur- (37b/8)
öl-dür- (16b/2)	ge(l)-tür (10b/8)
kal-dur- (17b/3)	gül-dür- (37b/7)
ye-dür- (20b/9)	in-dür- (30b/5)

-il-/-ıl-,-ul-/-ül-

Türkçede eskiden beri kullanılan en işlek fiilden fiil yapma eklerindendir. Pasiflik ve meçhullük ifade eden fiiller yapar (Gülensoy, 2005: 383). Metnimizde bu ek oldukça fazla kullanılmıştır.

aç-ıl- (20b/10)	ay(ı)r-ıl- (13a/2)
yaz-ıl- (16a/2)	din-il- (16a/8)
oñ-ul- (17a/2)	der-il- (20a/5)
yaḳ-ıl- (24b/11)	kes-il- (32b/2)
yarad-ıl- (36b/6)	vir-il- (37b/1)
ḳur-ıl- (39a/9)	dök-il- (39b/7)

-(ı)n-/-(i)n-, -(u)n-

Türkçenin en eski dönemlerinden beri kapsamlı kullanım özelliği taşıyan, işlek bir çatı ekidir. Asıl görevi, genellikle geçişli fiillerden "olma" ve bazen de "yapma"bildiren dönüşlü fiiller türetmektir (Korkmaz, 2009: 129)

oḳ-(u)n-	(1a/5)	ol-(ı)n	(8a/7)
yi-n-	(9b/8)	silk-(i)n-	(12b/11)
bul-(u)n-	(21a/5)	eyle-n-	(24b/7)
alda-n-	(35a/7)		

-ma/-me

Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir. İ- ek-fiili dışında her fiil her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır (Korkmaz, 2009: 128)

aġla-ma-	(29b/1)	aldan-ma-	(35a/7)
ḳoy-ma-	(1a/8)	it-me-	(1b/11)
terk it-me-	(13a/3)	ko-ma-	(13a/4)
uyu-ma-	(13b/1)	ir-me-	(19b/9)

-(I)r-/-(U)r-

Eski Türkçedeki –(U)r- ettirgenlik ekinin ünlü uyumuna göre biçimlenmiş türüdür. İşlev bakımından –Ar- ekiyle görevdeştir. Ancak, onun gibi körelmiş bir ek değil, işlek bir ektir (Korkmaz, 2009: 131).

düş-ür- (1b/2) üş-ür- (9b/10) yat-ır- (23a/10)

- (ı)ş-/ (i)ş-, -(u)ş-/- (ü)ş-

Çok işlek olan bu ekin asıl görevi fiilin özneyle bağlantısı açısından, isteşlik temelinde ortaklaşa bir işi göstermesidir (Korkmaz, 2009: 132). Metnimizde çok fazla kullanılan bu ekin bazı örnekleri şöyledir:

aġla-ş-	(11a/9)	ḳar-(ı)ş-	(5b/10)
ir-(i)ş-	(6b/10)	söyle-ş-	(7a/10)
bul-(ı)ş-	(8a/7)	çaġr-(ı)ş-	(12b/1)
dut-(u)ş-	(18a/6)		

-d-, -t-

Faktitif eklerindendir. Türkçede eskiden beri görülen bu ek birçok kullanışta yerini anlatımlarıyla birlikte birleştiği "-dır" ekine bırakmıştır (Banguoğlu, 2011: 291). Metnimizde bu ekin kullanıldığı bazı kelimeler şunlardır:

ağı-t- (7a/2))	yüre-t- (19a/10)
ile-t- (19b/2)	beñze-t- (26a/3)
oḳu-t- (31b/6)	ağla-t- (35b/4)

2.3.1.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler

-i, -u/-ü

Eski Türkçedeki -(ı) ġ/-(i)g ekinden gelmektedir. Batı Türkçesine geçerken-ġ, -g fiilden isim yapma ekinin düşmesiyle yuvarlaklaşmıştır (Timurtaş, 2005: 97). Metnimizde bu ekin kullanıldığı bazı kelimeler şunlardır:

ṣaç-u (25b/5) ḳorḳ-u (14a/10) yaz-ı (15b/10)

-k ,-(ı)ḳ ,-(u)ḳ

Geçişli geçişsiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten çok işlek bir ektir. Bu ekle yapılmış türetmelerin özellikle sıfat olanlarında, yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma özelliği vardır (Korkmaz, 2009: 122). Metnimizde şu kelimelerde görülmektedir:

aç-(u)ḳ (18b/3)	büyü-k (9a/7)
ḳon-(u)ḳ (22b/9)	ṭanı-ḳ (34a/9)

-ma/-me

Aslında bir ad-fiil ekidir. Yapısı bakımından –mAk kılış adındaki son ses "–k" sının ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasından oluşmuştur. –mA eki de, -mAk eki gibi her fiile gelebilen bir işleklik gösterir. Yalnız, -mAk eki fiillerin hareket durumundaki adlarını oluşturduğu, dolayısıyla bir hareket bildirdiği halde, -mA eki bir hareketi canlandırmaz. Fiilin gösterdiği oluş, kılış ve durumları yalın birer iş olarak belirten adlar yapar. Bu nedenle de –mA'nın ad yapma özelliği –mAk'tan daha güçlü ve daha belirlidir. Metnimizde sadece bir kelimede görülmektedir:

gel-meye (26b/3)

-maḳ/-mek

Fiilin mastar (infinitive) biçimi diye de adlandırılan –mAk eki, fiildeki soyut hareketleri adlandıran, onları ad biçimine sokan bir ektir. Geçişli geçişsiz, olumlu

olumsuz her türlü fiil kök ve gövdelerine gelerek geçici kılış adları türetir. Bu bakımdan dildeki fiil sayısınca geniş olan bir kullanılış alanı ve işlekliği vardır. Metnimizde bu ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

ağla-mak (38b/4	bin-mege (14b/7)
ḳırıl-maḳ (41b/5)	oḳu-maḳ (32a/9)
okut-maḳ (31b/8)	ṣay-maḳ (3a/1)
var-maġa (21a/4)	

2.3.2. İsimler ve İsim Çekimi

2.3.2.1.Çokluk Eki

Eski Anadolu Türkçesinde çokluk ekleri –ler, -lar şeklindedir. Eski Türkçe ve günümüz standart Türkçesinden farklı bir durum yoktur (Öztürk, 2017: 62). Metnimizde çokluk ekinin kullanıldığı örneklerden bazıları şunlardır:

adam+lar (23a/2)	cān+lar (28a/6)
ḳuzı+lar (10a/4)	oğlancık+lar (11a/1)
dert+ler (19a/9)	ʿālem+ler (12a/5)
yil+ler (1b/2)	it-ler (25a/1)
kişi-ler (7b/11)	

2.3.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir Dolayısıyla getirildikleri adların dışında fakat o adlara ait olan, o adların malı sayılan nesneleri şahıs olarak gösteren eklerdir (Korkmaz, 2009: 259). Metnimizde geçen bazı iyelik ekleri ve örnekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: +ım/+im, +um/+üm

ad+ım (18a/10)	biz+im (10b/9)
ben+im (11a/7, 15a/6, 18a/10)	ben+üm (1a/11)
cān+ım (11a/7)	ḳat+ımda (32a/8)
ḳuzıcaḳlar+ım (14b/9)	oġ(u)l+um (23a/1)

Teklik 2. Şahıs: +ñ, +(ı)ñ/+ (i)ñ, + (u)ñ/+ (ü)ñ

ḳulaġ+uñ (1a/2)	söz+üñ (7b/7)
cān+uñ (11a/4)	ḳavāset+in (3b/9)
ḳat+uñda (8b/8)	kendöz+üñi (34a/11)

Teklik 3. Şahıs: +ı/+i, +ü, +sı/+si

‘acı+sı (9b/8)	cümle+si (21a/7)
resūl+i (27b/3)	ad+ı (16a/3)
ata+sı (21b/8)	aġaç+ı (1b/1)
cān+ı (15b/3)	ḳamu+sı (17b/2)

Çokluk 1. Şahıs:+(ı)mız

ḳanlu+muz (28a/2)	ata+mız (9b/1)
bel+(i)miz (6a/9)	cān+(ı)mız (5b/8)
dede+müz (25b/9)	deve+miz (14b/7)
māl+(ı)muz (22a/9)	müşkil+(i)müz (5a/9)

Çokluk 2. Şahıs: + (ı)ñız

ḳanḳı+ñuz (17b/1)	deve+ñiz (14b/10)
ḳadr+(i)ñüz (28a/8)	ḳonuġ+(u)ñuz (22b/9)

Çokluk 3. Şahıs: +ları/+leri

acı+ları (11a/7)	aġaç+ları (2a/10)
kök+leri (2a/10)	söz+leri (29b/7)

2.3.2.3.Aitlik Eki

Metinde isimlerin yerine geçen aitlik eki bulunmamakta olup sıfat yapan “+ki” ekinin ise metinde sadece bir örneği vardır.

gönlünde+ki (37a/8)

2.3.2.4. Hāl Ekleri

Ad durumları, adların adlarla veya fiillerle olan geçici ilişkilerini sağlayan ve

cümlenin anlam örgüsünü kuran birer gramer kategorisidir. Ancak, durum gösteren ekler yapım ekleri gibi eklendikleri adların anlamlarını değiştirip yeni anlamda adlar oluşturmazlar. Yalnızca, cümle ögeleri arasında çeşitli yönlerden geçici anlam ilişkileri, geçici anlam bağlantıları kurarlar. Bu ilişkileri, ad çekim ekleri diye bu ekler sağlar (Korkmaz, 2009: 266). Metinde geçen hâl ekleri şunlardır:

Yalın Hâl (ø)

Türkçede yalın hal eksiz olarak kullanılır. İsimlerin kök, gövde ve iyelik eki almış durumları yalın haldir. Eski Anadolu Türkçesinde de bu durum aynıdır.Metinde yalın hâlde olan bazı kelimeler şunlardır:

adam (22a/1)	cennet (1b/8)
cemāl (23b/1)	cihān (8a/9)
cehālet (40a/8)	cān (11b/6)

İlgi (Tamlama) Hâli

+ıñ/+iñ, +uñ/+üñ, +nıñ/+nıñ, +nuñ, +im

İlgi durumu eklendiği ad ile başka bir ad arasında sahiplik, ilgi bağı kurma durumudur. İlgi durumunun öteki ad çekimi eklerinden ayrılan tarafı, adı fiille bağlayan bir ek olmamasıdır. Bu ek ilişki kurduğu adla yalın durumda bir kavramı karşılamaktadır (Korkmaz, 2009: 268). İlgi hâl ekini almış bazı örnekler şunlardır:

ḳavāsetin ki geldi evine sen+iñ ḥabībiñ (3b/9)
bu+nuñ sihri elinden (5a/4)
ki ṭoldı mescid+iñ hep içi efġān (17b/3)
işidicek bunlar oġlan+ın söziñ (21b/10)
anıñiçün şındılar sözüñ sen+üñ (28a/8)
getürdiler menber+üñ önünde (29a/7)
bunlar+uñ ṣevābın virdüm (31b/1)
oḳ+uñ zaḥmına hiç kimse duymaz (38a/4)

Yükleme Hâli

+ı/+i, +nı, +n , +ıġ/ +ig

Eski Anadolu Türkçesinde yükleme eki olarak –ı, -i ekleri kullanılmaktadır.

Bu ekler Eski Türkçedeki kelime sonundaki –g seslerinin Batı Türkçesine geçişte düşmesi sonucunda yardımcı ünlü durumundaki seslerinyükleme halinin yerine geçmesiyle ortaya çıkmıştır. Eski Türkçedeki u, ü, ı, i ünlülerini yardımcı ses olarak alabilen –g yükleme hali eki Batı Türkçesine geçişte düşmüş ve sadece düz dar; ı, i yardımcı ünlüleri –g yerine yükleme hal eki olarak kullanılmıştır (Öztürk, 2017: 64 Metnimizde bulunan bazı örnekleri şunlardır:

ʿādem+*i*	(12a/4)	anlar+*ı*	(10a/4)
bu+*nı*	(17a/8)	aġac+*ı*	(2a/1)
biz+*i*	(17b/6)	kökleri+ni	(2a/10)
söz+i	(5b/1)		

+ø

Standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmayan eksiz yükleme hâli, Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıkmış bir durumdur. Yani bir isim, üzerinde herhangi bir yükleme hâli olmaksızın fiile bağlanabilir ve cümlenin nesnesi olabilir. Bazı durumlarda "n" sesi üzerinde bir yükleme durumu yapılabilmektedir. Bu durum eksiz yükleme hâli olarak kabul edilmelidir (Köktekin, 2008: 9). Bu hâl ekini almış bazı örnekler şunlardır:

her ḳaçan irte namāzın+ø kılsa (1a/4)

görün ḳadrin+ø nice bilürdi (3a/3)

ne yirden geldügin+ø işbu ṭaʿāmı (4a/5)

Yönelme Hâli

+(y)a/+(y)e

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme hal eki –a, -e'dir. Bu ekin Eski Türkçedeki –ga, -ge ekinden "g" seslerinin düşmesiyle ortaya çıktığı bilinmektedir. Eski Türkçede 1. Ve 2. Teklik şahıs zamirlerindeki baña (banga), saña (sanga) şeklindeki yönelme hal eki kullanımı ekin bünyesinde "g" seslerinin olduğunu gösterir (Öztürk, 2017: 64). Bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

adım+a	(18a/10)	ʿālimler+e	(20b/9)
anlar+a	(12a/10)	biz+e	(14a/5)
bu(ñ)+a	(23a/6)	belā(y)+a	(36a/6)

Bulunma Hâli

+da/ +de

Eski Türkçeden bu yana Türk dilinin tarihi seyrinde değişiklik göstermeden gelen bulunma durum eki Eski Anadolu Türkçesinde de +dA biçiminde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde bu ek değişik fonksiyonlarda kullanılmıştır (Şahin, 2015: 51). Metnimizde bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

ʿālem+de (33a/2)	bun+da (10b/8)
cihān+da (12b/6)	cehennemler+de (19a/2)
ḳan+da (6b/5)	çölmek+de (4a/2)

Ayrılma Hâli

+dan/+den

Eski An adolu Türkçesinde ayrılma hal eki –dan, -den şklindedir. Tonsuz ünsüzlü şekiller (-tan, -ten) kullanılmaz. Ek tonsuz ünsüzle biten kelimelere eklendiği zaman ünsüz uyumu bozulur (Öztürk, 2017: 66).Bu hâl eki çeşitli kullanılış biçim ve özellikleri nedeniyle, eklendiği adı fiile yer, mekan,zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar gibi değişik birçok ilişkilerle bağlar (Korkmaz, 2009: 301). Metnimizde bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

ʿadem+den (12a/4)	bun+dan (7b/1)
bāṭının+dan (35a/3)	cān+dan (11b/5)
ʿālem+den (39a/5)	beden+den (6b/4)
ḳamu+dan (12b/5)	ḳan+dan (35b/2)

2.3.2.5. Eşitlik Hâli

+ca/+ce

Eski Anadolu Türkçesinde eşitlik hal eki Eski Türkçe döneminden beri kullanılan –ca, -ce, -ça, -çe ekidir. Türkiye Türkçesinde ünsüz uyumuna uyan ekin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de uyuma uyması gerekir. Ancak metin çalışmalarında farklı okuma şekilleri neticesinde uyumuna aykırı şekilleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca zamanla ekte fonksiyon değişikliği olmuş, bazı örneklerde yapım eki görevi üstlenmiştir (Öztürk, 2017: 66). Metnimizde bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

o(n)+ca (31b/3)	bu(n)+ca (26b/5)
yaluñuz+ca (35b/10)	ʿālim+ce (32a/8)
yeyni+ce (3a/1)	

2.3.2.6. Vasıta Hâli

+ıla/+ile

Türkçede asıl vasıta hal eki –n'dir. Ancak bu ek zamanla çekim eki olmaktan uzaklaşmış, yapım eki görevi üstlenmiştir. Eski Anadolu Türkçesi vasıta hali daha çok "ile" edatı ve bu edatın ekleşmiş şekilleri –la, -le, -ıla, -ile yapılmaktadır (Öztürk, 2017: 66). Metnimizde bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

sulṭān ile (36a/8)	aṣḥāb ile (2b/10)
baş ile (13b/10)	yaş ile (19a/10)
selām ile (28a/11)	

Metinde bazı örneklerde birleşik yazıldığı halde "+ıla" şeklinde yazılmış "+la/+le" şeklini almamıştır.

suç+ıla (4b/9)	ḳız+ıla (6b/7)
ḳoyuncuġ+ıla (10a/10)	ʿaşk+ıla (12a/11)

Bununla birlikte vasıta eki "ile"nin +le, +la şekliyle kelimeye eklenmiş örnekleri de metnimizde mevcuttur.

ḳoyun+la (9b/1)	uṭıġ+la (10a/8)
benim+le (3b/5)	bizim+le (26b/9)

2.3.2.7. Yön Eki

+ra/+re/+ru/+rü/+aru/+erü

Eski Türkçeden bu yana gelen ve Türkiye Türkçesinde kalıplaşmış birkaç kelimede kullanılan işlek bir durumu eki görünümü vermeyen bu ekin Eski Türkçedeki +GArU biçimi, Eski Anadolu Türkçesinde g sesinin düşmesi sonucunda +ArU biçiminde kullanılmıştır (Şahin, 2015: 53). "+ra/+re" yön eki Türkçenin tarihi devirlerinde, özellikle Orhun Abideleri ile eski Osmanlı metinlerinde sıklıkla kullanılmış, Eski Türkçeden bu yana herhangi bir ses değişikliğine uğramamıştır (Duran, 1956: 17). Metinde bu eki almış bazı örnekler

şunlardır:

iç+re (10a/4)	ṣoñ+ra (10a/6)
ṭaş+ra (6b/5)	üz+re (12b/7)
iç+eru (22b/6)	il+eru (6b/1)

2.3.2.8. İsimlerde Soru Şekli

+mı/+mi

İsimlerde soru şekli edat menşeli olan "mı/mi" soru edatı ile yapılmaktadır. Eski Türkçede "mu/mü" şeklinde yuvarlak ünlülü olan ek, Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü şeklini almış, Osmanlı Türkçesi içindeyse uyuma girmiştir (Ergin, 1985: 243). Metnimizde bu eki almış bazı örnekler şunlardır:

ḥācetüñ yoḳ *mı* (1a/7)
var *mı* arañuzda (21b/4)
bu mescidden daḫı artuḳ *mı* (31b/9)

2.3.2.9.İsimlerde Bildirme (Ek-Fiil)

Eski Türkçeden bu yana diğer yardımcı fiillerden farklı olarak hem isimlere gelerek onların fiil gibi kullanılmalarını sağlayan hem de çekimli fiillere gelerek onları birleşik çekime sokan ana yardımcı fiil olarak değerlendirilen ve "er- >ir- > i-" şeklinde karşımıza çıkan; isim fiili, ek fiil, cevheri fiil olarak da isimlendirilen fiilin tek başına bir anlamı yoktur. Diğer yardımcı fiiller gibi türetmeye elverişli olmayan yalnız eklendiği kelimeye ol- fiiline yakın bir anlam katan çok işlek bir yardımcı fiildir (Ergin, 1977: 303). İ- fiili görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipi olmak üzere dört ayrı çekimde karşımıza çıkar.

2.3.2.9.1. Görülen Geçmiş Zaman (-idi)

Bildirme görülen geçmiş zaman çekimi metinde 1. çoğul kişi haliyle bir defa kullanılmakla birlikte genellikle 3. tekil şekliyle kullanılmıştır. Kullanılan örneklerin bazıları şu şekildedir:

biz dertliyidik bizi derde bıraḳdın (17b/6)
cömerddi ġāyet de ol cān (13b/8)
boyı ortayıdı açuḳdı ḳaşı ṣafda aġzında dür bigiydi (18b/3)

melʿūn idi ṭaş bağırlu kelp idi maġbūn idi (22b/1)

2.3.2.9.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman (-imiş)

Bildirme öğrenilen geçmiş zaman çekimi metinde sadece 3. tekil kişi haliyle kullanılmıştır.

bilesiz kim nice sulṭānımış (12b/4)
ol göñiller derdine dermānımış ol (12b/4)
niceymiş ḫulḳı anıñ añladıñ sen (14a/11)
işitdiñ mi nice cānımış ol cān (15b/2)
bilmedim uġrıyımış ben anı (22b/11)

2.3.2.9.3. Geniş Zaman (-idir)

Bildirme geniş zaman, Eski Türkçedeki "er-ür-men, er-ür-sen" gibi geniş zaman çekimindeki "er-" yardımcı fiili ile geniş zaman gösteren "-ür" ekinin birbirleriyle kaynaşarak eriyip kaybolması ve çekimde şahıs gösteren "-men, -sen" zamirlerinin de birer ek kalıntısı hâlinde devamı ile oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 130). Geniş zaman çekimi diğer zamanlara göre farklıdır. Bu zamanın ilk iki kişisi için müstakil kişi ekleri 3. kişi için ise ya eksiz kullanım ya da tur- fiilinin geniş zamanından kalıplaşan +dUr ve +dUrUr eki kullanılır (Şahin, 2018: 67). Metinde bildirme geniş zamanın durumu şu şekildedir:

benem ʿālim deyü (34a/6)
ġurbet andan tāc u taḫtdan ayruyām (25a/4)
didi yā rabb ḳulum (4a/8)
didi selmān ki ḳulıyam ben anıñ (17a/10)
ki ḥādī sensin ey settār tanrı (14a/7)
kimsin bize de ey kişi (17b/5)
lüṭf-i keremsin yā velī (29b/10)
niçün sen ġafletile mübtelāsın (40a/3)
ḳatī müşkil işdurur ʿahd-i şımaḳ (8a/8)
bir rivāyet daḫı budur ey hümām (10b/1)
ʿacep bildüñ mi kimdür ol ḥabībi (14a/9)
benimdür ol benimdür ol benim (15a/6)
resūliñdür bilüpdür ṭoġrı rāhı (19b/6)

oldur ḥüseyni şehriyar (26a/4)

buña ṭanıḳdurur ayāt-ı ḳurān (5a/3)

degüldi ṭaşra ḳanda ḳalan ırmak (6b/5)

oldı ol raḥmeten li-lʿālemīnsin şek değil (30b/9)

ne deñlü ʿābid degilse bunda (32a/5)

2.3.2.9.4. Şart (-ise)

Bildirme şart çekimi metinde 3. Tekil şekliyle kullanılmıştır. Kullanılan örneklerin bazıları şu şekildedir:

bu evde şöyle diril ʿārif iseñ (33b/5)

düşürür benden yaña hep neyise (1b/2)

her ne ise emr-i ḥaḳḳı itdiler (2b/2)

mü'min iseñ yaḳıla cānuñ tenüñ (24b/11)

2.3.3. Sıfatlar

Bir varlığı vasıflayan veya belirleyen kelimeye sıfat (adjectif) diyoruz (Banguoğlu, 1998: 341). Sıfatlar niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır. Niteleme ve belirtme sıfatlarının Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımı bugünkünden farksızdır. Diğer kelime ve eklerdeki Eski Anadolu Türkçesine has özellikler sıfatlarda da kendini gösterir (Öztürk, 2017: 84).

2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin vasıflarını gösteren sıfatlardır. Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

yüce şāh	(4b/7)	*görklü* yüzüni	(5b/2)
riyāḥor kişiden	(7b/8)	*ulu* iş	(8b/1)
ḫoş ṣalā	(9a/3)	*sevgüli* yār	(11a/11)
mübārek el	(12a/2)	*güzel* şāh	(17a/1)
ḳara ḳan	(17a/3)	*aʿlā* köşler	(20b/3)
uzaḳ yolları	(21a/1)	*aḳ* sakallı	(21a/7)
ṭaş bağırlı kelb	(22b/1)	*şirīn* sözüni	(27b/7)
eyü müslimān	(32b/4)	*āḳil* kişi	(37a/39

2.3.3.2.Belirtme Sıfatları

2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelerin yerlerini söz söyleyene göre mesafe kavramı katarak işaret eden sıfatlardır (Şahin, 2015: 58). Metinde "bu, şu, o, ol, şol, işbu" işaret sıfatı örneklerine rastlamak mümkündür.

ol baḫtulu (1b/5)	*ol* dem (1a/5)
bu sözi (1b/5)	*bu* vechile (21a/9)
o dem (1b/10)	*işbu* dervān (33b/7)
şol evde (37a/4)	*şu* vaktin (39a/9)

2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları

Nesneleri sayı bakımından belirtirler (Şahin, 2015: 58). Sayı sıfatları; asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sıfatları ve kesir sayı sıfatları olarak dörde ayrılmış olsa da metnimizde asıl sayı sıfatlarına ve sıra sayı sıfatlarına örnekler bulunmaktadır.

Asıl Sayı Sıfatları

iki ḫurma (1b/1)	*bir* ṣaʿat (1b/5)
bir kişi (1b/6)	*on* ḫurma (1b/8)
yüz erden (4b/3)	*üç* gün (7a/7)
dört ḳaġıd (15b/9)	*sekiz* ḳaġıd (16a/2)
on iki ḳaġıd (16a/4)	*on dört* yaşında (23a/4)
ḳırḳ yıl (32a/11)	

Sıra Sayı Sıfatları

Metnimizde iki yerde geçmektedir.

ikinci günde (15b/11) *üçünci* sebt güninde (16a/4)

2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Bu gruptaki sıfatlar nesneleri belirsiz olarak ifade ederler (Şahin, 2015: 58).

bir gün oldı ol resūl ana didi (1a/6)

nice kişi görüp andan durdılar (2b/3)

her işe ger bir duʿā itse resūl (2b/3)

birḳaç sözleri luṭfından anıñ (12b/3)
mübārek gösinde aşlā *hiç* ḳıl yoġdı (18b/4)
bu ḳadar yaşında bir ṭıfl-i ġarīb (23a/5)
didi *az* yaşı içinde bir civān (25b/4)
cümle ḥācetleriñ oldı bil ḳabūl (30a/7)
beş on arşun bezile (37b/11)

2.3.3.2.4. Soru Sıfatları

İsimlerin yer, zaman, sayı ve nitelik bakımından belirtili hale konması isteğini soru yoluyla ifade eden sıfatlardır (Şahin, 2015: 58).

ne yirden geldügin işbu ṭaʿāmı (4a/5)
ne kişidür *ne* yirdedür ya kimdür (16a/11)
ne żāyiʿ oldı ṣaʿyım nideyim ben (17b/11)
ne gerçekdür ki ḳılmamış gümānı (19b/11)
yürürken *ne ḳadar* adım atardı (2b/11)
evine varınca *ḳaç* ayaḳ başdıñ ise (4b/2)

2.3.4. Zamirler

Zamirler adların yerlerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir (Korkmaz, 2009: 399). İsim soyuna giren kelimeler içinde anlam sahasını en geniş olanlar zamirlerdir. Çünkü zamirler nesneleri temsil veya işaret yoluyla karşılarlar. Yani tüm isimlerin yerine kullanılırlar. Birinci ve ikinci kişi zamirleri hariç bir zamir her çeşit varlık ve niteliği ifade edebilecek anlam genişliğine sahiptir (Şahin, 2018: 56)

2.3.4.1. Şahıs Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Metinde ben, sen o/ol, biz, siz/sizler, anlar/olar zamirleri kişi zamiri olarak kullanılmıştır.

1.teklik şahıs: ben

varayın *ben* resūliñ ḳatına (11a/11)
didi kim şöyle bildim *ben* bu şāhı (13b/5)
didi laʿnete gelmedim ben āḫir ki (14a/4)
idem *ben* duʿā şimdi bunlara (14a/5)

ḥaḳīḳat raḥmet içün gelmişem *ben* (14a/6)

Metnimizde ben zamirinin yönelme hal ekini almış hali (bańa) sıklıkla kullanılmıştır:

dilerem senden *bańa* iḥsān ola (12a/7)
bańa kimdür muḥammed eydiviriñ (16a/10)
bańa di sen misin bi'l-lāhi muḥammed (16b/10)
didi adıyla kim dirler *bańa* di (18a/10)

2.teklik şahıs: sen

diñlediñsen niceymiş ḫulḳı anıñ añladıñ *sen* (14a/11)
bańa di *sen* misin bi'l-lāhi muḥammed (16b/10)
didiler yekde ki öldür *sen* anı (16b/3)
sen ki bilmezsin ey yār bu işi *sen* (17b/5)
sen ki tevrīt içre böyle bilmüşem (18b/9)

3.teklik şahıs: o/ol

ḳaçan vaṣf eyleyem size *o* şāhı (13b/7)
fidā eyle dilerseñ gel *o* cānı (15b/3)
ne göresin ne göre *ol* da seni didi (16b/4)

Metinde "o" zamiri yalın halde kullanılırken hal eki almış şekilleri *"anı, ana, anda, andan"* şeklinde bulunmaktadır.

imdi uṭıġla *anı* göndereyim (10a/8)
geldi cebrāil *aña* kim ḳıl ḳabūl (10b/2))
ki selmānı görür *anda* hemīn (16b/9)
medīne yolına düşdi pes andan (16b/7)

1.çokluk şahıs: biz

biz daḫı hem resūli ḳıġırıp idelim ikrām (3a/10))
didi *bizüm* daḫı dünyāmız olsa (3a/8)
didiler bilmezüz *biz* ey hümāmı (4a/5)
didi bir ḳuzı alalım bütün *biz* (5a/7)
ki soñra *biz* cem' olduḳ ḳatına (14a/2)

2.çokluk şahıs: siz/sizler

bu ki bir gevherdür virem size (1a/2)

bugün daʿvet ider evine *sizi* (3b/4)

bir daḫı ben *sizleri* ḳaçan görem (8a/4)

bugün *siz* anı da isterin dir (19a/11)

didi kim ben *sizi* ḥaḳdan dileyem (27b/9)

3.çokluk şahıs: anlar/olar

uçdı *anlar* yirlerinden ol zamān (2b/1)

yatur uyur ṣubḥa dek *anlar* meger (7b/10)

ben ölüncek aç ḳalur *anlar* bugün (7b/5)

didi mektepḫāneye gitti *anlar* (10b/6)

daḥdaḥ dirler *olar* (1a/3)

2.3.4.2.İşaret Zamirleri

Varlıkların yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir (Şahin, 2018: 57). Metinde kullanılan bazı işaret zamirleri şunlardır:

Bu :

ey ʿazīzim *bunı* direm ben size (7a/1)

sen didiñ *buña* key ʿacīb (23a/6)

bunda tesbīḥ duʿā ḳoymadın (1a/8)

hiç *bundan* ġayrı dutmadım şikār (7b/1)

Şu/Şol:

daʿvā ḳılursın *şuña* mı irdi (34a/6)

eylemişdür gül virme *şuña* (38b/3)

Şular :

şular kim ʿahdi üzre ḫoş dirildi (39b/9)

Bunlar/bular :

bularıñ pes ulusı varıdı (5a/5)

icāzet alıban çıḳdı *bulardañ* (16b/6)

adam getürür dir ebu'l maḥcen *bulara* (22a/1)

2.3.4.3.Dönüşlülük Zamirleri

Eski Anadolu Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak kendü, kendüzi(n) ve öz kelimeleri kullanılır. Dönüşlülük zamirleri iyelik ve durum eklerini kullanabilirler (Şahin, 2018: 57). Dönüşlülük zamirleri ve bazı örnekleri şunlardır:

Kendi/Kendü :

dutamadı *kendi* de düşdi bala (10a/1)
yamardı *kendi* na'lin dem-ā- (13a/8)
girüsen *kendi* 'acziñ bilmeyince (34a/10)
geçevüz *kendü* külli belimizden (6a/9)
kendü nefsile sözün eylenür (24b/7)
kendü ḳudret ḫazīnesinde girdigār (30a/9)

Kendüz :

pes ol alçak ider *kendüzini* dir (15a/7)
nice tezyīn idesin *kendüziñi* (34a/11)
çü kendüzüñe dermān pes imdi (34b/8)
gel imdi kendüzüñe dir (38a/5)

Öz:

eger bildiñ ise bir gel *özüne* (14a/10)
muḳarreb ḳıldıġunca *özüni* dir (15a/7)

2.3.4.4. Soru Zamirleri

Kişileri ve nesneleri soru yoluyla ifade eden zamirlerdir. Metinde geçen bazı soru zamirleri:

Ne :

dutavuz sözüñi her *ne* dirseñ (6a/8)
ne buyurursın *ne* tedbīr idelim (9a/9)
ne gördi ol kitābında ol gāh (15b/8)
nedür bu nice biñ ḫulkı daḫı var (15b/4)

daḫı işit *neyidi* muʿcizātı bula olmış (4b/10)
neydedür ḳanıya gelsün göreyin (29a/6)

Kim :

kimüñ kim ʿilmi var ʿālemde yegdür (33a/2)
kibriñin saña ḳandan *kime* itmedi (35b/2)
didiler *kimsin* nidersin sen anı (21b/6)
gerçi kimdür bilinmez bu civān (23b/4)

Ḳanı :

ḳanı oġlancıḳlarıñ eyle beyān (10b/5)
ḳanı muḥammed eydiviriñ (17b/8)
der ḥüseyni ḳanda sen ey cānım ḥasan (26a/6)
ki ḳanḳıñuzdur aḥmed eydiviriñ (17b/8)

2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri varlıkların yerini belirsizlik yoluyla tutan zamirleridir. Soru zamiri olarak kullanılan kim ve ne zamirleri ve türevleri belirsizlik zamiri olarak kullanılabilmektedir (Şahin, 2018: 57). Metnimizde kullanılan bazı belirsizlik zamirleri şunlardır:

Kimi :

kiminiñ saġ ele gele berātı (39a/6)
kiminiñ sol eline ḫor u ḫaclān (39a/7)

Biri :

oġlanı ṭutdılar içlerinden *biri* (22a/11)
cümlesi geymiş ʿabā her *birinin* (21a/7)
her *birisi* buldı envāʿı ġam (2a/8)

Cümle :

bağışladım *cümlesin* ümmetinüñ (15a/9)
cümlesi geymiş ʿabā her birinin (21a/7)

Kimse :

ki bir ḥācāt içüm *kimse* yanına varursa (13a/9)
didi *kimse* ʿaceb varmıla (18a/8)
ecele olmaz *kimse* beyāndan (36a/4)

Kimesne :

k*imesne* ḳalmaz elbet ecelden ḳaçmaġa (36a/11)

Nesne :

ʿālemde yegdür bilen her nesneyi (33a/2)
atamız ḫod bir faḳir nesnesi çoḳ (9b/2)

Ḳamu :

bu sözi maṣlaḥāt gördi ḳamusı (5b/1)
ʿali didi ḳamusı gelsün ey şāh (3b/6)
ḳamusından anı artuḳ sever (32a/10)

2.3.4.6. Bağlama Zamirleri

Kendisinden önce gelen bir kelime veya kelime grubunun yerini tutan ve yerini tuttuğu kelime veya kelime grubu ile kendisinden sonra gelen açıklayıcıyı birbirine bağlayan zamire bağlama zamiri denir (Korkmaz, 2010: 35). Türkçedeki bağlama zamiri "kim" dir. Bağlama zamiri "kim" Türkçede eskiden beri kullanılmış, ancak zamanla yerini Türkçeye Farsçadan geçmiş olan "ki" bağlama edatına bırakmıştır (Ergin, 1985: 280). Metnimizde bu zamir türünün bazı örnekleri şunlardır:

Ki :

çoḳ şükür *ki* ol resūl-i muʿteber (11a/3)
ġazaya varmışıduḳ bile birgün *ki* küffār (13b/11)
bildim ben bu şāhı *ki* birdür (13b/5)
imdi añlañ ki ben daḫı diyeyim (15a/3)

Kim :

nidem *kim* ḳoġumdur resūlu'l-lāh (10a/7)
geldi cebrāil aña *kim* ḳıl ḳabūl (10b/2)
buncılayın muʿcizātı *kim* ide olsun (11a/6)
bilesiz *kim* nice sulṭanımış ol (12b/4)

2.3.5. Zarflar

Zarflar, zaman hal ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Zarflar fiilleri niteleyen, tavsif eden kelimelerdir. İsimler için sıfatlar ne ise fiiller için de zarflar odur (Şahin, 2018: 59) Metnimizde kullanılan zarflar şunlardır:

2.3.5.1. Zaman Zarfları

Metnimizde geçen zaman zarfları şunlardır:

İmdi :

imdi uṭıġla anı göndereyim (10a/8)
diñle *imdi* ḥaḳ teālā ḳudretin (12a/9)
didi ey ḳuzularım *imdi* añlañ ki (15a/3)

Şimdi :

ki birdür yeryüzinüñ *şimdi* māhı (13b/5)
ki idem ben duʿā *şimdi* bunlara (14a/5)
diyeyim anı daḫı *şimdi* diñle (14b/1)

Sonra :

ʿaḳlı geldi *ṣoñra* eydür nideyim (10a/6)
ṣoñra geñümce yaşım yaṣlayayım (10a/8)
ki *ṣoñra* biz cemʿ olduḳ ḳatına (14a/2)

Gice :

ol *gice* ḫurma aġaçları hemān çekdi yirden (2a/10)
bir oğlan bu *gice* baña ḳonuḳ oldu (22b/10)

didi miʿrāc *gicesi* ṭonlarını (28a/11)

Yine :

baʿdehu geldi *yine* bir ḫoş nidā (7a/4)

tizrek *yine* size ben ireyin (7a/9)

gelmez isem *yine* bunda yā imām (7b/11)

Dem :

görmedi bir kişi *ol dem* ʿayān (7a/3)

ol geyicek didi gelmezsem *bu dem* (7a/9)

şalıvirdiler anı *ol dem* revān (8a/2)

Evvel :

seni göçürmedin *evvel* göç andan (38a/10)

Dā'imā :

ki sen uş *dāimā* ṣusuz gezersin (34b/3)

şarābıñ niceler olalar *daima* ʿaṭşān (39b/8)

Hergiz :

yavuz işler *hergiz* andan gelmeye (26b/3)

2.3.5.2. Nitelik Zarfları

Hal ve tavır, nasıllık ve nicelik ifade eden her isim, bu tür zarf görevini üstlenebilir. Bu yüzden bu zarfların sayısı çoktur. Fiilin önünde bulunan ve bir hal bildiren bütün isimler bu tip zarflar grubuna dâhil edilebilirler (Şahin, 2018: 59). Metinde geçen nitelik zarfları şunlardır:

Dā'im :

budur iden beni *dāim* melūl (1b/4)

ṣorar aṣḥābını yoḳlardı *dāim* (13a/11)

ki *dāim* siḥir ḳılmaḳlıḳ işidür (16b/3)

Tez/Tīz :

vardı anları getürdi *tez* bilāl (26b/10)

tīz getürdi anı ol demde yakın (1b/6)

devesi ger yürürse anda *tiz tiz* (15a/1)

Böyle :

böyle diyüp aldı oğlancıkları (10a/9)
böyle diyüp döndi gitdi ol zamān (11b/3)
işidicek didigün *böyle* allāh demedi (15b/1)

Şöyle :

bunuñ siḥri elinden *şöyle* ʿāciz ki (5a/4)
dāim dururdu ḳulluḳ üzre *şöyle* ḳāim (13a/11)
didi kim *şöyle* bildim ben bu şāhı (13b/5)

Tizrek :

tizrek yine size ben ireyin (7a/9)

Tizcek:

ki *tizcek* kesdi oda itdi (15b/11)

2.3.5.3. Yer-Yön Zarfları

Metnimizde geçen bazı yer-yön zarfları şunlardır:

İçre:

ol medīne *içre* anlardan ʿayān (2a/2)
cennet *içre* saña ey yüzi beyāż (2a/5)
piryān olmuş tenevvür *içre* anları (10a75)

Yuḳarı:

aşaġı *yuḳarı* dimezdi ol şāh (13a/6)

Aşaġı:

aşaġı yuḳarı dimezdi ol şāh (13a/6)

İlerü:

çü bismillāhi diyip vardı *ileru* (6b/1)

2.3.5.4. Soru Zarfları

Fiilin tarzını ve niteliğini soru yoluyla belirten zarflardır (Şahin, 2018: 59). Metnimizde geçen soru zarfları şunlardır:

Nice :

nice şāẕ eyler resūliñ ḥażretin (12a/9)
bilesiz kim *nice* sulṭanımış ol (12b/4)
didiler işbu şaḫsı *nice* bildiñ (13b/4)
nice diyem idem taḳrīr (13b/7)

Neden :

nedendür yā kişi didi yā aḥmed (22b/8)
şordılar kim hey kişi di *nedendür* (25b/3)
dutup aña bunca cevri itmeñ *neden* (26b/5)

Niçün/Neçün :

bugün siz görüp anı *niçün* maḥzūn olursız (14b/9)
niçün geldiñ cihana (33b/2)
neçün sen bu arada ṭurmaduñ (29b/10)

2.3.5.5. Azlık-Çokluk Zarfları

Sıfatların, zarfların veya fiilin tarzının ve niteliğinin miktarını, derecesini ifade eden zarflardır. Metnimizde geçen bazı azlık-çokluk zarfları şunlardır:

Az :

didi *az* yaşı içinde bir civān (25b/4)

Çoḳ :

ʿaẕābı *çoḳ* unıdurlar ʿaẕābın (6b/3)
fiġān zār idüp āh itdiler *çoḳ* (19a/6)
yine efġān ı zārı itdiler *çoḳ* (20a/6)

Biraz :

hele *biraz* bu işe ṣabır ideyim (10a/6)

götürüben yürürdi *biraz* ālā (14b/11)

biraz pes ḳıldı itdi re'y-i tedbir (17a/6)

Birazcuḳ :

birazcuk göñli olsun pes ṣafādır (17a/9)

Ziyāde :

ister *ziyāde* ḫudā vir ṭaşı (31b/2)

Ne :

ne żāyiʿ oldı ṣaʿyım nideyim (17b/11)

işbu server ki *ne* ḳıydı cāna (20a/2)

Híç :

bildiñüz mi ṭaāmıñ fikrini *hiç* ḳıldıñuz mı (4a/4)

daḫı *hiç* ḳahḳahayla gülmedi (12b/10)

daḫı nefis arzūsına uymadı *hiç* (12b/8)

Artuk :

didi *artuḳ* dilerem ki faẓluña göre (31b/4)

ḳamusından anı *artuḳ* sever (32a/10)

Gayet :

cömerddi *ġāyet* de ol cān (13b/8)

ve illā göñülseydi ġāyet de alçak (13b/9)

2.3.6. Edatlar

İsimler ve fiiller dildeki anlamlı kelimeler grubunu oluşturur. Edatlar ise tek başlarına anlamları olmayan ancak cümle içindeki görevlerine göre anlam ve değer kazanan kelimelerdir. Edatların görevi, cümlede bir kelimeyle diğer kelimeler arasında ilgi kurmaktır. Edatlar da kendi içlerinde türlere ayrılırlar (Şahin, 2018:

59).

2.3.6.1. Bağlama Edatları

Metinde geçen bazı bağlama edatları şunlardır:

İle :

ol āh ı zār *ile* didi pes yā resūl (7b/3)
bizim *ile* tā ki bile yiyeler (10b/9)
yatıbañ uyumazdı ġaflet *ile* (13b/1)

Daḫı :

virgil yolına sen *daḫı* cān (4b/8)
dilerseñ bulasın sen *daḫı* ḳurbet (6b/10)
daḫı oġlancıḳlarım ḥasret ḳalur (7b/6)

De/Da :

şöyle ʿāciz ḳaldıḳça *da* ne eyleyelim biz (5a/4)
resūli daʿvet itsek biz *de* gelse (3a/8)
dutamadı kendi *de* düşdi bala (10a/1)

Kaçan :

her *ḳaçan* irte namāzın ḳılsa (1a/4)
ḳaçan kim cumʿa irtesi olurdı (15b/7)
ey merd i merdān *ḳaçan* kim (38b/6)

Kim :

ṭaām ḳanı aña *kim* yidürürsin (3a/11)
didi *kim* faṭma aña ey yüzi aḳ (3b/1)
didiler *kim* görürsiz bu muḥammed (5a/3)

u-ü :

derd *ü* firāḳ sen kerīmsin sen raḥīmsin (24a/10)
ṣoralar kim nedür bu ḥāl *ü* vü ḳāl (26b/11)

kişiye ʿilm *ü* ḥikmet gerekdür (32b/11)

Ve :

fidā ḳıl yolına başı *ve* mālıñ (6b/11)

uġradı kisrī *ve* ḥaḳan (35b/8)

gizledüñ ḫalḳdan *ve* lākin bilür (37a/8)

Vü :

hemān bu düşe içine *vü* ṭaşına ḳayġu (17a/7)

çoḳ selām olsun aña *vü* eline (30b/7)

senüñ içündür ḳamu ḥāl ü *vü* ḳāl (30b/10)

Velākin/Velīkin :

velākin ol günahkâr ümmetinden (4a/9)

iner gökden velīkin muḫālifdür birbirine (34b/11)

Ger :

ger añın ʿizzetin bildiñ ise (4b/8)

nedür bilelim *ger* olmalı ise (5a/6)

ger bu işi idevüz bilgil yakın (9b/5)

Gerçi :

olmaḳ muhāl *gerçi* kimdür bilinmez (23b/4)

Eger :

aña varalım *eger* gelmez olursa yalvaralım (5a/10)

eger ḳuzuyı bugün sen yirseñ (6a/8)

eger görse kişi bir kez yüzüni (13a/1)

Çün :

gitdi ol zamān *çün* resūliñ vardı hemān (11b/3)

çün beni dostum diyip ḳıldıñ ḳabūl (12a/6)

olup ḫayrān *çün* selmān diyesini (17a/5)

Çü :

çü ḥilmi ṣabrı şükrin diñlediñsen (14a/11)

çü ḳaṣd itdi diye ʿaf şāh irişdi cebrāil (15a/5)

çü ṭoġdum tevrīt oḳumayadum ben (18a/2))

Hem :

sürʿatle geldi girdi *hem* eve (10b/9)

yüzine sürdi ol daḫı *hem* didi budur (19a/8)

ḳan idüp *hem* serīḳa itmiş (25b/5)

Zírā :

revādur ben ġarīb *zīrā* aṣluñdacezāyam (25a/3)

Meger :

ol resūlu'l-lāh *meger* cümle aṣḥābına itdi (8b/3)

bir gün *meger* kim ebū cehil oġlını anlar (14b/2)

meger ʿilim oḳuyanlara ḳılam dir (32a/4)

Pes :

pes resūlu'l-lāh buyurdı cābire (10b/8))

pes ridāsın urdı oġlanlara ol tenevvüre (12a/1)

nice bildiñ ḳoyup diniñi *pes* iḳrār ḳıldıñ (13b/4)

Çünki :

çünki ḳazdılar o hendegi ey cān (8b/6))

çünki ḳardaşcuġını boġazladı (9b/10)

çünki bu iş başıma geldi nidem (10a/7)

Çünkim :

pes ölüm ḥakdurur *çünkim* ölürsin (35b/1)

2.3.6.2. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Metinde geçen karşılaştırma-denkleştirme edatlarından bazıları şunlardır:

ne... ne :

ne geldi *ne* geliserdür pür-āzer (13b/2)

ne göresin *ne* göre ol da seni didi kim (16b/4)

Ya :

eydi viriñ *ya* kimdür baña aḥmed eydi viriñ (16a/10)

ne kişidür ne yirdedür *ya* kimdür (16a/11)

ne bilem şād olasın *ya* perīşān di imdi (35b/11)

2.3.6.3. Seslenme Edatları

Metinde geçen seslenme edatları şunlardır:

Ey :

gördi anası anları *ey* ölü (10a/5)

bir rivāyet daḫı budur *ey* hümām (10b/1)

didi ḫātunına cābir *ey* nigār ḳanı oġlancıḳlar (11a/1)

Eyā :

eyā adı muḥammed yā uṣūl dir (17b/1)

eyā dünyāyı sevüp maġrūr olan (33a/9)

Yā :

işbudur ʿözrüm benim kim *yā* resūl (1b/4)

yā muḥammed diyüp efġān eyledi (22b/6)

nedendür yā kişi didi *yā* aḥmed (22b/8)

2.3.6.4. Son Çekim Edatları

Metinde geçen son çekim edatları şunlardır:

Ḳarşu :

bunlara *ḳarşu* sürdi ḫoş (21a/10)

göge *ḳarşu* olalar cümle ḫalḳ (39a/1)

İçün :

añun *içün* gelmişem ey yüzi aḳ	(8a/8))
ki bir ḥācāt *içün* kimse yanına varursa	(13a/9)
ḥaḳīḳat raḥmet *içün* gelmişem ben	(14a/6)

Üzre :

dururdı ḳulluḳ *üzre* şöyle ḳāim	(13a/11)
şular kim ʿahdi *üzre* ḫoş dirildi	(39b/9)

Özge :

ḳul beni sizden *özge* bilmişem	(22a/2)

Deñlü :

ol ne *deñlü* varısa mescid	(32a/1)
virem dir daḫı ne *deñlü* ʿābid degilse	(32a/5)
ola sekrān şu *deñlü* ġālib ola anda	(38b/8)

Dek :

ḥaşre *dek* yanar içimde ur olur	(7b/6)
niceler yatur uyur ṣubḥa *dek* anlar meger	(7b/10)
vişāle *dek* sürile cümle hicran	(40a/2)

Degin :

ḳıyāmete *degin* kim ṭavāf ḳılursa	(31b/1)
kesilmez ḳırḳ yıla *degin* duʿāsı	(32b/5)

Daḫı:

daḫı eksilmedi bir dirhem eti	(10a/11)
daḫı evimden melūl gitmeyeler	(11b/1)
daḫı hiç ḳahḳahayla gülmedi ol	(12b/10)

Gibi :

pınar ḳaynar *gibi* ḳaynar bedenden	(6b/4)

anlar ṣırāṭı ḳuş *gibi* geçerler (20b/5)
niceler ḳuş *gibi* geçe ṣırāṭı (39b/4)

İle :

benim*le* bile varsunlar mı hep aḥbāb (3b/5)
vir ṣalavāt ʿaşḳ*ıla* peygambere (12a/11)
didi adı*yla* kim dirler baña di (18a/10)

Kadar :

getürüp öldüğün bu *ḳadar* nesne (21b/9)
yaşındadur ṣāfi bu *ḳadar* yaşında (23a/5)
ṣordı aḥmed ne *ḳadar*dur ölümi (23a/4)

2.3.6.5. Ünlem Edatları

Metinde geçen ünlem edatları şunlardır:

Vā :

vā ḥasrete ben nidem ey şāh (17b/10)

Āh :

işidüp ol biçāre eyledi *āh* (17b/10)
işidicek ol geyicek ağladı *āh* (7b/2)
dünyādan vidāʿ ḳılmışıdı *āh* (17a/1)

2.3.7. Fiiller ve Fiil Çekimi

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan fiiller Eski Türkçe döneminden ve bugünkü standart Türkiye Türkçesinden temel anlamda farklı olmamakla birlikte bu tarihi lehçenin bağlı olduğu bir kısım ses ve şekil özelliklerini yansıtmaktadırlar (Öztürk, 2017: 68).

2.3.7.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde dikkat çeken şekil özelliklerinden biri de şahıs eklerinin çeşitliliğidir. “Batı Türkçesi fiil çekimini Doğu Türkçesi fiil çekiminden ayıran temel sebep Oğuzların ben ve biz zamirlerini men ve miz yapmamalarıdır.

Eğer Oğuzlar b'yi m'ye çevirmiş olsalardı, m sesi v'ye dönmeyeceği için bugünkü 1. Şahıs ekleri ortaya çıkmayacak, diğer Türklerde olduğu gibi m'li biçimler devam edecekti. Ana Oğuz Türkçesinde ben ve biz'de b'ler korunduğu içindir ki önce v'ye dönmüş sonra da erimiştir (Ercilasun, 2010: 456)." Zamir kökenli şahıs eklerinin 1. şahıslarındaki ek çeşitliliğinin ortaya çıkmasında bu ses olayı etkili olmuştur (Öztürk, 2017: 81). Metinde genelde iki tip şahıs eki kullanılmıştır. Bunlar zamir kökenli şahıs ekleri ve iyelik kökenli şahıs ekleridir.

2.3.7.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bu ekler şahıs zamirlerinden ortaya çıkmış olup öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve istek kiplerinin çekimlerinde kullanılmaktadır.

Metinde geçen bazı şahıs zamiri kaynaklı şahıs ekleri ve örnekleri tabloda gösterilmiştir:

1. Teklik Şahıs +Am +Im, +In, +Um

ataram yurdına anları hemīn	(1b/3)
idem kāfiri daḫı oddan *āzād*	(15a/11)
ʿacep derde *giriftār olmışım*	(18a/1)
ḳul beni sizden özge *bilmişem*	(22a/2)
bişürüp ben *ideyim* pes anı *ḥal*	(5a/9)
şehādet iderim birledigine şāh	(19b/5)

2. Teklik Şāhıs +sIn ,+sUn

alursın bigisin borcıla kiri	(19a/1)
ol günahkār ümmetinden *āzād idesin*	(4a/9)
ecel cām-ı şarābın çün *içersin düşesin* ḳamu	(35b/9)
ʿazāzilden daḫı çoḳ mı *bilesin*	(34a/7)
begenmezsin çü bir degme ḥarīri	(19a/1)

3. Teklik Şahıs +ø

ḥaddini gözler görüp *ḫayrān olur+ø*	(27b/5)
ol iki ḳuzıları *piryān olmuş+ø* tenevvür içre	(10a/4)
tā sözüñ *ola* +ø senüñ *ḳabūl*	(7b/7)

1.Çokluk Şahıs +vuz,+vüz /+Iz, +Uz

ger bu işi *idevüz* bilgil yaḳın (9b/5)

şāhidüz buña *şehādet iderüz* (24a/2)

didiler kim *bilürüz* biz bu işi (24a/1)

2. Çokluk Şahıs +sIz, +sUz

didiler kim *görürsiz* bu muḥammed (5a/3)

bilesiz kim nice sulṭānımış ol gönüller (12b/4)

siz görüp anı niçün *maḥzūn olursız* (14b/9)

3. Çokluk Şahıs +lAr

yarın ʿaẕābı çoḳ unıdurlar (6b/3)

bile yiyeler girü varıp mektebe oḳuyalar (10b/9)

Ḳatı mürüvvetli ḥatundur *didiler* (13b/3)

2.3.7.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Bu ekler iyelik eklerinden ortaya çıkmış olup görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekimlerinde kullanılmaktadır. Metinde geçen bazı iyelik kökenli şahıs ekleri ve örnekleri şunlardır:

1. Teklik Şahıs +m

şaġına ʿaf didigiçün anıñ *bağışladım* (15a/9)

yine ümmet ḳılmaġıçün *beşāret getürdüm* (2b/7)

didim ʿömrüm ne ḳadardur *bilsem* (30a/1)

göricek bugün imdi fikr-i tedbīr *kesersem* (16a/6)

2. Teklik Şahıs +ñ

ḳaç *ayaḳ başdıñ* ise her bir nice (4b/2)

eger bilüp *azduñ* ise yolı (40a/7)

ʿibādete dürüşgil ʿibādetdür *bilürseñ* (36a/2)

3. Teklik Şahıs +ø

ḳoḳularından anası bildi+ø tiz (10a/3)

ṭaşuñ sünni içüñ kāfir olursa+ø (35a/8)

1. Çokluk Şahıs +k

ki ṣoñra biz *cemʿ olduḳ* ḳatına (14a/2)

resūli *daʿvet itsek* diz de gelse (3a/8)

2. Çokluk Şahıs ñIz, ñUz

bildiñüz mi ṭaʿāmıñ fikrini hiç *ḳıldıñuz* mı (4a/4)

didi yā aḥmed *vaṣıyyet itdiñüz* (22b/8)

3. Çokluk Şahıs +lAr

muʿcizedür ol resūlden *bildiler* (2b/5)

eger *ʿözür itseler* olurdı maḳbūl (13a/10)

görmediler bu sözi anlar revā (27a/5)

2.3.7.2. Fiil Çekiminde Zaman

2.3.7.2.1. Basit Zamanlı Kipler

Fillerin tek bir kip eki alması durumuna basit çekimli fiil denmektedir.

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman kipi –dı, -di, -du, -dü ekleriyle yapılır. 1. ve 2. şahıslarda ekin ünlüsü daima yuvarlak, 3. şahıslarda düzdür. Bu çekimde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır (Öztürk, 2017: 77). Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -dı+m/-di+m, -du+m/-dü+m

şaġına ʿaf didigiçün anıñ *baġışladım* (15a/10)

yine ümmet ḳılmaġıçün *beşāret getürdüm* (2b/7)

didi kim şöyle *bildim* ben bu şāhı (13b/5)

çün *oḳıdım* nolaydı vaṣfın anıñ (18a/3)

çü bende *irmedim* anda irem ben (19b/9)

bilmedim uġrıyımış ben anı (22b/11)

2. Teklik Şahıs -dI+ñ, -dU+ñ/

ḳaç *ayaḳ baṣdıñ* ise her bir nice (4b/2)

didiler işbu şaḫsı nice *bildiñ* (13b/4)

ʿacep *bildüñ* mi kimdür ol ḥabībi (14a/9)

didi oġluña *oḳutduñ* mı ḳurān (31b/6)

3. Teklik Şahıs -dı+ø/-di+ø

hem ḳazanlar *acıkdı* ol zamān (8b/6)

ol münāfıḳ da *peşīmān oldı* (2a/8)

işitdi pes bunlarıñ sözüni ol şāh (14b/8)

pes resūlu'l-lāh *buyurdu* cābire (11b/4)

1.Çokluk Şahıs -du+ḳ

ki ṣoñra biz *cemʿ olduḳ* ḳatına (14a/2)

helāk olaydı *didik* cümle kāfir (14a/4)

2. Çokluk Şahıs -dı+ ñız

bildiñüz mi ṭaʿāmıñ fikrini hiç *ḳıldıñuz mı* (4a/4)

didi yā aḥmed *vaṣıyyet itdiñüz* (22b/8)

3. Çokluk Şahıs -dı+lar/-di+ler

derildiler bir araya çatup baş (5a/2)

geldi ḳuzıdan işbu kelām *işitdiler* (6a/1)

beñzetmişdir anı ol ġani mescide *irişdiler* (26a/8)

senüñ *bilmediler* ḳadriñüz (28a/8)

Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Öğrenilen geçmiş zaman kipi çekimi –mış, -miş ekleriyle yapılır. Ekin ünlüsü daima düzdür. Yuvarlak ünlülü şekilleri (-muş, -müş) kullanılmadığından düzlük yuvarlaklık uyumu bozulur. Bu çekim zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır (Öztürk, 2017: 77). Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -mış+am/-miş+em,-muş+am/-müş+em/-mış+ım/-miş+im

ḳarışmışam ḳuzıya zehrile ben (5b/10)

bugün nidem derde *düşmişem* (18a/6)

ʿacep derde *giriftār olmışım* (18a/1)

bu ḥasret oduna *dutuşmışam* ah (18a/6)

ki cāndan külli *bīzār olmışım* āh (18a/1)

2. Teklik Şahıs -mış+sın/-iş+sin

sen *oḳumamışsın* ʿilm-i edyān (34b/6)

3. Teklik Şahıs -mış+ø/-miş+ø

anı çün ḥaḳ şöyle *beñzetmiş* aña (26b/5)

mālımı almış *ḫıyānet eylemiş* oğlum *öldürmüş* (23a/1)

ġarḳ olmış yaturdı nazenin (23a/10)

ol ʿarab *yatmış* uyur gördi (7a/6)

ne gerçekdür ki ḳılmamış gümānı (19b/11)

1. Çokluk Şahıs -mış+ız/mış+uz

Metinde örneği yoktur

2. Çokluk Şahıs -mış+sız/mış+suz

Metinde örneği yoktur

3. Çokluk Şahıs -mış+lar /-miş+ler /-muş+lar

Metinde örneği yoktur

Geniş Zaman Kipi

Eski Türkçede "-ur/-ür, -ar/er, -r" şeklinde olan geniş zaman eki Eski Anadolu Türkçesi döneminde yaygın olarak "-ur/-ür" şeklinde kullanılmıştır. Ekin ünlüsü Osmanlı Türkçesinin sonlarında uyuma girmiştir (Ergin,1985: 292-293). Metinde geçen geniş zaman kip ekleri "-Ur, -Ar, -r" dir. Metnimizde geniş zaman kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -ur+am/-ür+em,-ar+am/er+em,-r+em

ataram yurdına anları hemīn (1b/3)

bunı *direm* ben size (7a/1)

didi *ḳorḳaram* ṣımaḳdan ʿahdi ol (8a/6)

Metnimizde geniş zaman 1. teklik şahıs ekinin Türkiye Türkçesi kullanımı bir çekim örneği de mevcuttur.

şehādet iderim birledigine şāh (19b/5)

2. Teklik Şahıs -ur+sun/-ür+sün,-ar+sın/er+sin,-r+sin

begenmezsin çü bir degme ḥarīri *alursın* (19a/1)

çökersin anı hem ʿamāmesin (28b/4)

didiler kimsin *nidersin* sen (21b/6)

didi ʿalī anı pes *ḳıġırursın* ṭaʿām ḳanı (3a/11)

3. Teklik Şahıs -ur+ ø /-ür+ ø,-ar+ ø /er+ ø, -r+ ø

ḥabībdür aña *ikrām ider* ḥaḳ (3b/1)

sözüni işiden *bulur* ḥayātı (13a/2)

şükür ider ol ḥāline ġuṣṣa yimez (24b/9)

ben ölüncek *aç ḳalur* anlar (7b/5)

1. Çokluk Şahıs-ur+ uz /-ür+ üz,-ar+ ız /er+ iz, -r+ iz

yıḳaruz deyri mescidler *yaparuz* (6a/10)

şāhidüz buña *şehādet iderüz* (24a/2)

bu şehādetde *ṣadāḳat iderüz* (24a/3)

2. Çokluk Şahıs -ur+ suz /-ür+ süz,-ar+ sız /er+ siz, -r+ siz

bugün siz görüp anı niçün *maḥzūn olursız* (14b/9)

söylersiz baña cān ı dilden (22a/3)

3. Çokluk Şahıs -ur+ lar /-ür+ ler,-ar+ lar /er+ ler, r+ler

deveye binüben şöyle *yürürler* (14b/4)

Oturmış ḥūriler *ḥulle biçerler* (20b/6)

tesbīḥ oḳurlar ṣalavāt virürler (21a/8)

Geniş zamanın olumsuz şekli "-maz/-mez" ekiyle yapılır. Metinde geniş zamanın olumsuzunun şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -me+m, -mez+em

şimdi daḫı *dimezem* alın ben didi (26b/4)

2. Teklik Şahıs -maz+sın/-mez+sin

niçün ʿaḳluñı dermezsin iy cān (37b/9)

sen ki *bilmezsin* ey yār bu işi (17b/5)

begenmezsin çü bir degme ḥarīri (19a/1)

ʿilācın kimseniñ neyte bilesin idemezsin (34b/7)

3. Teklik Şahıs -maz+ø/-mez+ø

bu yir rencdür ki hiç dermān *bulunmaz* (35b/6)

sorulmaz anda bir kişiden (39a/5)

bilmez oġlancuḳların nolduḳların (10b/11)

gerçi kimdür *bilinmez* bu civān (23b/4)

1. Çokluk Şahıs -maz+ız/-mez+iz

didiler *bilmezüz* biz ey hümāmı (4a/5)

Metnimizde eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış eserlerde çok fazla rastlamadığımız olumsuz geniş zaman kipinin çokluk 1. şahıs kullanımına ait iki örnek de bulunmaktadır. Zonguldak ağzında ((Kalyoncu, 2005: 345), Batı Grubu ağzı III. Grup (Bartın, Çaycuma ve Amasra) ve IV. Grup (Göynük, Mudurnu, Kıbrısçık, Seben (Bolu) ağızlarında rastladığımız (Karahan, 2014: 160) olumsuz geniş zaman kipinin çokluk 1. Şahıs "-maruz/-merüz" eki metnimizde iki defa kullanılmıştır.

biz anı *bağışlamaruz* didiler (28a/1)

ḳanlumuz anı *ḳomaruz* didiler (28a/1)

2. Çokluk Şahıs -maz+sız/-mez+siz

Metinde örneği yoktur.

3. Çokluk Şahıs -maz+lar/-mez+ler

ögür dimezleridi hiç selāmı (12b/9)

Gelecek Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman kip eki –ısar/–iser'dir. Çekim zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır (Öztürk, 2017: 78). Bununla birlikte metnimizde sıfat fiil eki olarak kullanımı dışında gelecek zaman kip eki olarak –AcAk ekinin kullanıldığı da görülmektedir. Metindeki örnekleri şunlardır:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs

Metinde örneği yoktur

2. Teklik Şahıs -ısar+sın/iser+sin,-acak+sın/-ecek+sin

rıḫlet gidisersin ki bir laḫża (37b/1)

ki aḫir yatısarsın sīn içinde (37b/11)

olacaḳsın her işüñde peşīmān (40a/7)

3. Teklik Şahıs -ısar/-iser + ø , -acak+ ø

ḳalısar her kişi nefsinden ʿāciz (39a/2)

aña zindān *iḳāmet olmayısar* (37a/4)

bu dünyāyı bil saña *ḫod ḳalısar degil* (36b/8)

1.Çokluk Şahıs

Metinde örneği yoktur

2. Çokluk Şahıs

Metinde örneği yoktur

3. Çokluk Şahıs

Metinde örneği yoktur

Şimdiki Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman kipi için müstakil bir ek yoktur. Bu kip genellikle geniş zaman ekleri bazan da istek kip ekleriyle karşılanmıştır. Bugün kullanılan şimdiki zaman kip eki (-yor) Eski Anadolu Türkçesinde yoktur. Ancak geniş zaman çekiminin özellikle 3. şahıslarında süreklilik için kullanılan dur- ve yoru- tasvir fiilleri şimdiki zaman anlamı vermektedir (Öztürk, 2017: 79). Metnimize bu kullanımın örnekleri bulunmamaktadır.

İstek Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün istek kip eki "-a/-e" dir. Bu ek Eski Türkçedeki -ġa/-ge (-ġay/-gey) gelecek zaman kip ekinin ünsüzlerinin düşmesi sonucu meydana gelmiştir (Timurtaş, 2005: 99). İstek kipi fiil çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Metinde istek kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -a+m /-e+m

didi yā rab ḳulum yoḳ *neyleyem* ben (4a/8)
nice *bulışam* ṣımaḳ ʿahdi ey ṣafā (8a/7)
ki *idem* ben duʿā şimdi bunlara (14a/5)
resūliñ ʿaşḳına cānım *virem* ben (19b/9)

2. Teklik Şahıs -a+sın/-e-sin

ol günahkār ümmetinden *āzād idesin* (4a/9)
dilerseñ *bulasın* sen daḫı ḳurbet (6b/10)
sen *alasın* andan ḳışāṣ (24a/5)
hemān *ḳabż eyleyesin* cānımı dir (19b/8)
nār içinde *çekmeyesin zaḥmeti* (27b/11)

3. Teklik Şahıs -a+ø/-e+ø

anlara cennetden ḳapu *açıla* (20b/10)
ki yaʿni maḳsūdını *vara bula* (16b/8)
dilerem senden baña *iḥsān ola* (12a/7)
nite ʿāḳil kişi *isteye* rāḥat (37a/3)

1. Çokluk Şahıs -alım/-elim, -vuz/-vüz

ey aṣḥāb durun kim *gezelim* (8b/4)

ṭaʿām ḥāżır oldı gel *yiyelim* (9a/2)

gelevüz yiye ḳuzıyı andan *ḳurtılavuz* (5a/11)

biküllī *girevüz* dīnine anuñ *uravuz* terkini (6a/6)

2. Çokluk Şahıs -a+sız

bilesiz kim nice sulṭānımış ol (12b/4)

3. Çokluk Şahıs -a+lar/-e+ler

bile *yiyeler* girü varıp mektebe *oḳuyalar* (10b/9)

ṣoralar kim nedür bu ḥāl ü vü ḳāl (26b/11)

ʿahdi üzre ḫoş dirildi *bulalar* cennet (39b/9)

niceler *ideler* aṣṣı metāʿından (39b/5)

Şart Kipi

Eski Türkçe döneminde "-sar/-ser" olan şart eki bu dönemin sonunda "r" si düşerek "-sa/-se" şeklinde olmuştur. Ek, Batı Türkçesine bu "-sa/-se" şekliyle geçmiş ve Batı Türkçesinde hep bu şekilde kullanılagelmiştir (Ergin, 1985: 309). Şart kipi iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir. Metinde şart kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -se+m

pes *ölsem* bu aradan *gitmesem* dir (13a/3)

görsem bu yüzüm geydügine bāri *sürsem* (18b/11)

bilsem bu ḳadar ʿömrüm anuñ olsun *disem* (30a/1)

ṣoḥbetine iren *terk itmesem* dir (13a/3)

2. Teklik Şahıs -sa+ñ/-se+ñ

ey bizim cānımuza cān duʿā ḳılsañ (14a/3)

3. Teklik Şahıs -sa+ø/-se+ø

didi bizüm daḫı dünyāmız *olsa* (3a/8)

ḳaçan *söylese* azı üzre iderdi (12b/7)

ḳıyāmete degin *ṭaʿāt ḳılsa* bunda (32a/6)

eger ḫaberiñ *aġır gelse* (39a/10)

1. Çokluk Şahıs -sa+k/-se+k

resūli daʿvet itsek biz de gelse (3a/8)

2. Çokluk Şahıs -sa+sız/-se+siz

Metnimizde örneği yoktur.

3. Çokluk Şahıs -sa+lar/-se+ler

eger *ʿözür itseler* olurdı maḳbūl (13a/10)

varurdı namāza *daʿvet itseler* (13a/10)

Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için müstakil bir ek yoktur. Bu kip için daha çok **–a, -e** istek kipi ve **–se, -sa** şart kipi eklerine **gerek, gerekdür** gibi kelimeler eklenerek yapılan kalıplar kullanılmaktadır (Öztürk, 2017: 80). Metnimizde gereklilik kipi sadece bir örnekte Türkiye Türkçesinde kullanılan –malı, -meli ekiyle yapılmış olup diğer iki örnek şart kipi eki **–se, -sa**'ya **gerek** sözcüğü getirilerek yapılmıştır.

ger *olmalı* ise yardım ḳılalım (5a/6)

inşa'l-lāh beñ aña *varsam gerek* (22a/4)

ḫāk-i pāyine *yüzüm sürsem gerek* (22a/5)

Emir Kipi

Emir kipinin çekiminde her şahısta farklı ekler vardır. Eski Anadolu Türkçesindeki emir çekimi bugünkü standart Türkiye Türkçesinden de farklıdır (Öztürk, 2017: 80). Metinde emir kipinin şahıslara göre durumu şekildedir:

Şahıslar

1. Teklik Şahıs -ayın, -ayım

ṭut ḳulaġuñ *diyeyim* bir muʿcize (1a/2)
ḳuzıcaḳlarım varup *emzüreyim* (7a/9)
tizrek yine size ben *ireyin* (7a/9)
gelmez isem yine bunda yā imām *şerr olayın* (7b/11)
nice *ṣalıvireyin* ey baḫtiyār (7b/1)
anları ḫoş vechile *göndereyin* (11b/2)

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesi emir kipi çekimine uygun tüm bu örneklerden farklı olarak hece yutulması olarak yorumlayabileceğimiz şöyle bir emir kipi 1. şahıs çekimi de mevcuttur:

nidem ki vaṣfın idi ben daḫı *işidim* (18a/8)

2. Teklik Şahıs -ø , -gil

ṭut ḳulaġuñ diyeyim bir muʿcize (1a/2)
ol oġlanı *yüri al gel* görelüm (23a/8)
baña ḳonuḳ oldu kim *işit* nice (22b/10)
didi yā mevlā *buyurġıl* sen baña (24b/4)
enesden ṣordılar bir gün *işitgil* (13b/3)
ḫoş *temāṣā eylegil* bu ʿibreti (10a/11)
ḫācetim vir eksügüme baḳmaġıl (12a/8)
bu nefsi *bilmegil* hem çün ḫannān (37b/6)
bu dünyā leẕẕetine maġrūr olma (37b/6)
olma ġaḍbān yumayınca kişi (34a/3)

3. Teklik Şahıs -sın/-sin, -sun/-sün

olsun cānımız hep saña *ḳurbān* (5b/8)
mevlūd oḳudanlar *alsun* diyeler (20b/4)
varını minberin meydāna *iletsün* (28b/1)
fātiḥa *iḥsān eylesün* yazançün (33a/6)
bühtān olmasun bu yalandan *cigeri ḳan olmasun* (24a/8)

1. Çokluk Şahıs -alum/-elüm, -alım/-elim

biz daḫı hem resūli ḳıġırıp *idelim ikrām* (3a/10)
didiler kim buyur nedür *bilelim* (5a/6)
ger olmalı ise *yardım kılalım* (5a/6)
bir *iş idelüm* ki ḥaḳḳ rāżı ola (9a/8)
anı idivir kim *iletelüm* (21b/6)
imdi bu derde *bulalum* biz devā (22a/9)

2. Çokluk Şahıs -ñ, /-iñ, -uñ/-üñ ,-uñuz/-ıñuz

biniñ arḳama varışa ṣafāñız (14b/10)
ṭanuḳluḳ virüñ oġlanı bu cāzūya (23b/9)
ḳoñ beni yanayam bu ṭarafdan (25a/7)
bu ġarībi baña *baġışlañ* didi (27a/3)

3. Çokluk Şahıs -sun+lar/-sün+ler, -alar/-eler

benimle bile *varsunlar* mı hep aḥbāb (3b/5)
vireyin *yisinler* olup şāẕumān (9b/4)

2.3.7.2.2. Birleşik Zamanlı Kipler

Bildirme ve tasarlama kiplerinin ekleriyle gerçekleştirilen fiillerin basit çekimi, i- fiilinin yardımıyla farklı çekimlere girer. i- fiilinin katkısıyla gerçekleştirilen ve Türkçede anlatım zenginliğine büyük katkısı bulunan bu yapılar dilbilgisi içinde fiillerin birleşik çekimi olarak adlandırılır. Basit çekimdeki bir fiil ek-fiil yardımıyla asıl olarak ifade ettiği zamanı –dI ekiyle görülen geçmiş zamana götürür. –mış ekini alan basit çekimdeki bir fiil ya öğrenilen geçmiş zamana bağlanır ya da söz konusu zamanla ilgili bir rivayet görüntüsünü kazanır. Basit çekimdeki bir fiil –sA şart ekini aldığında ise herhangi bir zaman kavramı kazanmadan başka bir fiille ilgili kurmak üzere şarta bağlanır. Bu çekimler hikaye, rivayet ve şart çekimleri olarak adlandırılır (Şahin, 2018:69). Birleşik zamanlı kiplerin çeşitlerine göre durumu şöyledir:

Hikâye Birleşik Zaman

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi (-mış+-dı+/-miş+-di+)

Metinde Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesinin örnekleri şöyledir:

ulu ḳılmışdı ḫalḳdan anı ḥaḳḳ (13b/9)

ġazāya varmışıduḳ bile bir gün (13b/11)

ol güzel şāh ki dünyadan vidāʿ ḳılmışıdı (17a/1)

anıñçün *ideridi* zārı selmān *yavı ḳılmışdı* (17a/4)

añın yaraları *oñulmamışıdı* cānıñ (17a/2)

Geniş Zamanın Hikâyesi (-r+-dı, -ür+-di,-maz+-dı+/-mez+-di+)

Metinde geniş zamanın hikâyesinin örnekleri şöyledir:

girip yola ol sulṭān *giderdi* (2b/11)

yürürken ne ḳadar *adım atardı* (2b/11)

görüñ ḳadrin nice *bilürdi* ʿoṣmān (3a/3)

cumʿa irtesi *olurdı* oḳurdı tevrītin *ele alurdı* (15b/7)

daḫı yürek yarasından ḳara ḳan *akardı* (17a/3)

yüzüni kimseden *ayırmazdı* hiç (12b/8)

ḳıpyıludı idemezdi gözüni (13a/1)

yatıbañ *uyumazdı* ġafletile (13b/1)

İstek Kipinin Hikâyesi (-a+y-dı /-e+y-di)

Metinde İstek Kipinin hikâyesinin örnekleri şöyledir:

helāk olaydı didik cümle kāfir (14a/4)

nolaydum pādişāhım *yüzin göreydim ireydi* (18a/4)

murādıma ireydim yā ġanī dir (18a/5)

bilmeyedüm ol eksiyi cānıñ (18a/3)

ki *maḥrum itmeyedüñ* beni dir (18a/5)

Rivayet Birleşik Zaman (kip eki+ miş)

Metinde Rivayet Birleşik Zamanın örneği yoktur.

Şartlı Birleşik Zaman

Metinde Şartlı Birleşik Zamanın çeşitli örnekleri mevcuttur.

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı (-dı+ ise /-di+ise)

Metinde Görülen Geçmiş Zamanın Şartının örnekleri şöyledir:

diyivirdi *noldısa* hep vāḳıʿa (11b/7)
eğer bildiñise vire yolına cān (15b/2)
ḳabūl itdiñise īmānı dir hemān (19b/8)
eger bilüp *azduñ ise* yolı (40a/7)
eger oġlı ḳızı *olmadısa* (32b/1)

Geniş Zamanın Şartı (-ar+-sa /-er+-se)

Metinde Görülen Geniş Zamanın Şartının bazı örnekleri şöyledir:

ki bir ḥācāt içün kimse *yanına varursa* (13a/9)
devesi ger *yürürse* anda tiz tiz (15a/1)
kesersem yolduġum kaġıdı bir bir (16a/6)
ben hele bunlarda yoldaş *bulunursa* (21a/5)
didi *yanarsam* revādur ben ġarīb (25a/3)
kim ḥüseyne *beñzerse* bir oġul (26b/2)
eger *maʿmūr iderseñ* cennete ki (39b/10)

"iken" Zarf-Fiil Şekli

Metnimizde "iken" zarf-fiil şekli sadece Geniz Zaman çekiminde kullanılmıştır. Geniş Zamanın "*iken*" Şeklinin (-r iken, -Ar iken, -Ur iken) metindeki örnekleri şunlardır:

yürürken ne ḳadar adım atardı (2b/11)
söyleşürken ol ʿarab uyandı tamām (7a/10)
meger kim *oḳuriken* yine nāgāh (15b/8)
yeñiṣidür bu gördügüm *diriken* (16a/1)
ṣusuz gezersin illā yigde *akarken* (34b/3)

2.3.7.3. Fiil Çekiminde Soru Şekli

Eski Anadolu Türkçesinde fiillerin soru şekli, ünlüsü sürekli düz olan **–mı, -mi** soru ekiyle yapılmaktadır. Metinde geçen bazı örnekler şunlardır:

benimle bile varsunlar *mı* hep aḥbāb (3b/5)

bildiñüz *mi* ṭaʿāmıñ fikrini hiç ḳıldıñuz *mı* (4a/4)
bulunur *mı* bu zamānda yoḳ münāfıḳ (5a/1)
didi bildüñ *mi* ḥāl noldı resūle (4a/10)
didi geldiñ *mi* aña ol dem resūl (8a/6)
işitdiñ *mi* nice cānımış ol cān (15b/2)

2.3.7.4. Fiilimsiler

Fiilden türeyip isim, sıfat ve gerundium görevlerinde kullanılan kelimeler genel olarak fiilimsi olarak isimlendirilirler. Fiilimsiler diğer fiilden türemiş isimlerden farklı olarak ya fiillerin hareket ve zaman kavramını devam ettirmeleri ya da isimlerin girmiş olduğu çekime girmemeleri açısından ayrılırlar ve dil bilgisi çalışmalarında ayrı bir başlık halinde ele alınırlar. Fiilimsiler dil bilgisi kitaplarında çoğunlukla üç başlık halinde ele alınırken bazılarında iki başlık halinde gösterilir (Ergin, 1977: 183).

2.3.7.4.1. İsim-Fiiller

Fiillerin isim şekilleridir. Fiile başka bir anlam katmadan o fiilden hareket ve iş ismi yapmak için kullanılan ve isim gibi çekime girebilmelerini sağlayan eklerdir (Şahin, 2018: 71). İsim-fiiller fiillere getirilen "*-ış/-iş, -uş/-üş, ma/- me*" ekleriyle yapılır. Metinde geçen isim-fiil ekleri ve bazı örnekleri şunlardır:

-ma/-me

günahkâr ümmetinden *beşāret etmege* geldim (4b/1)
oḳumaġa virenüñ faẓlını hem meger (31a/4)
ecelden *kaçmaġa* yoḳdurur imkān (36a/11)
didi yā dede bu sözi sen *dimeñ* neden (26b/4)
dutup aña bunca *cevri itmeñ* neden (26b/5)

-maḳ/-mek

ne *ṣaymaḳdur* didi aña sulṭān (3a/1)
bizim *ḳırılmaḳ* ne revā (22a/10)
ḫalīl eydür ilāhī oġlan *oḳutmaḳ* ʿilim (31b/8)
bilmek ü hem ḳurān *oḳumaḳ* (32a/9)

aña kim *aġlamaḳ* virildi (38b/4)

-ış/-iş, -uş/-üş

Metinde örneği yoktur.

2.3.7.4.2. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Sıfat-fiiller, hareket ve zaman bildirerek nesneleri niteleyen kelimelerdir. Asıl olarak geçici biçimde isim yaparlar ancak zaman içinde bu isimlerden bazıları kalıcı isim olarak da kullanılırlar. Sıfat görevindeki kullanımları çok daha yaygındır. Hareket ve zaman ifadesi taşıdıkları için bir taraftan fiil, isim gibi kullanıldıkları için ise diğer taraftan da isim olarak görünürler. Bu yüzden de diğer fiilden türemiş isimlerden farklı bir özellik taşırlar (Şahin, 2018: 72). Metinde geçen sıfat-fiil ekleri ve bazı örnekleri şunlardır:

-(y)an/-(y)en

gökleri her nur *var iden* ola (1b/9)
sözüni *işiden* bulur ḥayātı yanından *ayrılan* (13a/2)
rızḳın viren cümle ḫalḳıñ ḥācetiñ *bitüren* (12a/5)
fiġān *güş iden* virün di (28a/4)
ʿālemde yegdür *bilen* her nesneyi (33a/2)
hem ya ḳanı *cemiʿ iden* ḳurānıʿoṣmān (36b/9)

-maz-/mez

Metinde örneği yoktur.

-ar/-er

Metinde örneği yoktur.

-acaḳ/-ecek

bu ʿömre pāyān *gelicek* vakit (37a/11)

-dIḳ/-dUk

bilmez oġlancuḳların *nolduḳların* (10b/11)

tenevvüre düşüben *yanduḳların* (10b/11)
ʿacep hiç *geydüginden* yoḳ mı görsem (18b/11)
şehādet iderim *birlediğine* şāh (19b/5)
bu ḳadar nesne *vaṣıyyet ḳılduġun* (21b/9)
didi tiz ṭuruñ *itdigüm* bühtān (23b/8)
ol civānuñ *bindüvigi* dedesini (28b/3)
belāya ṣabır idegör ḥaḳḳıñ *sevdügi* ḳurtulmaz (36a/6)

-mış/-miş

Metinde örneği yoktur.

2.3.7.4.3. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Bu kelimeler sıfat-fiillerden farklı olarak zaman kavramı taşımazlar. Bunun yanında kişi kavramı da taşımazlar. Ancak hareket kavramını bünyelerinde bulundururlar ve cümlede yüklemi çeşitli açılardan tamamlarlar. Fiillerin zarf çekimleri olarak belirtilen zarf-fiiller isim olarak çekime girmezler (Şahin, 2018: 73). Metinde geçen zarf-fiil ekleri şunlardır:

Hâl Bildiren Zarf-Fiiller

maksızın/-meksizin

Metinde örneği yoktur.

-ken, -iken

yürürken ne ḳadar adım atardı (2b/11)
söyleşürken ol ʿarab uyandı (7a/10)
aşın *dirken* tenevvüre gür bala (10a/1)
oḳuriken yeñiṣidür bu gördügüm *diriken* görür (16a/1)
böyle diyüp *söyler iken* nāgihān (30a/5)
ṣusuz gezersin illā yigde *aḳarken* (34b/3)

-ı, -i, -u

gül virme şuña kim ola vīrān (38b/3)

(Yukarıda verdiğimiz örnekte tasvirî fiilden önceki fiile gelen –i zarf-fiil eki

düşmüştür.)

Zaman Bildiren Zarf-Fiilleri

-dıḳda/-dikde, -duḳda/-dükde

didi her bir *ḳadem başduḳça* (3a/2)

ʿāciz ki *ḳaldıḳça* da ne eyleyelim biz (5a/4)

-ınca/-ince,-unca/-ünce

ki sen fāṭıma evine *varınca* (4b/2)

ḳumı *şaġışınca* ferişteler şevābın virdüm (31b/3)

yumayınca kişi naḳşını levḥuñ (34a/3)

girüsen kendi *ʿacziñ bilmeyince* (34a/10)

-madan/-meden

ecel *irişmeden* saña nagehan (38a/6)

bil ḥaḳīḳat seni *göçürmedin* evvel (38a/10)

furṣat daḫı *geçmeden* elden (40b/11)

-maḳda/-mekde

Metinde örneği yoktur.

-ıcak/-icek/-acak

işidicek bu sözi ol baḫtulu (1b/5)

ḫiṭāb işidicek aġu afdan (6b/4)

gūş idicek anun adın ol hemān (21b/3)

seni ṣandum *göricek* ol oġlanı (26a/7)

yemege başl*acaḳ* ol imām diledi (10b/1)

-dıġında/-diginde

muḳarreb ḳıldıġunca özüni dir (15a/7)

Bağlama Bildiren Zarf-Fiilleri

-(y)up/-(y)üp, -uban/-üben

hiç yiyecek yimedük *ʿaçıp* dehen (7a/7)

bişirüp etiñi piryān ideyim (9b/3)

deveye *binüben* şöyle yürürler *gelip* giçerler (14b/4)

alıp ikisin iki ceginine ol şāh *götürüben* yürürdi (14b/11)

iki yanına *bakıp* ʿaf diridi (15a/2)

icāzet alıban çıḳdı bulardañ (16b/6)

yine *cemʿ olıban* itdiler efġān (20a/3)

şevḳıla *ah idüp* oldı şāẕumān (21b/4)

eger *bilüp* azduñ ise yolı olacaḳsın (40a/7)

-u,-ü

āh eyleyü girdiler aḥmed ḳatında *aġlayu* (26a/9)

baña virüñ *deyü* ikrām eyledi (27b/1)

2.4.CÜMLE BİLGİSİ

İki unsur arasındaki olumlu (=sübutī) veya olumsuz (=selbi) ilgiyi–sözü dinliyende (=muhatapta) soruya yer bırakmıyacak şekilde tam olarak, haber veya dilek (=inşa) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir, işte tam fikir veren birleşik sözler, cümlelerdir (Bilgegil, 2009: 15). Cümle, içinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir (Ediskun, 1992: 323). Birçok Türk dilbilgisi yazarı tarafından yapılmış cümle tanımlarının ortak özelliği, cümlenin "*hüküm / yargı bildirme*" sidir.

2.4.1. Anlamına Göre Cümleler

Olumlu Cümle

Fiili/yüklemi olumlu (müsbet) olan cümledir. Yani, olumlu hüküm bildirir (Gülensoy, 1994: 140). Metnimizde bulunan bazı olumlu cümle örnekleri şu şekildedir:

Varıdı server zamānında meger bir kişi (1a/3)

Bir kişi gönderdi aña ol hemīn (1b/6)

Uçdı anlar yirlerinden ol zamān (2b/1)

Ḳamu aḥbāb bile geldiler anda (3b/7)
Her adımıña yüz biñ er i ʿavrat āzād eyledi (4b/5)
Bişürüp ben ideyim pes anı ḥal (5a/9)
Bu ʿarab ṣayd eylemiş oldı meniʿ (7a/8)

Olumsuz Cümle

Olumsuz cümle ya da cümlecikler, eylemin yapılmadığını ya da olmadığını bildirirler (Ediskun, 1992: 370). Metnimizde bulunan bazı olumsuz cümle örnekleri şu şekildedir:

Ol münāfiḳ itmedi sözin ḳabūl (1b/11)
İşidicek ol münāfiḳ ʿavratı bu işe ol rāżı olmadı (2a/7)
Ol medīne içre anlardan ʿayān gökçek aġaç yoḳdur (2a/2)
Ḳuzıcaḳlarıma ben hiç yiyecek yimedük ʿaçıp dehen (7a/7)
Hiç bundan ġayrı dutmadım şikār (7b/1)
Üç gün oldı ol resūl yimedi aş (8b/9)
Tevāżıʿda anıñ miṯlī cihānda getürmedi getürmezdi (12b/6)
Daḫı hiç ḳahḳahayla gülmedi ol (12b/10)

Soru Cümlesi

Herhangi bir unsurunda soru kavramı bulunan cümledir (Gülensoy, 1994: 141). Metnimizde bulunan bazı soru cümlesi örnekleri şu şekildedir:

Ḥaḳḳ ḳıtında ḥācetüñ yoḳ mı tamām (1a/7)
Benimle bile varsunlar mı hep aḥbāb (3b/5)
Bildüñ mi ʿacep kimdür ol yüce şāh (4b/7)
Nidelim ne buyurursın ne tedbīr idelim (9a/9)
ʿAcep bildüñ mi kimdür ol ḥabībi (14a/9)
Ne kişidür ne yirdedür ya kimdür (16a/11)
Neçün sen bu arada ṭurmaduñ (29b/10)

2.4.2. Yüklemine Göre Cümleler

Cümlenin yüklemi, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir.

Yüklemin isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle ögelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler (Karahan, 2015: 96). Yüklemi bakımında İsim ve fiil cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle vardır:

İsim Cümlesi

Fiili ek fiil (imek fiili/cevher fiili/varlık fiili/ekeylem) ya da hüküm bildiren isim soylu bir kelimeyle kurulan cümleye isim cümlesi denir (Gülensoy, 1994: 141).

Metnimizde bulunan bazı isim cümlesi örnekleri şu şekildedir:

arıdı server zamānında meger bir kişi	(1a/3)
Var evinde iki ḫurma ağacı	(1b/1)
Budur iden beni dāim melūl	(1b/4)
İki oġlancıḳları varıdı ol zamān	(9a/6)
Boyı ortayıdı açuḳdı ḳaşı	(18b/4)
İçlerinden biri key mel'ūn idi	(22b/1)
Ṭaşuñ sünnī içüñ kāfir olursa degül mi mü'min	(35a/8)
Mübārek gösinde aṣla hiç ḳıl yoġdı	(18b/4)

Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır (Karahan, 2015: 96). Metnimizde bulunan bazı fiil cümlesi örnekleri şu şekildedir:

Bir kişi gönderdi añа ol hemīn	(1b/6)
Ol münāfiḳ itmedi sözin ḳabūl	(1b/11)
Çün resūl ol dem bu işi işledi	(2a/6)
Anları daḥdaḥa ol bağışladı	(2a/6)
Uçdı anlar yirlerinden ol zamān	(2b/1)
O pişmiş ḳuzıya dil virdi allāh	(5b/9)
Şu zünnārı kesevüz belimizden	(6a/9)
Fidā ḳıl yolına başı ve mālıñ	(6b/11)
Hiç bundan ġayrı dutmadım şikār	(7b/1)
Her birine südüni virdi tamām	(8a/3)

2.4.3. Yapısına Göre Cümleler

Türkçede umumiyetle basit cümleler kullanılır. Türkçenin zengin partisip ve gerindium sistemi Türkçeye en geniş ve karışık ifadeleri sade, müstakil cümleler içinde toplama imkanı vermektedir. Fakat bu arada az da olsa birleşik cümle de kullanılmaktadır (Ergin, 1985: 404).

Basit Cümle

İçinde bir tek bağımsız yargı bulunan cümledir (Ediskun, 1992: 379).

Metnimizde bulunan bazı basit cümle örnekleri şu şekildedir:

Bularıñ pes ulusı varıdı	(5a/5)
Bir miṣḳāl aġu ḳoyalım içine	(5a/8)
Cihānıñ ẓulmetini götürdü nūrı	(5b/4)
Ḳamu tedbīrlerini bozdı sulṭān	(6a/4)
Hiç bundan ġayrı dutmadım şikār	(7b/1)
Bir daḫı ben sizleri ḳaçan görem	(8a/4)
Daḫı maʿṣūmlarıdı bunlar ey fetā	(9b/7)
Bu yaña da cümle aṣḥāb geldiler	(10a/10)
Cömerddi ġāyet de ol cān	(13b/8)
Yolında mālı milki terk ḳılmışımdır	(16b/11)

Birleşik Cümle

Birden çok çekimli fiil (eylem) kullanılmış cümleye denir. Birleşik cümlede bir veya birkaç iç cümle, ara cümle, yan cümle ile bir temel cümle bulunur. İç, ara ve yan cümleler, temel sayılan esas cümleye bağlanırlar (Gülensoy, 1994: 136). Metnimizde bulunan bazı birleşik cümle örnekleri şu şekildedir:

Ol ki tesbīḥ duʿā oḳunmadın giderdi	(1a/5)
Ol münāfiḳ döniben didi o dem	(1b/10)
İşidicek ol münāfiḳ ʿavratı bu işe ol rāżı olmadı ḳatı	(2a/7)
Yine ümmet ḳılmaġıçün beşāret getürdüm	(2b/7)
Böyle diyüp aldı oğlancıkları	(10a/9)
Yine ṣunmaḳ diledi aña resūl	(10b/7)
Örtülerin ḳaldırup itdi nidā	(11b/10)

Sözüni işiden bulur ḥayātı (13a/2)
Doyunca arpa etmegin yimezdi (13a/7)
Melūl olup didiler yoḳ devemiz (14b/7)

Şartlı Birleşik Cümle

Yan cümleciği kendinden sonraki bir cümleciğin şartı, sebebi, tahmini olan bileşik cümleye şart bileşik cümle denir (Ediskun, 1992: 384). Metnimizde bulunan bazı şartlı birleşik cümle örnekleri şu şekildedir:

Her ḳaçan irte namāzın ḳılsa ol duru gelüben giderdi pür-melūl (1a/4)
Her işe ger bir duʿā itse resūl ol sāʿatde sözi olur ḳabūl (2b/4)
Ger anıñ ʿızzetin bildiñ ise ey cān virgil yolına sen daḫı cān (4b/8)
Ger olmalı ise yardım kılalım (5a/6)
Eger gelmez olursa yalvaralım (5a/10)
Otursa dursa hep ẕikir iderdi ḥaḳḳı (13a/5)
Ki bir ḥācāt içün kimse yanına varursa bitürürdi ḥażretine (13a/9)
Duʿā ḳılsañ icābet ḳıla sübḥān (14a/3)
Ḳıyāmete degin kim ṭavāf ḳılursa bunlaruñ ṣevābın virdüm (31b/1)
Oḳuduġuñ ṣorarsañ ideyim yüz dürlü burhan (34b/2)
Ṣaparısañ bu yoldan nite ola göñülde nūr-ı īmān (40a/6)

Ki'li Birleşik Cümle

Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan *ki* edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan *kim* edatıyla yapılan birleşik cümledir. *Ki*' den sonra gelen yardımcı cümledir (Ergin, 1985: 405). Metnimizde bulunan bazı ki'li birleşik cümle örnekleri şu şekildedir:

Didi aña ol resūl kim yā fülān iki ḫurma aġacuñ vardur ʿayān (1b/7)
Yemişini bitdi anı kim gördiler (2b/3)
Bilürsin kim ḥabību'l-lāhıdur ol (3b/2)
Bilürsin ḥālimi ḫod ben ġarībiñ ki vir niʿmet yisin yā rabb ḥabībiñ (3b/11)
Didi bir ḳuzı alalım bütün biz ki piryān eyleyelim bütün biz (5a/7)

Yıḳaruz deyri mescidler yaparuz ki ṣanma ṣaparız bu sözimizden (6a/10)
Ḫiṭāb itdi aġuya ḥaḳḳ teālā ki bir ḳılıñ yaḳma didi mevlā (6b/2)
Ḳaçan söylese azı üzre iderdi ki ṣanma fikirsiz söz iderdi (12b/7)
İşitgil kim diyem ṣabrın anıñ (13b/10)
Didi ey ḳuzularım imdi añlañ ki ben daḫı diyeyim size de diñleñ (15a/3)
ʿAcep derde giriftār olmışım āh ki cāndan küllī bīzār olmışım āh (18a/1)
ʿAlī eydür diyeyim vaṣfın anıñ ki diñle iy aḫī aṣfını anıñ (18a/9)

İçiçe Birleşik Cümle

Bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur (Ergin, 1985: 406). Metnimizde bulunan bazı içiçe birleşik cümle örnekleri şu şekildedir:

Bir gün oldı ol resūl aña didi yā ebū daḥdaḥ diyüp söz söyledi (1a/6)
Didi daḥdaḥ aña ʿözrüm var benim yoluña fedā cān u tenüm (1a/9)
Didi aña ol resūl kim yā fülān iki ḫurma aġacuñ vardur ʿayān (1b/7)
Didi bizüm daḫı dünyāmız olsa resūli daʿvet itsek biz de gelse (3a/8)
Muḥammed didi aṣḥāba bildiñüz mi ṭaʿāmıñ fikrini hiç ḳıldıñuz mı (4a/4)
Didiler kim buyur nedür bilelim ger olmalı ise yardım kılalım (5a/6)
Yime benden didi yā muṣṭafā sen (5b/10)
Ol geyicek didi gelmezsem bu dem riyāḫor kişiden şerr ölem (7b/8)
Küççük eydür ḳardaşına nidelim ne buyurursın ne tedbīr idelim (9a/9)
Pes resūlu'l-lāh buyurdı cābire var getür oġlancıḳların bunda bile (10b/8)
Ki selmānı görür anda hemīn ol selām idüp didi sen misin aḥmed (16b/9)

Sıralı Cümle

Aralarında her zaman belirli bir anlam ilgisi bulunmadığı halde, söyleyişe bir kıvraklık, bir hareket ve bir duygusallık kazandırmak için, kimi, basit ya da birleşik cümleler birbirinr (,) (;) ile bağlanıp cümleler zinciri oluşturabilir. Bu cümleler zincirine sıra cümleler deriz (Ediskun, 1992: 386). Metnimizde bulunan bazı sıralı cümle örnekleri şu şekildedir:

Bu ki bir gevherdür virem size (1a72)
Var evinde iki ḫurma aġacı yurduma geçmiş budaḳların ucı (1b/1)

Ḳudret-i ḥaḳḳıla anlar bitdiler her ne ise emr-i ḥaḳḳı itdiler (2b/2)
Ḳamu aḥbāb bile geldiler anda oturdılar ḳamu fāṭıma evinde (3b/7)
Nūr-ı raḥmān içeri girdi oturdı o sulṭān (5b/5)
Küççük eydür ḳardaşına nidelim ne buyurursın ne tedbīr idelim (9a/9)
Geldi gördi ol iki ḳuzıları piryān olmuş tenevvür içre anları (10a/4)
Vardılar oġlanlarını açdılar ikisi de bir zamān aġlaşdılar (11a/9)
Anıñ ṭaşıla urdılar başını ṣıdılar anda bir aẓı dişini (14a/1)
Boyı ortayıdı açuḳdı ḳaşı ṣafda aġzında dür bigiydi dişi (18b/3)
Anlar ḥaḳḳıñ dīdārını göreler her birine aʿlā köşler vireler (20b/3)

Bağlı Cümle

Aralarında anlam ilgisi bulunan ya da sezilen basit ya da birleşik cümleler birbirlerine bir bağlaçla bağlanıp cümleler zinciri oluşturabilir. Bu cümleler zincirine bağlı cümleler deriz (Ediskun, 1992: 387). Metnimizde bulunan bazı bağlı cümle örnekleri şu şekildedir:

İşidicek bu sözi şāẕ oldı ol çün ebū bekriñ sözin itdi ḳabūl (2a/3)
Ol münāfiḳ da peşīmān oldı hem her birisi buldı envāʿi ġam (2a/8)
El getürdi pes resūl itdi duʿā (2a/9)
Yıḳdılar yapdılar mesācid pes oldılar ḳamusı ḥaḳḳa sācid (6b/8)
İmdi gel şarṭ eyle didi resūl tā sözüñ ola senüñ ḳabūl (7b/7)
Üç gün oldı ol resūl yimedi aş hem mübārek baġrına baġladı ṭaş (8b/9)
Ḫoşnud ola hem resūlu'l-lāh daḫı ne buyurursın bu söze ey aḫī (9b/6)
ʿAḳlı geldi ṣoñra eydür nideyim (10a/6)
Ne geldi ne geliserdür pür-āzer (13b/2)
Ulu ḳılmışdı ḫalḳdan anı ḥaḳḳ ve illā göñülseydi ġāyet de alçaḳ (13b/9)
Beni menʿ itmeñ añı göreyim çün ne kişidür göreyim ben anı dir (16b/5)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

(1a)

(1) **ḥikāyet-i ebū daḥdaḥ**

(2) ṭut ḳulaġuñ diyeyim bir muʿcize bu ki bir gevherdür virem size

(3) varıdı server zamānında meger bir kişi daḥdaḥ dirler olar

(4) her ḳaçan irte namāzın ḳılsa ol duru gelüben giderdi pür-melūl

(5) ol ki tesbīḥ duʿā oḳunmadın giderdi evine ol dem hemīn

(6) bir gün oldı ol resūl aña didi yā ebū daḥdaḥ diyüp söz söyledi

(7) ḥaḳḳ ḳıtında[4] ḥācetüñ yoḳ mı tamām sen gidersin ḳılan ṣubḥ u dem müdām

(8) bunda tesbīḥ duʿā ḳoymadın ṭuru gelüben sen gider bil hemīn

(9) didi daḥdaḥ aña ʿözrüm var benim yoluña fedā cān u tenüm

(10) pes resūl vir didi ʿözrüñden ḫaber seni tesbīḥ duʿādan ne yıḳar

(11) didi ḳoñşumda benüm yā muṣṭafā bir münāfıḳ vardurur işi cefā

[4] Sözcüğün aslı TS (2011): 47'de "kat" olmakla birlikte metinde "kıt" şeklinde yazılmıştır.

(1b)

(1) var evinde iki ḫurma aġacı yurduma geçmiş budaḳların ucı
(2) ḫurmasından her ḳaçan yiller ese düşürür benden yaña hep neyise
(3) anı oġlancuḳlarum görmez sözin ataram yurdına anları hemīn
(4) iş budur ʿözrüm benim kim yā resūl budur iden beni dāim melūl
(5) İşidicek bu sözi ol baḫtulu bir sāʿat oldı anuñ içün ḳayġulu
(6) bir kişi gönderdi aña ol hemīn tīz getürdi anı ol demde yaḳın
(7) didi aña ol resūl kim yā fülān iki ḫurma aġacuñ vardur ʿayān
(8) ṣat alın anları baña hemīn cennet içre on ḫurma verin
(9) anuñ aġacı zebercedden ola gökleri her nur[5] var iden ola
(10) ol münāfıḳ döniben didi o dem viresiye naḳdumı ḳaçan virem
(11) ol münāfıḳ itmedi sözin ḳabūl didi aña ol ebū bekir uṣūl

[5] Kelime cümlenin anlamı bağlamında "nur" olarak okunmuş olup aynı hikâyenin bulunduğu Mecmūʿā-yı Ḳasāʿid ve Ḥikāyāt adlı eser üzerine yüksek lisans çalışması yapan Mohsin Ali kelimeyi bu şekilde okumuştur. (Bkz. Mohsin Ali, Mecmūʿā-yı Kasāʿid ve Hikâyât İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Kayseri, 2016: s.106

(2a)

(1) ey münāfıḳ didi ṣat anı baña on ḫurma aġacı virem saña
(2) ol medīne içre anlardan ʿayān gökçek aġaç yoḳdur bu dem hemān
(3) işidicek bu sözi şāẕ oldı ol çün ebū bekriñ sözin itdi ḳabūl
(4) alup anı aḥmede baġışladı döndi aḥmed pes ebū bekre didi.
(5) cennet içre saña ey yüzi beyāż on ḫurma aġacı olsun ʿıvaż
(6) çün resūl ol dem bu işi işledi anları daḥdaḥa ol baġışladı
(7) işidicek ol münāfıḳ ʿavratı bu işe ol rāżı olmadı ḳatı
(8) ol münāfıḳ da peşīmān oldı hem her birisi buldı envāʿi ġam
(9) el getürdi pes resūl itdi duʿā hem bir işāret itdi aġaçdan yaña
(10) ol gice ḫurma aġaçları hemān çekdi yirden köklerini nāgehān
(11) ḥaḳḳ teālā didi anlara hemīn varuñ ol daḥdaḥ evine siz yaḳın

(2b)

(1) uçdı anlar yirlerinden ol zamān vardı daḥdaḥ evine ḳondı hemān
(2) ḳudret-i ḥaḳḳıla anlar bitdiler her ne ise emr-i ḥaḳḳı itdiler
(3) yemişini bitdi anı kim gördiler nice kişi görüp andan durdılar
(4) her işe ger bir duʿā itse resūl ol sāʿatde sözi olur ḳabūl
(5) muʿcizedür ol resūlden bildiler ʿaşḳ ı şevḳıla yürekler deldiler
(6) **ḥikāyet-i ḫażreti ʿoṣmān**
(7) yine ümmet ḳılmaġıçün beşāret getürdüm üşde bir dürli ḥikāyet
(8) kim işit imdi ʿoṣmān emīri ḫudādur bunlaruñ destegīri[6]
(9) resūli hem daḫı aṣḥābı bir gün ider daʿvet ḳamu yüzi gülgūn
(10) icābet ḳılıbanı ṭurdı ol şāh gider aṣḥābile ol yüzi māh
(11) girip yola ol sulṭān giderdi yürürken ne ḳadar adım atardı

[6] Sözcüğün aslı “dest-gīr”dir. Bkz. KT, 2005:35.

(3a)

(1) yeynice pes ṣayardı anı ʿoṣmān ne ṣaymaḳdur didi aña sulṭān
(2) didi her bir ḳadem başduḳça şāh iderdim bir ḳul āẕādī yüzi māh
(3) görüñ ḳadrin nice bilürdi ʿoṣmān her adımına āzād itdi bir cān
(4) çü ḫalḳ ṭaġıldı bitdi anda daʿvet ʿalī geldi melūl evine ḫalvet
(5) çü gördi fāṭıma ʿalīyi mahzūn didi noldı saña ey yüzi gülgün
(6) didi ey fāṭıma bir gün ki ʿoṣmān resūli evine oḳudı ey cān
(7) ki her bir adımına kim ey yüzi gül āẕād eyledi ʿoṣmān anda bir ḳul
(8) didi bizüm daḫı dünyāmız olsa resūli daʿvet itsek biz de gelse
(9) nitekim itdi bugün andaʿoṣmān ki eyle[7] eylesüz biz daḫı ey cān
(10) didi fāṭıma ʿalīye biz daḫı hem resūli ḳıġırıp idelim ikrām
(11) didi ʿālī anı pes ḳıġırursın ṭaʿām ḳanı aña kim yidürürsin

[7] "Yazı dilimizdeki öyle, böyle kelimelerinin Batı Grubu ağızlarının bir kısmında düzenli ve kurallı olarak èyle, bèyle şeklindedir. Özellikle VII. Gruptaki Gaziantep ağzında yoğunlaşan bu kullanış Avşar ağzının bir özelliği olarak kabul edilmektedir. (Bkz. Karahan, 2014: s.136

(3b)

(1) didi kim faṭma aña ey yüzi aḳ ḥabībdür aña ikrām ider ḥaḳḳ
(2) ṭaʿām daḫı vire allāh yiye ol bilürsin kim ḥabību'l-lāhıdur ol
(3) ʿalī pes şāẕ olup geldi resūle ki daʿvet itmege ol bā-uṣūle
(4) didi kim yā resūla'l-lāh fāṭıma seyler bugün daʿvet ider evine sizi
(5) didi kim ol resūlʿaleyhi aṣḥāb benimle bile varsunlar mı hep aḥbāb
(6) ʿalī didi ḳamusı gelsün ey şāh ṭurup fāṭıma evine ṭoldılar rāh
(7) ḳamu aḥbāb bile geldiler anda oturdılar ḳamu fāṭıma evinde
(8) ṭurup fāṭıma girdi ḥalvetine münācāt itdi ol ḥaḳḳ ḥażretine
(9) fāṭıma didi ḫudāya ḳavāsetiñ ki geldi evine seniñ ḥabībiñ
(10) żaʿīfem nice ikrām eyleyem ben pes ikrām eyleyen sensin giri sen
(11) bilürsin ḥālimi ḫod ben ġarībiñ ki vir niʿmet yisin yā rabb ḥabībiñ

(4a)

(1) didi bir çömegi od üzre ol cān diñle işit neyler o sulṭān
(2) pes ol çölmekde cennet niʿmetindeñ yaratdı ḥaḳḳ teālā raḥmetinden
(3) getürdi fāṭıma ortaya taʿāmı yidi ṭoydı ḳamu aṣḥāb tamāmı
(4) muḥammed didi aṣḥāba bildiñüz mi ṭaʿāmıñ fikrini hiç ḳıldıñuz mı
(5) didiler bilmezüz biz ey hümāmı ne yirden geldügin işbu ṭaʿāmı
(6) ki bu cennet ṭaʿāmıdur didi şāh virdü bize yimek içün allāh
(7) pes andan ṭurdı fāṭıma ḥalvetine yüz urdı ḥaḳḳ teālā ḥażretine
(8) didi yā rabb ḳulum yoḳ neyleyem ben ḥabībiñ içün āzād eyleyem ben
(9) velākin ol günahkâr ümmetinden āzād idesin oddan dilerem ben
(10) hem-ān-dem cebrāil geldi resūle didi bildüñ mi ḥāl noldı resūle
(11) ḳızın fāṭıma eyledi münācāt varup ḥalvetde itdi ʿarż ı ḥācāt

(4b)

(1) diledi ol günahkâr ümmetinden beşāret etmege geldim saña ben
(2) ki sen fāṭıma evine varınca ḳaç ayaḳ başdıñ ise her bir nice
(3) ki her bir adımıña yüz erden āzād eyledi bilgil ümmetiñden
(4) ki yüz biñ ʿavratdan ey cān āzād eyledi raḥmet ḳıldı sübḥān
(5) her adımıña yüz biñ er i ʿavrat āzād eyledi beni ḳıldı raḥmet
(6) ḳamu bunlar o şāhıñ ʿızzetine olupdur bilgil anıñ ḥürmetine
(7) bildüñ mi ʿacep kimdür ol yüce şāh gör aña nice ikrām ider allāh
(8) ger anıñ ʿızzetin bildiñ ise ey cān virgil yolına sen daḫı cān
(9) **ḥikāyet-i münāfiḳlar**
(10) daḫı işit neyidi muʿcizātı bula olmış cānıñ andan ḥayātı
(11) velī yoḳ muʿcizātına nihāyet ideyim birḳaç saña rivāyet

(5a)

(1) varıdı ol zamānda çok münāfıḳ bulunur mı bu zamānda yoḳ münāfıḳ
(2) derildiler bir araya çatup baş biribirine sırrın eyledi fāş
(3) didiler kim görürsiz bu muḥammed ki cāzīdur bilürsiz bu muḥammed
(4) bunuñ siḥri elinden şöyle ʿāciz ki ḳaldıḳça da ne eyleyelim biz
(5) bularıñ pes ulusı varıdı bir didi çün eylemişem şimdi tedbir
(6) didiler kim buyur nedür bilelim ger olmalı ise yardım ḳılalım
(7) didi bir ḳuzı alalım bütün biz ki piryān eyleyelim bütün biz
(8) bir miṣḳāl aġu ḳoyalım içine ḳoyalım tenevvür içine
(9) bişürüp ben ideyim pes anı ḥal bu müşkilimüz ola pes ḥal
(10) ṭuralım geldi aña varalım eger gelmez olursa yalvaralım
(11) çün gele anı ben gelevüz yiye ḳuzıyı andan ḳurtılavuz

(5b)

(1) bu sözi maṣlaḥat gördi ḳamusı düşüp öñlerine geldi ulusı
(2) görüp görklü yüzüni söyledi ger bize gel diyi daʿvet
(3) eylediler icābet ḳılıbanı ṭurdı öri
(4) cihānıñ ẓulmetini götürdü nūrı düşüp önlerine ol
(5) nūr-ı raḥmān içeri girdi oturdı o sulṭān
(6) feraḥ oldı münāfıḳ pes ol gün bile geldügine ol yüzi gül
(7) geliben küllī oturdı ḳatına götürdiler ḳuzuyı ḥażretine
(8) didiler kim ṣun ey cānımız cān kim olsun cānımız hep saña ḳurbān
(9) çü bismillāh didiben ṣundı ol şāh o pişmiş ḳuzıya dil virdi allāh
(10) yime benden didi yā muṣṭafā sen ḳarışmışam ḳuzıya zehrile ben
(11) bana ḳaṣdıla aġu ḳatdılar dir münāfıḳlar ḳaṣd itdiler dir

(6a)

(1) geldi ḳuzıdan işbu kelām işitdiler bikküllī ḫāṣ u ʿām
(2) ḫacīl olup çün yüzleri ḳızardı düşüp küllī ḥased odına yandı
(3) didi kim zehi cāzıyımış bu ḫacīl ola elinden nice cāzū
(4) ḳamu tedbīrlerini bozdı sulṭān oturup küllīsi pes oldı ḫayrān
(5) didiler nidelim biz neyleyelim ḳuzuyı yirise ger söyleyelim
(6) bikküllī girevüz dīnine anuñ uravuz terkini yolında cānuñ
(7) ṭanışıp girdiler giri ḳatına didiler anda şāhın ḥażretine
(8) eger ḳuzuyı bugün sen yirseñ dutavuz sözüñi her ne dirseñ
(9) şu zünnārı kesevüz belimizden geçevüz kendü külli belīmizden
(10) yıḳaruz deyri mescidler yaparuz ki ṣanma ṣaparız bu sözimizden
(11) işitdi bunlarıñ sözini sulṭān didi kim sen görürsen ḥayy-ı sübḥān

(6b)

(1) Çü bismillāhi diyip vardı ileru kesip yidi ḳuzıdan ol güneş-rū
(2) ḫiṭāb itdi aġuya ḥaḳḳ teālā ki bir ḳılıñ yaḳma didi mevlā
(3) iderem bir ʿaẕāp saña yarın ʿaẕābı çoḳ unıdurlar ʿaẕābın
(4) ḫiṭāb işidicek aġu afdan pınar ḳaynar gibi ḳaynar bedenden
(5) ki bir ḳıl dibi beş oldı ırmaḳ degüldi ṭaşra ḳanda ḳalan ırmaḳ
(6) görürler muʿcizātıñ ol ḥabībüñ o dertli cānlara olan ṭabībüñ
(7) öñinde geldiler olup müslimān oġlı ḳızıla bilgil küllī ey cān
(8) yıḳdılar yapdılar mesācid pes oldılar ḳamusı ḥaḳḳa sācid
(9) kesip zünnārı bellerinden hep pes oldılar ḳamusı ḥaḳḳa aḳreb
(10) dilerseñ bulasın sen daḫı ḳurbet firāḳından irişe saña vuṣlat
(11) fidā ḳıl yolına başı ve mālıñ dileyeyiñ anı pes işbu ḥāli

(7a)

(1) Ey ʿazīzim bunı direm ben size ol resūlden oldı işbu muʿcize
(2) bir gün oldı çıḳdı ṣaḥraya resūl yā muḥammed dindi ṣavt aġıtdı ol
(3) baḳdı andan yaña ol şāh-ı cihān görmedi bir kişi ol dem ʿayān
(4) baʿdehu geldi yine bir ḫoş nidā yā muḥammed didi işitdi ṣadā
(5) baḳdı gördi bir geyik anda resūl bir ʿarab ṣayd eylemiş aġlardı ol
(6) ol ʿarab yatmış uyur gördi ʿayān ol geyik der el-emānü'l-emān
(7) üç gün oldı ḳuzıcaḳlarıma ben hiç yiyecek yimedük ʿaçıp dehen
(8) bu ʿarab ṣayd eylemiş oldı meniʿ gel şefāʿat eyle baña yā şefīʿ
(9) ḳuzıcaḳlarım varup emzüreyim tizrek yine size ben ireyin
(10) söyleşürken ol ʿarab uyandı tamām ḳoyıvir didi aña faḫr'il enām
(11) döndi didi ol ʿarab kim yā imām üç gün oldı ṣayd içün çıkdım tamām

(7b)

(1) hiç bundan ġayrı dutmadım şikār nice ṣalıvireyin ey baḫtiyār
(2) işidicek ol geyicek aġladı āh ḥasret odıyla çaʿladı
(3) ḳatı ḳatı aġladı ol demde ol āh ı zār ile didi pes yā resūl
(4) şarṭ idi ben gideyin evlādıma emru ben geleyin ṣayyādıma
(5) ben ölüncek aç ḳalur anlar bu gün yükümde ḥasreti olur dügün
(6) ḥaşre dek yanar içimde ur olur daḫı oġlancıḳlarım ḥasret ḳalur
(7) imdi gel şarṭ eyle didi resūl tā sözüñ ola senüñ ḳabūl
(8) ol geyicek didi gelmezsem bu dem riyāḫor kişiden şerr ölem
(9) ḳılmayup yatsu namāzını yatan şerr olayın daḫı anlardan ʿayān
(10) ḳılmayup yatsu namāzın niceler yatur uyur ṣubḥa dek anlar meger
(11) gelmez isem yine bunda yā imām şerr olayın ol kişiler müdām

(8a)

(1) hem ṣalavāt virmeyenlerden saña şerr olayın gelmez isem ey ṣafā
(2) ṣalıvirdiler anı ol dem revān ḳuzıcaḳlarına vardı ol hümām
(3) her birine südüni virdi tamām yüzlerine yüzüni sürdi tamām
(4) bir daḫı ben sizleri ḳaçan görem ḥaḳ teʿālāya sizi ışmarlayam
(5) öyle diyüp yolına oldu revān vardı geldi ʿacele ol hümām
(6) didi geldiñ mi aña ol dem resūl didi ḳorḳaram ṣımaḳdan ʿahdi ol
(7) ol ḳıyāmet güni olıncak saña nice bulışam ṣımaḳ ʿahdi ey ṣafā
(8) ḳatī müşkil işdurur ʿahd-i ṣımaḳ añuniçün gelmişem ey yüzi aḳ
(9) işidicek bu ṣayyādı cihan pes resūlden eyledi tevbe ol zamān
(10) ṣalıvirdi eyledi āzād anı gitdi ḫüzni eyledi ol şād anı
(11) **ḥikāyet-i cābir enṣārī**

(8b)

(1) bir daḫı işit resūlu’l-lāh nider muʿcizātiyle bir ulu iş ider
(2) diñle imdi nice ider ol resūl ol selim ü ol ḥalīm ü pür-uṣūl
(3) didi bir gün ol resūlu’l-lāh meger cümle aṣḥābına itdi ḫaber
(4) eydür ey aṣḥāb durun kim gezelim hem bu şara daḫı hendek ḳazalım
(5) oldılar hendek ḳazmaġa revān cümle aṣḥāb işlediler şāẕumān
(6) çünki ḳazdılar o hendegi ey cān hem ḳazanlar acıkdı ol zamān
(7) durdı cābir evine ʿazim eyledi varı yoġı ḫatunına söyledi
(8) didi ey ḫatun ḳatuñda hiç ṭaʿām var mıdur kim gele yiye ol hümām
(9) üç gün oldı ol resūl yimedi aş hem mübārek baġrına baġladı ṭaş
(10) ḫatun eydür bir ḳoyun vardur hemān bir şinik arpa vardur ey cān
(11) durdı cābir ḳoyunı boġazladı daḫı ol arpacuġı un eyledi

(9a)

(1) ḳoyunı tenevvüre aṣdılar hemān giri dönüp cābir oldı hem revān
(2) geldi eydür yā resūla'l-lāha ṭaʿām ḥāżır oldı gel yiyelim ḫāṣ ı ʿām
(3) ḫoş ṣalā itdiler aṣḥāba ḳamu ḳodılar işlerini hep iy ʿamū
(4) pes resūlu'l-lāh yüridi ol zamān üç aṣḥāb bile oldılar revān
(5) işid imdi nice oldı diñlegil ḥaḳḳ teʿālā ḥikmetini añlaġıl
(6) cābir-i enṣāriniñ bilgil ey cān iki oġlancıḳları varıdı ol zamān
(7) büyügi küççügine eydür işit işbu benim sözüme göre iş it
(8) bir iş idelüm ki ḥaḳḳ rāżı ola hem resūlu'l-lāh daḫı ḫoşnuṭ ola
(9) küççük eydür ḳardaşına nidelim ne buyursın ne tedbīr idelim
(10) büyügi eydür neyleyeyim söz çoḳ bir iş itdi babam illā aṣlı yoḳ
(11) vardılar ol resūli aldılar cümle aṣḥāb bile bunda geldiler

(9b)

(1) atamız ḫod bir faḳīr nesnesi çoḳ bir ḳoyunla bir şinik var arpa çoḳ
(2) bunca ḫalḳa tidi virsün bu ṭaʿām hem tenevvür ḫalḳ içinde ol hümām
(3) gel seni bu demde ḳurbān ideyim bişirüp etiñi piryān ideyim
(4) aş yetişmeyen yire seni ey cān vireyin yisinler olup şāẕumān
(5) ger bu işi idevüz bilgil yaḳın ḥaḳḳ teʿālā rāżı ola bil hemīn
(6) ḫoşnud ola hem resūlu'l-lāh daḫı ne buyurursın bu söze ey aḫī
(7) daḫı maʿṣūmlarıdı bunlar ey fetā diñle işbu işi ḳalġıl ʿibrete
(8) bilmediler ölümüñ acısını hem yinür ṣandılar ādem etini
(9) rāżı oldı küççügi bil ey cān başdı boġazladı büyügi hemān
(10) çünki ḳardaşcuġını boġazladı üşürüp yanında bir dem aġladı
(11) durıban tenevvüre getürdi yere yaʿnī biryān idip anı bişür ey

(10a)

(1) aṣın dirken tenevvüre gür bala dutamadı kendi de düşdi bala
(2) çünki ol tenevvür içine düşdiler ikisi de biryān olup bişdiler
(3) ḳoḳularından anası bildi tiz yügürüben ol tenevvüre itdi ḫīz
(4) geldi gördi ol iki ḳuzıları piryān olmuş tenevvür içre anları
(5) gördi anası anları ey ölü ʿaḳlı gitdi bir zamān oldı delü
(6) ʿaḳlı geldi ṣoñra eydür nideyim hele biraz bu işe ṣabır ideyim
(7) çünki bu iş başıma geldi nidem kim ḳoġumdur resūlu'l-lāh bu dem
(8) imdi uṭıġla anı göndereyim ṣoñra geñümce yaṣım yaṣlayayım
(9) böyle diyüp aldı oġlancıḳları örte ḳodı bir yire hem anları
(10) bu yaña da cümle aṣḥāb geldiler ol ḳoyuncuġıla ḳamu ṭoyladılar
(11) daḫı eksilmedi bir dirhem eti ḫoş temāşā eylegil bu ʿibreti

(10b)

(1) bir rivāyet daḫı budur ey hümām yemege başlacaḳ ol imām
(2) diledi ṣuna ele ol dem resūl geldi cebrāil aña kim ḳıl ḳabūl
(3) ṣunma didi bu ṭaʿāma cebrāil yā resūl böyledür emr-i celīl
(4) gelsün enṣārıñ oġlancıḳları bile ṣundur bu ṭaʿāma anları
(5) didiler enṣāriye ol dem ʿayān ḳanı oġlancıḳlarıñ eyle beyān
(6) didi mektepḫāneye gitdi anlar ders oḳurlar ḥocasından ḫoş meger
(7) yine ṣunmaḳ diledi aña resūl didi cebrāil ṣunma eyle ḳabūl
(8) pes resūlu'l-lāh buyurdı cābire var getür oġlancıḳların bunda bile
(9) bizimile tā ki bile yiyeler girü varıp mektebe oḳuyalar
(10) dutdı cābir oġlına gitdi ive sürʿatle geldi girdi hem eve
(11) bilmez oġlancuḳların nolduḳların tenevvüre düşüben yanduḳların

(11a)

(1) didi ḫatunına cābir ey nigār ḳanı oġlancıḳlar ey sevgüli yār
(2) kim resūlu'l-lah anları istedi var getür bunda yemek yisin didi
(3) cābir'e ḫatunı eydür ey nigār çok şükür ki ol resūl-i muʿteber
(4) dönüp evüñe geldi seniñ zī-saʿādet baḫtluyımış cānıñ
(5) bir ḳoyundan ṭoydı cümle ḫalḳ muʿcizātına resūliñ yaḫşı baḳ
(6) buncılayın muʿcizātı kim ide olsun oġlancıḳlarıñ aña fidā
(7) ṣorma oġlancıḳlarım yaḳma cānım acıları baġrımı deldi benim
(8) ol ḥabībiñ ʿaşḳına ḳurbān oldılar düşiben tenevvüre piryān oldılar
(9) vardılar oġlanlarını açdılar ikisi de bir zamān aġlaşdılar
(10) cābir eydür ḫatunına nidelim ol resūliñ ʿaşḳına ṣabır idelim
(11) varayın ben resūliñ ḳatına yemegi yiñ diyeniñ ḥażretine

(11b)

(1) tā ki anlar yemegimi yiyeler daḫı evimden melūl gitmeyeler
(2) anları ḫoş vechile göndereyin soñra geñimce durup aġlayayın
(3) böyle diyüp döndi gitdi ol zamān çün resūliñ vardı hemān
(4) pes resūlu'l-lāh buyurdu cābire ḳaṭı melūl geldiñ öñden yere
(5) varısa bir iş gelipdür saña yāḫud cāndan sevgülü oġlanıña
(6) cābir anda ṣabır itmedi ey cān zārı zārı aġladı ḳıldı figān
(7) diyivirdi noldısa hep vāḳıʿa dir ṣataşdım seyf-i zaḫm-ı ḳāṭıʿa
(8) pes resūlu'l-lāh buyurdı cābire bunda getür görelüm noldı yara
(9) vardı cābir aldı geldi ḳatına yaʿni anda ol resūl ḥażretine
(10) örtülerin ḳaldırup itdi nidā gördiler maʿṣūmcalar yandı oda
(11) gördi anı resūlu'l-lāh hemān fürḳat idüp aġladı bir zamān

(12a)

(1) pes ridāsın urdı oġlanlara ol tenevvüre düşen cānlara
(2) ol mübārek elini ḳaldırdı ḫoş yüzüni ḥażrete ḳıldı ḫoş
(3) didi ey perverdigār-ı zü'l-celāl pādişāh-ı bī-şerīk i bī-zevāl
(4) ey ʿademden ʿālemi var eyleyen ʿālem içre ʿademi iẓhār eyleyen
(5) ey ḳamu ʿālemleriñ rızḳın viren cümle ḫalḳıñ ḥācetiñ bitüren
(6) çün beni dostum diyip ḳıldıñ ḳabūl niyāz idüp diledügüm senden ol
(7) dilerem senden baña iḥsān ola bu iki maʿṣūma yine cān ola
(8) ḥācetim vir eksügüme baḳmaġıl cābiriñ cānını oda yaḳmaġıl
(9) diñle imdi ḥaḳḳ teʿālā ḳudretin nice şāẕ eyler resūliñ ḥażretin
(10) ol ridā altında ol maʿṣūmlara ḥaḳḳ teʿālā virdi cānıñ anlara
(11) çün tamām oldı bu muʿcize ey yara vir ṣalavāt ʿaşḳıla peyġambere

(12b)

(1) silkiniben dizlerini çökdiler eṣ-ṣalātü ve’s-selām çaġrışdılar

(2) ḥikāyet-i aḫlāḳu’n-nebī ʿaleyhi’s-selām

(3) işitgil ideyim ḫulḳından anıñ bu birḳaç sözleri luṭfından anıñ

(4) bilesiz kim nice sulṭānımış ol göñiller derdine dermānımış ol

(5) ḳamudan aġla ḳıldı anı allāh velī faḳrıla faḫır iderdi ol şāh

(6) tevāżıʿda anıñ miṯlī cihānda getürmedi getürmezdi zamānda

(7) ḳaçan söylese azı üzre iderdi ki ṣanma fikirsiz söz iderdi

(8) daḫı nefis arzūsına uymadı hiç yüzüni kimseden ayırmazdı hiç

(9) ögür dimezleridi hiç selāmı ki ṭoylardı bile ḫāṣ ı ʿāmı

(10) daḫı hiç ḳahḳahayla gülmedi ol ḥelāl olan ṭaʿāmı yirmedi ol

(11) key ulu gülse iderdi tebessüm ġarīp görse iderdi teraḥḥum

(13a)

(1) eger görse kişi bir kez yüzüni ḳıpyıludı idemezdi gözüni
(2) sözüni işiden bulur ḥayātı yanından ayrılan ister memātı
(3) ṣoḥbetine iren terk itmesem dir pes ölsem bu aradan gitmesem dir
(4) daḫı artuġıdı ḳızdan ḥayāsı dutardı ʿālemi nūr-ı żiyāsı
(5) otursa dursa hep ẕikir iderdi ḥaḳḳı üzerinde ḳomaz öderdi ḥaḳḳı
(6) aşaġı yuḳarı dimezdi ol şāh otururdı nerede olsa ol şāh
(7) doyunca arpa etmegin yimezdi yalan olan sözi hiç dimezdi
(8) yamardı kendi naʿlin dem-ā-dem anıñ miṣlī cihāna gelmez ādem
(9) ki bir ḥācāt içün kimse yanına varursa bitürürdi ḥażretine
(10) eger ʿözür itseler olurdı maḳbūl varurdı namāza daʿvet itseler ol
(11) ṣorar aṣḥābını yoḳlardı dāim dururdı ḳulluḳ üzre şöyle ḳāim

(13b)

(1) yatıbañ uyumazdı ġafletile geçivirürdi gününi zaḥmetile
(2) ne geldi ne geliserdür pür-āzer pes oldur bunda ḳalanlara rehber
(3) anıñ vaṣfıñ nicedi bile dīl enesden ṣordılar bir gün işitgil
(4) didiler işbu şaḫṣı nice bildiñ ḳoyup diniñi pes iḳrār ḳıldıñ
(5) didi kim şöyle bildim ben bu şāhı ki birdür yeryüzinüñ şimdi māhı
(6) anıñ ʿilmin anıñ ṣabrını şükrin anıñ ḥilmin anıñ ʿafvın ḳadrin
(7) nice diyem idem taḳrīr gümāhı ḳaçan vaṣf eyleyem size o şāhı
(8) cömerddi ġāyet de ol cān yüzin görse sevinürdi dīl cān
(9) ulu ḳılmışdı ḫalḳdan anı ḥaḳḳ ve illā göñülseydi ġāyet de alçaḳ
(10) işitgil kim diyem ṣabrın anıñ fidā ḳıl yolına baş ile cānıñ
(11) ġazāya varmışıduḳ bile bir gün ki küffar ġālib oldı anda ol gün

(14a)

(1) anıñ ṭaşıla urdılar başını ṣıdılar anda bir aẕı dişini
(2) ki soñra biz cemʿ olduḳ ḳatına didük bu sözleri hep ḥażretine
(3) didük ey bizim cānımuza cān duʿā ḳılsañ icābet ḳıla sübḥān
(4) helāk olaydı didik cümle kāfir didi laʿnete gelmedim ben āḫir
(5) ki idem ben duʿā şimdi bunlara bu iş bize yaramaz didi yāra
(6) ḥaḳīḳat raḥmet içün gelmişem ben ilāhi sen hidāyet eylegil sen
(7) ki ḥādī sensin ey settār tañrı hidāyet vir ana ġaffār u tañrı
(8) diyüp itdi duʿā ol şāh-ı kevneyin ṣaʿādet ḳubbesinde māh-ı kevneyin
(9) ʿacep bildüñ mi kimdür ol ḥabībi o dertli cānlara olan ṭabībi
(10) eger bildiñ ise bir gel özüñe yöretdür ḳorḳu başların gözüñe
(11) çü ḥilmi ṣabrı şükrin diñlediñsen niceymiş ḫulḳı anıñ añladıñ sen

(14b)

(1) tevāzıʿda nicedür ḥāliñ añla diyeyim anı daḫı şimdi diñle
(2) ḥüseynile ḥasan bir gün meger kim ebū cehil oġlını anlar görür kim
(3) anıñ ṭaşıla urdılar başını şıdılar ana vardı dişini
(4) deveye binüben şöyle yürürler gelip giçerler anı görürler
(5) sigirdüp ikisi geldi resūle didiler ey dede ol bā-uṣūle
(6) ebū cehil oġlunı gördük bugün biz deveye binübeñ yürür tiz tiz
(7) melūl olup didiler yoḳ devemiz nidelim binmege vardur ṣafāmız
(8) işitdi pes bunlarıñ sözüni ol şāh bunlardan yana döndi yüzin şāh
(9) didi ey ḳuzuçaḳlarım bugün siz görüp anı niçün maḥzūn olursız
(10) ben olayın geliñ siziñ deveñiz biniñ arḳama varışa ṣafāñız
(11) alıp ikisin iki ceginine ol şāh götürüben yürürdi biraz ālā

(15a)

(1) didiler deve bu cehil oġlunıñ biz devesi ger yürürse anda tiz tiz
(2) iki yanına bakıp ʿaf diridi görürdük ʿaf ʿaf diyip yürürdi
(3) didi ey ḳuzularım imdi añlañ ki ben daḫı diyeyim size de diñleñ
(4) diyip ʿaf ṣaġına ḳıldı nazar ol ṣolına daḫı ʿaf diyip döner ol
(5) çü ḳaṣd itdi diye daḫı ʿaf şāh irişdi cebrāil didi ki allāh
(6) selām eyle ḥabībime benim der benimdür ol benimdür ol benim
(7) muḳarreb ḳıldıġunca özüni dir pes ol alçak ider kendüzini dir
(8) var imdi beşāret ol ḥabībe o dertli cānlara olañ ṭabībe
(9) ṣaġına ʿaf didügiçün anıñ baġışladım yarısıñ ümmetiniñ
(10) ṣolına ʿaf didügiçün anıñ baġışladım cümlesin ümmetinüñ
(11) dirise bir daḫı ʿaf ol dil-i şāh idem kāfiri daḫı oddan āzād

(15b)

(1) işidicek didügin böyle allāh demedi pes edep ṣaḳladı ol şāh
(2) işitdiñ mi nice cānımış ol cān eğer bildiñise vire yolına cān
(3) ne cān anıñ yolına dü-cihānı fidā eyle dilerseñ gel o cānı
(4) nedür bu nice biñ ḫulkı daḫı var yiter bu ʿarīfseñ fikir ḳıl var
(5) ḥikāyet-i şām ilinde bir yahūdi
(6) varıdı bir yahūdi şām ilinde ki ṣādıḳ dirler idi ol yolında
(7) ḳaçan kim cumʿa irtesi olurdı oḳurdı tevrītin ele alurdı
(8) meger kim oḳuriken yine nāgāh ne gördi ol kitābında ol gāh
(9) görür dört kaġıd üzre ḫoş yazılmış resūliñ naʿtı
(10) ve vaṣfı düẕülmiş bakıp ol yazıya pes oldı ḥayrān
(11) ki tizcek kesdi oda itdi ey cān ikinci günde yine

(16a)

(1) oḳuriken yeñiṣidür bu gördügüm diriken görür bugün
(2) sekiz kaġıd ey cān yazılmış anda yine naʿt-ı sulṭān
(3) sekizin daḫı yine atdı oda ki yaʿni yaḳmaġıla adı gide
(4) oḳuken pes üçünci sebt güninde pes on iki kaġıd bulur öniñde
(5) ki ṭolmış cümle naʿtı vaṣf-ı şāhıñ kim ol rehberleridür cümle rāhıñ
(6) göricek bugün imdi fikr-i tedbīr kesersem yolduġum kaġıdı bir bir
(7) ulu tevrīt bi-küllī vaṣfı anıñ gerekdür kim biline vaṣfı anıñ
(8) çıḳayım ṣorayım kimdür muḥammed bu ḫalde kime dinilmişdür aḥmed
(9) çıkup ḫalḳına didi ol yahūdi didi kim götürüñ benden bu odı
(10) baña kimdür muḥammede eydi viriñ ya kimdür baña aḥmed eydi viriñ
(11) ne kişidür ne yirdedür ya kimdür belī bildüm kim ol derde ḥakīmdür

(16b)

(1) didiler hāy hāy düşḫāra düşdüñ güliken şimdi vardıñ
(2) ḫāra düşdüñ didiler kim yalancı bir kişidür
(3) ki dāim siḥir ḳılmaḳlıḳ işidür didiler yekde ki öldür sen anı
(4) ne göresin ne göre ol da seni didi kim mūsā o tevrīt ḥaḳḳıçün
(5) beni menʿ itmeñ añı göreyim çün ne kişidür göreyim ben anı dir
(6) ki ḥayrān eyleyüpdür ol beni dir icāzet alıban çıḳdı bulardañ
(7) medīne yolına düşdi pes andan düşüp derdile gideridi yola
(8) ki yaʿni maḳṣūdını vara bula medīne şehrine geldi yaḳın ol
(9) ki selmānı görür anda hemīn ol selām idüp didi sen misin aḥmed
(10) baña di sen misin bi'l-lāhi muḥammed ben añа ʿāşıḳ olup gelmişimdir
(11) yolında mālı milki terk ḳılmışımdır işidicek bu sözi anda sulṭān

(17a)

(1) ne duysun üç günidi ol güzel şāh ki dünyadan vidāʿ ḳılmışıdı āh
(2) kim üç gün öñdi pes naḳil añın yaraları oñulmamışıdı cānıñ
(3) daḫı yürek yarasından ḳara ḳan aḳardı diñmemişdi bilgil ey cān
(4) anıñçün ideridi zārı selmān yavı ḳılmışdı pes yāri sülmān
(5) olup ḥayrān çün selmān diyesini unutdı ne diyüp ben ḳo yasını
(6) biraz pes ḳıldı itdi re'y-i tedbīr eger sulṭānım öldi dirsem dir
(7) ki vaḳt ola döne gide hemān bu düşe içine vü ṭaşına ḳayġu
(8) ki yegrek budur alıp bunı varam kim aṣḥāb ḳatına eyleyem rām
(9) birazcuk göñli olsun pes ṣafādır bile ṣoñra ki noldı muṣtafādır
(10) didi selmān ki ḳulıyam ben anıñ varalım mescidine gel o cānıñ
(11) ki selmānıla geldi mescide ol girip mescid içine baġladı ḳol

(17b)

(1) yā selāmu’l-lāh ʿaleyküm yā resūl dir eyā adı muḥammed yā uṣūl dir
(2) çün aṣḥāb ol selāmı diñlediler ḳamusı zārı ḳılup iñlediler
(3) ki ṭoldı mescidiñ hep içi efġān ki nāz eylediler ol bī-niyāz
(4) ʿalī ḳaldurdı bir demde başını silip şahbāz gözinden yaşı
(5) didi kimsin bize de ey kişi sen ki bilmezsin ey yār bu işi sen
(6) ki bizim yaramıza yardıñ tuz ekdin biz dertliyidik bizi derde bıraḳdın
(7) didi ol er ki şāmda olmışam ben muḥammede ʿāşıḳam gelmişem ben
(8) ki ḳanḳıñuzdur aḥmed eydiviriñ saña ḳanı muḥammed eydiviriñ
(9) didi ʿalī bugün üç gündür ol şāh naḳil itdi bu evden nidem ey şāh
(10) işidüp ol bīçāre eyledi āh didi vā ḥasrete ben nidem ey şāh
(11) ne żāyiʿ oldı ṣaʿyım nideyim ben ki bilmen ḳanḳı yaña gideyim ben

(18a)

(1) ʿacep derde giriftār olmışım āh ki cāndan küllī bīzār olmışım āh
(2) nolaydı andan ṭoġmayadum ben çü ṭoġdum tevrīt oḳumayadum ben
(3) çün oḳıdım nolaydı vaṣfın anıñ ki bilmeyedüm ol eksiyi cānıñ
(4) çün buldum nolaydum pādişāhım yüzin göreydim ireydi rāhım
(5) murādıma ireydim yā ġanī dir ki maḥrum itmeyedüñ beni dir
(6) bugün nidem derde düşmişem āh bu ḥasret oduna dutuşmışam ah
(7) çün ah eyledi derdile bikez ol aḳıtdı gözyaşını yirlere bol
(8) didi kimse ʿacep varmıla nidem ki vaṣfın idi ben daḫı işidim
(9) ʿalī eydür diyeyim vaṣfın anıñ ki diñle iy aḫī aṣfını anıñ
(10) didi adıyla kim dirler baña di ʿalī dirler benim adıma didi
(11) didi bilmüşler adıñ bile seniñ ki naʿtın oḳriken ire cānıñ

(18b)

(1) didi vaṣfını söyle imdi işidem ki yüzin görmedim pes emiri nidem
(2) ʿalī eydür gel imdi diñle ey cān ki vaṣfını ideyim nice ol cān
(3) boyı ortayıdı açuḳdı ḳaşı ṣafda aġzında dür bigiydi dişi
(4) mübārek gösinde aṣla hiç ḳıl yoġdı illā gögüsü üzere var bil
(5) nübüvvet ḥatemini şöyle digim bil diyimez söylemegile anı dil
(6) yazılmışdı eti ḳan arasında ki tevḥīdi böyle iy cān arasında
(7) yazılmışdı lā ilāhe illa'l-lāh anda muḥammed resūlu'l-lāh anda
(8) işitdi vaṣfını şāḥıñ pes ol er didi ḫoş söylediñ imdi server
(9) didi kim vaṣfını ḫoş söylediñ sen ki tevrīt içre böyle bilmüşem ben
(10) velī nidem yüzini göremedim ki ḥasret ḳıldım aña iremedim
(11) ʿacep hiç geydüginden yoḳ mı görsem bu yüzüm geydügine bāri sürsem

(19a)

(1) begenmezsin çü bir degme ḥarīri alursın bigisin borcıla kiri
(2) ki yaʿnī adamılıḳ geyesidür cehennemlerde ḳaṭrān geyesidür
(3) pes allāh ṣaḳlasun bu ḥalden iy cān getürdi cübbe pes anda sulṭān
(4) ṣunıverdi ʿalīnüñ eline ol alıp yüzine sürdi ʿalī bol bol
(5) pes aṣḥāb ḥaba gördiler iy yār hemān dem eylediler zār tekrār
(6) fiġān zār idüp āh itdiler çoḳ bu derde neyleyeyem ṣabır yoḳ
(7) ḳamusı yüzlerine sürdiler hep pes andan ṣundılar ol ere aṣḥāb
(8) alıp yüzine sürdi ol daḫı hem didi budur bi-küllī derde merhem
(9) alıñ bunı çü dertlere devādur bu ḳoḳudan dil-i cān pür ṣafādur
(10) sürüp yüzine itdi ol er efġān yüretdü gözinden yaş ile ḳan
(11) baña ḳabrini anıñ gösteriñ dir bugün siz anı da isterin dir

(19b)

(1) sürem ṭopraġına da bāri yüzüm çü görmedim o görgüli yüzi gözüm
(2) pes anı iletdiler ravżaya ol dem ki dökdi gözyaşını yire ol dem
(3) sürüp yüzüni ḳabre daḫı andan başın ḳaldur göge bakdı iy cān
(4) didi ḥayy ü lā-yezālsiñ ḳamuya var zevālsin bī-zevālsin
(5) şehādet iderim birledigine şāh ḳamu ḫālıḳ sensin yüce allāh
(6) daḫı bu ḳabriñ ıssı yā ilāhī resūliñdür bilüpdür ṭoġrı rāhı
(7) ḥabībile getürdüm aña īmān ḳamu bāṭıl işe oldum peşīmān
(8) ḳabūl itdiñise īmānı dir hemān ḳabż eyleyesin cānımı dir
(9) resūliñ ʿaşḳına cānım virem ben çü bende irmedim anda irem ben
(10) duʿāsın ḳılmadın daḫı tamām ol virip cānını öldi pes hemām ol
(11) ki virdi dost yolına ey cān ne gerçekdür ki ḳılmamış gümānı

(20a)

(1) bu ḥāli gördiler aṣḥāb itdiler āh didiler ṣādıḳ olan buldılar rāh
(2) ḳamumızdan yigimiş işbu server ki ne ḳıydı cāna irdi ey yār
(3) yine cemʿ olıban itdiler efġān yine yaşlar yerine dökdiler ḳan
(4) kefen diküp yudı ʿalī o cānı baḳīʿa içre çü defin itdiler anı
(5) dönüp mescide pes ḳayġulı aṣḥāb gelüp bir araya derildi aḥbāb
(6) doḳındı pes yüreklerine bir oḳ yine efġān ı zārı itdiler çoḳ
(7) temmet bihi'l-kitāb

(20b)

(1) çaġrışurlar ol ḳıyāmet güninde mevlūd oḳıdanlar gelsün diyeler
(2) ḥaḳḳ teālā raḥmet ide anlara mevlūd oḳudanlar gelsün diyeler
(3) anlar ḥaḳḳıñ dīdārını göreler her birine aʿlā köşler vireler
(4) alay alay olmış gelür hūriler mevlūd oḳudanlar alsun diyeler
(5) anlar ṣırāṭı ḳuş gibi geçerler āb u kevṯer ırmaġından içerler
(6) oturmış ḥūriler ḥulle biçerler mevlūd oḳudanlar geysün diyeler
(7) aña göre eyleñ bunda yaraġı cennet evleri anlarıñ duraġı
(8) ferişţehler duṭup durur burāġı mevlūd oḳudanlar binsün diyeler
(9) yūnus emrem sen ḳayırma ṣuçıla ʿālimlere yedür içür ṭaʿām eyle
(10) anlara cennetden ḳapu açıla mevlūd oḳudanlar girsün diyeler
(11) bihi'l-ʿavn

(21a)

(1) ol uzak yolları ḥaḳḳ ḳıldı yaḳın ṣubḥa dek bu şehre
(2) ol geldi yaḳın çün medīne şehrini gördi ṭurur
(3) silkiniben ṣāḥibini uyarur ilinde gördi bir şehr-i laṭīf
(4) aña varmaġa ʿazim ḳıldı ol şerif didi bu şehre varayın
(5) ben hele bunlarda yoldaş bulunursa kim bile
(6) geldi bu şehriñ ucında nev-civān ol kişiye ṭuş
(7) oldı nāgāh aḳ ṣaḳallı cümlesi geymiş ʿabā her biriniñ
(8) ellerinde bir ʿaṣā tesbīḥ oḳurlar ṣalavāt virürler
(9) böyle bu vechile bunlar yürürler çün ebu'l maḥcen bunları
(10) gördi ḫoş nāḳasın bunlara karşu sürdi ḫoş
(11) ol nigārı bunlar daḫı gördiler ne kişisin diyüp

(21b)

(1) elden ṣordılar didi oġlan anlara ne eydür
(2) bu ne yirdür bunda kim şehriyār didiler budur medīne ey ṣafā
(3) şehri eydür muḥammed muṣṭafā gūş idicek anun adın ol hemān
(4) şevḳıla ah idüp oldı şāẕumān didi var mı arañuzda
(5) diñ baña tā ki ṣaçular ṣaçaydum beñ aña
(6) didiler kimsin nidersin sen anı idivir kim iletelüm
(7) biz seni didi ṣanʿān melikinün oġlıyam
(8) muṣṭafānıñ ʿaşḳına baġrım ṭaġlıyam atası īmān
(9) getürüp öldügün bu ḳadar nesne vaṣıyyet ḳılduġun
(10) işidicek bunlar oġlanıñ söziñ ḳaṣd ḳıldılar
(11) duṭalar kendüsin didi bu cāzū evüñde oturur

(22a)

(1) siḥrile ṣanʿāndan adam getürür dir ebu’l maḥcen bulara
(2) ḳul beni sizden özge bilmişem ben anı bu ne sözlerdür
(3) söylersiz baña cān ı dilden ʿāşıḳ olmışam aña
(4) inşa’l-lāh beñ aña varsam gerek ḫāk-i pāyine yüzüm
(5) sürsem gerek böyle diyüp döndi bunlardan revān
(6) gör ne fitne düzdiler bunlar hemān birbirine didiler
(7) kim bu civān bizi varup söylerise nāgehān
(8) ger ʿalīye dirlerise ḥālimüz öldürüp alurlar
(9) mālımuz imdi bu derde bulalum biz devā çü mālımuz
(10) bizim ḳırılmaḳ ne revā çünki bu tedbīri anlar itdiler
(11) yitüp ardından oġlanı ṭutdılar içlerinden biri

(22b)

(1) key melʿūn idi ṭaş bağırlu kelp idi maġbūn idi
(2) ṣaçına yapışdı çekdi oğlanı nāḳasından yire düşürdi
(3) gövirdi dögdiler sögdiler itdiler cefā
(4) gör neler çekdi bi-ʿaşḳ-ı muṣṭafā devesin mālın
(5) aldı ḳalanı aḥmede iletdi biri oğlanı
(6) içeru girdi resūle söyledi yā muḥammed diyüp efġān eyledi
(7) muṣtafā çün gördi anlar bu işi didi feryādıñ
(8) nedendür yā kişi didi yā aḥmed vaṣıyyet itdiñüz
(9) ḳonuġuñuz ḫoş ṭutuñ didiñüz milk-i ṣanʿāndan
(10) bir oğlan bu gice baña ḳonuḳ oldu kim işit nice
(11) bilmedim uğrıyımış ben anı gör ne maġbūn eylemiş ol beni

(23a)

(1) mālımı almış ḫıyānet eylemiş oġlum öldürmüş ihānet eylemiş
(2) nesne virüp ṣaldum adamlar aña dutar getürür şimdi saña
(3) baña deñdi mālumı ḳıldum ḳabūl leyki oġlum ḳanı ḳaldı yā resūl
(4) ṣordı aḥmed ne ḳadardur ölümi didi on dört
(5) yaşındadur ṣafī bu ḳadar yaşında bir ṭıfl-i ġarīb
(6) sen didiñ buña key ʿacīb ḳanı ya şimdi oġlan
(7) ḳandadur yā resūla'l-lāh getürdüm bundadur
(8) aḥmed eydür yā bilāl ol oġlanı yüri al gel görelüm
(9) kimdür anı defʿate çıḳdı getürdi ol emīn ḳana
(10) ġarḳ olmış yaturdı nāzenin ḥażreti aḥmed bilāle söyledi
(11) başıñı ḳaldur yüzüñi sil didi çünki sildi yüzüni anuñ bilāl

(23b)

(1) toz içinde ẓāhir oldı ḫūb cemāl ṣanasın çıḳdı bulutdan
(2) bedr-i ay rūş oldı şuʿlesinden cümle cāy
(3) didi bu bekre muḥammed bu ne ḥāl bu ṭıfıldan bu fesād
(4) olmaḳ muhāl gerçi kimdür bilinmez bu civān
(5) leyki sīmāsında var nūr-ı īmān aḥmed eydür eyledüñ daʿviye
(6) şāhidüñ var mı getür bu maʿniye getüreyin diyüp
(7) gitdi ol er geldi yoldaşlarına virdi ḫaber
(8) ol münāfıḳlara didi tiz ṭuruñ itdigüm bühtān
(9) ṭanuḳluḳ virüñ oġlanı bu cāzūya öldürdelüm
(10) sizüñ ile mālı ḳışmet ḳılalum ol münāfıḳlar resūle
(11) geldiler gitdiler yalan şehādet itdiler

(24a)

(1) didiler kim bilürüz biz bu işi daʿvasında gerçek
(2) eydür bu kişi şāhidüz buña şehādet iderüz
(3) bu şehādetde ṣadāḳat iderüz diñleyüp aḥmed
(4) bunlaruñ sözüni pes ʿömerden yaña döndi yüzüni
(5) dīnimüzde yā budur esās şerʿile sen alasın andan ḳışāṣ
(6) ṭurdı yirinden ʿömer ḳıldı āh nidelüm çün böyledür emr-i ilāh
(7) emir idüp elin ayaġın baġladı merḥamet ḳılup velī çoḳ aġladı
(8) kimseye bu resme bühtān olmasun bu yalandan cigeri ḳan olmasun
(9) yā ilāhi ḳullarıñı ḳıl ıraḳ görmesünler ẓulümden
(10) derd ü firāḳ sen kerīmsin sen raḥīmsin sen ʿazīz
(11) şerr-i dünyādan bizi ḳılgil temiz çün ʿömer geldi nigāruñ

(24b)

(1) yanına ateş-i fürḳat bırakdı cānına ḳulına didigim
(2) al bu oġlanı var siyāset yerine ilet anı
(3) eflaḥa getürdi anı ol zamān getürüp meydānda ḳodı hemān
(4) didi yā mevlā buyurġıl sen baña tā cezāsın vireyim ben de buña
(5) serīḳa itmiş ellerini kes didi geldi şol dem kesdi
(6) yanında ḳodı bu ebu'l maḥcen nihānī söylenür
(7) kendü nefsile sözün eylenür dir kesdiñ ol
(8) ellerim degdi puta ne revādur aḥmedüñ elin öpe
(9) şükür ider ol ḥāline ġuṣṣa yimez şāẕ olur anlara
(10) hiç nesne dimez kesdiler ayaḳlarını hem anuñ
(11) mü'min iseñ yaḳıla cānuñ tenüñ didi virüñ

(25a)

(1) ol ayaġı itlere kim varup secde ḳılurdı putlara
(2) illere ḥüküm iylediler kim vara kim alup otlara yakalar yirine
(3) didi yanarsam revādur ben ġarīb zīrā aṣluñda cezāyam
(4) ben ḥabīb ġurbet andan tāc u taḫtdan ayruyām
(5) bu sebebden derde düşdüm ṣayruyam
(6) ruḫlaruñ şemʿine çün pervāneyem yā nebiyya'l-lāh
(7) ḳoñ beni yanayam bu ṭarafdan ḳurret-ü ʿaynu'r-resūl
(8) yaʿni kim ol meyve-yi rūhu'l-butūl ol saʿādet
(9) gülşenüñ gülleri ol fürāset bāġınıñ bülbülleri
(10) cān içinde cān olan ol cānlara ḥūr-i rıḍvān
(11) dire cānānlara ḥavż-ı kevṯer şerbetinüñ sāḳīsi

(25b)

(1) ol ḥüseynilen ḥasan ki ikisi ḫocadan gelürler iken
(2) şemsi-vār gördiler kim ḫalḳ içinde fitne var
(3) bir kişiden ṣordılar kim hey kişi di nedendür
(4) böyle ḫalḳuñ çün işi didi az yaşı içinde bir civān
(5) ḳan idüp hem serīḳa itmiş nāgihān diñledi
(6) daʿvāsını anuñ resūl şerʿile pes ḳatline ḥükm itdi ol
(7) işidüp ol iki server-i muʿīn āh idüp derdile
(8) ḳıldılar emīn birbirine didiler gel varalum
(9) dedemüze varalum yalvaralum
(10) ol zamān kim alup āzād eyleye anuñıla bizi ḫoş-ṣāẕ eyleye
(11) uş saña irdi ḥüseynile ḥasan ola kim sen ḳurtulasın

(26a)

(1) ṣaġ esen anları kim gördi ṭaʿżīm eyledi
(2) cānını şükrāna teslīm eyledi gördügi demde
(3) ḥasan anuñ yüzün ʿaḳlı gitdi yavı ḳıldı
(4) kendüsin ṣandı oldur ḥüseyni şehriyār
(5) yire düşdi āh ḳıldı zāru zār yüzine ṣu sepdiler
(6) ṭura ḥasan der ḥüseyni ḳanda sen ey cānım ḥasan
(7) seni ṣandum göricek ol oġlanı şöyle
(8) beñzetmişdir anı ol ġanī mescide irişdiler
(9) āh eyleyü girdiler aḥmed ḳatında aġlayu
(10) çün resūl işitdi sözlerin yaşa ġarḳ
(11) itdi mübārek gözlerin ey ciger-gūşem imdi noldı ḥāli

(26b)

(1) size kimse ḳıldı ya mekir al didiler dimedüñ mi yā resūl
(2) kim ḥüseyne beñzerse bir oġul ol kişi uġurı ḥarāmī olmaya
(3) yavuz işler hergiz andan gelmeye muṣṭafā anlara döndi söyledi
(4) şimdi daḫı dimezem alın ben didi yā dede bu sözi sen dimeñ neden
(5) dutup aña bunca cevri itmeñ neden anı çün ḥaḳḳ şöyle beñzetmiş aña
(6) yüzlerin gören kişi ḳalur ṭaña imdi senden dilerüz kim biz hemīn
(7) ol ġarībi ḳurtarasın yā emīn elin ayaġın yerine ḳoyasın
(8) luṭf idüp aña duʿālar ḳılasın yine ol cümle aʿżāsı tamām
(9) bizimle ola hem-rāh ol hümām aḥmed eydür yā bilāl pes ṭurıgel
(10) ol cüvānu ḫaşmıla al gel vardı anları getürdi tez bilāl
(11) ṣoralar kim nedür bu ḥāl ü vü ḳāl geldiler mescid içinde girdiler

(27a)

(1) muṣṭafā’ya ʿizzet idüp ṭurdılar gördiler kim nola seni olmış ol
(2) dīn yolında cān virensin olmış ol ebū bekir ṭurdı yerinde söyledi
(3) bu ġarībi baña baġışlañ didi ger uyar olursañuz siz
(4) bu söze yarın anda deste-gir olam size
(5) görmediler bu sözi anlar revā ol nigārıñ ola
(6) derdine devā ṭurdı yerinden ʿömer ḳıldı ḫoş
(7) baña baġışlañ budur sözüm ḫoş ṭutmadılar sözin
(8) anuñ ey kibār ṭurı geldi bu kezin ʿoṯmān ey yār
(9) didi geliñ baña baġışlañ anı size cennet vire
(10) lüṭfından ġanī buña daḫı virmedi anlar rıżā
(11) pes hemīn ṭurdı ʿaliyyi mürteżā bunlara hoş ʿizz-i

(27b)

(1) ikrām eyledi baña virüñ deyü ikrām eyledi
(2) ḳılmadılar sözüni anuñ ḳabūl ḫaṭırı şındı bu oldı melūl
(3) ṭurdı andan soñra faḫr-i kāināt ol ḥabīb-i ḥaḳḳ resūli
(4) mümkināt server-i zībā ḳıtında ne ḫayrān
(5) olur ḥaddini gözler görüp ḫayrān olur
(6) ayaḳ üstüne ṭurup virdi selām söyledi
(7) şirīn sözüni ḫoş kelām server-i ser-tāç
(8) ol şirīn-nihād ol muḥammed muṣṭafā ḫayrü'l-ʿibād
(9) didi kim ben sizi ḥaḳḳdan dileyem rūz-u maḥşerde
(10) şefāʿat eyleyem cennete girüp göresin raḥmeti
(11) nār içinde çekmeyesin zaḥmeti bu civānı tek baña

(28a)

(1) virdüñ didi yarın anda ecrini görüñ didi
(2) biz anı baġışlamaruz didiler ḳanlumuz anı ḳomaruz
(3) didiler ḳopdı aṣḥāb arasında bir figān ol
(4) fiġān gūş iden virün di cān didi kim bu ne
(5) ḥāldur yā resūl ḥaḳḳ resūlinüñ sözi olur ḳabūl
(6) pes ḥüseynile ḥasan ḳıldı nidā yolıña cānlar fidādur yā dede
(7) varısa bunlar münāfıḳlardurur birbirine muvāfıḳlardurur
(8) anıñiçün şındılar sözüñ senüñ bilmediler ḳadriñüz
(9) bunlar sizüñ bu tefekkürdeyiken aḥmed hemīn
(10) nāzil oldı aña cebrāil emīn yā muḥammed ḥaḳḳ selām eyler saña
(11) ol selāmile kelām eyler saña didi miʿrāc gicesi ṭonlarını

(28b)

(1) ol ḥabībim geyin enüñ varını minberin meydāna iletsün
(2) didi çıḳup anda ḫalḳa vaʿiẓ itsün didi
(3) ol civānuñ bindüvigi dedesini minberuñ öñinde
(4) çökersin anı hem ʿamāmesin bürüyisin başına
(5) gülsün perverdigāruñ işine sen duʿā ḳıl
(6) resūl-ü muḥterem müstecāb ola duʿā çün bī-serīm
(7) ol dede ḥaḳḳ ḳudretile söyle vaṣf-ı ḥālin saña
(8) taġyīr eyleye minbere çıḳdı münācāt eyledi el
(9) getürüp ʿarż-ı ḥācāt eyledi ol dede aña söyledi
(10) kelām ʿizzet idüp aḥmede virdi selām
(11) nuṭḳa geldi ḫoş şehādet eyledi ḥālini anda

(29a)

(1) ḥikāyet eyledi didi aña olasın sen yā ḥābīb
(2) milk-i ṣanʿāndan gelürem ben ġarīb pādişāhı
(3) düşde gördi çün seni oġlıla saña gönderdi
(4) beni tā ki gelüp ḥażretüñe ire ol ayaġuñ
(5) tozına yüzün süre ol cān-ı dilden ḫiẕmetüñe
(6) neydedür ḳanıya gelsün göreyin ḳandadur
(7) muṣṭafā emr eyledi getürdiler menberüñ öñünde
(8) anı yaturdılar ol nigārı çünki böyle
(9) gördi ol ṭaşa çaldı başını cān virdi
(10) ol bu firāḳı görüp efġān itdiler gözlerinüñ
(11) yaşların ḳan itdiler peyek geldi ḥażrete

(29b)

(1) idur yā resūl yā ḥabībi aġlama sen sākin ol
(2) kim saña rabbüñ selām eyler didi dilesin benden
(3) ne kim diler didi ger diler ol civānı dirgürem
(4) cümle maḳṣūdına anı irgürem dileyin aṣḥā-
(5) -bıñdan din serveri vireler ʿömrinden anlar
(6) her biri döndi aṣḥābına aḥmed söyledi
(7) cebrāiliñ sözlerini ʿarż eyledi gūş idüp
(8) şevḳıla anlar durdılar ḳıyabildükleri miḳdār
(9) virdiler faḫr-i ʿālem döndi eydür yā ʿalī menbaʿı
(10) lüṭf-i keremsin yā velī neçün sen bu arada ṭurmaduñ
(11) ʿömrüñüñ baʿżından aña virmedüñ

(30a)

(1) didim ʿömrüm ne ḳadardur bilsem bu ḳadar ʿömrüm anuñ olsun disem
(2) leyki mühlet vir sen baña gideyim dest-i namāz idüp vaṣiyyet ideyim
(3) hem ḥasan birle ḥüseyni göreyin yüzüm aḫir yüzlerine süreyin
(4) cānımı ḳurbān eyleyin ben hemīn bāḳī ʿömrüm anuñ olsun
(5) yā muʿīn böyle diyüp söyler iken nāgihān
(6) ḫās-ı peyk-i sulṭān-ı cihān ḥaḳḳ selām eyler saña
(7) yā resūl cümle ḥācetleriñ oldı bil ḳabūl
(8) ol ʿalinüñ ḥürmetine pādişāh virdi ʿömrin
(9) aṣḥābuñ ilāh kendü ḳudret ḫazīnesinde girdigār
(10) aña almış yıl ʿömür virdi ey yār didigümü ḳılsun
(11) ḥabībim bir duʿā ol duʿāsını anuñ ḳılam revā

(30b)

(1) çün muḥammed ol getürdi şāẕumān didiler emīn-ü zemīn ü āsumān
(2) ḥaḳḳ teālā ḳudretinden ol nigār başını yirden götürdi şemsi-vār
(3) ṭurdı yirinden şehādet eyledi kendü ḥālinden ḥikāyet eyledi
(4) gördiler bu muʿcizātı ḫās u ʿām didiler ḫoş eṣ-ṣalātü ve’s-selām
(5) minberinden indürdem ol ḥabībü ayaġına düşdi
(6) ebu’l maḥcen-i ġarībü elin aldı aḥmed anuñ eline
(7) çoḳ selām olsun aña vü eline ol dem andan
(8) ḫoş müslimān oldı ol ġuṣṣadan ḳurtulup ḫandān
(9) oldı ol raḥmeten li-lʿālemīnsin şek değil
(10) senüñ içündür ḳamu ḥāl ü vü ḳāl

(31a)

(1) eger ki mü’min ola bile ʿilmi oḳuya diñleye seve ʿilmi
(2) aña yarın dīzārını vire ḥaḳḳ ki faẓlile göre raḥmet
(3) ḳıla ḥaḳḳ işidüñ daḫı oġlancuġun ol dem
(4) oḳumaġa virenüñ faẓlını hem meger kaʿbe yapdı
(5) ḫalīlu’l-lāh pes ol kim aña emr itdi allāh
(6) tamām idüp s̱evāb tañrıdan umdı ne didi mevlā
(7) aña diñle imdi yā ḫalīl sen mescidi çün yapuban
(8) s̱evāb ister misin işbu ḳapudan ḫalīlu’l-lāh belī
(9) didi ey cebbār ne dilerseñ aña ġaffār
(10) pes ḫalīl didi sen virgil ilāhī ki sensiñ
(11) ḳamu ʿālem pādişāhı çalab eydür buña kim gelürse

(31b)

(1) ḳıyāmete degin kim ṭavāf ḳılursa bunlaruñ s̱evābın virdüm
(2) saña da ḫalīlu'l-lāhı daḫı ister ziyade ḫüdā vir ṭaşı
(3) ḳumı ṣaġışınca ferişteler s̱evābın virdüm onca
(4) ḫalīlu'l-lāhı didi artuḳ dilerem ki faẕluña göre
(5) umaram ḫalīlu'l-lāh ḫitāb ḳıldı sübḥān
(6) didi oġluña oḳutduñ mı ḳurān sen oġlunuñ
(7) oḳumaḳdan meniʿ idersin bu faẕlūma göre raḥmet
(8) umarsın ḫalīl eydür ilāhī oġlan oḳutmaḳ
(9) bu mescidden daḫı artuḳ mı ey ḥaḳḳ didi ḫalīle
(10) nā-deste oġlan ṣabāḫ uyana ol uyḳusından
(11) ya muṣḥafın ya taḫtasın ala ol durup

(32a)

(1) üstāẕı ḳatına vara ol ne deñlü varısa mescid
(2) cihānda bunlardan sevgülüdür yanımda daḫı
(3) yā ḫalīl bir kimseye hem ben faẕluma göre rahmet ḳılaram ben
(4) meger ʿilim oḳuyanlara ḳılam dir ya oġlun oḳudanlara
(5) virem dir daḫı ne deñlü ʿābid degilse bunda
(6) ḳıyāmete degin ṭāʿat ḳılsa bunda ḳamusından
(7) ʿālim sevgülirekdür bir ʿālim cümlesinden yigrekdür
(8) ki cümle ḥācı bir ʿālimce olmaz ḳatımda hem daḫı mertebe
(9) bulmaz ʿilim bilmek ü hem ḳurān oḳumaḳ
(10) ḳamusından anı artuḳ sever ḥaḳḳ daḫı üç nesnenüñ
(11) ḳırḳ yıl tamām et ki eksilmez s̱evābdır risālet

(32b)

(1) birisi budur ata ana duʿāsı eger oġlı ḳızı olmadısa
(2) ʿāṣī ki baʿde'l-mevti tamām ḳırḳ yıl kesilmez
(3) oġuldan kızdan aṣlā eksük olmaz
(4) ikinci daḫı bir eyü müslimān durup ḳabri üzre duʿā
(5) ḳılsa hemān kesilmez ḳırḳ yıla degin duʿāsı
(6) irer ol duʿānuñ ḳabre devāsı üçünçüsi ne
(7) yirde bir ʿālim olsa ecel irüp daḫı ne yirde olsa
(8) duʿāsı ḳırḳ yıla degin kesilmez devāsı ol vilāyetden
(9) eksilmez ḫalīlu'l-lāha eydür oġluna taʿlīm
(10) nice gösterdi gör her ʿilme taʿlīm didi kim
(11) kişiye ʿilm ü ḥikmet gerekdür övle ol

(33a)

(1) ala devlet cemīʿi nesneden bil ʿilimrikdür
(2) kimüñ kim ʿilmi var ʿālemde yegdür bilen her nesneyi
(3) ḳılur yaraġın bilür dünyāda ʿuḳbāda duraġın
(4) bilen kendüsi ṣaḳlar cümleden iki ʿālemde her işin
(5) ḫaṭardan allāh raḥmet eylesün ol cānçün
(6) fātiḥa iḥsān eylesün yazançün ger dilersen
(7) şerīʿat ʿilmi taḳvā ey hümām ʿaşḳıla diñ eṣ-ṣalātü ve’s-selām
(8) fī beyān ḳaṣīde-i naṣīḥat
(9) eyā dünyāyı sevüp maġrur olan ḳulaḳ dut ne direm
(10) ben saña ey cān nice bir yatasın ġafletde dāim
(11) ecel irmezden öñdiñ imdi uyan uṣañ

(33b)

(1) olma ki aḳlıñ başıñadır yol uzaḳdur ki yoḳdur
(2) ḥadd u beyān bilür misin niçün geldiñ cihāna
(3) seni ḳullıġıçün yaratdı sübḥān gözüñ aç tā ki
(4) göresin yoluñı ḳoyup geçme yolı gitme yabana
(5) bu evde şöyle diril ʿārif iseñ nitekim yol ay mı
(6) söyle ġarībān çü ʿömrüñ eksilür her bir nefesde
(7) görürsün döndükçe işbu dervān saña bu mālı
(8) milküñ yoḳ vefası niçün eyleyesin üstine dervān
(9) gecelerde ḥaḳḳa sen eyleye münacāt seḥerīde ol
(10) nitekim ʿatve liyān gider benlik sözüni ortadan sen
(11) ki bu ḫalḳıla di aṣḥāb aḳrān göñülden

(34a)

(1) ʿucub kibrüñ nefsi yuv gelür ṣıdḳ-ı muḥabbet gitse ʿunvān
(2) tevāżuʿdan bulur nefsiñ kemāli taḥammül ḳıl her işde
(3) olma ġaḍbān yumayınca kişi naḳşını levḥuñ
(4) daḫı bir naḳış aña yazılmaz iy cān dime kim oḳumışam
(5) cümle ʿilmi ʿamel çün eylemezsin sen ey dān
(6) benem ʿālim deyü daʿvā ḳılursın şuña mı irdi
(7) ʿilmüñ bi'l-lahi utan ʿazāzilden daḫı çoḳ mı bilesin
(8) ki ʿucbından anı red itdi sübḥān şeref dutmaḳdadur
(9) bilmekte ṣanma buña ṭanıḳdurur ayāt-ı ḳurān
(10) girüsen kendi ʿacziñ bilmeyince saña ʿālim dimek
(11) yoḳdur ey nādān nice tezyīn idesin kendüzüñi

(34b)

(1) içüñdür maʿrifetden çünki ʿuryān saña pes fitneyimiş
(2) oḳuduġuñ ṣorarsañ ideyim yüz dürlü burhān
(3) ki sen uş dāima ṣusuz gezersin illā yigde aḳarken
(4) āb-u ḥayvān gözüñ yoḳdur göremezsin yoluñı
(5) egerçi var eliñde var al māh-ı tābānı ṭabībem diyi
(6) beni urmaġıl lāf ki sen oḳumamışsın ʿilm-i edyān
(7) ʿilācın kimseniñ neyte bilesin idemezsin
(8) çü kendüzüñe dermān pes imdi ʿilmi yaġmura beñzer
(9) döker çün yüzlerine āb-u nisyān ṣadef ḳarnına girür
(10) olur incü aġu olur ger andan içe ṣuʿbān
(11) çü ṣu birdür iner gökden velīkin muḫālifdür birbirine

(35a)

(1) her kān ne cisden kim bilür her yirde toḫmı
(2) girü anı bitürür āb u bārān nite her niʿmetiñ
(3) şükrini bile anıñ kim bāṭınından bitdi küfrān
(4) nicelere hidāyet ola ʿilmi nicelere şeḳāvet
(5) cehl-i ʿiṣyān seni nefsiñ zihī kim eylemiş ḳul
(6) girürsin ger dirile oda giryān yüri var dünyāya
(7) aldanma dürüş niceleri yoluna eletdi şeyṭān
(8) ṭaşuñ sünnī içüñ kāfir olursa degül mi mü'min
(9) adı saña bühtān delāletden eyü olmaz iseñ sen
(10) melāletden çekesin düngün efġān ki yıḳılur
(11) bu yirler ḳamu gökler olusar durur aḫir cümle vīrān

(35b)

(1) pes ölüm ḥaḳḳdurur çünkim ölürsin ey miskīn
(2) kibriñin saña ḳandan kime itmedi işi çarḫ-u ʿġaddār
(3) kimüñ itmedi cigerin ṭolu ḳan gāhī oġlıçün
(4) aġladur atayı gāh oġlancuġın ayırur anadan
(5) bu yir işidür kim uġrar ḳamu maḫlūḳ bu yir dertdür ki
(6) yoḳdur aña dermān bu yir rencdür ki hiç dermān bulunmaz
(7) bunuñ derdine ʿāciz ḳaldı loḳmān selāṭinler zebūn
(8) oldı ecelden ecele uġradı kisrī ve ḥaḳan
(9) ecel cām-ı şarābın çün içersin düşesin ayru ḳamu
(10) düşleriñden yaluñuzca yatasın sīn içinde
(11) ne bilem şād olasın ya perīşān di imdi bunda anıñ

(36a)

(1) yaraġın ḳıl ki saña raḥmet ide ḥattā mennān
(2) gice gündüz ʿibādete dürüşgil ʿibādetdür bilürseñ
(3) genc-i penhān ḳażā-yı āsumānı çün irişe
(4) ecele olmaz kimse beyāndan gelecege nesne
(5) gelür çāre yoḳdur gerek sen yaş yerine aġlaġıl ḳan
(6) bu dünyāda belāya ṣabır idegör ḥaḳḳıñ sevdügi ḳurtulmaz
(7) belādan ölüm bir ḳapudur geçseñ gerekdur
(8) beraber anda sulṭānile çoban kişi cümle o şerbetden içiser
(9) öñci ol işde heme yiksān nebī velī ḳurtulmadı hiç
(10) ölüm şerbetinü içüp virdiler cān bu dünyāda
(11) kimesne ḳalmaz elbet ecelden kaçmaġa yoḳdurur imkān

(36b)

(1) nidelim cihānıñ çoḳ işi budur o derde uġradı dāvud
(2) süleymān ya ḳanı ol ḫalīl-ü ismaʿīl i isḥaḳ daḫı
(3) yaʿḳūb yūsuf-u şāh-ı kenʿān elinde ezdaha
(4) olan ʿaṣāsı beyżā ki ol mūsā bin ʿimrān
(5) muḥammed kim cihānıñ faḫri idi bu sünnetler anuñdur āyin-i
(6) erkān anıñçün yaradıldı cümle ʿālem
(7) anıñ içündür dirildi insile cān vefā ḳalmayıcaḳ
(8) bu dünyāyı bil saña ḫod ḳalısar degil yaraḳlan
(9) ebū bekir ʿömer ʿoṯmān ʿalī hem ya ḳanı cemiʿ iden ḳurānıʿoṯmān
(10) ḥasan ḳanı ḥüseyin fāṭıma hem ḳamusı gitdiler döküben
(11) ebdān çü ʿömrüñ eksilür her bir nefesde

(37a)

(1) görürsin döndükçe işbu devrān hezārān cehdi
(2) idüben dürişesin ʿimāret olmayısar işbu
(3) vīrān nite ʿāḳil kişi isteye rāḥat
(4) şol evde kim didiler aña zindān iḳāmet
(5) olmayısar ʿaḳluñı dir yarın gitdiñ bugün sen bunda
(6) mihmān güzāfın gelmediñ sen bu cihāna ki dāim
(7) yüriyesin zār u giryān çü ʿaybun gizledüñ
(8) ḫalḳdan ve lākin bilür göñlündeki sırruñı raḥmān
(9) eliñde var iken sermāye zinhār alıgör her metāʿı
(10) bunda irken tefekkür ḳıl sen imdi ʿārif iseñ
(11) ki vardur ʿāfiyet bu ʿömre pāyān gelicek vaḳit

(37b)

(1) rıḫlet gidisersin ki bir laḥża daḫı virilmez emān
(2) uyar cānıñ günāhdan tevbe eyle ve illā ḳaṣd ider
(3) īmāna şeyṭān vefā umma bu dünyādan ṣaḳın hey
(4) anıñla ḳılmaġıl sen ahd i piymān seni aldar bu dünyā
(5) bī-ḫabersin ögündüm dut bu sözlerime inan
(6) bu dünyā leẕẕetine maġrūr olma bu nefsi bilmegil hem çün ḥannān
(7) seni gör bir nefes güldürdi dünyā ṣoñ ucı biñ
(8) kezin ḳıldurur efġān ölenler saña yetmez mi naṣīḥat
(9) niçün ʿaḳluñı dermezsin iy cān bu dünyā bil ki saña
(10) bāḳī ḳalmaz eger milük olam şām u ḫorasān
(11) ki aḫir yatısarsın sīn içinde beş on arşun bezile

(38a)

(1) yāḫūd ʿuryān ne maġrūrsın cihānıñ leẕẕetine
(2) nice bir yürisin şāẕ u ḫandān ḳażā yili ecel oḳların
(3) atar saña da doḳunur aḫir ol oḳdan ol
(4) oḳuñ zaḥmına hiç kimse duymaz görür olmaz virür
(5) cānını ḳurbān gel imdi kendüzüñe dir o güñi
(6) ecel irişmeden saña nāgehān ki ʿaḳluñ dir başuña
(7) vaḳit yakındır utan kim saña nāẓırdır yaradān
(8) hevāya uyma geç nefis arzūsından bu nefsiñ
(9) başına ur muḥkem uyan bu dünyā dibi vefādur
(10) bil ḥaḳīḳat seni göçürmedin evvel göç andan
(11) bu fānīde nice bāḳī ḳalasın ṣanur mısın

(38b)

(1) ola dünyā abādet böyle mürselīn evliyālar
(2) ṣaḥābe tābiʿīn aḫbār yārān ḳamusı seni irşād
(3) eylemişdür gül virme şuña kim ola vīrān
(4) aña kim aġlamaḳ virildi anda gelüben dünyāda
(5) ḫandān ne ḥālde olur olsa ölümüñ
(6) ḳapasıñ eyledür ey merd i merdān ḳaçan kim
(7) ḫalḳı ḫor göresin ḳıyāmetde heybetinden
(8) ola sekrān şu deñlü ġālib ola anda
(9) dehşet ki ḳorḳudan aġara cümle vildān
(10) ḥaḳḳuñ ululuġından bil o günde gele diz-
(11) lerinüñ üstine erzān dutuben gözlerini

(39a)

(1) göge ḳarşu olalar cümle ḫalḳ ol günde ḫayrān
(2) ḳalısar her kişi nefsinden ʿāciz, eger ʿīsā
(3) eger mūsā bin ʿoṯmān dime kim ben fülān ibni fülānım
(4) gedā yı pādişāhdur anda yiksān nesebü
(5) ṣorulmaz anda bir kişiden ʿalemden ṣorulur
(6) pes cümle insān kiminiñ saġ ele gele berātı
(7) kiminiñ sol eline ḫor u ḫaclān eyü yavuz ne kim
(8) itdüñ cihānda elüñe vireler bir ulu dīvān
(9) ḳılını ḳıldan seçerler bil o günde şu vaḳtin kim
(10) ḳurıla anda mīzān eger ḫaberiñ aġır gelse
(11) ẕī-devlet yüzüñ aġ ola hem çün māh-ı tābān

(39b)

(1) eger şerrüñ aġır gelse ey miskīn varacaḳ
(2) yiruñ ola bil ki nīrān ṣırāṭa uġrayısardur
(3) yoluñ bil ḳılcıdan ini dirler ince ḳıldan
(4) niçeler ḳuş gibi geçe ṣırāṭı niçeler olalar ṭamuya
(5) erzān ticāretden niçeler ideler aṣṣı metāʿından
(6) niçeler ide ḫüsrān niçeler ṣāẕılıḳ içinde ola
(7) niçeleriñ gözinden dökile ḳan niçeler içeler kevs̱eri
(8) şarābıñ niçeler olalar daima ʿaṭşān
(9) şular kim ʿahdi üzre ḫoş dirildi bulalar cennet
(10) içre ḥūri rıḍvān eger maʿmūr iderseñ cennete ki
(11) varıcaḳ anda olasın ḫırāmān gel imdi eylegil bunda

(40a)

(1) yaraġı ki tā sen bulasın ol demde ġufrān
(2) tecelli eyleye nūr-ı ilāhī viṣāle degşürile cümle hicrān
(3) niçün sen ġafletile mübtelāsın çü vardı menziline
(4) ecdād u aḳrān dürüş gel sen daḫı iste ḳılavuz
(5) ayaḳ baṣ ḥaḳḳ yolına hem çü merdān eger bilüp
(6) ṣaparısañ bu yoldan nite ola göñülde nūr-ı īmān
(7) eger bilüp azduñ ise yolı olacaḳsın her işüñde
(8) peşīmān cehālet kimseye ʿözür olmayısar
(9) eger biñ yıl olursañ zār u giryān muʿayyensen
(10) ḳamu ḥāliñ bilürsin beyān itmişdür furḳānda raḥmān
(11) münezzehdür seniñ yol bulduġından fażlı idüben

(40b)

(1) gönderdi ḳur’ān ġanīdür cümle ʿālem varlıġından
(2) ġaraẓsuzdur her işinde o sulṭān açuḳdur
(3) ḳullara dāim ḳapusı ne māniʿ meniʿ ide ḳādir ü ġufrān
(4) ḳamu ʿālem aña ʿāṣī olursa anıñ milkine yoḳdur
(5) zerre noḳṣān daḥı milkinden anıñ nesne artmaz
(6) eger ʿābid olursa cinn i insān ne kim bunda ekerse
(7) aḫiretde girü anı biçersin ey müslimān ṣaḳın
(8) yaḥyā o günden ġāfil olma ki ṣayd itmeye seni nefs-i fettān
(9) geçen güniñ çü geçdi ġafletile açarsañ gözüñi
(10) vaḳtidür uyan sözüñ ḫatm eyle kendi yaraġıñ ḳıl
(11) dürüş furṣat daḫı geçmeden elden

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİZİN-SÖZLÜK

4.1. GENEL DİZİN

-A-

a O. Üçüncü tekil kişi zamiri

a.+ nıñ 4b/6, 4b/8 12b/3, 12b/6, 13a/8, 13b/10, 13b/3, 13b/6, 14a/1, 14a/11, 14b/3, 15a/10, 15a/9, 15b/3, 16a/7, 17a/10, 17a/2, 18a/3, 18a/9, 19a/11, 28a/8, 35a/3 35b/11, 36b/7,

a.+ nuñ 1b/5, 1b/9, 6a/6, 21b/3, 23a/11, 24b/10, 25b/6, 26a/3, 27a/8, 27b/2, 30a/1, 30a/11, 30a/4, 30b/6

a.+ nıñ 17a/4, 36b/6,40b/4, 40b/5

a.+ nıñla 37b/4

a.+ nuñıla 25b/10

a.+ nuñdur 36b/5

a.+ nı 3a/1, 3a/11, 5a/11, 5a/9, 6b/11, 8a/10, 8a/2, 9b/1110a/8, 11b/11, 12b/5, 13b/9, 14b/1, 14b/4, 14b/9, 16b/3, 16b/5, 18b/5, 19a/11, 19b/2, 1b/3, 1b/6, 20a/4, 21b/6, 22a/2, 22b/11, 23a/9, 24b/2, 24b/3, 26a/8, 26b/5, 27a/9, 28a/2, 28b/4, 29a/8, 29b/4, 2a/1, 2a/4, 2b/3, 32a/10, 34a/8, 35a/2, 40b/7

a.+ na 14a/7, 14b/3

a.+ ña 3a/1, 3a/11, 3b/1, 4b/7, 5a/10, 7a/10, 8a/6, 10b/2, 10b/7, 11a/6, 16b/10, 18b/10, 19b/7, 1a/6, 1a/9, 1b/11, 1b/6, 1b/7, 20b/7, 21a/4, 21b/5, 22a/3, 22a/4, 23a/2, 26b/5, 26b/8, 28a/10, 28b/9, 29a/1, 29b/11, 30a/10, 30b/7, 31a/2, 31a/5, 31a/7, 31a/9, 34a/4, 35b/6, 37a/4, 38b/4, 40b/4

a.+ nda 16b/9, 3a/7

a.+ ndan 4b/10, 5a/11, 7a/3, 16b/7, 18a/2, 19a/7, 19b/3, 24a/5, 25a/4, 26b/3, 27b/3, 2b/3, 30b/7, 34b/10, 38a/10

āb *<F.* Su

ā.-u ḥayvān 34b/4

ā.-u nisyān 34b/9

ā. u bārān 35a/2

ā. u kevs̱er 20b/5

ʿabā *<Ar.* Yünden dokunmuş, bir çeşit kaba kumaş, kaba çuha.

ʿa. 21a/7

abādet *<Ar.* İbādet

ʿa. 38b/1

ʿābid *<Ar.* İbadet eden

ʿa. 40b/8

ʿa. degilse 32a/5

ʿaceb *<Ar.* Acaba

ʿa. 14a/9, 18a/1, 18a/8, 18b/11, 4b/7

ʿacele *<Ar.* Çabuk, çabukluk

ʿa. 8a/5

acı İnsanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüzünlü

a.+ sını 9b/8

a.+ ları 11a/7

acık - Acıkmak

a.- dı 8b/6

ʿacīb <*Ar.* Tuhaf

ʿa. 23a/6

ʿāciz <*Ar.* Zayıf, güçsüz

ʿa. 39a/2

ʿa. ḳaldıḳça 5a/4

ʿa. ḳaldı 35b/7

ʿacz <*Ar.* Zayıflık, güçsüzlük

ʿa.+ iñ 34a/10

aç Karnını doyuramamak

a. ḳalur 7b/5

aç - Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak

a.(gözüñ a.) 33b/3

a.- dılar 11a/9

a.- arsañ 40b/9

a.- ıp 7a/7

açıl- Açılmak

a.- a 20b/10

açuḳ Açık

a.+ dı 18b/3

a.+ dur 40b/2

ad İsim, unvan

a.+ ıma 18a/10

a.+ ıñ 18a/11, 21b/3

a.+ ı 16a/3, 17b/1, 35a/9

a.+ ıyla 18a/10

adam <*Ar.* İnsan, kişi, erkek kişi

a. 22a/1

adamılıḳ <*Ar.+Tür* Adamlık

a. 19a/2

adamlar <*Ar.+Tür.* İnsanlar, erkek kişiler

a. 23a/2

ʿadem <*Ar.* Yokluk

ʿa.+ den 12a/4

ādem <*Ar.* Yeryüzünde ilk yaratılan insan

ā. 13a/8, 9b/8

ā.+ i 12a/4

adım Yürümek maksadıyla yapılan ayak atma hareketi

a. atardı 2b/11

a.+ ına 3a/3, 3a/7, 4b/3, 4b/5

ʿaf<*Ar.* Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama →**ʿafv**

ʿa. 15a/2, 15a/10, 15a/11, 15a/4, 15a/5, 15a/9

ʿa. diridi 15a/2

ʿa.+ dan 6b/4

ʿāfiyet <*Ar.* Sağlık, esenlik

ʿā. 37a/11

ʿafv <*Ar.* Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama → **ʿaf**

ʿa.+ ın 13b/6

aġ Ak, beyaz

a. ola 39a/11

aġaç Dalları ve yaprakları olan bitki

a. 2a/2

a.+ ı 1b/9, 2a/1, 2a/5

a.+ dan 2a/9

a.+ uñ 1b/7

a.+ ları 2a/10

aġar - Beyazlaşmak

a.- a 38b/9

aġır Fazla miktar ağırlık

a. gelse 39a/10, 39b/1

aġıt - Şaşkınlık içinde çevresine bakınmak

a.- dı 7a/2

aġla - Ağlamak

a.- dı 11b/11, 24a/7, 7b/2, 9b/10

a.(ḳatı ḳatı a.)- dı 7b/3

a.(zārı zārı a.)- dı 11b/6

a.- ġıl 36a/5

a.- yayın 11b/2

a.- yu 26a/9

a.- rdı 7a/5

a.- ma 29b/1

aġla <*Ar.* Yüksek, üstün vasıflı

a. ḳıldı 12b/5

aġlad - Ağlatmak

a.- ur 35b/4

aġlamaḳ Ağlamak

a. 38b/4

aġlaş - Ağlaşmak

a.- dılar 11a/9

aġu Zehir

a. 34b/10, 5a/8, 5b/11, 6b/4

a.+ ya 6b/2

aġz Ağız

a.+ ında 18b/3

āh Ah, yazık

ā. 17a/1, 18a/1, 18a/6, 7b/2

ā.-ı zār 7b/3

ā. eyledi 17b/10, 18a/7

ā. eyleyü 26a/9

ā. itdiler 19a/6, 20a/1

ā. idüp 21b/4, 25b/7

ā. ḳıldı 24a/6, 26a/5

aḫbāb <*Ar.* Dostlar, tanıdıklar

a. 20a/5, 3b/5, 3b/7

aḫbār <*Ar.* Haberler

a. 38b/2

ʿahd <*Ar.* Yemin, ant, söz verme

ʿa.+ i 39b/9

ʿa.-i piymān 37b/4

ʿa.-i şımaḳ 8a/7, 8a/8

ʿa.+ i şımaḳdan 8a/6

aḫiret <*Ar.* Öbür dünya, öteki dünya

a.+de 40b/7

aḫī <*Ar.* Kardeş

a. 18a/9, 9b/6

āḫir <*Ar.* Nihayet, son olarak

ā. 14a/4, 30a/3, 35a/11, 37b/11, 38a/3

aḫlāḳ <*Ar.* Ahlak

a. (ḥikāyet-i a.) 12b/2

aḳ Beyaz

a. 21a/7, 3b/1, 8a/8

aḳ - Akmak

a.- ardı 17a/3

a.- arken 34b/3

akıt - Dökmek

a.(gözyaşını a.)- dı 18a/7

ʿāḳil <*Ar.* Akıllı, akıl sahibi

ʿā. 37a/3

ʿaḳl <*Ar.* Akıl, us

ʿa.+ uñ 38a/6

ʿa.+ ıñ 33b/1

ʿa.+ uñı 37a/5, 37b/9

ʿa.+ ı geldi 10a/6

ʿa.+ ı gitdi 10a/5, 26a/3

aḳrān <*Ar.* Yaşça, mertebece bir olanlar

a. 33b/11

a.(ecdād u a.) 40a/4

aḳreb <*Ar.* Pek yakın

a. oldılar 6b/9

al - Bir şeyi eline almak

a. 23a/8, 24b/2, 26b/1, 26b/10, 34b/5

a.- ursın 19a/1

a.- urlar 22a/8

a.- mış 23a/1, 30a/10

a.- dı 10a/9, 11b/9, 22b/5

a.(elin a.)- dı 30b/6

a.- dılar 9a/11

a.- sun 20b/4

a.- ıñ 19a/9, 26b/4

a.- ın 1b/8

a.- asın 24a/5

a.- a 31b/11, 33a/1

a.- alım 5a/7

a.- ıgör 37a/9

a.- ıp 14b/11, 17a/8, 19a/8

a.(eline a.)- ıp 19a/4

a.- up 25a/2, 25b/10, 2a/4

a.(icāzet a.)- ıban 16b/6

a.(ele a.)- urdı 15b/7

ālā <*Ar.* İhsanlar, bahşişler

ā. 14b/11

aʿlā <*Ar.* Daha yüksek, en yüksek

a. 20b/3

alay alay <*F.* Cemaat, topluluk, kalabalık

a. olmış 20b/4

alçak Mütevazi, alçakgönüllü

a. 13b/9

a. ider 15a/7

alda - Aldatmak, kandırmak

a.- r 37b/4

aldan - Kanmak, kandırılmak

a.- ma 35a/7

ʿālem <*Ar.* Dünya, cihan

ʿā. 12a/4, 31a/11, 36b/6, 40b/1, 40b/4

ʿā. (faḫr-i ʿā.) 29b/9

ʿā.+ de 33a/2, 33a/4

ʿā.+ den 39a/5

ʿā.+ i 12a/4, 13a/4

ʿālemler <*Ar.+Tür.* Dünyalar

ʿā.+ iñ 12a/5

ʿaleyhi's-selām <*Ar.* Selam üzerine olsun.

ʿa.(ḥikāyet-i aḫlāḳun-nebī ʿa.) 12b/2

ʿaleyküm <*Ar.* Senin üzerine olsun.

ʿa. 17b/1

ʿālim <*Ar.* İlim sahibi olan, bilgin

ʿā. 32a/7, 32b/7, 34a/10, 34a/6

ʿā.+ ce 32a/8

ʿālimler <*Ar.+Tür.* Bilginler

ʿā.+ e 20b/9

alt Bir şeyin yere bakan tarafı

a.+ ında 12a/10

ʿām <*Ar.* Kaba ve cahil ayak takımı

ʿā. (ḫāṣ u ʿā.) 30b/4, 6a/1

ʿā. (ḫāṣ-ı ʿā.) 9a/2

ʿā.+ ı (ḫāṣ-ı ʿā.) 12b/9

ʿamāme <*Ar.* Emâme. Sarık

ʿa.+ sin 28b/4

ʿamel <*Ar.* Dinî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket

ʿa. 34a/5

ʿamū <*Ar.* ʿamm. Herkese âit, umûma mahsus

ʿa. 9a/3

an Lâhza, pek az bir zaman

a.+ da 3a/9, 3b/7, 6a/7, 7a/5, 11b/6, 11b/9, 13b/11, 14a/1, 15a/1, 16a/2, 16b/11, 18b/7, 19a/3, 19b/9, 27a/4, 28a/1, 28b/11, 28b/2, 36a/8, 38b/4, 38b/8, 39a/10, 39a/4, 39a/5, 39b/11,

a.+ dan 4a/7

ana Anne

a. 32b/1

a.+ dan 35b/4

a.+ sı 10a/3, 10a/5

añla - Kavramak, bilmek

a. 14b/1

a.- dıñ 14a/11

a.- ġıl 9a/5

a.- ñ 15a/3

anlar Onlar

a. 2b/1, 2b/2, 7b/5, 7b/10, 10b/6, 11b/1, 14b/2, 20b/3, 20b/5, 22a/10, 22b/7, 27a/10, 27a/5, 29b/5, 29b/8,

a.+ ıñ 20b/7

a.+ ı 2a/6, 10a/4, 10a/5, 10a/9, 10b/4, 11a/2, 11b/2, 1b/3, 1b/8, 26a/1, 26b/10,

a.+ a 2a/11, 12a/10, 20b/10, 20b/2, 21b/1, 24b/9, 26b/3

a.+ dan 2a/2, 7b/9

añun içün Onun için

a. 8a/8

ara İki şey arasındaki mesafe

a.+ ya 20a/5, 5a/2

a.+ da 29b/10

a.+ dan 13a/3

a.+ sında 18b/6, 28a/3

a.+ ñuzda 21b/4

ard Arkasından, peşinden

a.+ ından 22a/11

ʿārif <*Ar.* Bilen, bilgili, irfan sahibi

ʿā. iseñ 15b/4, 37a/10

arka Sırt

a.+ ma 14b/10

arpa Buğday cinsinden bir bitki

a. 13a/7, 8b/10, 9b/1

arpacuġ Az miktarda arpa

a.+ ı 8b/11

arşun Arşın, ölçü birimi

a. 37b/11

art Çoğalmak

a.- maz 40b/5

artuġ Fazla

a. 31b/4, 31b/9, 32a/10

a.+ ıdı 13a/4

ʿarż <*Ar.* Bir büyüğe sunma, bildirme

ʿa. eyledi 29b/7

ʿa.-ı ḥācāt eyledi 28b/9

ʿa.-ı ḥācāt itdi 4a/11

arzu <*F.* İstek, heves

a.(nefis a.)+ sına uymadı 12b/8

a.+ sından 38a/8

aş – Bir şeyi yukarı asmak

a.- dılar 9a/1

a.- ın 10a/1

ʿaṣā <*Ar.* Uzun sopa, değnek

ʿa. 21a/8

ʿa.+ sı 36b/4

aṣf <*Ar.* En saf, en temiz

a.+ ını 18a/9

aṣḥāb <*Ar.* Sahabeler

a. 10a/10, 17a/8, 17b/2, 19a/5, 19a/7, 20a/1, 20a/5, 28a/3, 33b/11, 3b/5, 4a/3, 8b/4, 8b/5, 9a/11, 9a/4

a.+ ile 2b/10

a.+ ı 2b/9

a.+ a 4a/4, 9a/3

a.+ uñ 30a/9

a.+ ını 13a/11

a.+ ına 29b/6, 8b/3

a.+ ıñdan 29b/4

ʿāṣī <*Ar.* Karşı gelen, günahkār

ʿā. 32b/2, 40b/4

aṣl <*Ar.* Gerçek, hakikat

a.+ ı 9a/10

a.+ uñda 25a/3

aṣlā <Ar. Hiçbir şekilde, kesinlikle, kat'iyen

a. 18b/4, 32b/3

aṣṣı Kazanç, kar, fayda

a. ideler 39b/5

āsumān <*F.* Gök, sema

ā.(emīn-ü zemīn ü a.) 30b/1

ā.(ḳażā-yı a.)+ ı 36a/3

aş Yemek

a. 8b/9, 9b/4

aşaġı Aşağı taraf

a. 13a/6

ʿāşıḳ <*Ar.* Aşık

ʿā. olmışam 22a/3

ʿā. olup 16b/10

ʿā.+ am 17b/7

ʿaşḳ <*Ar.* Çok kuvvetli

ʿa.+ ıla 12a/11, 33a/7

ʿa.-ı şevḳıla 2b/5

ʿa.+ ına 11a/10, 11a/8, 19b/9, 21b/8

at - Atmak, fırlatmak

a.- aram 1b/3

a.(oḳların a.)- ar 38a/2

a.- dı 16a/3

a.(adım a.)- ardı 2b/11

ata Cet, dede, büyük baba

a. 32b/1

a.+ yı 35b/4

a.+ sı 21b/8

a.+ mız 9b/1

ateş <F. Ateş

a.-i fürḳat bırakdı 24b/1

ʿatve *<Ar.* **ʿutüvv.** Kibir ve azametle karışık serkeşlik, ayaklanma

ʿa. 33b/10

ʿaṭşān *<Ar.* Susamış, susuz

ʿa. olalar 39b/8

ʿavrat *<Ar.* Kadınlar

ʿa. (er-i ʿa.) 4b/5

ʿa.+ dan 4b/4

ʿa.+ ı 2a/7

ay Ay, kamer, mah

a. 33b/5

a.(bedr-i a.) 23b/2

ayaḳ Ayak

a. 27b/6

a.+ ı 25a/1

a.+ uñ 29a/4

a.+ ın 24a/7, 26b/7

a.+ ına 30b/5

a. baş 40a/5

a. başdıñ ise 4b/2

a.+ larını 24b/10

ʿayān *<Ar.* Açık, aşikar, zahir, belli

ʿa. 10b/5, 1b/7, 2a/2, 7a/3, 7a/6, 7b/9

ayāt *<Ar.* Ayetler

a.-ı Ḳurān 34a/9

ʿayb *<Ar.* Çirkin görünen hal

ʿa.+ un 37a/7

ayır - Yüz çevirmek

a.- ur 35b/4

a.(yüzüni a.)- mazdı 12b/8

āyin *<F.* Merasim, tören

ā.-i erkān 36b/5

ʿaynu'r-resūl *<Ar.* Resul'ün gözü

ʿa. (ḳurretü ʿa.) 25a/7

ayrıl - O yerden uzaklaşmak

a.- an 13a/2

ayru Ayrı, ayrılmış, uzak

a. düşesin 35b/9

a.+ yām 25a/4

az Miktarca ve sayıca az

a. 25b/4, 36b/3

a.+ ı 12b/7

az – Azmak, yoldan çıkmak

a.- duñ ise 40a/7

aʿżā *<Ar.* Organlar

a.+ sı 26b/8

ʿaẕāb *<Ar.* Eziyet, işkence

ʿa. iderem 6b/3

ʿa.+ ın 6b/3

ʿa.+ ı 6b/3

āzād *<F.* Özgürlüğüne kavuşturma

ā. eyledi 3a/7, 4b/3, 4b/4, 4b/5, 8a/10

ā. itdi 3a/3

ā. idem 15a/11

ā. idesin 4a/9

ā. eyleyem 4a/8

ā. eyleye 25b/10

ā.+ ı 3a/2

ʿazāzil *<Ar.* İblis'in (Şeytanın) melek bulunduğu sıradaki esas adı

ʿa.+ den 34a/7

aẕı Azı dişi

a. 14a/1

ʿazim <*Ar.* Kasıt, niyet, karar

ʿa. eyledi 8b/7

ʿa. ḳıldı 21a/4

ʿazīz <*Ar.* İzzet sahibi, muhterem

ʿa. 24a/10

ʿa.+ im 7a/1

-B-

baʿde'lmevt <*Ar.* Ölümden sonra

b.+ i 32b/2

baʿdehu <*Ar.* Ondan sonra, daha sonra

b. 7a/4

baʿżı <*Ar.* Birazı, bir kısmı, kimi

b.+ ndan 29b/11

baba Baba

b.+ m 9a/10

bāġ Bağ, bahçe

b.+ ınıñ 25a/9

bağırlu Bağırlı

b. 22b/1

bağışla - Affetmek

b.- dım 15a/10, 15a/9

b.- dı 2a/4, 2a/6

b.- ñ 27a/3, 27a/7, 27a/9

b.- maruz 28a/2

bağla - Bağlamak

b.- dı 24a/7

b.(bağrına ṭaş b.)- dı 8b/9

b.(ḳol b.)- dı 17a/11

bağ(ı)r Göğüs, bağır

b.+ ımı deldi 11a/7

b.+ ına ṭaş bağladı 8b/9

b.+ ım ṭağlıyam 21b/8

baḫtiyār <*F.* Talihli, mesut, mutlu

b. 7b/1

baḫtlu <*F.+Tür.* Talihli, kısmetli

b. 1b/5

b. yımış 11a/4

baḳ - Bakışı bir şey üzerine çevirmek

b. 11a/5

b.- dı 19b/3, 7a/3, 7a/5

b.- mağıl 12a/8

b.- ıp 15a/2, 15b/10

bāḳī <*Ar.* Ebedi, ölümsüz

b. 30a/4

b. ḳalasın 38a/11

b. ḳalmaz 37b/10

baḳīʿa <*Ar.* Ebedi, ölümsüz→bākī

b. 20a/4

bala Çocuk, yavru

b. 10a/1

bañ Birinci tekil kişi zamiri, ben

b.+ a 2a/1, 5b/11, 7a/8, 12a/7, 16a/10, 16b/10, 18a/10, 19a/11, 1b/8, 21b/5, 22a/3, 22b/10, 23a/3, 24b/4, 27a/3, 27a/7, 27a/9, 27b/1, 27b/11, 30a/2

bārān <*F.* Yağmur

b.(āb u b.) 35a/2

bāri <*F.* Hiç olmazsa

b. 18b/11, 19b/1

baṣ - Yürümek, yere basmak

b.(ayak b.) 40a/5

b.- dı 9b/9

b.(ḳadem b.)- duḳça 3a/2

b.(ayaḳ b.)- dıñ ise 4b/2

baş Baş, kafa, ser

b. 13b/10

b.+ ı 6b/11

b.+ ıma geldi 10a/7

b.+ ını 14a/1, 14b/3, 29a/9, 30b/2

b.+ ını ḳaldurdı 17b/4

b.+ ın ḳaldur 19b/3

b.+ ıñı ḳaldur 23a/11

b.+ ına 28b/4, 38a/9

b.+ uña 38a/6

b.+ ıñadır 33b/1

b. çatup 5a/2

başla - Bir işe başlamak

b.- caḳ 10b/1

başlar Başlar

b.+ ın 14a/10

bāṭıl <*Ar.* Gerçekle ilgisi bulunmayan

b. 19b/7

bāṭın <*Ar.* İç, iç yüz

b.+ ından 35a/3

bā-uṣūl <*F.+Ar.* Usulle, tertiple

b.+ e 14b/5, 3b/3

beden <*Ar.* Gövde, vücut, cisim

b.+ den 6b/4

bedr <*Ar.* Dolunay

b.-i ay 23b/2

begen - Beğenmek, hoşuna gitmek

b.- mezsin 19a/1

bel Sırtın alt kısmı, bel

b.+ imizden 6a/9

b.+ lerinden 6b/9

belā <*Ar.* Gam, keder, musibet

b.+ ya 36a/6

b.+ dan 36a/7

belī <*F.* Peki, evet, doğru

b. 16a/11, 31a/8

b.+ mizden 6a/9

ben Birinci tekil kişi zamiri

b. 3b/10, 3b/11, 4a/8, 4a/9, 4b/1, 5a/11, 5a/9, 5b/10, 7a/1, 7a/7, 7a/9, 7b/4, 7b/5, 8a/4, 11a/11, 13b/5, 14a/4, 14a/5, 14a/6, 14b/10, 15a/3, 16b/10, 16b/5, 17a/10, 17a/5, 17b/10, 17b/11, 17b/7, 18a/2, 18a/8, 18b/9, 19b/9, 21a/5, 21b/5, 22a/2, 22a/4, 22b/11, 24b/4, 25a/3, 25a/4, 26b/4, 27b/9, 29a/2, 30a/4, 32a/3, 33a/10, 39a/3

b.+ i 12a/6, 16b/5, 16b/6, 18a/5, 1b/4, 22a/2, 22b/11, 25a/7, 29a/4, 34b/6, 4b/5

b.+ de 19b/9

b.+ den 16a/9, 1b/2, 29b/2, 5b/10

b.+ imle 3b/5

b.+ üm 1a/11

b.+ im 11a/7, 15a/6, 18a/10, 1a/9, 1b/4, 9a/7

b.+ em 34a/6

b.+ imdür 15a/6

benlik Kendini beğenme, kibir, nefs

b. 33b/10

beñze - Benzemek

b.- r 34b/8

b.- rse 26b/2

benzet- Benzetmek

b.- miş 26b/5

b.- mişdir 26a/8

beraber *<F.* Birlikte, bir arada

b. 36a/8

berāt *<Ar.* Rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren belge

b.+ ı 39a/6

beş Sayı, beş

b. 6b/5

b. on 37b/11

beşāret *<Ar.* Müjde, iyi haber

b. getürdüm 2b/7

b. ol 15a/8

b. etmege 4b/1

beyān *<Ar.* Açıklama, anlatma

b.(ḥadd u b.) 33b/2

b.+ dan 36a/4

b. eyle 10b/5

b. itmişdür 40a/10

beyāż *<Ar.* Beyaz, ak

b. 2a/5

beyżā *<Ar.* Çok beyaz, daha ak

b. 36b/4

bez *<Ar.* Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput

b.+ ile 37b/11

bırak - Koymak, düşürmek

b.(derde b.)- dın 17b/6

b.(ateş-i fürḳat b.)- dı 24b/1

bi - *<F.* İle

b.- ʿaşḳ-ı Muṣṭafā 22b/4

b.- küllī 16a/7, 19a/8, 6a/1, 6a/6

bi'llāhi *<Ar.* Yemin kasdında bir söz

b. 16b/10, 34a/7

biç - Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye göre kesmek

b.- ersin 40b/7

b.(ḥulle b.)- erler 20b/6

bīçāre *<F.* Çaresiz, zavallı

b. 17b/10

bigi Gibi

b.+ sin 19a/1

b.+ ydi 18b/3

bī-ḫaber *<F.+Ar.* Habersiz, bilgisiz

b.+ sin 37b/5

bihi'lʿavn *<Ar.* Allah'ın yardımıyla

b. 20b/11

bikez Bir defa

b. 18a/7

bil - Bilmek

b. 18b/4, 18b/5, 30a/7, 33a/1, 36b/8, 37b/9, 38a/10, 38b/10, 39a/9, 39b/2, 39b/3, 9b/5, 9b/9

b.- ürsin 3b/11, 3b/2, 40a/10

b.- ür 33a/3, 33b/2, 35a/1, 37a/8

b.- ürüz 24a/1

b.- ürsiz 5a/3

b.- mişem 22a/2

b.- müşem 18b/9

b.- müşler 18a/11

b.- dim 13b/5

b.- düm 16a/11

b.- diñ 13b/4

b.- düñ 14a/9, 4a/10, 4b/7

b.- di 10a/3

b.- diñüz 4a/4

b.- diler 2b/5

b.- gil 17a/3, 4b/3, 4b/6, 6b/7, 9a/6, 9b/5

b.- sem 30a/1

b.- em 35b/11

b.- esin 34a/7, 34b/7

b.(şükrini b.)- e 35a/3

b.- e 13b/3, 17a/9, 18a/11, 21a/5, 31a/1

b.- elim 5a/6

b.- esiz 12b/4

b.- üp 40a/5, 40a/7

b.- üpdür 19b/6

b.- en 33a/2, 33a/4

b.- ürdi 3a/3

b.- ürseñ 36a/2

b.- diñ ise 14a/10, 15b/2, 4b/8

b.- mezsin 17b/5

b.- mez 10b/11

b.- mezüz 4a/5

b.- medim 22b/11

b.- mediler 28a/8, 9b/8

b.- megil 37b/6

b.- men 17b/11

b.- meyedüm 18a/3

b.- meyince 34a/10

bile Birlikte, beraber

b. 10b/4, 10b/8, 10b/9, 12b/9, 13b/11, 3b/5, 3b/7, 5b/6, 9a/11, 9a/4

bilhemīn *<F.+Ar.* Vakit geçirmeden, hemen

b. 1a/8

bilin - Bilinmek

b.- e 16a/7

b.- mez 23b/4

bilmek Bilmek

b.+ ü 32a/9

b.+ te 34a/9

bin – Bir hayvanın üstüne oturmak

b.- sün 20b/8

b.- iñ 14b/10

b.- übeñ 14b/4, 14b/6

b.- düvigi 28b/3

biñ Bin. Sayı

b. 15b/4, 37b/7, 40a/9

bī-niyāz *<F.* Yalvarma, yakarma ile

b. 17b/3

binmeg Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp ayakları sarkıtarak oturma eylemi

b.+ e 14b/7

bir Sayıca tek, bir

b. 10a/11, 10a/5, 10a/9, 10b/1, 11a/5, 11a/9, 11b/11, 11b/5, 13a/1, 13a/9, 13b/11, 13b/3, 14a/1, 14a/10, 14b/2, 15a/11, 15b/5, 15b/6, 16b/2, 17b/4, 19a/1, 19a/9, 1a/11, 1a/2, 1a/3, 1a/6, 1b/5, 1b/6, 20a/5, 20a/6, 21a/3, 21a/8, 22b/10, 23a/5, 25b/3, 25b/4, 26b/2, 28a/3, 2a/9, 2b/4, 2b/7, 2b/9, 30a/11, 32a/3, 32a/7, 32a/8, 32b/4, 32b/7, 33a/10, 33b/6, 34a/4, 36a/7, 36b/11, 37b/1, 37b/7, 38a/2, 39a/5, 39a/8, 3a/2, 3a/3, 3a/6, 3a/7, 4a/1, 4b/2, 4b/3, 5a/2, 5a/5, 5a/7, 5a/8, 6b/2, 6b/3,

6b/5, 7a/2, 7a/3, 7a/4, 7a/5, 8a/4, 8b/1, 8b/10, 8b/3, 9a/10, 9a/8, 9b/1, 9b/10
b.(bir b.) 16a/6
b. bir 16a/6
b.+ le 30a/3
b.+ i 22a/11, 22b/5, 29b/6
b.+ iniñ 21a/7
b.+ isi 2a/8, 32b/1
b.+ ine 20b/3, 8a/3
b.+ dür 13b/5, 34b/11
biraz Bir parça, azıcık
b. 10a/6, 14b/11, 17a/6
birazcuk Çok az
b. 17a/9
biribir Karşılıklı olarak
b.+ ine 22a/6, 25b/8, 28a/7, 34b/11, 5a/2
birkaç Çok olmayan, az sayıda
b. 12b/3, 4b/11
birle - Tanrı'nın birliğini dile getirmek
b.- digine 19b/5
biryān *<F.* Tava, tepsi gibi şeylerde kızartılan et kebabı
b. idip 9b/11
b. olup 10a/2
bī-ser *<F.* Başsız
b.+ im 28b/6
bismillāh *<Ar.* Allah'ın adı ile
b. 5b/9, 6b/1
biş - pişmek
b.- diler 10a/2
bī-şerīk *<F.+Ar.* Ortaksız
b.(pādişāh-ı b.)-i bīzevāl 12a/3
bişir - Pişirmek→**bişür**
b.- üp 9b/3
bişür - Pişirmek→**bişir**
b. 9b/11
b.- üp 5a/9
bit - Yerde yetişmek
b.- di 2b/3, 35a/3, 3a/4
b.- diler 2b/2
bitür - Bitirmek
b.- ür 35a/2
b.- en 12a/5
b.- ürdi 13a/9
biz Birinci çoğul kişi zamiri
b. 14a/2, 14b/6, 15a/1, 17b/6, 21b/7, 22a/9, 24a/1, 26b/6, 28a/2, 3a/10, 3a/8, 3a/9, 4a/5, 5a/4, 5a/7, 6a/5
b.+ i 17b/6, 22a/7, 24a/11, 25b/10
b.+ e 14a/5, 17b/5, 4a/6, 5b/2
b.+ imle 26b/9
b.+ im 10b/9, 14a/3, 17b/6, 22a/10
b.+ üm 3a/8
bīzār *<F.* Rahatsız, bıkmış, usanmış
b. olmışım 18a/1
bī-zevāl *<F.+Ar.* Yok olmaz
b.(pādişāh-ı bīşerīk-i b.) 12a/3
b.+ sin 19b/4
boġazla - Boğmak, öldürmek
b.- dı 8b/11, 9b/10, 9b/9
bol Çok fazla
b. 18a/7
b.(bol b.) 19a/4

b. bol 19a/4

borç Geri verilmek üzere karşı tarafa verilen şey

b.+ ıla 19a/1

boy Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki mesafe

b.+ ı 18b/3

boz - Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak

b.- dı 6a/4

böyle Bunun gibi, buna benzer

b. 10a/9, 11b/3, 15b/1, 18b/6, 18b/9, 21a/9, 22a/5, 25b/4, 29a/8, 30a/5, 38b/1

b.+ dür 10b/3, 24a/6

bu İşaret zamiri ve sıfatı

b. 10a/10, 10a/11, 10a/6, 10a/7, 10b/3, 10b/4, 12a/11çün, 12a/7, 12b/3, 13a/3, 13b/5, 14a/2, 14a/5, 15a/1, 15b/4, 16a/1, 16a/8, 16a/9, 16b/11, 17a/7, 17b/5, 17b/9, 18a/6, 18b/11, 19a/3, 19a/6, 19a/9, 19b/6, 1a/2, 1b/5, 20a/1, 20a/2, 21a/1ol, 21a/4, 21a/6, 21a/9, 21b/11, 21b/2, 21b/9, 22a/10, 22a/2, 22a/7, 22a/9, 22b/10, 22b/7, 23a/5, 23b/3, 23b/4, 23b/6, 23b/9, 24a/1, 24a/2, 24a/3, 24a/8, 24b/2, 24b/6, 25a/5, 25a/7, 26b/11, 26b/4, 27a/3, 27a/4, 27a/5, 27a/8, 27b/11, 27b/2, 28a/4, 28a/9, 29a/10, 29b/10, 2a/2, 2a/3, 2a/6, 2a/7, 30a/1, 30b/4, 31b/7, 31b/9, 33b/11, 33b/5, 33b/7, 35a/11, 35b/5, 35b/6, 36a/10, 36a/6, 36b/5, 36b/8, 37a/11, 37a/6, 37b/3, 37b/4, 37b/5, 37b/6, 37b/9, 38a/11, 38a/8, 38a/9, 3a/9, 40a/6, 4a/6, 5a/1, 5a/3, 5a/9, 5b/1, 6a/10, 6a/3, 7a/8, 7b/5, 7b/8, 8a/9, 8b/4, 9b/2, 9b/3, 9b/5, 9b/6

b.(iş b.) 4a/5

b.+ nuñ 35b/7, 5a/4

b.+ nı 17a/8, 19a/9, 7a/1

b.+ ña 23a/6, 24a/2, 24b/4, 27a/10, 31a/11, 34a/9

b.+ nda 10b/8, 11a/2, 11b/8, 13b/2, 1a/8, 20b/7, 21b/2, 32a/5, 32a/6, 35b/11, 37a/10, 37a/5, 39b/11, 7b/11, 9a/11, 40b/6

b.+ ndan 7b/1

b.+ nca 26b/5, 9b/2

b.+ dur 10b/1, 17a/8, 19a/8, 1b/4, 21b/2, 24a/5, 27a/7, 32b/1, 36b/1

b.(iş b.)+ dur 1b/4

b.+ ndadur 23a/7

budak Dal, ince dal

b.+ ların 1b/1

bugün İçinde bulunulan gün

b. 14b/6, 14b/9, 16a/1, 16a/6, 17b/9, 18a/6, 19a/11, 37a/5, 3b/4, 6a/8

bul - Kaybedilen bir şeyi bulmak

b.- ur 13a/2, 16a/4, 34a/2

b.- dum 18a/4

b.- dı 2a/8

b.- dılar 20a/1

b.- asın 40a/1, 6b/10

b.- a 16b/8

b.(devā b.)- alum 22a/9

b.- alar 39b/9

b.- a olmış 4b/10

b.(yol b.)- dugından 40a/11

b.- maz 32a/9

bular Çoğul işaret zamiri→**Bunlar**

b.+ dañ 16b/6

b.+ ıñ 5a/5

b.+ a 22a/1

bulış - Buluşmak

b.- am 8a/7

bulun - Bir yerde bulunmak

b.- ur 5a/1

b.- ursa 21a/5

b.- maz 35b/6

bulut Bulut

b.+ dan 23b/1

buncılayın Bunun gibi, böyle

b. 11a/6

bunlar Çoğul işaret zamiri→**Bular**

b. 21a/11, 21a/9, 21b/10, 22a/6, 28a/7, 28a/9, 4b/6, 9b/7

b.+ ıñ 14b/8, 6a/11

b.+ uñ 24a/4, 31b/1, 2b/8

b.+ ı 21a/9

b.+ a 14a/5, 21a/10, 27a/11

b.+ da 21a/5

b.+ dan 14b/8, 22a/5, 32a/2

burāġ <*Ar.* Hz. Muhammed'in, üzerine binerek mirâca çıkması için emrine verilen semavi binek

b.+ ı 20b/8

burhān <*Ar.* Kanıt, delil, hüccet

b. ideyim 34b/2

buyur - Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek; söylemek, demek

b. 5a/6

b.- ursın 9a/9, 9b/6

b.- dı 10b/8, 11b/8

b.- du 11b/4

b.- ġıl 24b/4

bühtān <*Ar.* Bir kimseyi yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla itham etme

b. 23b/8, 35a/9

b. olmasun 24a/8

bülbül <*F.* Güzel öten bir kuş türü

b.+ leri 25a/9

bürü - Örtmek

b.- yisin 28b/4

bütün Eksiksiz, tam

b. 5a/7

büyüg Yaşça daha büyük

b.+ i 9a/10, 9a/7, 9b/9

-C-

cām <*F.* Bardak, kadeh

c.-ı şarābın 35b/9

cān <*F.* Ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh

c. 11b/6, 13b/8, 14a/3, 15b/11, 15b/2, 15b/3, 16a/2, 17a/3, 18b/2, 18b/6, 19a/3, 19b/3, 25a/10, 27a/2, 28a/4, 33a/10, 34a/4, 36b/7, 37b/9, 3a/3, 3a/6, 3a/9, 4a/1, 4b/4, 4b/8, 5b/8, 6b/7, 8b/10, 8b/6, 9a/6, 9b/4, 9b/9

c.(dil-i c.) 19a/9

c.-ı dilden 22a/3, 29a/5

c.+ çün 33a/5

c.+ ım virem 19b/9

c. virdiler 36a/10

c.+ a ḳıydı 20a/2

c.+ ını virip 19b/10

c. virdi 19b/11, 29a/9

c.(yolına c.) vire 15b/2

c. ola 12a/7

c. olan 25a/10

c. u tenüm 1a/9

c.+ ı 15b/3, 20a/4

c.+ dan 11b/5, 18a/1

c.+ ım 11a/7, 26a/6

c.+ ımı 19b/8, 30a/4

c.+ ıñ 11a/4, 12a/10, 13b/10, 17a/10, 17a/2, 18a/11, 18a/3, 37b/2, 4b/10

c.+ uñ 24b/11, 6a/6

c.+ ını 12a/8, 26a/2, 38a/5

c.+ ına 24b/1

c.+ ımız 5b/8

c.+ ımuza 14a/3

c.+ ımış 15b/2

cānānlar *<F.+Tür* Sevgililer

c.+ a 25a/11

cānlar *<F.+Tür.* Canlar

c. 28a/6

c.+ a 12a/1, 14a/9, 15a/8, 25a/10, 6b/6

cāy *<F.* Yer

c. 23b/2

cāzī *<F.* Cadı, sihirbaz, büyücü

→ **cāzū**

c. 6a/3

cāzū *<F.* Cadı, sihirbaz, büyücü

→**cāzī**

c. 21b/11, 6a/3

c.+ ya 23b/9

cefā *<Ar.* Eziyet, incitme

c. 1a/11

c. itdiler 22b/3

cegin Omuz

c.+ ine 14b/11

cehālet *<Ar.* Cahillik, bilmezlik

c. 40a/8

cehd *<Ar.* Çalışma, çabalama

c.+ i 37a/1

cehennemler *<Ar.+Tür.* Cehennemler

c.+ de 19a/2

cehl *<Ar.* Bilmezlik

c.-i ʿişyān 35a/5

cemʿ *<Ar.* Toplama, yığma

c. olduḳ 14a/2

c. olıban 20a/3

c. iden 36b/9

cemāl *<Ar.* Güzellik, yüz güzelliği

c. 23b/1

cemīʿi *<Ar.* Bütün, tüm

c.-i nesneden 33a/1

cennet *<Ar.* Cennet

c. 1b/8, 20b/7, 27a/9, 2a/5, 39b/9, 4a/2, 4a/6

c.+ e 27b/10, 39b/10

c.+ den 20b/10

cevr *<Ar.* Eziyet, zulüm

c.+ i itmeñ 26b/5

cezā <*Ar.* Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre acı karşılık

c.+ sın vireyim 24b/4

c.+ yam 25a/3

ciger <*F.* Ciğer, bağır

c.+ i ḳan olmasun 24a/8

c.+ in 35b/3

ciger-güşe <*F.* Sevgili

c.+ m 26a/11

cihān <*F.* Dünya, ālem

c. 8a/9

c.(ḫāṣ-ı peyk-i sulṭān-ı c.) 30a/6

c.(şāh-ı c.) 7a/3

c.+ ıñ 36b/1, 36b/5, 5b/4, 38a/1

c.+ a 13a/8, 33b/2, 37a/6

c.+ da 12b/6, 32a/2, 39a/8

cinn <*Ar.* Gözle görünmez, latif cisimlerden ibaret bir yaratık

c. 40b/6

cis <*Ar.* Cins, çeşit

c.+ den 35a/1

civān <*F.* Genç

c. 22a/7, 23b/4, 25b/4

c.+ uñ 28b/3

c.+ ı 27b/11, 29b/3

cömerd <*F.* Cömert

c.+ di 13b/8

cum'a <*Ar.* Haftanın beşinci günü

c. irtesi 15b/7

cübbe <*Ar.* Uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek

c. 19a/3

cümle <*Ar.* Bütün, hep

c. 10a/10, 11a/5, 12a/5, 14a/4, 16a/5, 23b/2, 26b/8, 29b/4, 30a/7, 32a/8, 34a/5, 35a/11, 36a/8, 36b/6, 38b/9, 39a/1, 39a/6, 40a/2, 8b/3, 8b/5, 9a/11, 40b/1

c.+ den 33a/4

c.+ si 21a/7

c.+ sin 15a/10

c.+ sinden 32a/7

cüvān <*F.* Civan, genç, taze delikanlı

c.+ u 26b/10

-Ç-

ça'la - Bağırarak söylemek

ç.- dı 7b/2

çaġrış - Bağrışmak

ç.- urlar 20b/1

ç.- dılar 12b/1

çal - Vurmak

ç.(ṭaşa ç.)- dı 29a/9

çāre <*F.* Yol, yardım, ilaç

ç. 36a/5

çarḫ <*F.* Felek

ç.-u 'addār 35b/2

çat - Birbirine değdirmek

ç.(baş ç.)- up 5a/2

çek - Tahammül etmek, katlanmak

ç.- di 22b/2, 22b/4, 2a/10

ç.- esin 35a/10

ç.(zaḥmeti ç.)- meyesin 27b/11

çıḳ - Çıkmak, terketmek

ç.- dım 7a/11

ç.- dı 16b/6, 23a/9, 23b/1, 7a/2

ç.(minbere ç.)- dı 28b/8

ç.- ayım 16a/8

ç.- up 16a/9, 28b/2

çoban <F. Çoban

ç. 36a/8

çoḳ Fazla

ç. 11a/3, 19a/6, 20a/6, 24a/7, 30b/7, 34a/7, 36b/1, 5a/1, 6b/3, 9a/10, 9b/1

çök - Çömelmek

ç.- ersin 28b/4

ç.- diler 12b/1

çölmek Çömlek→ **çömeg**

ç.+ de 4a/2

çömeg Çömlek→ **çölmek**

ç.+ i 4a/1

çü <*F.* Gibi, çünkü→ **çün**

ç. 14a/11, 15a/5, 18a/2, 19a/1, 19a/9, 19b/1, 19b/9, 20a/4, 22a/9, 33b/6, 34b/11, 34b/8, 36b/11, 37a/7, 3a/4, 3a/5, 40a/3, 40a/5, 5b/9, 6b/1, 40b/9

çün <*F.* Gibi, çünkü→ **çü**

ç. 11b/3, 12a/6, 16b/5, 17a/5, 17b/2, 18a/3, 18a/4, 18a/7, 21a/2, 21a/9, 22b/7, 24a/11, 24a/6, 25a/6, 25b/4, 26a/10, 26b/5, 28b/6, 29a/3, 2a/3, 2a/6, 30b/1, 31a/7, 34a/5, 34b/9, 35b/9, 36a/3, 37b/6, 39a/11, 5a/5, 6a/2

çünki <*F.* Şundan dolayı ki

ç. 10a/2, 10a/7, 22a/10, 23a/11, 29a/8, 34b/1, 8b/6, 9b/10

ç.+ m 35b/1

-D-

da Dahi

d. 10a/10, 16b/4, 19a/11, 19b/1, 2a/8, 31b/2, 38a/3, 5a/4

daʿvā <*Ar.* İddia, mesele

d. ḳılursın 34a/6

d.+ sını 25b/6

d.+ sında 24a/1

daʿvet <*Ar.* Çağırma

d. 3a/4, 5b/2

d. ider 2b/9, 3b/4

d. itsek 3a/8

d. itseler 13a/10

d. itmege 3b/3

daʿvi <*Ar.* İddia, mesele→ **daʿvā**

d.+ ye 23b/5

daha Var olana, eldekine ek olarak

d. 36b/3

daḫı "Fazla olarak, üstelik, daha, bile

d. 10a/11, 10b/1, 11b/1, 12b/10, 12b/8, 13a/4, 14b/1, 15a/11, 15a/3, 15a/4, 15a/5, 15b/4, 16a/3, 17a/3, 18a/8, 19a/8, 19b/10, 19b/3, 19b/6, 21a/11, 26b/4, 27a/10, 2b/9, 31a/3, 31b/2, 31b/9, 32a/10, 32a/2, 32a/5, 32a/8, 32b/4, 32b/7, 34a/4, 34a/7, 36b/2, 37b/1, 3a/10, 3a/8, 3a/9, 3b/2, 40a/4, 4b/10, 4b/8, 6b/10, 7b/6, 7b/9, 8a/4, 8b/1, 8b/11, 8b/4, 9a/8, 9b/6, 9b/7, 40b/5, 40b/11

dāim <*Ar.* Devamlı, sürekli

d. 13a/11, 16b/3, 1b/4, 33a/10, 37a/6, 40b/3

dāimā <*Ar.* Her vakit, her zaman

d. 34b/3, 39b/8

dān <*Far.* Bilen, bilir

d. 34a/5

de Dahi →**da, dahı**

d. 10a/1, 10a/2, 11a/9, 13b/8, 13b/9, 15a/3, 17b/5, 24b/4, 3a/8

de - Demek, söylemek

d.- r 15a/6, 26a/6, 7a/6

d.- yü 27b/1, 34a/6

d.- medi 15b/1

dede Babanın veya annenin babası

d. 14b/5, 26b/4, 28a/6, 28b/7, 28b/9

d.+ sini 28b/3

d.+ müze 25b/9

def'ate <*Ar.* Birden

d. 23a/9

defin <*Ar.* Gömülmüş

d. itdiler 20a/4

deg - Değmek, dokunmak

d.- di 24b/8

deg Kadar, o zamana, o vakte kadar→ **degin**

d. 40a/2

degil Değil → **degül**

d.(ḫod ḳalısar d.) 36b/8

d.(şek d.) 30b/9

d.('ābid d.)+ se 32a/5

degin O vakte kadar →**deg**

d. 31b/1, 32a/6, 32b/5, 32b/8

degme Beğenilen

d. 19a/1

degşür il- Değiştirilmek

ş. - e 40a/2

degül Değil → **degil**

d. 35a/8

d.(ṭaşra d.)+ di 6b/5

dehen <*F.* Ağız

d. 7a/7

dehşet <*Ar.* Korku ve telaş gösterme

d. 38b/9

dek O vakte kadar→**deg,degin**

d. 21a/1ol, 7b/10, 7b/6

del - İncitmek, kırmak, yaralamak

d.(bağrımı d.)- di 11a/7

d.- diler 2b/5

delālet <*Ar.* Yol gösterme

d.+ den 35a/9

delü Deli

d. oldı 10a/5

dem <*F.* Zaman

d. 10a/7, 10b/2, 10b/5, 19a/5, 19b/2, 1a/5, 1b/10, 24b/5, 2a/2, 2a/6, 30b/7, 31a/3, 7a/3, 7b/8, 8a/2, 8a/6, 9b/10

d.(ṣubḥ u d.) 1a/7

d.+ de 17b/4, 1b/6, 26a/2, 40a/1, 7b/3, 9b/3

demādem <F. Her vakit, sık sık

d. 13a/8

deñ - Söylenmek, denmek

d.- di 23a/3

deñlü Kadar

d. 32a/1, 32a/5, 38b/8

der - Devşirmek, toplamak

d.- mezsin 37b/9

derd <*F.* Dert

d. ü firāḳ 24a/10

d.+ ile 16b/7, 18a/7, 25b/7

d.+ e düşmişem 18a/6

d.+ e düşdüm 25a/5

d.+ e bırakdın 17b/6

d.+ ine devā ola 27a/6

d.+ e 16a/11, 18a/1, 19a/6, 19a/8, 22a/9, 36b/1

d.+ ine 12b/4, 35b/7

d.+ dür 35b/5

deril - Toplanmak, bir araya gelmek

d.- di 20a/5

d.- diler 5a/2

dermān <*F.* Çare

d. 34b/8, 35b/6

d. ımış 12b/4

ders <*Ar.* Ders

d. oḳurlar 10b/6

dertler <*F.+Tür.* Dertler

d.+ e 19a/9

dertli <*F.+Tür.* Gamlı

d. 14a/9, 15a/8, 6b/6

d.+ yidik 17b/6

dervān <*Ar.* Devran

d. 33b/7, 33b/8

dest <*F.* El

d.-i namāz idüp 30a/2

destegir <*F.* "Dest-gīr" Yardımcı

d. olam 27a/4

d.+ i 2b/8

devā <*Ar.* Çare

d.(derdine d.) ola 27a/6

d. bulalum 22a/9

d.+ sı 32b/6, 32b/8

d.+ dur 19a/9

deve Deve

d. 15a/1

d.+ ye 14b/4, 14b/6

d.+ si 15a/1

d.+ sin 22b/4

d.+ miz 14b/7

d.+ ñiz 14b/10

devlet Saadet, bahtiyarlık

d. 33a/1

devrān <*Ar.* Devran. Dünya, felek, zaman, talih, devir

d. 37a/1

deyr <*Ar.* Manastır, kilise

d.+ i 6a/10

di - Demek, söylemek

d. 16b/10, 18a/10, 25b/3, 28a/4, 33b/11, 35b/11

d.- rem 33a/9, 7a/1

d.- r 11b/7, 13a/3, 15a/7, 16b/5, 16b/6, 17a/6, 17b/1, 18a/5, 19a/11, 19b/8, 22a/1, 24b/7, 32a/4, 32a/5, 37a/5, 38a/5, 38a/6, 5b/11

d.- rler 18a/10, 1a/3, 39b/3

d.- dim 30a/1

d.- diñ 23a/6

d.- di 10b/3, 10b/6, 10b/7, 11a/1, 11a/2, 12a/3, 13b/5, 14a/4, 14a/5, 14b/9, 15a/3, 15a/5, 16a/9, 16b/4, 16b/9, 17a/10, 17b/10, 17b/5,

17b/7, 17b/9, 18a/10, 18a/11, 18a/8, 18b/1, 18b/8, 18b/9, 19a/8, 19b/4, 1a/10, 1a/11, 1a/6, 1a/9, 1b/10, 1b/11, 1b/7, 21a/4, 21b/1, 21b/11, 21b/4, 21b/7, 22b/7, 22b/8, 23a/11, 23a/4, 23b/3, 23b/8, 24b/11, 24b/4, 24b/5, 25a/3, 25b/4, 26b/4, 27a/3, 27a/9, 27b/9, 28a/1, 28a/11ol, 28a/4, 28b/2, 29a/1, 29b/2, 29b/3, 2a/1, 2a/11, 2a/4, 31a/10, 31a/6, 31a/9, 31b/4, 31b/6, 31b/9, 32b/10, 3a/1, 3a/10, 3a/11, 3a/2, 3a/5, 3a/6, 3a/8, 3b/1, 3b/4, 3b/5, 3b/6, 3b/9, 4a/1, 4a/10, 4a/4, 4a/6, 4a/8, 5a/5, 5a/7, 5b/10, 6a/11, 6a/3, 6b/2, 7a/10, 7a/11, 7a/4, 7b/3, 7b/7, 7b/8, 8a/6, 8b/3, 8b/8

d.- dik 14a/4

d.- diñüz 22b/9

d.- dük 14a/2, 14a/3

d.- diler 10b/5, 13b/4, 14b/5, 14b/7, 15a/1, 16b/1, 16b/2, 16b/3, 20a/1, 21b/2, 21b/6, 22a/6, 24a/1, 25b/8, 26b/1, 28a/2, 28a/3, 30b/1, 30b/4, 37a/4, 4a/5, 5a/3, 5a/6, 5b/8, 6a/5, 6a/7

d.- ñ 21b/5, 33a/7

d.- sem 30a/1

d.- yem 13b/10, 13b/7

d.- yeyim 14b/1, 15a/3, 18a/9, 1a/2

d.- gim 18b/5

d.- ye 15a/5

d.- yeler 20b/1, 20b/10, 20b/2, 20b/4, 20b/6, 20b/8

d.- re 25a/11

d.- yi 15a/11, 34b/5, 5b/2

d.- yip 12a/6, 15a/2, 15a/4, 6b/1

d.- yüp 10a/9, 11b/3, 14a/8, 17a/5, 1a/6, 21a/11, 22a/5, 22b/6, 23b/6, 30a/5, 8a/5

d.- diben 5b/9

d.- yeniñ 11a/11

d.- dügiçün 15a/10, 15a/9

d.- digim 24b/1

d.- dügin 15b/1

d.- digümü 30a/10

d.- yesini 17a/5

d.- rler idi 15b/6

d.- rsem 17a/6

d.- rseñ 6a/8

d.- rise 15a/11

d.- rler ise 22a/8

d.- rken 10a/1

d.- riken 16a/1

d.- mezem 26b/4

d.- mez 24b/10

d.- medüñ 26b/1

d.- me 34a/4, 39a/3

d.- meñ 26b/4

d.- mezdi 13a/6, 13a/7

d.- yivirdi 11b/7

d.- yimez 18b/5

dib Taban, alt

d.+ i 38a/9, 6b/5

dīdār <*F.* Yüz, çehre

d.+ ını 20b/3

dik - Dikmek

d.(kefen d.)- üp 20a/4

dil <*F.* Gönül, yürek. kalp. Konuşma kabiliyeti

d. 13b/3, 13b/8, 18b/5

d.-i cān 19a/9

d.(cān-ı d.)+ den 22a/3, 29a/5

d. virdi 5b/9

dile - İstemek, arzu etmek

d.- rem 12a/7, 31b/4, 4a/9

d.- sin 29b/2

d.- r 29b/3

d.- rüz 26b/6

d.- di 10b/2, 10b/7, 4b/1

d.- yem 27b/9

d.- yeyiñ 6b/11

d.- yin 29b/4

d.- dügüm 12a/6

d.- rseñ 15b/3, 31a/9, 33a/6, 6b/10

dimek Demek, söylemek

d. 34a/10

din - Denilmek, söylenmek

d.- di 7a/2

diñ - Sona ermek, bitmek

d.- memişdi 17a/3

dīn <*Ar.* İnanç sistemi

d. 27a/2, 29b/5

d.+ iñi 13b/4

d.+ ine 6a/6

d.+ imüzde 24a/5

dinil - Söylenmek

d.- mişdür 16a/8

diñle - Dinlemek, kulak vermek

d. 12a/9, 14b/1, 18a/9, 18b/2, 31a/7, 4a/1, 8b/2, 9b/7

d.- di 25b/5

d.- diler 17b/2

d.- gil 9a/5

d.- ñ 15a/3

d.- ye 31a/1

d.- yüp 24a/3

d.- diñsen 14a/11

dirgür - Diriltmek

d.- em 29b/3

dirhem <*Ar.* Okkanın dörtyüzde biri

d. 10a/11

diri - Dilemek

d.(ʿaf d.)- di 15a/2

diril - Yeniden canlanmak

d.- 33b/5

d.- di 36b/7, 39b/9

d.- e 35a/6

diş Diş

d.+ i 18b/3

d.+ ini 14a/1, 14b/3

dīvān <*Ar.* Amel defteri

d. 39a/8

diz Diz

d.+ lerinüñ 38b/10

d.+ lerini 12b/1

dīzār <*Far.* Güzel yüz

d.+ ını 31a/2

doḳun - Dokunmak

d.- ur 38a/3

d.- dı 20a/6

dost <*F.* Yakın arkadaş

d. 19b/11

d.+ um 12a/6

doy - Açlığı kalmamak

d.- unca 13a/7

dög - Dövmek

d.- diler 22b/3

dök - Akıtmak, düşürmek

d.- er 34b/9

d.(gözyaşını d.)- di 19b/2

d.(ḳan d.)- diler 20a/3

dd.- üben 36b/10

dökil - Akıtmak

d.(ḳan d.)- e 39b/7

dön - Yönelmek, yüzünü çevirmek

d.- er 15a/4

d.- di 22a/5, 24a/4, 26b/3, 29b/6, 29b/9, 2a/4, 7a/11

d.(yüzin d.)- di 14b/8

d.- dü 11b/3

d.- e 17a/7

d.- üp 11a/4, 20a/5, 9a/1

d.- iben 1b/10

d.- dükçe 33b/7, 37a/1

dört Dört

d. 15b/9

duʿā <*Ar.* Dua

d. 30a/11

d. ḳıl 28b/5

d. itdi 14a/8, 2a/9

d. idem 14a/5

d. ola 28b/6

d. ḳılsañ 14a/3

d. ḳılsa 32b/4

d. itse 2b/4

d. ḳoymadın 1a/8

d. oḳunmadın 1a/5

d.+ sın ḳılmadın 19b/10

d.+ nuñ 32b/6

d.+ dan 1a/10

d.+ sı 32b/1, 32b/5, 32b/8

d.+ sını 30a/11

duʿālar <*Ar.+Tür.* Duālar

d. ḳılasın 26b/8

dur - Kalkmak, beklemek

d.- ur 20b/8

d.(olusar d.)- ur 35a/11

d.- dı 8b/11, 8b/7

d.- dılar 29b/8, 2b/3

d.- un 8b/4

d.- sa 13a/5

d.- u gelüben 1a/4

d.- up 11b/2, 31b/11, 32b/4

d.- ıban 9b/11

d.(ḳāim d.)- urdı 13a/11

durag̈ Durak

d.+ ı 20b/7

d.+ ın 33a/3

dut - Tutmak

d.(ḳulaḳ d.) 33a/9

d.(öğündüm d.) 37b/5

d.- ar 23a/2

d.- dı 10b/10

d.- avuz 6a/8

d.- alar 21b/11

d.- up 20b/8, 26b/5

d.- uben 38b/11

d.- ardı 13a/4

d.- madım 7b/1

d.- amadı 10a/1

dutmaḳ Yerine getirmek

d.(şeref d.)+ dadur 34a/8

dutuş - Tutuşmak

d.(ḥasret oduna d.)- mışam 18a/6

duy - Duymak

d.- sun 17a/1

d.- maz 38a/4

dü-cihān *<F.* İki cihān

d.+ ı fidā eyle 15b/3

dügün Düğüm

d. olur 7b/5

düngün Dünügün. Gece gündüz

d. 35a/10

dünyā *<Ar.* Yeryüzü

d. 37b/4, 37b/6, 37b/7, 37b/9, 38a/9, 38b/1

d.+ yı 33a/9, 36b/8

d.+ ya 35a/6

d.+ da 33a/3, 36a/10, 36a/6, 38b/4

d.+ dan 17a/1, 37b/3

d.(şerr-i d.)+ dan 24a/11

d.+ mız olsa 3a/8

dür *<Ar.* İnci

d. 18b/3

düriş - Çaba göstermek

d. 35a/7, 40a/4, 40b/11

d.- esin 37a/2

d.- gil 36a/2

dürlü Türlü

d. 2b/7, 34b/2

düş - Düşmek

d.(derde d.)- mişem 18a/6

d.(derde d.)- düm 25a/5

d.- düñ 16b/1, 16b/2

d.- di 10a/1, 16b/7, 26a/5, 30b/5

d.- diler 10a/2

d.(ayru d.)- esin 35b/9

d.(ḳayġu d.)- e 17a/7

d.- üp 16b/7, 5b/1, 5b/4, 6a/2

d.- üben 10b/11

d.- iben 11a/8

d.- en 12a/1

düş Rüya

d.+ de 29a/3

düşḫār *<Tür.+F.* Dikenli rüya

d.+ a 16b/1

düşler Düşler

d.+ iñden 35b/10

düşür - Düşürmek

d.- ür 1b/2

d.- di 22b/2

düz - Uydurmak

d.(fitne d.)- diler 22a/6

düẕül - Sıralanmak

d.- miş 15b/10

-E-

ebdān *<F.* Kavim, kabile

e. 36b/11

ecdād *<Ar.* Dedeler, atalar

e. u aḳrān 40a/4

ecel <*Ar.* Ölüm zamanı

e. 32b/7, 35b/9, 38a/2, 38a/6

e. irmezden 33a/11

e.+ e 35b/8, 36a/4

e.+ den 35b/8, 36a/11

ecr <*Ar.* Manevi karşılık, sevap

e.+ ini 28a/1

ed - Etmek

e.(ḫalḳ e.)- en 13b/9

edep <*Ar.* Edep

e. ṣaḳladı 15b/1

edyān <*Ar.* Dinler

e.(ʿilm-i e.) 34b/6

efġān <*F.* Iztırap ile haykırma

e. 17b/3, 35a/10

e. ḳıldurur 37b/8

e. eyledi 22b/6

e. itdi 19a/10

e. itdiler 20a/3, 29a/10

e.-ı zārı itdiler 20a/6

eflaḥ <*Ar.* Çok felah bulan

e.+ a getürdi 24b/3

eger Eğer

e. 13a/1, 13a/10, 14a/10, 15b/2, 17a/6, 31a/1, 32b/1, 37b/10, 39a/10, 39a/2, 39a/3, 39b/1, 39b/10, 40a/5, 40a/7, 40a/9, 5a/10, 6a/8, 40b/6

egerçi Eğer ki

e. 34b/5

ek - Ekmek

e.(yaramıza tuz e.)- din 17b/6

e.- erse 40b/6

eksi Eksik

e.+ yi 18a/3

eksil - Azalmak

e.- ür 33b/6, 36b/11

e.- mez 32a/11, 32b/9

e.- medi 10a/11

eksüg Eksik

e. olmaz 32b/3

e.+ üme 12a/8

el El

e. getürdi 2a/9

e.+ in aldı 30b/6

e.+ ini ḳaldurdı 12a/2

e.+ in öpe 24b/8

e.+ e alurdı 15b/7

e.+ ine alıp 19a/4

e. getürüp 28b/9

e.+ e 10b/2, 39a/6

e.+ den 21b/1, 40b/11

e.+ in 24a/7, 26b/7

e.+ üñe 39a/8

e.+ ine 30b/6, 30b/7, 39a/7

e.+ inde 36b/3

e.+ iñde 34b/5, 37a/9

e.+ inden 5a/4, 6a/3

e.+ lerini 24b/5

e.+ lerinde 21a/8

elbet <*Ar.* Mutlaka

e. 36a/11

elemānü'lemān <*Ar.* Aman, medet

e. 7a/6

elet - İletmek, götürmek

e.- di 35a/7

eller Eller

e.+ im 24b/8

emān <*Ar. Y*ardım

e. virilmez 37b/1

emīn <*Ar.* Güvenilir

e. 23a/9, 26b/7, 28a/10

e.-ü zemīn ü āsumān 30b/1

e. ḳıldılar 25b/8

emīr <*Ar.* Yönetici, kumandan

e.+ i 2b/8, 18b/1

em(i)r <*Ar.* Buyruk

e.-i Celīl 10b/3

e.-i İlāh 24a/6

e. eyledi 29a/7

e. itdi 31a/5

e.-i Ḥaḳḳı itdiler 2b/2

e.+ u 7b/4

e. idüp 24a/7

emzür - Emzirmek

e.- eyim 7a/9

en Üstbaş, elbise

e.+ üñ geyin 28b/1

envaʿ <*Ar.* Çeşitler

e. 2a/8

er Erkek

e. 17b/7, 18b/8, 19a/10, 23b/7

e.-i ʿavrat 4b/5

e.+ e 19a/7

e.+ den 4b/3

erkān <*Ar.* Esaslar

e.(āyin-i e.) 36b/5

erzān <*F.* Layık

e. 38b/11

e. olalar 39b/4

es - Esmek

e.(yiller e.)- e 1b/2

e.- en 26a/1

esās <*Ar.* Asıl

e. 24a/5

eṣṣalātüve'sselām <*Ar.* Salāt ve selām üzerine olsun

e. 12b/1, 30b/4, 33a/7

et Et

e.+ i 10a/11, 18b/6

e.+ ini 9b/8

e.+ iñi 9b/3

etme Bir eylemde bulunma

e.(beşāret e.)+ ge 4b/1

etmeg Ekmek

e.+ in 13a/7

ev Ev

e.+ e 10b/10

e.+ de 33b/5, 37a/4

e.+ den 17b/9

e.+ imden 11b/1

e.+ ine 1a/5, 2a/11, 2b/1, 3a/4, 3a/6, 3b/4, 3b/6, 3b/9, 4b/2, 8b/7

e.+ üñe 11a/4

e.+ inde 1b/1, 3b/7

e.+ üñde 21b/11

e.+ leri 20b/7

evlād <*Ar.* Çocuklar

e.+ ıma 7b/4

evliyālar <Ar. Kerāmet sahibi olanlar

e. 38b/1

evvel <*Ar.* Önce, ilk

e. 38a/10

ey Seslenme edatı

e. 10a/5, 10b/1, 11a/1, 11a/3, 11b/6, 12a/11, 12a/3, 12a/4, 12a/5, 14a/3, 14a/7, 14b/5, 14b/9, 15a/3, 15b/11, 16a/2, 17a/3, 17b/10, 17b/5, 17b/9, 18b/2, 19b/11, 20a/2, 21b/2, 26a/11, 26a/6, 27a/8, 2a/1, 2a/5, 30a/10, 31a/9, 31b/9, 33a/10, 33a/7, 34a/11, 34a/5, 35b/1, 38b/6, 39b/1, 3a/5, 3a/6, 3a/7, 3a/9, 3b/1, 3b/6, 4a/5, 4b/4, 4b/8, 5b/8, 6b/7, 7a/1, 7b/1, 8a/1, 8a/7, 8a/8, 8b/10, 8b/4, 8b/6, 8b/8, 9a/6, 9b/11, 9b/4, 9b/6, 9b/7, 9b/9, 40b/7

eyā <*Ar.* Ey, hey

e. 17b/1, 33a/9

eyd - Söylemek, demek

e.- ür 10a/6, 11a/10, 11a/3, 18a/9, 18b/2, 21b/1, 21b/3, 23a/8, 23b/5, 24a/2, 26b/9, 29b/9, 31a/11, 31b/8, 32b/9, 8b/10, 8b/4, 9a/10, 9a/2, 9a/7, 9a/9

eydivir - Söyleyivermek

e.- iñ 16a/10, 17b/8

eyle - Eylemek

e.(beyān e.) 10b/5

e.(dü-cihānı fidā e.) 15b/3

e.(ḳabūl e.) 10b/7

e.(selām e.) 15a/6

e.(şarṭ e.) 7b/7

e.(şefā'at e.) 7a/8

e.(tevbe e.) 37b/2

e.(ṭa'ām e.) 20b/9

e.(kelām e.)- r 28a/11ol

e.(selām e.)- r 28a/10, 29b/2, 30a/6

e.(şāẕ e.)- r 12a/9

e.(tedbīr e.)- mişem 5a/5

e.(ḫıyānet e.)- miş 23a/1

e.(ihānet e.)- miş 23a/1

e.(ḳul e.)- miş 35a/5

e.(maġbūn e.)- miş 22b/11

e.(ṣayd e.)- miş 7a/5, 7a/8

e.- düñ 23b/5

e.('arż e.)- di 29b/7

e.('arż-ı ḥācāt e.)- di 28b/9

e.('azim e.)- di 8b/7

e.('izzi ikrām e.)- di 27b/1

e.(āh e.)- di 17b/10, 18a/7

e.(āzād e.)- di 3a/7, 4b/3, 4b/4, 4b/5, 8a/10

e.(efġān e.)- di 22b/6

e.(emr e.)- di 29a/7

e.(fāş e.)- di 5a/2

e.(ḥikāyet e.)- di 29a/1, 30b/3

e.(ikrām e.)- di 27b/1

e.(münācāt e.)- di 28b/8, 4a/11

e.(şād e.)- di 8a/10

e.(şehādet e.)- di 28b/11, 30b/3

e.(teslīm e.)- di 26a/2

e.(tevbe e.)- di 8a/9

e.(ṭa'żīm e.- di 26a/1

e.(un e.)- di 8b/11

e.(icābet e.)- diler 5b/3

e.(nāz e.)- diler 17b/3

e.(zār e.)- diler 19a/5
e.- gil 39b/11
e.(hidāyet e.)- gil 14a/6
e.(temāşā e.)- gil 10a/11
e.(iḥsān e.)- sün 33a/6
e.(raḥmet e.)- sün 33a/5
e.- ñ 20b/7
e.(ḳurbān e.)- yin 30a/4
e.(āzād e.- yem 4a/8
e.(ikrām e.- yem 3b/10
e.(rām e.)- yem 17a/8
e.(şefā'at e.)- yem 27b/10
e.(vaṣf e.)- yem 13b/7
e.- yesin 33b/8
e.(ḳabż e.)- yesin 19b/8
e.(āzād e.)- ye 25b/10
e.(ḫoş-şāẕ e.)- ye 25b/10
e.(münācāt e.)- ye 33b/9
e.(tecelli e.)- ye 40a/2
e.(taġīr e.)- ye 28b/8
e.- yelim 5a/4
e.(piryān e.- yelim 5a/7
e.- yesüz 3a/9
e.(āh e.)- yü 26a/9
e.(ikrām e.)- yen 3b/10
e.(iẓhār e.)- yen 12a/4
e.(var e.)- yen 12a/4
e.(irşād e.)- mişdür 38b/2
e.(ḫayrān e.)- yüpdür 16b/6
e.- mezsin 34a/5

eyle Öyle
e. 3a/9

eyled - Yaptırmak, ettirmek
e.- ür 38b/6

eylen - Eğlenmek, alay etmek
e.- ür 24b/7

eyü İyi
e. 32b/4, 39a/7
e. olmaz iseñ 35a/9

-F-

faḫır <*Ar.*Onurlu, şerefli→ **faḫ(ı)r**
f.-i 'ālem 29b/9
f.-i kāināt 27b/3
f. iderdi 12b/5
f.+ i idi 36b/5

faḫr'ilenām <*Ar.* Yaratılmışların kendisiyle övündüğü zât
f. 7a/10

faḳīr <*Ar.* Fakir
f. 9b/1
f.+ ıla 12b/5

fānī <*Ar.* Ölümlü
f.+ de 38a/11

fāş <*Ar.* Duylma, açığa vurma
f. eyledi 5a/2

fātiḥa <*Ar.* Kur'an'da bir sure
f. 33a/6

faẓl <*Ar.* iyilik, fazilet
f.+ ı idüben 40a/11
f.+ ile 31a/2
f.+ uma 32a/3
f.+ ūma 31b/7
f.+ ını 31a/4
f.+ uña 31b/4

fedā <*Ar.* Feda → **fidā**
f. 1a/9

feraḥ <*Ar.* Sıkıntısız

f. oldı 5b/6

feriştehler <*F.+Tür.* Melekler

f. 20b/8, 31b/3

feryād <*F.* Haykırış, çığlık

f.+ ıñ 22b/7

fesād <*Ar.* Kargaşalık, fitne

f. 23b/3

fetā <*Ar.* Genç, delikanlı

f. 9b/7

fettan <*Ar.* Fenalık yapan

f.(nefs i f.) 40b/8

fībeyān <*Ar.* Açıklamada, bildirmede

f. 33a/8

fidā <*Ar.* Feda

f.(kıl f.) kıl 6b/11

f.(yolına f.) ḳıl 13b/10

f.(dü-cihānı f.) eyle 15b/3

f. olsun 11a/6

f.+ dur 28a/6

fiġān <*F.* Ağlama, inleme

f. 28a/4

f. ḳıldı 11b/6

f. ḳopdı 28a/3

f. zār idüp 19a/6

fikir <*Ar.* Fikir

f. ḳıl 15b/4

f.-i tedbīr 16a/6

f.+ ini 4a/4

fikirsiz <*Ar.+Tür.* Düşüncesiz, görüşü olmayan

f. 12b/7

firāḳ <*Ar.* Ayrılık

f.(derd ü f.) 24a/10

f.+ ı 29a/10

f.+ ından 6b/10

fitne <Ar. Karışıklık, fesat, kargaşalık

f. 25b/2

f. düzdiler 22a/6

f. yimiş 34b/1

furḳān <*Ar.* Kur'ān-ı Kerīm

f.+ da 40a/10

furṣat <*Ar.* Fırsat

f. 40b/11

fülān <*Ar.* Herhangi bir şahış, biri

f. 1b/7

fülān ibni fülān <*Ar.* Filan oğlu filan

f.+ ım 39a/3

fürāset <*Ar.* Ferâset

f. 25a/9

fürḳat <*Ar.* Ayrılık→**Firkat**

f.(ateş-i f.) bırakdı 24b/1

f. idüp 11b/11

-G-

ġaḍbān <*Ar.* Kızgın, öfkeli

ġ. olma 34a/3

ġaddār <*Ar.* Gaddâr

ġ. (çarḫ-u ʿġ.) 35b/2

ġāfil< *Ar.* Dalgın

ġ. (olma ġ.) 40b/8

ġaflet <*Ar.* İhtiyatsızlık

ġ. 13b/1

ġ.+ ile 40a/3, 40b/9

ġ.+ de 33a/10

gāh <*F.* Zaman, vakit

g. 15b/8, 35b/4

gāhī <*F.* Gehi. Zaman zaman, ara sıra

g. 35b/3

ġālib <*Ar.* Üstün gelme, yenme

ġ. oldı 13b/11

ġ. ola 38b/8

ġam <*Ar.* Kaygı, tasa

ġ. 2a/8

ġanī <*Ar.* Zengin

ġ. 18a/5, 26a/8, 27a/10

ġ.+ dür 40b/5

ġaraẓsuz <*Ar.+Tür.* Kin ve düşmanlık gütmeyen

ġ.+ dur 40b/2

ġarīb <*Ar.* Kimsesiz, zavallı, bîçâre

ġ. 12b/11, 25a/3, 29a/2

ġ.(ṭıfl-i ġ.) 23a/5

ġ.+ iñ 3b/11

ġ.+ i 26b/7, 27a/3

ġ.(Ebulmaḥcen-i ġ.)+ ü 30b/6

ġarībān <*Ar.+F.* Zavallı

ġ. 33b/6

ġarḳ <*Ar.* Boğulma

ġ. olmış 23a/10

ġ.(yaşa ġ.) itdi 26a/10

ġāyet <*Ar.* Nihayet, son derece

ġ. 13b/8, 13b/9

ġayrı <*Ar.* Ayrı, başka, özge

ġ. 7b/1

ġazā <*Ar.* İslâm dini uğruna yapılan savaş, cihat

ġ.+ ya varmışıduḳ 13b/11

geceler Geceler

g.+ de 33b/9

geç - Geçmek

g. 38a/8

g.- di 40b/9

g.- erler 20b/5

g.- miş 1b/

g.- e 39b/4

g.- evüz 6a/9

g.- ivirürdi 13b/1

g.- señ gerekdur 36a/7

g.- en 40b/9

g.- meden 40b/11

g.- me 33b/4

gedā <*F.* Dilenci, yoksul

g.-yı pādişāhdur 39a/4

gel – Gelmek

g. 15b/3, 17a/10, 18b/2, 23a/8, 25b/8, 26b/10, 38a/5, 39b/11, 40a/4, 5b/2, 7a/8, 7b/7, 9a/2, 9b/3

g.(özüne g.) 14a/10

g.- ürem 29a/2

g.- ür 20b/4, 34a/1, 36a/5

g.- mişem 14a/6, 17b/7, 8a/8

g.- dim 4b/1

g.- diñ 11b/4, 33b/2, 8a/6

g.- di 10a/4, 10b/10, 10b/2, 11a/4, 11b/9, 13b/2, 14b/5, 16b/8, 17a/11, 21a/2, 21a/6, 23b/7, 24a/11, 24b/5, 29a/11, 3a/4, 3b/3, 3b/9, 4a/10, 5a/10, 5b/1, 6a/1, 8a/5, 9a/2

g.(ʿaḳlı g.)- di 10a/6

g.(başıma g.)- di 10a/7

g.(nidā g.)- di 7a/4

g.(nuṭḳa g.)- di 28b/11

g.(ṭurı g.)- di 27a/8
g.- diler 10a/10, 17b/2, 23b/11, 26b/11, 3b/7, 6b/7, 9a/11
g.- sün 10b/4, 20b/1, 20b/2, 29a/6, 3b/6
g.- iñ 14b/10, 27a/9
g.- se 3a/8
g.(aġır g.)- se 39a/10, 39b/1
g.- eyin 7b/4
g.- e 38b/10, 39a/6, 5a/11çün, 8b/8
g.- evüz 5a/11çün
g.- ip 14b/4
g.- üp 20a/5, 29a/4
g.- üben 38b/4
g.(duru g.)- üben 1a/4
g.(ṭuru g.)- üben 1a/8
g.- iben 5b/7
g.- ecege 36a/4
g.- icek 37a/11
g.- dügin 4a/5
g.- dügine 5b/6
g.- ürler iken 25b/1
g.- ürse 31a/11
g.- mişimdir 16b/10
g.- iserdür 13b/2
g.- ipdür 11b/5
g.- mez 13a/8
g.- medim 14a/4
g.- mediñ 37a/6
g.- meye 26b/3
g.- mezsem 7b/8
g.- mez isem 7b/11, 8a/1
g.- mez olursa 5a/10
geñ İsteğe göre, rahat rahat
g.+ imce 11b/2
g.+ ümce 10a/8
genc <*F.* Hazîne
g.-i penhān 36a/3
ger <*F.* Eğer
g. 15a/1, 22a/8, 27a/3, 29b/3, 2b/4, 33a/6, 34b/10, 35a/6, 4b/8, 5a/6, 5b/2, 6a/5, 9b/5
gerçek Gerçek
g. 24a/1
g.+ dür 19b/11
gerçi <*F.* Öyle ise de, her ne kadar
g. 23b/4
gerek Gerek
g. 22a/4, 22a/5, 36a/5
g.+ dür 16a/7, 32b/11
g.(geçseñ g.)+ dur 36a/7
getür - Getirmek
g. 10b/8, 11a/2, 11b/8, 23b/6
g.- ür 22a/1, 23a/2
g.- düm 23a/7
g.(beşāret g.)- düm 2b/7
g.(īmān g.)- düm 19b/7
g.- di 19a/3, 23a/9, 26b/10, 30b/1, 4a/3, 9b/11
g.(eflaḥa g.)- di 24b/3
g.(el g.)- di 2a/9
g.(tīz g.)- di 1b/6
g.- diler 29a/7
g.- eyin 23b/6
g.- üp 21b/9, 24b/3

g.(el g.)- üp 28b/9

g.- medi 12b/6

g.- mezdi 12b/6

gevher <*F.* Cevher, mücevher

g.+ dür 1a/2

gey - Giymek

g.- miş 21a/7

g.- sün 20b/6

g.- dügine 18b/11

g.- düginden 18b/11

g.- esidür 19a/2

geyicek Geyikcik

g. 7b/2, 7b/8

geyik Geyik

g. 7a/5, 7a/6

geyin- Giyinmek

g.(enüñ g.) 28b/1

gez - Gezmek

g.- ersin 34b/3

g.- elim 8b/4

gibi Gibi

g. 20b/5, 39b/4, 6b/4

gice Gece

g. 22b/10, 2a/10, 36a/2

g.+ si 28a/11ol

giç - Geçmek

g.- erler 14b/4

gid - Gitmek

g.- ersin 1a/7

g.- er 1a/8, 2b/10, 33b/10

g.- isersin 37b/1

g.- eyim 17b/11, 30a/2

g.- eyin 7b/4

g.- e 16a/3, 17a/7

g.- erdi 1a/4, 1a/5, 2b/11

g.- eridi 16b/7

gir - Girmek

g. 2a/11

g.- ürsin 35a/6

g.- ür 34b/9

g.- di 10b/10, 22b/6, 5b/5

g.(ḫalvetine g.)- di 3b/8

g.- diler 26a/9, 26b/11, 6a/7

g.- sün 20b/10

g.- evüz 6a/6

g.- ü 35a/2

g.- ü varıp 10b/9

g.- ip 17a/11

g.(yola g.)- ip 2b/11

g.- üp 27b/10

g.- üsen 34a/10

girdigār <*F.* Kird-gār. Allah, Tanrı

g. 30a/9

giri Yine, tekrar

g. 3b/10, 6a/7, 9a/1

giriftār <*F.* Tutkun, müptelâ

g. olmışım 18a/1

giryān <*F.* Ağlayıcı, ağlayan

g. 35a/6

g.(zār u g.) 37a/7, 40a/9

git - Gitmek

g.- diñ 37a/5

g.- di 10b/10, 10b/6, 11b/3, 23b/7

g.(ʿaḳlı g.)- di 10a/5, 26a/3

g.(ḫüzni g.)- di 8a/10

g.- diler 23b/11, 36b/10

g.- se 34a/1

g.- me 33b/4

g.- mesem 13a/3

g.- meyeler 11b/1

gizle - Gizlemek

g.- düñ 37a/7

göç - Göçmek

g. 38a/10

göçür - Göçmesine sebep olmak

g.- medin 38a/10

gögüs Göğüs

g.+ ü 18b/4

gök Gökyüzü, semâ, âsuman

g.+ e 19b/3, 39a/1

g.+ den 34b/11

gökçek Güzel, şîrin, hoş, lâtif

g. 2a/2

gökler Gökler

g. 35a/11

g.+ i 1b/9

gönder - Göndermek

g.- di 1b/6, 29a/3, 40b/1

g.- eyim 10a/8

g.- eyin 11b/2

göñiller Gönüller

g. 12b/4

göñül Îman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevi yönü, yürek, dil→ **göñ(ü)l**

g.+ i olsun 17a/9

g.+ de 40a/6

g.+ den 33b/11

g.+ ündeki 37a/8

gönülse – Gönülden istemek

g.- ydi 13b/9

gör - Görmek

g. 22a/6, 22b/11, 22b/4, 32b/10, 37b/7, 4b/7

g.- ürsün 33b/7

g.- ürsin 37a/1

g.- ür 14b/2, 15b/9, 16a/1, 16b/9

g.- ürsiz 5a/3

g.- ürler 14b/4, 6b/6

g.- di 10a/4, 10a/5, 11b/11, 15b/8, 21a/10, 21a/2, 21a/3, 22b/7, 26a/1, 29a/3, 29a/9, 3a/5, 7a/5, 7a/6

g.(maşlaḥat g.)- di 5b/1

g.- dük 14b/6

g.- diler 11b/10, 20a/1, 21a/11, 25b/2, 27a/1, 2b/3, 30b/4

g.(ḥaba g.)- diler 19a/5

g.- icek 16a/6, 26a/7

g.- üñ 28a/1, 3a/3

g.- sem 18b/11

g.- se 12b/11, 13a/1, 13b/8

g.- em 8a/4

g.- eyim 16b/5

g.- esin 16b/4, 27b/10, 33b/4

g.- eyin 29a/6, 30a/3

g.(ḫor g.)- esin 38b/7

g.- e 16b/4

g.(raḥmet g.)- e 31a/2

g.- elüm 11b/8, 23a/8

g.- eler 20b/3

g.- üp 14b/9, 27b/5, 29a/10, 2b/3, 5b/2

g.- en 26b/6

g.- dügüm 16a/1

g.- dügi 26a/2

g.- ürdük 15a/2

g.- ürsen 6a/11

g.(yüzin g.)- eydim 18a/4

g.- mez 1b/3

g.- medim 18b/1, 19b/1

g.- medi 7a/3

g.(revā g.)- mediler 27a/5

g.- mesünler 24a/9

g.- ür olmaz 38a/4

g.- emedim 18b/10

g.- emezsin 34b/4

göre Göre

g. 20b/7, 31b/4, 31b/7, 32a/3, 9a/7

görgüli Güzel, görkemli→ **görklü**

g. 19b/1

görklü Güzel, görkemli→ **görgüli**

g. 5b/2

gös Göğüs

g.+ inde 18b/4

göster - Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek

g.- di 32b/10

g.- iñ 19a/11

götür - Taşımak, ulaştırmak veya koymak

g.- di 30b/2

g.- dü 5b/4

g.- diler 5b/7

g.- üñ 16a/9

g.- üben 14b/11

gövir - Canını yakma

g.- di 22b/3

göz Görme organı

g.+ inden yaşı silip 17b/4

g.+ üm 19b/1

g.+ üñ 34b/4

g.+ üñ aç 33b/3

g.+ üni 13a/1, 40b/9

g.+ üñe 14a/10

g.+ inden 19a/10, 39b/7

g.+ lerinüñ 29a/10

g.+ lerin 26a/11

g.+ lerini 38b/11

gözler Gözler

g. 27b/5

gözyaşı Gözyaşı

g.+ nı akıtdı 18a/7

g.+ nı dökdi 19b/2

ġufrān *<Ar.* Affetme, merhamet etme

ġ. 40a/1, 40b/3

ġurbet *<Ar.* Gurbet

ġ. 25a/4

ġuṣṣa *<Ar.* Gam, keder, hüzün, tasa

ġ. 24b/9

ġ.+ dan 30b/8

güş *<F.* İşitmek, dinlemek

g. idicek 21b/3

g. idüp 29b/7

g. iden 28a/4

gül *<F.* Gül

g. 38b/3, 3a/7, 5b/6

g.+ iken 16b/1

g.+ leri 25a/9

gül- Gülmek

g.- sün 28b/5

g.- se 12b/11

g.- medi 12b/10

güldür - Güldürmek

g.- di 37b/7

gül-gün *<F.* Gül renkli, pembe

g. 2b/9, 3a/5

gülşen *<F.* Gül bahçesi

g.+ üñ 25a/9

gümāh Sözlüklerde böyle bir kelime olmayıp, cümlenin bağlamından kelimenin "kemāhiye <Ar. Olduğu gibi" kanaatine ulaşılmıştır.

g.+ ı 13b/7

gümān *<F.* Zan, sanma, sezme

g.+ ı ḳılmamış 19b/11

gün Gün

g. 13b/11, 13b/3, 14b/2, 17a/2, 2b/9, 3a/6, 3a/9, 5b/6, 7a/11, 7a/2, 7a/7, 7b/5, 8b/3

g. oldı 1a/6, 8b/9

g.+ i 8a/7

g.+ de 15b/11, 38b/10, 39a/1, 39a/9

g.+ den 40b/8

g.+ iñ 40b/9

g.+ üni 13b/1

g.+ inde 16a/4, 20b/1

g.+ idi 17a/1

g.+ dür 17b/9

günah *<F.* Günah

g.+ dan 37b/2

günahkâr *<F.* Günahkar

g. 4a/9, 4b/1

gündüz Gündüz

g. 36a/2

güneş-rū *<Tür.+F.* Güneş yüzlü

g. 6b/1

gür Çok güçlü, çok fazla

g. 10a/1

güzāf *<F.* Boş söz, mânâsız lâf

g.+ ın 37a/6

güzel Güzel

g. 17a/1

-H-

ḥaba Çözgüsü kıl, atkısı yün ipliğinden dokunan kilim

ḥ. gördiler 19a/5

ḫaber *<Ar.* Haber

ḫ. vir 1a/10

ḫ. itdi 8b/3

ḫ. virdi 23b/7

ḫ.+ iñ 39a/10

ḥabīb *<Ar.* Sevgili

ḥ. 25a/4, 29a/1

ḥ.-i Ḥaḳ 27b/3

ḥ.+ ile 19b/7

ḥ.+ iñ 11a/8, 3b/11, 3b/9, 4a/8

ḥ.+ i 14a/9, 29b/1

ḥ.+ ü 30b/5

ḥ.+ e 15a/8

ḥ.+ im 28b/1, 30a/11

ḥ.+ ime 15a/6

ḥ.+ üñ 6b/6

ḥ.+ dür 3b/1

ḥabībullāh <*Ar.* Allah'ın sevgilisi

ḥ.+ ıdur 3b/2

ḥācāt <*Ar.* İstekler, dilekler

ḥ. 13a/9

ḥ.(ʿarż-ı h.) eyledi 28b/9

ḥ.(ʿarż-ı h.) itdi 4a/11

ḥācet <*Ar.* İhtiyaç

ḥ.+ im 12a/8

ḥ.+ iñ 12a/5

ḥ.+ üñ 1a/7

ḥ.+ leriñ 30a/7

ḥācı <*Ar.* Hacca giden

ḥ. 32a/8

ḫacīl <*Ar.* Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş

ḫ. ola 6a/3

ḫ. olup 6a/2

ḫaclān <*Ar.+F.* Utanmış

ḫ.(ḫor u ḫ.) 39a/7

ḥadd <*Ar.* Sınır

ḥ. u beyān 33b/2

ḥ.+ ini 27b/5

ḫāk <*F.* Toprak

ḫ.-i pāyine 22a/4

ḥaḳan Hükümdar, sultan

ḥ. 35b/8

ḥaḳīḳat <*Ar.* Bir şeyin aslı ve esası

ḥ. 14a/6, 38a/10

ḥakīm <*Ar.* Ālim, bilgin

ḥ.+ dür 16a/11

ḥal <*Ar.* Halletmek, yerine getirmek

ḥ. ideyim 5a/9

ḥ. ola 5a/9

ḥāl <*Ar.* Oluş, bulunuş, durum

ḥ. 23b/3, 4a/10

ḥ. ü vü ḳāl 26b/11, 30b/10

ḥ.+ i 20a/1, 26a/11, 6b/11

ḥ.+ de 16a/8, 38b/5

ḥ.+ den 19a/3

ḥ.+ imi 3b/11

ḥ.+ iñ 14b/1, 40a/10

ḥ.(vaṣf-ı h.)+ in 28b/7

ḥ.+ ini 28b/11

ḥ.+ ine 24b/9

ḥ.+ inden 30b/3

ḥ.+ imüz 22a/8

ḥ.+ dur 28a/5

ḥalīm <*Ar.* Yumuşak huylu, yumuşak

ḥ. 8b/2

ḫalḳ <*Ar.* Halk

ḫ. 11a/5, 25b/2, 39a/1, 3a/4, 9b/2

ḫ.+ ıla 33b/11

ḫ.+ ıñ 12a/5

ḫ.+ uñ 25b/4

ḫ.+ ı 38b/7

ḫ.+ a 28b/2, 9b/2

ḫ.+ dan 37a/8

ḫ.+ ına 16a/9

ḫalḳ <*Ar.* Yaratan, yoktan var eden

ḫ. eden 13b/9

ḫalvet <*Ar.* Çevre ile her türlü ilişkiyi kesip yalnız kalma

ḫ. 3a/4

ḫ.+ de 4a/11

ḫ.+ ine girdi 3b/8

ḫ.+ ine ṭurdı 4a/7

ḫandān <*F.* Gülen, şen, neşeli

ḫ. 30b/8, 38b/5

ḫ.(şāẕ u ḫ.) 38a/2

ḫār <*F.* Diken

ḫ.+ a 16b/2

ḫarāmī <*Ar.* Hırsız, haydut, yol kesen

ḫ.(uġurı ḫ.) olmaya 26b/2

ḫarīr <*Ar.* İpek

ḫ.+ i 19a/1

ḫāṣ <*Ar.* Seçkin

ḫ.-ı ʿām 9a/2

ḫ. u ʿām 30b/4, 6a/1

ḫ.-ı peyk-i sulṭān-ı cihān 30a/6

ḫ.-ı ʿāmı 12b/9

ḫased <*Ar.*Kıskançlık, çekememezlik

ḫ. odına yandı 6a/2

ḫaṣm <*Ar.* Muhalif, karşı taraf

ḫ.+ ıla 26b/10

ḫasret <*Ar.* Hasret

ḫ. 7b/2

ḫ. ḳalur 7b/6

ḫ. oduna dutuşmışam 18a/6

ḫ. ḳıldım 18b/10

ḫ.+ i 7b/5

ḫ.+ e 17b/10

ḫaşr <*Ar.* Mahşer, yeniden dirilme zamanı

ḫ.+ e 7b/6

ḫātem <*Ar.* Mühür

ḫ.+ ini 18b/5

ḫatm <*Ar.* Hitama erdirme, bitirme

ḫ. (eyle ḫ.) 40b/10

ḫattā <*Ar. D*ahi, bile

ḫ. 36a/1

ḫatun <*Ar.* Kadın

ḫ. 8b/10, 8b/8

ḫ.+ ı 11a/3

ḫ.+ ına 11a/1, 11a/10, 8b/7

ḫaṭar <*Ar.* Tehlike

ḫ.+ dan 33a/5

ḫaṭır <*Ar.* Keyif, hal, gönül

ḫ.+ ı şındı, 27b/2

ḫavż <*Ar.* Havuz

ḫ.-ı kevşer 25a/11

ḫayā <*Ar.* Ar, namus, edep

ḫ.+ sı 13a/4

ḫayāt <*Ar.* Dirilik, canlılık

ḫ.+ ı 13a/2, 4b/10

hāy hāy<*F.* Vāh vāh

h. 16b/1

ḫayrān <*Ar.* Hayran

ḫ. olur 27b/4, 27b/5

ḫ. oldı 15b/10, 6a/4

ḫ. olalar 39a/1

ḫ. olup 17a/5

ḫ. eyleyüpdür 16b/6

ḫayrü'l'ibād <*Ar.* Kulların en hayırlısı

ḫ. 27b/8

ḫayvān <*Ar.* Hayvan

ḫ.(āb-u ḫ.) 34b/4

ḥāżır <*Ar.* Huzurda hazır olma

ḥ. oldı 9a/2

ḫazīne <*Ar.* hazine

ḫ.+ sinde 30a/9

ḥażret <*Ar.* Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder.

ḥ.+ i 23a/10

ḥ.+ e 12a/2, 29a/11

ḥ.+ in 12a/9

ḥ.+ ine 11a/11, 11b/9, 13a/9, 14a/2, 4a/7, 5b/7, 6a/7

ḥ.+ üñe 29a/4

helāk <*Ar.* Yok olma.

h. olaydı 14a/4

ḥelāl <*Ar.* Dinin yasaklamadığı şey

ḥ. olan 12b/10

hele <*F.* Hiç değilse, hiç olmazsa

h. 10a/6, 21a/5

hem <*F.* Bir de, zaten

h. 10a/9, 10b/10, 19a/8, 24b/10, 25b/5, 28b/4, 2a/8, 2a/9, 2b/9, 30a/3, 31a/4, 32a/3, 32a/8, 32a/9, 36b/10, 36b/9, 37b/6, 39a/11, 3a/10, 40a/5, 8a/1, 8b/4, 8b/6, 8b/9, 9a/1, 9a/8, 9b/2, 9b/6, 9b/8

hemām <*F.* Hemen, derhal, o anda, çarçabuk→ **hemān**

h. 19b/10

hemān <*F.* Hemen, derhal, o anda, çarçabuk

h. 11b/11, 11b/3, 17a/7, 19a/5, 19b/8, 21b/3, 22a/6, 24b/3, 2a/10, 2a/2, 2b/1, 32b/5, 8b/10, 9a/1, 9b/9

hem-ān-dem <*F.* Hemen, çabucak

h. 4a/10

heme <*F.* Hep

h. 36a/9

hemīn <*F.* Hemen, her zaman

h. 16b/9, 1a/5, 1b/3, 1b/6, 1b/8, 26b/6, 27a/11, 28a/9, 2a/11, 30a/4, 9b/5

hem-rāh <*F.* Yol arkadaşı, yoldaş

h. ola 26b/9

hendeg Hendek

h. ḳazalım 8b/4

h. ḳazmaġa 8b/5

h.+ i 8b/6

hep Her zaman

h. 11b/7, 13a/5, 14a/2, 17b/3, 19a/7, 1b/2, 3b/5, 5b/8, 6b/9, 9a/3

her <*F.* Her

h. 1a/4, 1b/2, 1b/9, 20b/3, 21a/7, 29b/6, 2a/8, 2b/2, 2b/4, 32b/10, 33a/2, 33a/4, 33b/6, 34a/2, 35a/1, 35a/2, 36b/11, 37a/9, 39a/2, 3a/2, 3a/3, 3a/7, 40a/7, 4b/2, 4b/3, 4b/5, 6a/8, 8a/3, 40b/2

hergiz <*F.* Asla, katiyyen, hiçbir vakit

h. 26b/3

hevā <*Ar.* Heves, istek, arzu

h.+ ya uyma 38a/8

hey Seslenme edatı

h. 25b/3, 37b/3

heybet <*Ar.* Ululuk, azamet

h.+ inden 38b/7

hezārān <*F.* Binler, binlerce

h. 37a/1

ḫırāmān <*F.* Salına salına yürüyen

ḫ. olasın 39b/11

ḫıyānet <*Ar.* Hıyanet

ḫ. eylemiş 23a/1

hicrān <*Ar.* Ayrılık

h. 40a/2

hiç <*F.* Yok denecek kadar az olan

h. 12b/10, 12b/8, 12b/9, 13a/7, 18b/11, 18b/4, 24b/10, 35b/6, 36a/9, 38a/4, 4a/4, 7a/7, 7b/1, 8b/8

hidāyet <*Ar.* Doğru yol, hak yolu

h. vir 14a/7

h. eylegil 14a/6

h. ola 35a/4

ḥikāyet <*Ar.* Hikaye, anlatma

ḥ. 2b/7

ḥ.-i aḫlāḳun-nebī ʿaleyhi'sselām 12b/2

ḥ.-i Cābirenṣārī 8a/11

ḥ.-i Ebūdaḥdaḥ 1a/1

ḥ.-i Ḫażreti'Oṣmān 2b/6

ḥ.-i münāfiḳlar 4b/9

ḥ.-i Şām 15b/5

ḥ. eyledi 29a/1, 30b/3

ḥikmet <*Ar.* Hakimlik, bilgelik

ḥ.(ʿilm ü ḥ.) 32b/11

ḥ.+ ini 9a/5

ḥilm <*Ar* Yumuşak huylu

ḥ.+ i 14a/11

ḥ.+ in 13b/6

ḫiṭāb <*Ar.* Bir veya birçok kimseye ağızdan veya yazı ile söyleme

ḫ. itdi 6b/2

ḫ. ḳıldı 31b/5

ḫ. işidicek 6b/4

ḫīz <*F. A*tılan

ḫ. itdi 10a/3

ḫiẕmet <*Ar.* Hizmet

ḫ.+ üñe 29a/5

ḫoca <*F.* Hoca, öğretmen

ḫ.+ dan 25b/1

ḫ.+ sından 10b/6

ḫod <*F.* Kendi, bizzat, de, dahı

ḫ. 9b/1

ḫ. 3b/11

ḫ. ḳalısar degil 36b/8

ḫor <*F.* Değersiz, bayağı, hakir

ḫ. u ḫaclān 39a/7

ḫ. göresin 38b/7

ḫoş <*F.* Beğenilen, güzel, iyi

ḫ. 10a/11, 10b/6, 11b/2, 12a/2, 15b/9, 18b/8, 18b/9, 21a/10, 27a/11, 27b/7, 28b/11, 30b/4, 30b/8, 39b/9, 7a/4, 9a/3

ḫ. ḳıldı 12a/2, 27a/6

ḫ. ṭutuñ 22b/9

ḫ.-şāẕ eyleye 25b/10

ḫ. ṭutmadılar 27a/7

ḫoşnūd <*F.* Hoşnut

ḫ. ola 9a/8, 9b/6

ḫūb <*F.* Güzel, hoş, iyi

ḫ. 23b/1

ḫulḳ <*Ar.* Doğuştan olan huy, yaratılış

ḫ.+ ı 14a/11, 15b/4

ḫ.+ ından 12b/3

ḫulle <*Ar.* Cennette giyilecek elbise

ḫ. biçerler 20b/6

ḫūri <*Ar.* Cennet kızı

ḫ. 25a/10, 39b/10

ḫūriler <*Ar.+Tür.* Cennet kızları

ḫ. 20b/4, 20b/6

ḫurma <*F.* Hurma

ḫ. 1b/, 1b/7, 1b/8, 2a/1, 2a/10, 2a/5

ḫ.+ sından 1b/2

ḫüsrān <*Ar.* Hüsran

ḫ. ide 39b/6

ḫük(ü)m <*Ar.* Hüküm, emir

ḫ. itdi 25b/6

ḫ. iledi̇ler 25a/2

hümām <*Ar.* Bir işe iyice sarılıp o işi başarmak için çaba gösteren, himmeti çok, gayretli kimse

h. 10b/1, 26b/9, 33a/7, 8a/2, 8a/5, 8b/8, 9b/2

h.+ ı 4a/5

ḫürmet <*Ar.* Saygı

ḫ.+ ine 30a/8, 4b/6

ḫüz(ü)n <*Ar.* Gam, keder, sıkıntı

ḫ.+ i gitdi 8a/10

ı – Cevher fiil

ı.(sulṭān ı.)- mış 12b/4

ı.(dermān ı.)- mış 12b/4

ı.(artuġ ı.)- dı 13a/4

ı.(maʿṣūmlar ı.)- dı 9b/7

ı.(var ı.)- dı 5a/1, 5a/5, 9a/6

ı.(var ı.)- sa 11b/5, 28a/7, 32a/1

ıraḳ Uzak

ı. ḳıl 24a/9

ırmaḳ Nehir→ ırmaġ

ı. 6b/5

ı.+ ından 20b/5

ı. oldı 6b/5

ısmarla - Ismarlamak

ı.- yam 8a/4

ıssı Sahip

ı. 19b/6

ʿıvaż <*Ar.* Karşılık

ʿı. olsun 2a/5

-İ-

i – Cevher fiil

i.(dirler i.)- di 15b/6

i.(faḫri i.)- di 36b/5

i.(kelp i.)- di 22b/1

i.(maġbūn i.)- di 22b/1

i.(melʿūn i.)- di 22b/1

i.(ögürdimezler i.)- di 12b/9

i.(şarṭ i.)- di 7b/4

i.(vaṣfin i.)- di 18a/8

i.(gelmez i.)- sem 7b/11, 8a/1

i.(ʿārif i.)- señ 15b/4, 37a/10

i.(ʿārif i.)- señ 33b/5

i.(eyü olmaz i.)- señ 35a/9

i.(mü'min i.)- señ 24b/11

i.(yir i.)- se 6a/5

i.(ayaḳ başdıñ i.)- se 4b/2

i.(azduñ i.)- se 40a/7

i.(bildiñ i.)- se 14a/10, 15b/2, 4b/8

i.(dirler i.)- se 22a/8

i.(ḳabūl itdiñ i.)- se 19b/8

i.(ne i.)- se 2b/2

i.(olmalı i.)- se 5a/6

i.- dur 29b/1

i.(söyler i.)- ken 30a/5

i.(gelürler i.)- ken 25b/1

i.(var i.)- ken 37a/9

ʿibādet <*Ar.* Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma

ʿi.+ e 36a/2

ʿi.+ dür 36a/2

ʿibret <*Ar.* Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders

ʿi.+ i 10a/11

ʿi.+ e 9b/7

icābet <*Ar.* Kabul etme, kabul edilme

i. eylediler 5b/3

i. ḳıla 14a/3

i. ḳılıbanı 2b/10

icāzet <*Ar.* İzin, ruhsat

i. alıban 16b/6

iç İç, gönül

i.+ i 17b/3

i.+ e 34b/10

i.+ eru 22b/6, 5b/5

i.+ re 10a/4, 12a/4, 18b/9, 1b/8, 20a/4, 2a/2, 2a/5, 39b/10

i.+ imde 7b/6

i.+ üñ 35a/8

i.+ ine 10a/2, 17a/11, 17a/7, 5a/8

i.+ inde 23b/1, 25a/10, 25b/2, 25b/4, 26b/11, 27b/11, 35b/10, 37b/11, 39b/6, 9b/2

i.+ lerinden 22a/11

iç - İçmek

i.- ersin 35b/9

i.- erler 20b/5

i.- iser 36a/8

i.- eler 39b/7

i.(ölüm şerbetinü i.)- üp 36a/10

içün Diye, maksadıyla, amacıyla

i. 13a/9, 14a/6, 1b/5, 28a/8, 4a/6, 4a/8, 7a/11

i.+ dür 30b/10, 34b/1, 36b/7

içür - İçirmek

i. 20b/9

id – Etmek yardımcı eylem

i.(şehādet i.)- erim 19b/5

i.(ʿaẕāb i.)- erem 6b/3

i.- ersin 31b/7

i.(daʿvet i.)- er 2b/9, 3b/4

i.(ikrām i.)- er 3b/1, 4b/7

i.(iş i.)- er 8b/1

i.(ḳaṣd i.)- er 37b/2

i.(nice i.)- er 8b/2

i.(raḥmet i.)- er 20b/2

i.(şükür i.)- er 24b/9

i.(alçak i.)- er 15a/7

i.(ṣadāḳat i.)- erüz 24a/3

i.(şehādet i.)- erüz 24a/2

i.(gūş i.)- icek 21b/3

i.(āzād i.)- em 15a/11
i.(duʿā i.)- em 14a/5
i.(taḳrīr i.)- em 13b/7
i.- eyim 12b/3, 18b/2
i.(burhān i.)- eyim 34b/2
i.(ḥal i.)- eyim 5a/9
i.(ḳurbān i.)- eyim 9b/3
ri.(piryān i.)- eyim 9b/3
i.(rivāyet i.)- eyim 4b/11
i.(ṣabır i.)- eyim 10a/6
i.(vażiyet i.)- eyim 30a/2
i.(āzād i.)- esin 4a/9
i.(tezyīn i.)- esin 34a/11
i.- e 11a/6
i.(ḫusrān i.)- e 39b/6
i.(raḥmet i.)- e 36a/1
i.(meniʿ i.)- e 40b/3
i.(ikrām i.)- elim 3a/10
i.(iş i.)- elüm 9a/8
i.(ṣabır i.)- elim 11a/10
i.(tedbīr i.)- elim 9a/9
i.- evüz 9b/5
i.(aṣṣı i.)- eler 39b/5
i.(ṣayd i.)- meye 40b/8
i.(ʿizzet i.)- üp 27a/1, 28b/10
i.(āh i.)- üp 21b/4, 25b/7
i.(biryān i.)- ip 9b/11
i.(dest-i namaz i.)- üp 30a/2
i.(emir i.)- üp 24a/7
i.(fiġān zār i.)- üp 19a/6
i.(fürḳat i.)- üp 11b/11
i.(güş i.)- üp 29b/7
i.(ḳan i.)- üp 25b/5
i.(luṭf i.)- üp 26b/8
i.(niyāz i.)- üp 12a/6
i.(selām i.)- üp 16b/9
i.(tamām i.)- üp 31a/6
i.- üben 37a/2
i.(faẕlı i.)- üben 40a/11
i.(cemʿ i.)- en 36b/9
i.(güş i.)- en 28a/4
i.(melūl i.)- en 1b/4
i.(var i.)- en 1b/9
i.- erdim 3a/2
i.(faḫır i.)- erdi 12b/5
i.(söz i.)- erdi 12b/7
i.- erdi 12b/7
i.(tebessüm i.)- erdi 12b/11
i.(teraḥḥum i.)- erdi 12b/11
i.(zārı i.)- eridi 17a/4
i.(ẕikir i.)- erdi 13a/5
i.(maʿmūr i.)- erseñ 39b/10
i.- ivir 21b/6
i.(ṣabır i.)- egör 36a/6
i.- emezdi 13a/1
i.- emezsin 34b/7

ihānet *<Ar.* Hainlik etme
i. eylemiş 23a/1

iḥsān *<Ar.* Bağışlama, bağışta bulunma; bağışlanan şey, bahşiş, atiye
i. eylesün 33a/6
i. ola 12a/7

iḳāmet *<Ar.* Bir yerde yerleşip oturma
i. olmayısar 37a/4

iki İki

i. 10a/4, 12a/7, 14b/11, 15a/2, 1b/, 1b/7, 25b/7, 33a/4, 9a/6

i.+ si 10a/2, 11a/9, 14b/5, 25b/1

i.+ sin 14b/11

ikinci Sıraca iki

i. 15b/11, 32b/4

ikrām <*Ar.* İkram

i. ider 3b/1, 4b/7

i. eyledi 27b/1

i.(ʿizzi i.) eyledi 27b/1

i. eyleyem 3b/10

i. idelim 3a/10

i. eyleyen 3b/10

iḳrār <*Ar.* Gizlemeyip açıklama, itiraf etme; kabul etme, tasdik etme

i. ḳıldıñ 13b/4

il Ülke, yurt

i.+ inde 15b/5, 15b/6, 21a/3

ʿilāc <*Ar.* İlaç

ʿi.+ ın 34b/7

ile Birlikte, beraber

i. 10b/9, 13b/1, 13b/10, 19a/10, 23b/10, 7b/3

ile - Eylemek

i.(ḥüküm i.)- diler 25a/2

ileru İleri

i. 6b/1

ilet - İletmek

i. 24b/2

i.- di 22b/5

i.- diler 19b/2

i.- sün 28b/1

i.- elüm 21b/6

ʿilim <*Ar.* İlim→ʿilm

ʿi. 32a/4, 32a/9

ʿi.-i edyān 34b/6

ʿi.+ i 31a/1, 33a/2, 33a/7, 34a/5, 34b/8, 35a/4

ʿi.+ e 32b/10

ʿilimrik <*Ar.+Tür.* ʿilmrek. Daha çok ilim sahibi

ʿi.+ dür 33a/1

illā <*Ar.* İlle, mutlaka

i. 13b/9, 18b/4, 34b/3, 37b/2, 9a/10

iller Ülkeler, yurtlar

i.+ e 25a/2

imām <*Ar.* İmam

i. 10b/1, 7a/11, 7b/11

īmān <*Ar.* Allâh'a inanma, dinî inanç, kuvvetli inanç

ī. 21b/8

ī.(nūr-ı ī.) 23b/5, 40a/6

ī. getürdüm 19b/7

ī.+ ı 19b/8

ī.+ a 37b/3

ʿimāret <*Ar.* Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık

ʿi. olmayısar 37a/2

imdi Şimdi

i. 10a/8, 12a/9, 15a/3, 15a/8, 16a/6, 18b/1, 18b/2, 18b/8, 22a/9, 26b/6, 26a/11, 2b/8, 31a/7, 33a/11, 34b/8, 35b/11, 37a/10, 38a/5, 39b/11, 7b/7, 8b/2, 9a/5

imkān <*Ar.* İmkan, olanak

i. 36a/11

in - İnmek

i.- er 34b/11

inan - İnanmak

i. 37b/5

ince İnce

i. 39b/3

incü İnci

i. 34b/10

indürd- İndirtmek

i. - em 30b/5

ini İnce

i. 39b/3

ins <*Ar.*İnsan

i.+ ile 36b/7

insān <*Ar.* İnsan

i. 39a/6, 40b/6

inşallah <*Ar.* Allah dilerse, isterse

i. 22a/4

ir – Ermek, ulaşmak

i.- er 32b/6

i.- di 20a/2, 25b/11, 34a/6

i.- em 19b/9

i.- e 18a/11, 29a/4

i.- eyin 7a/9

i.- üp 32b/7

i.(ṣoḥbetine i.)- en 13a/3

i.(murādıma i.)- eydim 18a/5

i.(rāhım i.)- eydi 18a/4

i.- medim 19b/9

i.- emedim 18b/10

i.(ecel i.)- mezden 33a/11

irgür - Ulaştırmak, götürmek

i.- em 29b/4

iriş - Erişmek, ulaşmak

i.- di 15a/5

i.- diler 26a/8

i.- e 36a/3, 6b/10

i.- meden 38a/6

irken Erken

i. 37a/10

irşād <*Ar.* Doğru yolu gösterme

i. eylemişdür 38b/2

irte Erte, yarın

i. 1a/4

i.(cumʿa i.)+ si 15b/7

iste - İstemek

i. 40a/4

i.- rin 19a/11

i.- r 13a/2, 31a/8, 31b/2

i.- di 11a/2

i.- ye 37a/3

ʿişyān <*Ar.* İsyan

ʿi.(cehl-i i.) 35a/5

iş İş

i. 10a/7, 11b/5, 14a/5, 20a/2

i. ider 8b/1

i. itdi 9a/10

i. it 9a/7

i. idelüm 9a/8

i.+ i 17b/5, 1a/11, 22b/7, 24a/1, 25b/4, 2a/6, 35b/2, 9b/5, 9b/7, 36b/1

i.+ e 10a/6, 19b/7, 2a/7, 2b/4

i.+ de 34a/2, 36a/9

i.+ in 33a/4

i.+ ine 28b/5

i.+ üñde 40a/7

i.+ inde 40b/2

i.+ lerini 9a/3

i.+ idur 16b/3, 35b/5

i.+ durur 8a/8

işāret <*Ar.* Bir şeyi kaş, göz, el, parmak, baş ile gösterme

i. itdi 2a/9

işbu Bu

i. 13b/4, 31a/8, 33b/7, 37a/1, 37a/2, 6a/1, 6b/11, 4a/5,7a/1, 9a/7, 9b/7

i.+ dur 1b/4

işid - İşitmek→**İşit**

i. 9a/5, 22b/10, 2b/8, 4a/1, 4b/10, 8b/1, 9a/7

i.- diñ 15b/2

i.- di 14b/8, 18b/8, 26a/10, 6a/11, 7a/4

i.- diler 6a/1

i.- gil 12b/3, 13b/10, 13b/3

i.- üñ 31a/3

i.- em 18b/1

i.- im 18a/8

i.- üp 17b/10, 25b/7

i.- icek 15b/1, 16b/11, 8a/9, 1b/5, 21b/10, 2a/3, 2a/7, 7b/2

i.(ḫiṭāb i.)- icek 6b/4

i.- en 13a/2

işle - Yapmak, yerine getirmek

i.- di 2a/6

i.- diler 8b/5

işler İşler

i. 26b/3

it – Etmek

i.(iş i.) 9a/7

i.(serīḳa i.)- miş 24b/5, 25b/5

i.- düñ 39a/8

i.- di 15b/11, 3a/9

i.(ʿarż-ı ḥācāt i.)- di 4a/11

i.(āzād i.)- di 3a/3

i.(duʿā i.)- di 14a/8, 2a/9

i.(efġān i.)- di 19a/10

i.(emr i.)- di 31a/5

i.(ḫiṭāb i.)- di 6b/2

i.(ḫaber i.)- di 8b/3

i.(ḫīz i.)- di 10a/3

i.(ḥükm i.)- di 25b/6

i.(iş i.)- di 9a/10

i.(işāret i.)- di 2a/9

i.(ḳabūl i.)- di 2a/3

i.(ḳaṣd i.)- di 15a/5

i.(münācāt i.)- di 3b/8

i.(naḳil i.)- di 17b/9

i.(nidā i.)- di 11b/10

i.(re'y-i tedbīr i.)- di 17a/6

i.(red i.)- di 34a/8

i.(yaşa ġarḳ i.)- di 26a/10

i.(vaşıyyet i.)- diñüz 22b/8

i.- diler 22a/10

i.(āh i.)- diler 19a/6, 20a/1

i.(cefā i.)- diler 22b/3

i.(defin i.)- diler 20a/4

i.(efġān i.)- diler 20a/3, 29a/10

i.(efġān-ı zārı i.)- diler 20a/6

i.(emr-i Ḥaḳḳı i.)- diler 2b/2

i.(ḳan i.)- diler 29a/11

i.(ḳaṣd i.)- diler 5b/11

i.(ṣalā i.)- diler 9a/3

i.(şehādet i.)- diler 23b/11

i.(vaʿiẓ i.)- sün 28b/2

i.(duʿā i.)- se 2b/4

i.(daʿvet i.)- sek 3a/8

i.(daʿvet i.)- seler 13a/10

i.(ʿözür i.)- seler 13a/10

i.- digüm 23b/8

i.(ḳabūl i.)- diñ ise 19b/8

i.(beyān i.)- mişdür 40a/10

i.- medi 35b/2, 35b/3

i.(ḳabūl i.)- medi 1b/11

i.(ṣabır i.)- medi 11b/6

i.(cevri i.)- meñ 26b/5

i.(menʿ i.)- meñ 16b/5

i.(terk i.)- mesem 13a/3

i.(maḥrum i.)- meyedüñ 18a/5

itler Köpekler

i.+ e 25a/1

itme Etmek

i.(daʿvet i.)+ ge 3b/3

iv Ev

i.+ e 10b/10

iy Ey

i. 18a/9, 18b/6, 19a/3, 19a/5, 19b/3, 34a/4, 37b/9, 9a/3

iẓhār <*Ar.* Açığa vurma, aşikâr etme

i. eyleyen 12a/4

ʿizzet <*Ar.* Hürmet, yücelik

ʿi. idüp 27a/1, 28b/10

ʿi.+ in 4b/8

i.+ ine 4b/6

ʿizz <*Ar.* Değer, kıymet

ʿi. ikrām eyledi 27b/1

-K-

ḳabr <*Ar.* Mezar

ḳ.+ i 32b/4

ḳ.+ e 19b/3, 32b/6

ḳ.+ iñ 19b/6

ḳ.+ ini 19a/11

ḳabūl <*Ar.* Kabul

ḳ. eyle 10b/7

ḳ. ḳıl 10b/2

ḳ. olur 28a/5, 2b/4

ḳ. ḳıldum 23a/3

ḳ. ḳıldıñ 12a/6

ḳ. itdi 2a/3

ḳ. oldı 30a/7

ḳ. ola 7b/7

ḳ. itdiñ ise 19b/8

ḳ. itmedi 1b/11

ḳ. ḳılmadılar 27b/2

ḳabż <*Ar.* Azrāil tarafından ruh teslim alınma

ḳ. eyleyesin 19b/8

ḳaç Ne kadar

ḳ. 4b/2

ḳaçan Ne zaman, ne vakit

ḳ. 12b/7, 13b/7, 15b/7, 1a/4, 1b/2, 1b/10, 8a/4, 38b/6

kaçmaġ Kaçmak

k.+ a 36a/11

ḳadar Ölçüsünde, derecesinde

ḳ. 21b/9, 23a/5, 2b/11, 30a/1

ḳ.+ dur 23a/4, 30a/1

ḳadem <*Ar.* Ayak, adım

ḳ. başduḳça 3a/2

ḳadr <*Ar.* Değer, kıymet

ḳ.+ in 13b/6, 3a/3

ḳ.+ iñüz 28a/8

kāfir <*Ar.* İnkâr eden kimse

k. 14a/4

k. olursa 35a/8

k.+ i 15a/11

kaġıd <*F.* Kağıt

k. 15b/9, 16a/2, 16a/4

k.+ ı 16a/6

ḳahḳaha <*Ar.* Kahkaha

ḳ.+ yla 12b/10

ḳāim <*Ar.* Ayakta duran, ayakta bulunan

ḳ. dururdı 13a/11

kāināt <*Ar.* Kainat

k. faḫr-i k.) 27b/3

ḳal - Kalmak

ḳ.(aç k.)- ur 7b/5

ḳ.(ḥasret k.)- ur 7b/6

ḳ.(ṭaña k.)- ur 26b/6

ḳ.- dı 23a/3

ḳ.(ʿāciz k.)- dı 35b/7

ḳ.- ısar 39a/2

ḳ.- ġıl 9b/7

ḳ. (bāḳī k.)- asın 38a/11

ḳ.(ʿāciz k.)- dıḳça 5a/4

ḳ.- an 6b/5

ḳ.- anı 22b/5

ḳ.- anlara 13b/2

ḳ.- maz 36a/11

ḳ.(bāḳī k.)- maz 37b/10

ḳ.- mayıcaḳ 36b/7

ḳ.(ḫod k.)- ısar degil 36b/8

ḳāl <*Ar.* Söz

ḳ.(ḥāl ü vü k.) 26b/11, 30b/10

ḳaldur - Kaldırmak

ḳ.(başın k.) 19b/3

ḳ.(başını k.) 23a/11

ḳ.(başını k.)- dı 17b/4

ḳ.(elini k.)- dı 12a/2

ḳ.- up 11b/10

ḳamu Bütün, hep, herkes

ḳ. 10a/10, 12a/5, 19b/5, 19b/7, 2b/9, 30b/10, 31a/11, 35a/11, 35b/5, 35b/9, 3b/7, 40a/10, 4a/3, 4b/6, 6a/4, 9a/3, 40b/4

ḳ.+ ya 19b/4

ḳ.+ dan 12b/5

ḳ.+ sı 17b/2, 19a/7, 36b/10, 38b/2, 3b/6, 5b/1, 6b/8, 6b/9

ḳ.+ sından 32a/10, 32a/6

ḳ.+ mızdan 20a/2

kān <*F.* Bir şeyin menbaı, kaynağı

k. 35a/1

ḳan Kan

ḳ. 17a/3, 18b/6, 19a/10, 35b/3, 36a/5

ḳ. dökdiler 20a/3

ḳ. itdiler 29a/11

ḳ. dökile 39b/7

ḳ. idüp 25b/5

ḳ.(ciğeri k.) olmasun 24a/8

ḳ.+ ı 23a/3

ḳ.+ a 23a/9

ḳ.+ da 6b/5

ḳ.+ dan 35b/2

ḳanda Nerede

ḳ. 26a/6

ḳ.+ dur 23a/7, 29a/6

ḳanı Hani, hangi

ḳ. 10b/5, 11a/1, 17b/8, 23a/6, 36b/10, 36b/2, 36b/9, 3a/11

ḳ.+ ya 29a/6

ḳankı Hangi

ḳ. 17b/11

ḳ.+ ñuzdur 17b/8

ḳanlu Kan davalısı

ḳ.+ muz 28a/2

ḳap - Kapmak

ḳ.- asıñ 38b/6

ḳapu Kapı

ḳ. 20b/10,

ḳ.+ dan 31a/8

ḳ.+ sı 40b/3

ḳ.+ dur 36a/7

ḳara Siyah

ḳ. 17a/3

ḳardaş Kardeş

ḳ.+ ına 9a/9

ḳardaşcuġ Kardeşcik

ḳ.+ ını 9b/10

ḳarış - Karışmak

ḳ.- mışam 5b/10

ḳar(ı)n Mide

ḳ.+ ına 34b/9

ḳarşu karşı

ḳ. 21a/10, 39a/1

ḳaṣd <*Ar.* Niyet, istek, amaç, gaye

ḳ.+ ıla 5b/11

ḳ. ider 37b/2

ḳ. itdi 15a/5

ḳ. itdiler 5b/11

ḳ. ḳıldılar 21b/10

ḳaṣīde <*Ar.* Divan edebiyatı nazım şekli

ḳ.-i naṣīḥat 33a/8

ḳaş Kaş

ḳ.+ ı 18b/3

ḳat Makam, mertebe

ḳ.+ ımda 32a/8

ḳ.+ ında 26a/9

ḳ.+ uñda 8b/8

ḳ.+ ına 11a/11, 11b/9, 14a/2, 17a/8, 32a/1, 5b/7, 6a/7

ḳat - Eklemek, ilave etmek

ḳ.- dılar 5b/11

ḳatı Pek, çok, pek çok, iyice

ḳ. 2a/7

ḳatı ḳatı Acı acı, şiddetle

ḳ. aġladı 7b/3

ḳatī Çok

ḳ. 11b/4, 8a/8

ḳatl <*Ar.* Öldürme

ḳ.+ ine 25b/6

ḳāṭı'a <*Ar.* Kesme

ḳ.(seyf-i zaḫm-ı k.) 11b/7

ḳaṭrān <*Ar.* Katran

ḳ. 19a/2

ḳavāset <*Ar.* Adamlar, askerler

ḳ.+ iñ 3b/9

ḳaygu Kaygı

ḳ. düşe 17a/7

ḳaygulu Kaygılı

ḳ. 1b/5, 20a/5

ḳayır - Kaygılanmak

ḳ.- ma 20b/9

ḳayna - Kaynamak

ḳ.- r 6b/4

ḳaz - Kazmak

ḳ.- dılar 8b/6

ḳ.(hendek k.)- alım 8b/4

ḳ.- anlar 8b/6

ḳażā *<Ar.* Allah tarafından ezelde takdir olunan şeylerin vukua gelmesi

ḳ. 38a/2

ḳ.-yı āsumānı 36a/3

ḳazmaġ Kazmak

hendek ḳ.+ a 8b/5

kefen *<Ar.* Kefen

k. diküp 20a/4

kelām *<Ar.* Söz

k. 27b/7, 28b/10, 6a/1

k. eyler 28a/11

kelp *<Ar.* Köpek

k. idi 22b/1

kemāl *<Ar.* Olgunluk, yetkinlik

k.+ i 34a/2

kendi Kendi→**kendü**

k. 10a/1, 13a/8, 24b/7, 30a/9, 30b/3, 6a/9, 34a/10, 40b/10

k.+ si 33a/4

k.+ sin 21b/11, 26a/4

kendüzi Kendisi→ **kendüzü**

k.+ ni 15a/7

k.+ ñi 34a/11

k.+ ñe 34b/8, 38a/5

kerem *<Ar.* Cömertlik, lutuf

k.(luṭf-i k.)+ sin 29b/10

kes - Kesmek

k. 24b/5

k.- diñ 24b/7

k.- di 15b/11, 24b/5

k.- diler 24b/10

k.- evüz 6a/9

k.- ip 6b/1, 6b/9

k.- ersem 16a/6

kesil - Aralık ya da son verilmek

k.- mez 32b/2, 32b/5, 32b/8

kevneyin *<Ar.* Dünya ve ahiret

k.(māh-ı k.) 14a/8

k.(şāh-ı k.) 14a/8

kevṣer *<Ar. Cennette bir nehir veya havuz*

k.(āb u k.) 20b/5

k.(ḥavż-ı k.) 25a/11

k.+ i 39b/7

key *<Soğ.* Pek, çok, iyice, gayet

k. 12b/11, 22b/1, 23a/6

kez Defa, kere

k. 13a/1

k.+ in 27a/8, 37b/8

ḳıġır - Çağırmak, davet etmek

ḳ.- ursın 3a/11

ḳ.- ıp 3a/10

ḳıl - Kılmak yardımcı eylem

ḳ. 6b/11
ḳ.(duʿā k.) 28b/5
ḳ.(fikir k.) 15b/4
ḳ.(ırak k.) 24a/9
ḳ.(ḳabūl k.) 10b/2
ḳ.(tahammül k.) 34a/2
ḳ.(tefekkür k.) 37a/10
ḳ.(yaraġın k.) 36a/1, 40b/10
ḳ.(yolına fidā k.) 13b/10
ḳ.(raḥmet k.)- aram 32a/3
ḳ.(daʿvā k.)- ursın 34a/6
ḳ.- ur 33a/3
ḳ.(ḳabūl k.)- dum 23a/3
ḳ.(ḥasret k.)- dım 18b/10
ḳ.(iḳrār k.)- dıñ 13b/4
ḳ.(ḳabūl k.)- dıñ 12a/6
ḳ.(ʿazim k.)- dı 21a/4
ḳ.(aġla k.)- dı 12b/5
ḳ.(āh k.)- dı 24a/6, 26a/5
ḳ.(fiġān k.)- dı 11b/6
ḳ.(ḫiṭāb k.)- dı 31b/5
ḳ.(ḫoş k.)- dı 12a/2, 27a/6
ḳ.(kimse k.)- dı 26b/1
ḳ.(nazar k.)- dı 15a/4
ḳ.(nidā k.)- dı 28a/6
ḳ.(pes k.)- dı 17a/6
ḳ.(raḥmet k.)- dı 4b/4, 4b/5
ḳ.(yaḳın k.)- dı 21a/1ol
ḳ.(yavı k.)- dı 26a/3
ḳ.- dıñuz 4a/4
ḳ.(emīn k.)- dılar 25b/8
ḳ.(ḳaṣd k.)- dılar 21b/10
ḳ.(temiz k.)- gil 24a/11
ḳ.- sun 30a/10
ḳ.(duʿā k.)- sañ 14a/3
ḳ.(duʿā k.)- sa 32b/4
ḳ.(namāzın k.)- sa 1a/4
ḳ.(ṭāʿat k.)- sa 32a/6
ḳ.- am 32a/4
ḳ.(revā k.)- am 30a/11
ḳ.(duʿālar k.)- asın 26b/8
ḳ.- a 31a/3
ḳ.(icābet k.)- a 14a/3
ḳ.(ḳışmet k.)- alum 23b/10
ḳ.(yardım k.)- alım 5a/6
ḳ.(merḥamet k.)- up 24a/7
ḳ.(zārı k.)- up 17b/2
ḳ.- ıbanı 5b/3
ḳ.(icābet k.)- ıbanı 2b/10
ḳ.(muḳarreb k.)- dıġunca 15a/7
ḳ.- an 1a/7
ḳ.(vaṣıyyet k.)- duġun 21b/9
ḳ.(secde k.)- urdı 25a/1
ḳ.(ulu k.)- mışdı 13b/9
ḳ.(k.)- mışdı 17a/4
ḳ.(vidāʿ k.)- mışıdı 17a/1
ḳ.(terk k.)- mışımdır 16b/11
ḳ.(ṭavāf k.)- ursa 31b/1
ḳ.(gümānı k.)- mamış 19b/11
ḳ.(duʿāsın k.)- madın 19b/10
ḳ.(ḳabūl k.)- madılar 27b/2
ḳ.- maġıl 37b/4
ḳ.(yatsunamāzın k.)- mayup 7b/10
ḳ.(yatsunamāzını k.)- mayup 7b/9

ḳ.(ümmet k.)- maġıçün 2b/7

ḳıl Saç teli

ḳ. 18b/4, 6b/5

ḳ.+ dan 39a/9, 39b/3

ḳ.+ ıñ 6b/2

ḳ.+ ını 39a/9

ḳılavuz Yol gösteren, rehber

ḳ. 40a/4

ḳılcı Kılca, kıl kadar, küçücük

ḳ.+ dan 39b/3

ḳıldur - Yaptırmak, ettirmek

ḳ.(efġān k.)- ur 37b/8

ḳılmaḳlıḳ Yapmaklık,

ḳ.(siḥir k.) 16b/3

ḳıpyılu – Kapılmak, kendini kaptırmak

ḳ.- dı 13a/1

ḳırılmaḳ İncinmek, gücenmek

ḳ. 22a/10

ḳırḳ Kırk sayısı

ḳ. 32a/11, 32b/2, 32b/5, 32b/8

ḳışāṣ Eski hukukta öldürme ve yaralama suçlarını işleyen bir kimseyi bu fiilleri aynen kendisine uygulamak sûretiyle cezâlandırma

ḳ. 24a/5

ḳışmet <*Ar.* Bölme, pay etme, hisselere ayırma

ḳ. ḳılalum 23b/10

ḳıt Makam, mertebe→**kat**

ḳ.+ ında 1a/7, 27b/4

ḳıy - Kıymak

ḳ.(cāna k.)- dı 20a/2

ḳ.- abildükleri 29b/8

ḳıyāmet <*Ar.* Dünyanın sonu

ḳ. 20b/1, 8a/7

ḳ.+ e 31b/1, 32a/6

ḳ.+ de 38b/7

ḳız Kız

ḳ.+ ıla 6b/7

ḳ.+ ı 32b/1

ḳ.+ dan 13a/4, 32b/3

ḳ.+ ın 4a/11

ḳızar - Utanç, öfke gibi duyguların etkisiyle yüzün kızarması

ḳ.(yüzleri k.)- dı 6a/2

ki Anlam yönünden ilişkili iki tümceyi birbirine bağlayan bir bağlaç→**kim**

k. 10b/9, 11a/3, 11b/1, 12b/7, 12b/9, 13a/9, 13b/11, 13b/5, 14a/2, 14a/5, 14a/7, 15a/3, 15a/5, 15b/11, 15b/6, 16a/3, 16a/5, 16b/3, 16b/6, 16b/8, 16b/9, 17a/1, 17a/10, 17a/11, 17a/7, 17a/8, 17a/9, 17b/11, 17b/3, 17b/5, 17b/6, 17b/7, 17b/8, 18a/1, 18a/11, 18a/3, 18a/5, 18a/8, 18a/9, 18b/1, 18b/10, 18b/2, 18b/6, 18b/9, 19a/2, 19b/11, 19b/2, 1a/2, 1a/5, 20a/2, 21b/5, 25b/1, 29a/4, 31a/1, 31a/10, 31a/2, 31b/4, 32a/11, 32a/8, 32b/2, 33b/1, 33b/11, 33b/3, 34a/8, 34b/3, 34b/6, 35a/10, 35b/5, 35b/6, 36a/1, 36b/4, 37a/11, 37a/6, 37b/1, 37b/11, 37b/9, 38a/6, 38b/9, 39b/10, 39b/2, 3a/6, 3a/7, 3a/9, 3b/11, 3b/3, 3b/9, 40a/1, 4a/6, 4b/2, 4b/3, 4b/4, 5a/3,

5a/4, 5a/7, 6a/10, 6b/2, 6b/5, 9a/8, 40b/8

kibār <*Ar.* Kibar

k. 27a/8

kibr <*Ar.* Kibir

k.+ üñ 34a/1

k.+ iñin 35b/2

kim Anlam yönünden ilişkili iki tümceyi birbirine bağlayan bir bağlaç. Soru zamiri

k. 10a/7, 10b/2, 11a/2, 11a/6, 12b/4, 13b/10, 13b/5, 14b/2, 15b/7, 15b/8, 16a/11, 16a/5, 16a/7, 16a/9, 16b/2, 16b/4, 17a/2, 17a/8, 18a/10, 18b/9, 1b/4, 1b/7, 21a/5, 21b/2, 21b/6, 22a/7, 22b/10, 24a/1, 25a/1, 25a/2, 25a/8, 25b/10, 25b/11, 25b/2, 25b/3, 26a/1, 26b/11, 26b/2, 26b/6, 27a/1, 27b/9, 28a/4, 29b/2, 29b/3, 2b/3, 2b/8, 31a/11, 31a/5, 31b/1, 32b/10, 33a/2, 34a/4, 35a/1, 35a/3, 35a/5, 35b/5, 36b/5, 37a/4, 38a/7, 38b/3, 38b/4, 38b/6, 39a/3, 39a/7, 39a/9, 39b/9, 3a/11, 3a/7, 3b/1, 3b/2, 3b/4, 3b/5, 5a/3, 5a/6, 5b/8, 6a/11, 6a/3, 7a/11, 8b/4, 8b/8, 40b/6

k.+ üñ 33a/2, 35b/3

k.+ e 16a/8, 35b/2

k.+ iniñ 39a/6, 39a/7

k.+ sin 17b/5, 21b/6

k.+ dür 14a/9, 16a/10, 16a/11, 16a/8, 23a/9, 23b/4, 4b/7

kimesne Kimse

k. 36a/11

kimse Kişi, başkası

k. 13a/9, 18a/8, 36a/4, 38a/4

k. ḳıldı 26b/1

k.+ niñ 34b/7

k.+ ye 24a/8, 32a/3, 40a/8

k.+ den 12b/8

kir Kir

k.+ i 19a/1

kisrī <*Ar.* Eski Îran hükümdarları için kullanılan unvan sözü

k. 35b/8

kişi İnsan, kimse

k. 13a/1, 17b/5, 1a/3, 1b/6, 22b/8, 24a/2, 25b/3, 26b/2, 26b/6, 2b/3, 34a/3, 36a/8, 37a/3, 39a/2, 7a/3

k.+ ye 21a/6, 32b/11

k.+ den 25b/3, 39a/5, 7b/8

k.+ sin 21a/11

k.+ dür 16a/11, 16b/2, 16b/5

kişiler İnsanlar, kimseler

k. 7b/11

kitāb <*Ar.* Kitap. Kur'ān-ı Kerīm

k.+ ında 15b/8

ḳo – Koymak.

ḳ.(yasını k.) 17a/5

ḳ.- dı 24b/3, 24b/6

ḳ.(örte k.)- dı 10a/9

ḳ.- dılar 9a/3

ḳ.- ñ 25a/7

ḳ.- maz 13a/5

ḳ.- maruz 28a/2

ḳoġ Misafir, konuk

ḳ.+ umdur 10a/7

ḳoḳu Koku

ḳ.+ dan 19a/9

ḳ.+ larından 10a/3

ḳol Kol

ḳ. bağladı 17a/11

ḳon - Havadan bir yere inmek

ḳ.- dı 2b/1

ḳoñşu Komşu

ḳ.+ mda 1a/11

ḳonuġ Konuk, misâfir→ **ḳonuḳ**

ḳ.+ uñuz 22b/9

ḳ. oldu 22b/10

ḳop - Çıkmak, peydah olmak

ḳ.(fiġān k.)- dı 28a/3

ḳorḳ - Korkmak

ḳ.- aram 8a/6

ḳorḳu Korku

ḳ. 14a/10

ḳ.+ dan 38b/9

ḳoy - Koymak

ḳ.(yerine k.)- asın 26b/7

ḳ.- alım 5a/8

ḳ.- ıvir 7a/10

ḳ.- up 13b/4, 33b/4

ḳ.(duʿā k.)- madın 1a/8

ḳoyun Koyun

ḳ. 8b/10

ḳ.+ la 9b/1

ḳ.+ ı 8b/11, 9a/1

ḳ.+ dan 11a/5

ḳoyuncuġ Küçük koyun

ḳ.+ ıla 10a/10

kök Ağacın kökü

k.+ lerini 2a/10

köşler <*F.* Köşkler

k. 20b/3

ḳubbe <*Ar.* Gökyüzü

ḳ.+ sinde 14a/8

ḳudret <*Ar.* Kuvvet, güç

ḳ. 30a/9

ḳ.-i Ḥaḳḳıla 2b/2

ḳ.+ ile 28b/7

ḳ.+ in 12a/9

ḳ.+ inden 30b/2

ḳul İnsan, köle

ḳ. 22a/2, 3a/2, 3a/7

ḳ. eylemiş 35a/5

ḳ.+ ına 24b/1

ḳ.+ larıñı 24a/9

ḳ.+ um 4a/8

ḳ.+ ıyam 17a/10

ḳulaḳ Kulak→ **ḳulaġ**

ḳ.+ uñ 1a/2

ḳ. dut 33a/9

ḳullar Kullar

ḳ.+ a 40b/3

ḳulluḳ Kul olma durumu, kölelik, hizmet→ **ḳulluġ**

ḳ. 13a/11

ḳ.+ ıçün 33b/3

ḳum Kum

ḳ.+ ı 31b/3

ḳurbān <*Ar.* Bir amaç uğruna kendini fedâ eden veya fedâ edilen kimse

ḳ. virür 38a/5

ḳ. oldılar 11a/8

ḳ. olsun 5b/8

ḳ. eyleyin 30a/4

ḳ. ideyim 9b/3

ḳurbet <*Ar.* Yakınlık

ḳ. 6b/10

kurıl - Kurulmak, hazırlanmak

k.- a 39a/10

ḳurret - <*Ar.* Işık, tazelik, parlaklık

ḳ.- ü ʿaynu'rresūl 25a/7

ḳurtar - Kurtarmak

ḳ.- asın 26b/7

ḳurtul - Tehlikeli ya da kötü bir durumu savmak, atlatmak, böyle bir durumdan kendini kurtarmak→ **ḳurtıl**

ḳ.- asın 25b/11

ḳ.- avuz 5a/11

ḳ.- up 30b/8

ḳ.- maz 36a/6

ḳ.- madı 36a/9

ḳuş Kuş

ḳ. 20b/5, 39b/4

ḳuzı Koyun yavrusu, evlat, yavru

ḳ. 5a/7

ḳ.+ yı 5a/11, 5b/7, 6a/5, 6a/8

ḳ.+ ya 5b/10, 5b/9

ḳ.+ dan 6a/1, 6b/1

ḳuzıcaḳ Kuzucuk

ḳ.+ larına 8a/2

ḳuzıcaḳlar Kuzucuklar

ḳ.+ ım 14b/9, 7a/9

ḳ.+ ıma 7a/7

ḳuzılar Kuzular

ḳ.+ ı 10a/4

ḳ.+ ım 15a/3

küççük Küçük→ **küççüg**

k. 9a/9

k.+ i 9b/9

k.+ ine 9a/7

küffār <*Ar.* Kāfirler

k. 13b/11

küfrān <*Ar.* İyilik bilmeme, gördüğü lütuf ve insaniyeti unutma

k. 35a/3

külli <*Ar.* Bütün, hep

k. 18a/1, 5b/7, 6a/2, 6a/9, 6b/7

k.+ si 6a/4

-L-

lāf <*F.* Laf, söz

l. 34b/6

laḥża <*Ar.* Göz açıp kapayacak kadar kısa zaman

l. 37b/1

lāilāheilla'llāh <*Ar.* Allah'tan başka ilāh yoktur.

l. 18b/7

lākin <*Ar.* Ama, fakat, ancak

l. 37a/8

laʿnet <Ar. Allah'ın mağfiretinden mahrumluk, beddua, ilenç

l.+ e 14a/4

laṭīf <*Ar.* Yumuşak, hoş, güzel, nazik

l.(şehr-i l.) 21a/3

levḥ <*Ar.* Manevi levha

l.+uñ 34a/3

leyki <*F.* Lākin, amma, fakat, ancak

l. 23a/3, 23b/5, 30a/2

lezzet <*Ar.* Lezzet

l.+ ine 37b/6, 38a/1

liyān <*Ar.* Terketme

l. 33b/10

luṭf <*Ar.* İhsan, kerem, cömertlik

l.-i keremsin 29b/10

l. idüp 26b/8

l.+ ından 12b/3, 27a/10

-M-

Maġbūn<*Ar.* Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediği için aldanmış

m. eylemiş 22b/11

m. idi 22b/1

maġrūr <*Ar.*Böbürlenmek, büyüklük taslamak

m. olan 33a/9

m. olma 37b/6

m.+ sın 38a/1

māh <*F.* Gökteki ay, kamer

m.(yüz-i m.) 2b/10, 3a/2

m.-ı kevneyin 14a/8

m.-ı tābān 39a/11

m.-ı tābānı 34b/5

m.+ ı 13b/5

maḫlūḳ <*Ar.* Yaratılmış

m. 35b/5

maḥrum <*Ar.* İstediğini, dilediğini elde edemeyen

m. itmeyedüñ 18a/5

maḥşer <*Ar.* Kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer

m.(rūz-u m.)+ de 27b/9

maḥzūn <*Ar.* Hüzünlü, kaygılı

m. 3a/5

m. olursız 14b/9

maḳbūl <*Ar.* Kabul olunmuş

m. olurdı 13a/10

maḳṣūd <*Ar.* Söylenilmek, belirtilmek istenilen

m.+ ını 16b/8

m.+ ına 29b/4

māl <*Ar.* Varlık, servet

m.+ ı 16b/11, 23b/10, 33b/7

m.+ ımı 23a/1

m.+ umı 23a/3

m.+ ın 22b/4

m.+ ıñ 6b/11

m.+ ımuz 22a/9

maʿmūr<*Ar.* Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş

m. iderseñ 39b/10

maʿni <*F.* maʿnā

m.+ ye 23b/6

maniʿ <*Ar.* Men eden, engel olan

m. iden 40b/3

maʿrifet <*Ar.* Bilme, biliş

m.+ den 34b/1

maṣlaḥat <*Ar.* İş, emir, husus, keyfiyet

m. gördi 5b/1

maʿṣūm <*Ar.* Suçsuz, günahsız

m.+ a 12a/7

maʿṣūmcalar <*Ar.+Tür.* Masumcalar

m. 11b/10

maʿṣūmlar <*Ar.+Tür.* Masumlar

m.+ a 12a/10

m. ıdı 9b/7

meger *<F.* Oysa ki, halbuki

m. 10b/6, 14b/2, 15b/8, 1a/3, 31a/4, 32a/4, 7b/10, 8b/3

mekir *<Ar.* Hile, aldatma, düzen

m. 26b/1

mekteb *<Ar.* okul→ **mektepḫāne**

m.+ e 10b/9

mektepḫāne *<Ar.+F.* Okul→ **mekteb**

m.+ ye 10b/6

melʿūn *<Ar.* Allah'ın lanetine uğramış, lanetlenmiş

m. idi 22b/1

melālet *<Ar.* Usanç, usanma, bıkma

m.+ den 35a/10

melik *<Ar.* Hükümdar, padişah

m.+ inün 21b/7

melūl *<Ar.* Boynu bükük, üzgün, mahzun

m. 11b/1, 11b/4, 3a/4

m. oldı 27b/2

m. olup 14b/7

m. iden 1b/4

memāt *<Ar.* Ölüm, mevt

m.+ ı 13a/2

meniʿ *<Ar.* Sarp, çetin yer

m. 7a/8, 40b/3

menʿ *<Ar.* Yasaklamak, engellemek, önlemek→ **meniʿ**

m. idersin 31b/7

m. itmeñ 16b/5

menbaʿ *<Ar.* Kaynak, pınar

m. –ı lütf-i kerem 29b/9

menber *<Ar.* Minber

m.+ üñ 29a/7

menzil *<Ar.* Yollardaki konak yeri

m.+ ine 40a/3

merd *<F.* Adam, insan

m.-i merdān 38b/6

merdān *<F.* İnsanlar, erkekler, yiğitler

m. 40a/5

m.(merd-i m.) 38b/6

merḥamet *<Ar.* Şefkat gösterme, acıma,

m. ḳılup 24a/7

merhem *<Ar.* Melhem

m. 19a/8

mertebe *<Ar.* Rütbe, paye

m. 32a/8

mesācid*<Ar.* Mescitler

m. 6b/8

mescid *<Ar.* Minâresiz, minbersiz küçük câmi

m. 17a/11, 26b/11, 32a/1

m.+ iñ 17b/3

m.+ i 31a/7

m.+ e 17a/11, 20a/5, 26a/8

m.+ den 31b/9

m.+ ine 17a/10

mescidler *<Ar.+Tür.* Mescitler

m. 6a/10

metāʿ *<Ar.* Satılacak, kazanç sağlanacak mal, ticâret malı

m.+ ı 37a/9

m.+ ından 39b/5

mevlūd <*Ar.* Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan manzum eser

m. oḳudanlar 20b/1, 20b/10, 20b/2, 20b/4, 20b/6, 20b/8

meydan <*Ar.* Geniş, açık, düz yer

m.+ a 28b/1

m.+ da 24b/3

meyve <*F.* Meyve

m.-yi rūhu'lbutūl 25a/8

mı Soru edatı→ **mi**

m. 18b/11, 1a/7, 21b/4, 23b/6, 31b/6, 31b/9, 33b/5, 34a/6, 34a/7, 3b/5, 4a/4, 5a/1

m.+ la 18a/8

m.+ sın 38a/11

m.+ dur 8b/8

mi Soru edatı→ **mı**

m. 14a/9, 15b/2, 26b/1, 35a/8, 37b/8, 4a/10, 4a/4, 4b/7, 8a/6

m.+ sin 16b/10, 16b/9, 31a/8, 33b/2

miʿrāc <*Ar.* Göğe çıkma

m. 28a/11ol

mihman <*F.* Misafir, konuk

m. 37a/6

miḳdār <*Ar.* Miktar

m. 29b/8

milk <*Ar.* Mülk, ülke

m.-i Ṣanʿāndan 22b/9, 29a/2

m.+ üñ 33b/8

m.+ e 40b/4

m.+ i 16b/11

m.+ inden 40b/5

milük <*Ar.* Melik, padişah, hükümdar

m. 37b/10

minber <*Ar.* Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü

m.+ e 28b/8

m.+ in 28b/1

m.+ uñ 28b/3

m.+ inden 30b/5

miṣḳāl <*Ar.* Yaklaşık 1,3 veya 1,5 dirhem yahut 20 veya 24 kırat ya da 4,009 veya 4,80 gr. karşılığı olarak kabul edilen ağırlık ölçüsü birimi

m. 5a/8

miskīn <*Ar.* Āciz, zavallı, beceriksiz

m. 35b/1, 39b/1

miṣl <*Ar.* Eş, benzer; kat

m.+ i 12b/6, 13a/8

mīzān <*Ar.* Mahşerde amellerin tartılacağı terazi

m. 39a/10

muʿayyen <*Ar.* Tayin edilmiş, belli, belirli

m.+ sen 40a/9

muʿcizāt <*Ar.* Mucizeler

m.+ iyle 8b/1

m.+ ı 11a/6, 30b/4, 4b/10

m.+ ıñ 6b/6

m.+ ına 11a/5, 4b/11

muʿcize <*Ar.* Mucize

m. 12a/11, 1a/2, 7a/1

m.+ dür 2b/5

muḥabbet <*Ar.* Sevgi

m. (ṣıdḳ-ı m.) 34a/1

muhāl <*Ar.* Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız

m. olmaḳ 23b/4

muḫālif <*Ar.* Muhalefet eden

m.+ dür 34b/11

muḥkem <*Ar.* Anlamı kesin ve açık olan

m. 38a/9

muḥterem <*Ar.* Saygıdeğer

m.(resūl-ü m.) 28b/6

muʿīn <*Ar.* Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan

m.(server-i m.) 25b/7

muḳarreb <*Ar.* Yakın

m. ḳıldığunca 15a/7

murād <*Ar.* Erişilmek istenen, maksat

m.+ ıma ireydim 18a/5

muṣḥaf <*Ar.* Kur'an-ı Kerim

m.+ ın 31b/11

muʿteber <*Ar.* Saygın, îtibarlı

resūl-i m. 11a/3

muvāfiḳlar <*Ar.* Uygun, yerinde

m.+ durur 28a/7

mübārek <*Ar.* Kutlu, mukaddes

m. 12a/2, 18b/4, 26a/11, 8b/9

mübtelā <*Ar.* Tutkun, tutulmuş

m.+ sın 40a/3

müdām <*Ar.* Devamlı, sürekli

m. 1a/7, 7b/11

mühlet <*Ar.* Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için verilen belirli süre

m. 30a/2

mü'min <*Ar.* İman etmiş

m. 35a/8

m. ola 31a/1

m. iseñ 24b/11

mümkināt <*Ar.* Mümkün olan

m. 27b/4

münācāt <*Ar.* Allah'a yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma

m. eyledi 28b/8, 4a/11

m. itdi 3b/8

m. eyleye 33b/9

münāfiḳ <*Ar.* İçi başka, dışı başka olan, özü sözüne uymayan, ikiyüzlü kimse

m. 1a/11, 1b/10, 1b/11, 2a/1, 2a/7, 2a/8, 5a/1, 5b/6

münāfiḳlar <*Ar.+Tür.* Münāfıḳlar

m. 23b/10, 5b/11

m.(ḥikāyet-i m.) 4b/9

m.+ a 23b/8

m.+ durur 28a/7

münezzeh <*Ar.* Arındırılmış, beri

m.+ dür 40a/11

mürselīn <*Ar.* Peygamberler

m. 38b/1

mürteżā <*Ar.* Beğenilmiş, seçilmiş

m.(ʿAlīyy-i m.) 27a/11

müstecāb <*Ar.* Kabul edilen

m. 28b/6

müşkil <*Ar.* Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele

m. 8a/8

m.+ imüz 5a/9

-N-

naʿl <*Ar.* Ayakkabı, pabuç

n.+ in 13a/8

naʿt <*Ar.* Bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma

n.-ı sulṭān 16a/2

n.-ı vaṣf-ı şāhıñ 16a/5

n.+ ı 15b/9

n.+ ın 18a/11

nādān <*F.* Câhil, bilgisiz

n. 34a/11

nādeste <*F.* Tutamsız, demetsiz

n. 31b/10

nāgāh <*F.* Ansızın, *birdenbire*

n. 15b/8

n. oldı 21a/7

nāgehān <*F.* Zamansız, ansızın, birdenbire, nâgehan → **nāgāh**

n. 22a/7, 25b/5, 2a/10, 30a/5, 38a/6

nāḳas <*Ar.* Dişi deve

n.+ ın 21a/10

n.+ ından 22b/2

naḳd <*Ar.* Elde bulunan geçerli para

n.+ umı 1b/10

naḳış <*Ar.* Duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyle yapılan şekil veya resim→ **naḳş**

n. 34a/4

n.+ ını 34a/3

naḳil <*Ar.* Bir şeyi başka bir yere götürme

n. 17a/2

n. itdi 17b/9

namāz <*F.* Namaz

n.+ ın ḳılsa 1a/4

n.(dest-i n.) idüp 30a/2

n.+ a varurdı 13a/10

nār <*Ar.* Ateş, alev, od

n. 27b/11

naṣīḥat <*Ar.* Öğüt

n. 37b/8

n.(ḳaṣīde-i n.) 33a/8

nāz <*Ar.* Cilve, ,şive

n. eylediler 17b/3

nazar <*Ar.* Bakış, bakma, göz atma

n. ḳıldı 15a/4

nazenin <*F.* İşveli, cilveli, nazlı

n. 23a/10

nāẓır <*Ar.* Bakan, nazar eden

n.+ dır 38a/7

nāzil <*Ar.* Yukarıdan aşağı inen

n. oldı 28a/10

ne Soru zamiri

n. 13b/2, 15b/3, 15b/8, 16a/11, 16b/4, 16b/5, 17a/1, 17a/5, 17b/11, 19b/11, 1a/10, 20a/2, 21a/11, 21b/1, 21b/2, 22a/10, 22a/2, 22a/6, 22b/11, 23a/4, 23b/3, 24b/8, 27b/4, 28a/4, 29b/3, 2b/11, 30a/1, 31a/6, 31a/9, 32a/1, 32a/5, 32b/6, 32b/7, 33a/9, 35a/1, 35b/11, 38a/1, 38b/5, 39a/7, 3a/1, 4a/5, 6a/8, 9a/9, 9b/6, 40b/3

n. eyleyelim 5a/4

n.+ dür 15b/4, 26b/11, 5a/6

n.+ ydedür 29a/6

n. ise 2b/2

n. yidi 4b/10

n. yise 1b/2

nebī <*Ar.* Hz. Muhammed

n. 36a/9

nebiyya'l-lāh <*Ar.* Allah'ın nebisi; Hz. Muhammed

n. 25a/6

neden Niçin, ne sebeple→ **neçün**

n. 26b/4, 26b/5, 29b/10

n.+ dür 22b/8, 25b/3

nefes <*Ar.* Nefes

n. 37b/7

n.+ de 33b/6, 36b/11

nefis <*Ar.* Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği→ **nefs**

n. 38a/8

n. i fettan 40b/8

n. arzusına uymadı 12b/8

n.+ ile 24b/7

n.+ iñ 34a/2, 35a/5, 38a/8

n.+ inden 39a/2

n.+ i 34a/1, 37b/6

neler Ne çok

n. 22b/4

nere Nereye

n.+ de 13a/6

neseb <*Ar.* Soy

n.+ ü 39a/4

nesne Nesne

n. 21b/9, 24b/10, 36a/4, 40b/5

n.(cemīʿ-i n.)+ den 33a/1

n. virüp 23a/2

n.+ nüñ 32a/10

n.+ yi 33a/2

n.+ si 9b/1

nev-civān <*F.* Delikanlı, genç

n. 21a/6

neyte Neyde

n. 34b/7

neyle - Ne yapmak

n.- r 4a/1

n.- yeyim 9a/10

n.- yem 4a/8

n.- yeyem 19a/6

n.- yelim 6a/5

niʿmet <*Ar.* İyilik, lütuf, ihsan

n. 3b/11

n.+ iñ 35a/2

n.+ indeñ 4a/2

nice Çok, birçok, pek çok

n. 12a/9, 12b/4, 13b/4, 13b/7, 15b/2, 15b/4, 18b/2, 22b/10, 2b/3, 32b/10, 33a/10, 34a/11, 38a/11, 38a/2, 3a/3, 3b/10, 4b/2, 4b/7, 6a/3, 7b/1, 8a/7

n. ider 8b/2

n. oldı 9a/5

n.+ dür 14b/1

n.+ ymiş 14a/11

n.+ di 13b/3

n.+ leri 35a/7

niceler Çokları, pek çokları, birçokları

n. 39b/4, 39b/5, 39b/6, 39b/7, 39b/8, 7b/10

n.+ iñ 39b/7

n.+ e 35a/4

niçün Neden, ne sebeple

n. 14b/9, 33b/2, 33b/8, 37b/9, 40a/3

nid - Ne etmek

n.- ersin 21b/6

n.- er 8b/1

n.- em 10a/7, 17b/10, 17b/9, 18a/6, 18a/8, 18b/1, 18b/10

n.- eyim 10a/6, 17b/11

n.- elim 11a/10, 14b/7, 36b/1, 6a/5, 9a/9

n.- elüm 24a/6

nidā <*Ar.* Seslenme, çağırma, bağırma

n. geldi 7a/4

n. itdi 11b/10

n. ḳıldı 28a/6

nigār <*F.* Güzel sevgili

n. 11a/1, 11a/3, 30b/2

n.+ ıñ 27a/5

n.+ uñ 24a/11

n.+ ı 21a/11, 29a/8

nihād <*F.* Tabiat, huy, yaradılış

n. 27b/8

nihānī <*F.* Gizlilik, saklılık

n. 24b/6

nihāyet <*Ar.* Son, uç

n. 4b/11

nīrān <*Ar.* Ateş, cehennem

n. 39b/2

nisyān <*Ar.* Unutma, gaflet

n.(āb-u n.) 34b/9

nite Nasıl

n. 35a/2, 37a/3, 40a/6

nitekim Nasıl ki, şöyle ki

n. 33b/10, 33b/5, 3a/9

niyāz <*F.* Yalvarma, yakarma, duā

n. idüp 12a/6

noḳsān <*Ar.* Eksik, kusurlu

n. 40b/5

nol - Ne olmak

n.- dı 11b/8, 17a/9, 26a/11, 3a/5, 4a/10

n.- a 27a/1

n.- duḳların 10b/11

n.- dısa 11b/7

n.- aydum 18a/4

n.- aydı 18a/2, 18a/3

nūr <*Ar.* Aydınlık, parıltı, parlaklık

n. 1b/9

n.-ı İlāhī 40a/2

n.-ı īmān 23b/5, 40a/6

n.-ı Raḥmān 5b/5

n.-ı żiyāsı 13a/4

n.+ ı 5b/4

nuṭḳ <*Ar.* Söz, konuşma, kelam

n.+ a geldi 28b/11

nübüvvet <*Ar.* Nebilik, peygamberlik

n. 18b/5

-O-

o İşaret zamiri

o. 13b/7, 14a/9, 15a/8, 15b/3, 16b/4, 17a/10, 19b/1, 1b/10, 20a/4, 36a/8, 36b/1, 38b/10, 39a/9, 4a/1, 4b/6, 5b/5, 5b/9, 6b/6, 8b/6, 40b/2

o.+ nca 31b/3

od <*F.* Ateş

o. 4a/1

o.(ḥased o.)+ ına yandı 6a/2

o.(ḥasret o.)+ una dutuşmışam 18a/6

o.+ a yandı 11b/10

o.+ ıyla 7b/2

o.+ ı 16a/9

o.+ a 12a/8, 15b/11, 16a/3, 35a/6

o.+ dan 15a/11, 4a/9

oġl Oğul→ **oġul**

o. 26b/2

o.+ dan 32b/3

o.+ ıla 29a/3

o.+ ıçün 35b/3

o.+ um 23a/1, 23a/3

o.+ un 32a/4

o.+ unıñ 15a/1

o.+ unuñ 31b/6

o.+ unı 14b/6

o.+ ını 14b/2

o.+ ına 10b/10

o.+ una 32b/9

o.+ uña 31b/6

o.+ ı 32b/1, 6b/7

o.+ ıyam 21b/7

oġlan Erkek çocuğu; yetişkin erkek, delikanlı

o. 21b/1, 22b/10, 23a/6, 31b/10, 31b/8

o.+ ıñ 21b/10

o.+ ı 22a/11, 22b/2, 22b/5, 23a/8, 23b/9, 24b/2, 26a/7

o.+ ıña 11b/5

o.+ larını 11a/9

oġlancıḳ Zavallı oğlan→ **oġlancuġ**

o.+ un 31a/3

o.+ ın 35b/4

o.+ ları 9a/6, 10b/4

oġlancıḳlar Zavallı oğlanlar→ **oġlancuḳlar**

o. 11a/1

o.+ ı 10a/9

o.+ um 1b/3

o.+ ım 11a/7, 7b/6

o.+ ın 10b/8, 10b/11

o.+ ıñ 10b/5, 11a/6

oğlanlar Erkek çocuklar

o.+ a 12a/1

oḳ Yay ile fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan silah türü

o. 20a/6

o.+ ların atar 38a/2

o.+ uñ 38a/4

o.+ dan 38a/3

oḳr - Okumak

o.- iken 18a/11

oḳu - Okumak, eğitim görmek

o.(ders o.)- rlar 10b/6

o.(tesbīḥ o.)- rlar 21a/8

o.- mışam 34a/4

o.- dım 18a/3

o.- dı 3a/6

o.- ya 31a/1

o.- yalar 10b/9

o.- ken 16a/4

o.- riken 15b/8, 16a/1
o.- danlara 32a/4
o.- yanlara 32a/4
o.- duġuñ 34b/2
o.- rdı 15b/7
o.- mamışsın 34b/6
o.- mayadum 18a/2
oḳud - Okutmak
o.(mevlūd o.)- anlar 20b/1, 20b/10, 20b/2, 20b/4, 20b/6, 20b/8
oḳumaḳ Okumak, eğitim görmek→ **oḳumaġ**
o. 32a/9
o.+ a 31a/4
o.+ dan 31b/7
oḳun - Okunmak
o.(duʿā o.)- madın 1a/5
oḳut - Okutmak
o.- duñ 31b/6
oḳutmaḳ Okutmak
o. 31b/8
ol İşaret sıfatı O
o. 10a/10, 10a/2, 10a/3, 10a/4, 10b/1, 10b/2, 10b/5, 11a/10, 11a/3, 11a/8, 11b/3, 11b/9, 12a/1, 12a/10, 12a/2, 12a/6, 12b/10, 12b/4, 12b/5, 13a/10, 13a/6, 13b/11, 13b/8, 14a/8, 14a/9, 14b/11, 14b/5, 14b/8, 15a/11, 15a/4, 15a/6, 15a/7, 15b/1, 15b/10, 15b/2, 15b/6, 15b/8, 16a/11, 16a/5, 16a/9, 16b/4, 16b/6, 16b/8, 16b/9, 17a/1, 17a/11, 17b/10, 17b/2, 17b/3, 17b/7, 17b/9, 18a/3, 18a/7, 18b/2, 18b/8, 19a/10, 19a/4, 19a/7, 19a/8, 19b/10, 19b/2, 1a/4, 1a/5, 1a/6, 1b/10, 1b/11, 1b/5, 1b/6, 1b/7, 20b/1, 21a/11, 21a/2, 21a/4, 21a/6, 21b/3, 22b/11, 23a/8, 23a/9, 23b/10, 23b/7, 23b/8, 24b/3, 24b/7, 24b/9, 25a/1, 25a/10, 25a/8, 25a/9, 25b/1, 25b/10, 25b/6, 25b/7, 26a/7, 26a/8, 26b/10, 26b/2, 26b/7, 26b/8, 26b/9, 27a/1, 27a/2, 27a/5, 27b/3, 27b/8, 28a/3, 28b/1, 28b/3, 28b/7, 28b/9, 29a/10, 29a/4, 29a/5, 29a/8, 29a/9, 29b/3, 2a/10, 2a/11, 2a/2, 2a/3, 2a/6, 2a/7, 2a/8, 2b/1, 2b/10, 2b/11, 2b/4, 2b/5, 30a/11, 30a/8, 30b/1, 30b/2, 30b/5, 30b/7, 30b/8, 30b/9, 31a/3, 31a/5, 31b/10, 31b/11, 32a/1, 32b/6, 32b/8, 33a/5, 33b/9, 36b/2, 36b/4, 38a/3, 39a/1, 3b/2, 3b/3, 3b/5, 3b/8, 40a/1, 4a/1, 4a/2, 4a/9, 4b/1, 4b/7, 5a/1, 5b/4, 5b/6, 5b/9, 6b/1, 6b/6, 7a/1, 7a/10, 7a/11, 7a/2, 7a/3, 7a/5, 7a/6, 7b/11, 7b/2, 7b/3, 7b/8, 8a/10, 8a/2, 8a/5, 8a/6, 8a/7, 8a/9, 8b/11, 8b/2, 8b/3, 8b/6, 8b/8, 8b/9, 9a/11, 9a/4, 9a/6, 9b/2
o.+ dur 26a/4
ol - Olmak yardımcı eylem
o. 32b/11
o.(beşāret o.) 15a/8
o.(öñci o.) 36a/9
o.(sākin o.) 29b/1
o.- ur 34b/10, 38b/5
o.(dügün o.)- ur 7b/5

o.(ḥayrān o.)- ur 27b/4, 27b/5
o.(ḳabūl o.)- ur 28a/5, 2b/4
o.(şāẕ o.)- ur 24b/9
o.(ur o.)- ur 7b/6
o.(ʿaṭşān o.)- alar 39b/8
o.(erzān o.)- alar 39b/4
o.(ḥayrān o.)- alar 39a/1
o.(maḥzūn o.)- ursız 14b/9
o.- mışam 17b/7
o.(ʿāşıḳ o.)- mışam 22a/3
o.(bīzār o.)- mışım 18a/1
o.(giriftār o.)- mışım 18a/1
o.- mış 27a/1, 27a/2
o.(piryān o.)- muş 10a/4
o.(alay alay o.)- mış 20b/4
o.(bula o.)- mış 4b/10
o.(ġarḳ o.)- mış 23a/10
o.(peşīmān o.)- dum 19b/7
o.- dı 30b/9, 35b/8, 7a/1, 7a/11, 7a/2, 7a/7, 7a/8
o.(delü o.)- dı 10a/5
o.(feraḥ o.)- dı 5b/6
o.(ġālib o.)- dı 13b/11
o.(gün o.)- dı 1a/6, 8b/9
o.(ḥayrān o.)- dı 15b/10, 6a/4
o.(ḥāżır o.)- dı 9a/2
o.(ırmaḳ o.)- dı 6b/5
o.(ḳabūl o.)- dı 30a/7
o.(melūl o.)- dı 27b/2
o.(Müslimān o.)- dı 30b/8
o.(nāgāh o.)- dı 21a/7
o.(nāzil o.)- dı 28a/10
o.(nice o.)- dı 9a/5
o.(peşīmān o.)- dı 2a/8
o.(rāżı o.)- dı 9b/9
o.(revān o.)- dı 9a/1
o.(rūş o.)- dı 23b/2
o.(sāʿat o.)- dı 1b/5
o.(şāẕ o.)- dı 2a/3
o.(şāẕumān o.)- dı 21b/4
o.(tamām o.)- dı 12a/11çün
o.(ẓāhir o.)- dı 23b/1
o.(żāyiʿo.)- dı 17b/11
o.(yolına revān o.)- du 8a/5
o.(ḳonuḳ o.)- du 22b/10
o.(cemʿo.)- duḳ 14a/2
o.- dılar 8b/5
o.(aḳreb o.)- dılar 6b/9
o.(ḳurbān o.)- dılar 11a/8
o.(piryān o.)- dılar 11a/8
o.(revān o.)- dılar 9a/4
o.(sācid o.)- dılar 6b/8
o.(peşīmān o.)- acaḳsın 40a/8
o.- sun 30a/1, 30a/4
o.(ʿıvaż o.)- sun 2a/5
o.(fidā o.)- sun 11a/6
o.(göñli o.)- sun 17a/9
o.(ḳurbān o.)- sun 5b/8
o.- sa 13a/6, 32b/7, 38b/5
o.(selām o.)- sun 30b/7
o.(dünyāmız o.)- sa 3a/8
o.- am 37b/10
o.(destegir o.)- am 27a/4
o.(şer o.)- ayın 7b/11, 7b/9, 8a/1
o.- ayın 14b/10

o.- asın 29a/1
o.(ḫırāmān o.)- asın 39b/11
o.(şād o.)- asın 35b/11
o.- a 1b/9, 25b/11, 38b/1, 39b/2, 39b/6, 40a/6
o.(aġ o.)- a 39a/11
o.(cān o.)- a 12a/7
o.(derdine devā o.)- a 27a/6
o.(duʿā o.)- a 28b/6
o.(ġālib o.)- a 38b/8
o.(ḫacīl o.)- a 6a/3
o.(ḥal o.)- a 5a/9
o.(hemrāh o.)- a 26b/9
o.(hidāyet o.)- a 35a/4
o.(ḫoşnūd o.)- a 9a/8, 9b/6
o.(ḳabūl o.)- a 7b/7
o.(mü'min o.)- a 31a/1
o.(rāżı o.)- a 9a/8, 9b/5
o.(sekrān o.)- a 38b/8
o.(vaḳt o.)- a 17a/7
o.(vīrān o.)- a 38b/3
o.(iḥsān o.)- a 12a/7
o.- up 6b/7
o.(ʿāşıḳ o.)- up 16b/10
o.(biryān o.)- up 10a/2
o.(ḫacīl o.)- up 6a/2
o.(ḥayrān o.)- up 17a/5
o.(melūl o.)- up 14b/7
o.(şāẕ o.)- up 3b/3
o.(şāẕumān o.)- up 9b/4
o.(cemʿo.)- ıban 20a/3
o.- an 36b/4, 6b/6
o.(cān o.)- an 25a/10
o.(ḥelāl o.)- an 12b/10
o.(maġrūr o.)- an 33a/9
o.(ṣādıḳ o.)- an 20a/1
o.(ṭabībe o.)- añ 15a/8
o.(ṭabībi o.)- an 14a/9
o.(yalan o.)- an 13a/7
o.- urdı 15b/7
o.- usar durur 35a/11
o.(maḳbūl o.)- urdı 13a/10
o.- ursañ 40a/9
o.(gelmez o.)- ursa 5a/10
o.(kāfir o.)- ursa 35a/8
o.(ʿāṣi o.)- ursa 40b/4
o.(ʿābid o.)- ursa 40b/7
o.(helāk o.)- aydı 14a/4
o.- ursañuz 27a/3
o.- malı ise 5a/6
o.- updur 4b/6
o.(rehber o.)- dur 13b/2
o.- maz 32a/8, 36a/4
o.(eksük o.)- maz 32b/3
o.(görür o.)- maz 38a/4
o.(rāżı o.)- madı 2a/7
o.- ma 33b/1
o.(ġaḍbān o.)- ma 34a/3
o.(maġrūr o.)- ma 37b/6
o.(ġāfil o.)- ma 40b/8
o.(bühtān o.)- masun 24a/8
o.(cigeri ḳan o.)- masun 24a/8
o.- mayısar 40a/8
o.(iḳāmet o.)- mayısar 37a/4
o.(ʿimāret o.)- mayısar 37a/2

o.(uġurı ḥarāmī o.)- maya 26b/2

o.(eyü o.)- maz iseñ 35a/9

o.- madısa 32b/1

olar Onlar

o. 1a/3

olın - Gerçekleştirilecek

o.- cak 8a/7

olmaḳ Olmak

o.(muhal o.) 23b/4

on Sayı sıfatı, on

o. 1b/8, 2a/1, 2a/5

o.(beş o.) 37b/11

on dört Sayı sıfatı, on dört

o. 23a/4

on iki Sayı sıfatı, on iki

o. 16a/4

oñul - İyileşmek, şifa bulmak

o.- mamışıdı 17a/2

orta Ara, ara yer

o.+ ya 4a/3

o.+ dan 33b/10

o.+ yıdı 18b/3

otlar Odlar, ateşler

o.+ a 25a/2

otur - Oturmak, yaşamak

o.- ur 21b/11

o.- mış 20b/6

o.- dı 5b/5, 5b/7

o.- dılar 3b/7

o.- sa 13a/5

o.- up 6a/4

o.- urdı 13a/6

-Ö-

öde - Ödemek, vermek

ö.- rdi 13a/5

ögünd Öğüt, nasihat

ö.+ üm dut 37b/5

ögür Eş, arkadaş

ö. 12b/9

öl - Ölmek, canını vermek

ö.- ürsin 35b/1

ö.- di 17a/6, 19b/10

ö.- sem 13a/3

ö.- em 7b/8

ö.- enler 37b/8

ö.- dügün 21b/9

ö.- üncek 7b/5

öldür - Katletmek, canına kıymak

ö. 16b/3

ö.- müş 23a/1

ö.- üp 22a/8

öldürd- Öldürtmek

ö.- elüm 23b/9

ölü Ölmüş olan

ö. 10a/5

ölüm Ölüm

ö. 35b/1, 36a/7

ö. şerbetinü içüp 36a/10

ö.+ üñ 9b/8, 38b/5

ö.+ i 23a/4

ʿömr <*Ar.* Ömür→**ʿömür**

ʿö.+ e 37a/11

ʿö.+ üm 30a/1, 30a/4

ʿö.+ üñ 33b/6, 36b/11

ʿö.+ üñüñ 29b/11

ʿö.+ in 30a/8

ʿö.+ inden 29b/5

ʿö. virdi 30a/10

öñ Ön taraf, önce

ö.+ diñ 33a/11

ö.+ di 17a/2

ö.+ den 11b/4

ö.+ inde 16a/4, 28b/3, 6b/7

ö.+ ünde 29a/7

ö.+ lerine 5b/1, 5b/4

öñci Öncü

ö. ol 36a/9

öp - Öpmek

ö.(elin ö.)- e 24b/8

öri Kalkık, dik, doğru

ö. 5b/3

ört - Gizlemek

ö.- e ḳodı 10a/9

örtüler Örtüler

ö.+ in 11b/10

öyle O şekilde, o vaziyette

ö. 32b/11, 8a/5

öz Gerçek, hakiki, has

ö.+ üñe gel 14a/10

ö.+ üni 15a/7

özge Başka, gayrı, yabancı

ö. 22a/2

ʿözr *<Ar.* Özür, mâzeret→**ʿözür**

ʿö. 40a/8

ʿö.+ üm 1a/9, 1b/4

ʿö.+ üñden 1a/10

ʿö. itseler 13a/10

-P-

Pādişāh *<F.* Padişah, hükümdar

p. 30a/8

p.-ı bī-şerīk-i bī-zevāl 12a/3

p.(gedā-yı p.)+ dur 39a/4

p.+ ı 29a/2, 31a/11

p.+ ım 18a/4

pāy *<F.* Ayak

p.(ḫāk-i p.)+ ine 22a/4

pāyān *<F.* Son, nihayet

p. 37a/11

penhān *<F.* "Pinhān" Gizli

p.(genc-i p.) 36a/3

perīşān *<F.* Perişan

p. 35b/11

pervane *<F.* Pervane

p.+ yem 25a/6

perverdigār *<F.* Bütün yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah

p.-ı zü'lcelāl 12a/3

p.+ uñ 28b/5

pes *<F.* Ard, arka, geri. Öyle ise, imdi

p. 10b/8, 11b/4, 11b/8, 12a/1, 13a/3, 13b/2, 13b/4, 14b/8, 15a/7, 15b/1, 15b/10, 16a/4, 16b/7, 17a/2, 17a/4, 17a/9, 18b/1, 18b/8, 19a/3, 19a/5, 19a/7, 19b/10, 19b/2, 1a/10, 20a/5, 20a/6, 24a/4, 25b/6, 26b/9, 27a/11, 28a/6, 2a/4, 2a/9, 31a/10, 31a/5, 34b/1, 34b/8, 35b/1, 39a/6, 3a/1, 3a/11, 3b/10, 3b/3, 4a/2, 4a/7, 5a/5, 5a/9, 5b/6, 6a/4, 6b/11, 6b/8, 6b/9, 7b/3, 8a/9, 9a/4

p. ḳıldı 17a/6

peşīmān <*F.* Pişman

p. oldum 19b/7

p. oldı 2a/8

p. olacaḳsın 40a/8

peyek <*F.* Haberci, Cebrail→ **peyk**

p. 29a/11

p.(ḫāṣ-ı p.)-i sulṭān-ı cihān 30a/6

peyġamber <*F.* Peygamber, Allah tarafından haber getiren. Resūl

p.+ e 12a/11

pınar Pınar

p. 6b/4

piryān <*F.* Büryan kebabı, yemeği

p. olmuş 10a/4

p. oldılar 11a/8

p. ideyim 9b/3

p. eyleyelim 5a/7

piş - Pişmek

p.- miş 5b/9

piymān <*F.* Yemin, and

p.(ahd-i p.) 37b/4

put <*F.* Put

p.+ a 24b/8

putlar <*F.+Tür.* Putlar

p.+ a 25a/1

pür-āzer <*F.* Çok fazla ateş

p. 13b/2

pür-melūl <*F.+Ar.* Çok üzgün, çok mahzun

p. 1a/4

pür-uṣūl <*F.+Ar.* Bir amaca erişmek için tâkip edilen tüm yol ve yöntem

p. 8b/2

-R-

rāh <*F.* Yol

r. 20a/1, 3b/6

r.+ ım ireydi 18a/4

r.+ ıñ 16a/5

r.+ ı 19b/6

rāḥat <*Ar.* Rahat, üzüntüsüz

r. 37a/3

raḥmet <*Ar.* Rahmet

r. 14a/6

r. ḳılaram 32a/3

r. umarsın 31b/7

r. ider 20b/2

r. ḳıldı 4b/4, 4b/5

r. eylesün 33a/5

r. ide 36a/1

r. göre 31a/2

r.+ i 27b/10

r.+ inden 4a/2

raḥmeten li-l'ālemīn <*Ar.* Ālemlere rahmet için gönderilen

r.+ sin 30b/9

rām <*F.* İtaat eden, boyun eğen

r. eyleyem 17a/8

ravża <*Ar.* Cennet bahçesi

r.+ ya 19b/2

rāżı <*Ar.* Razı, hoşnut

r. oldı 9b/9

r. ola 9a/8, 9b/5

r. olmadı 2a/7

re'y <*Ar.* Görme, görüş

r.-i tedbīr itdi 17a/6

red <*Ar.* Kabul etmeme, geri çevirme

r. itdi 34a/8

rehber <*F.* Yol gösterici, kılavuz

r. oldur 13b/2

r.+ leridür 16a/5

renc <*F.* Zahmet, eziyet, sıkıntı

r.+ dür 35b/6

resm <*Ar.* Resim

r.+ e 24a/8

resūl <*Ar.* Peygamber, nebi, elçi

r. 10b/2, 10b/3, 10b/7, 11b/9, 17b/1, 1a/10, 1a/6, 1b/4, 1b/7, 23a/3, 25b/6, 26a/10, 26b/1, 28a/5, 29b/1, 2a/6, 2a/9, 2b/4, 30a/7, 7a/2, 7a/5, 7b/3, 7b/7, 8a/6, 8b/2, 8b/9

r.-i mu'teber 11a/3

r.-ü muḥterem 28b/6

r.+ iñ 11a/10, 11a/11, 11a/5, 11b/3, 12a/9, 15b/9, 19b/9

r.+ i 27b/3, 2b/9, 3a/10, 3a/6, 3a/8, 9a/11

r.+ e 14b/5, 22b/6, 23b/10, 3b/3, 4a/10

r.+ den 2b/5, 7a/1, 8a/9

r.+ ünün 28a/5

r.+ iñdür 19b/6

resūl'aleyhi <*Ar.* Allah'ın selamı üzerine olan resūl

r. 3b/5

resūla'l-lāh <*Ar.* Allah'ın resulü → **resūlu'l-lāh**

r. 23a/7, 3b/4, 10a/7, 10b/8, 11a/2, 11b/11, 11b/4, 11b/8, 18b/7, 8b/1, 8b/3, 9a/4, 9a/8, 9b/6

r.+ a 9a/2

revā <*F.* Yakışır, uygun, yerinde

r. 22a/10

r. ḳılam 30a/11

r.+ dur 24b/8, 25a/3

r. görmediler 27a/5

revān <*F.* Yürüyen, giden, akan

r. 22a/5, 8a/2, 8b/5

r. oldı 9a/1

r.(yolına r.) oldu 8a/5

r. oldılar 9a/4

rıḍvān <*Ar.* Hoşnutluk, rıza

r. 25a/10, 39b/10

rıḫlet <*Ar.* Ölme

r. 37b/1

rıżā <*Ar.* Rıza

r. virmedi 27a/10

rızḳ <*Ar.* Allah'ın herkese bahşettiği nimet

r.+ ın viren 12a/5

ridā <*Ar.* Örtü, şal

r. 12a/10

r.+ sın urdı 12a/1

risālet <*Ar.* İnsanları dine davet etme işi, peygamberlik, resullük

r. 32a/11

rivāyet <*Ar.* Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma; nakledilen haber veya söz

r. 10b/1

r. ideyim 4b/11

riyāḫor *Ar.+F.* İki yüzlü kimse

r. 7b/8

ruḫlar *<Ar.* Ruhlar

r.+ uñ 25a/6

rūhu'l-butūl *<Ar.* Beyhude ruh

r.(meyve-yi r.) 25a/8

rūş *<F.* Aydın, parlak

r. oldı 23b/2

rūz *<F.* Gün

r.-u mahşerde 27b/9

-S-

saʿādet *<Ar.* Saadet, mutluluk

s. 14a/8, 25a/8

sāʿat *<Ar.* Saat, vakit, zaman

s. oldı 1b/5

s.+ de 2b/4

ṣaʿy *<Ar.* Çalışma, emek sarfetme

ṣ.+ ım 17b/11

ṣabāḫ *<Ar.* Sabah

ṣ. 31b/10

ṣabır *<Ar.* Sabır→ **ṣabr**

ṣ. 19a/6

ṣ.+ ı 14a/11

ṣ.+ ın 13b/10

ṣ.+ ını 13b/6

ṣ. idegör 36a/6

ṣ. ideyim 10a/6

ṣ. idelim 11a/10

sācid *<Ar.* Secde eden

s. oldılar 6b/8

ṣaç - Saçmak

ṣ.(ṣaçular ṣ.)- aydum 21b/5

ṣaç Saç

ṣ.+ ına 22b/2

ṣaçular Düğün ve şenliklerde gelinin başından veya ortaya saçılması adet olan para, inci, şeker, hububat vb. kıymetli şeyler

ṣ. ṣaçaydum 21b/5

ṣadā *<O.* Ses

ṣ. 7a/4

ṣadāḳat *<Ar.* Vefa, bağlılık

ṣ. iderüz 24a/3

ṣadef *<Ar.* Beyaz menevişili çok sert, parlak madde

ṣ. 34b/9

ṣādıḳ *<Ar.* Sadık

ṣ. 15b/6

ṣ. olan 20a/1

ṣaf *<Ar.* Dizi, sıra

ṣ.+ da 18b/3

ṣafā *<Ar.* Gönül şenliği, eğlence , neşe

ṣ. 21b/2, 8a/1, 8a/7

ṣ.+ mız 14b/7

ṣ.+ ñız 14b/10

ṣ.+ dır 17a/9

ṣ.+ dur 19a/9

ṣafī *<Ar.* Katıksız, duru, temiz

ṣ. 23a/5

ṣaġ Diri, canlı; sağ taraf

ṣ. 26a/1, 39a/6

ṣ.+ ına 15a/4, 15a/9

ṣağış - Saymak

ṣ.- ınca 31b/3

ṣaḥābe *<Ar.*Hz.Muhammed'in dostları

ṣ. 38b/2

ṣāḥib <*Ar.* Sāhip, mālik

ṣ.+ ini 21a/3

ṣaḥrā <*Ar.* Meskun yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, çöl

ṣ.+ ya 7a/2

ṣaḳallı Sakallı

ṣ. 21a/7

ṣaḳın - Sakınmak

ṣ. 37b/3, 40b/7

sāḳī <*Ar.* İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse; su dağıtan kimse

s.+ si 25a/11

sākin <*Ar.* Uysal

s. ol 29b/1

ṣaḳla - Saklamak

ṣ.- r 33a/4

ṣ.(edep ṣ.)- dı 15b/1

ṣ.- sun 19a/3

ṣal - Salmak, bırakmak

ṣ.- dum 23a/2

ṣ.- ıvirdi 8a/10

ṣ.- ıvirdiler 8a/2

ṣ.- ıvireyin 7b/1

ṣalā <*Ar.* Çağırma

ṣ. itdiler 9a/3

ṣalavāt <*Ar.* Hz. Muhammed'e edilen dualar

ṣ. virürler 21a/8

ṣ. vir 12a/11

ṣ. virmeyenlerden 8a/1

sañ Sen. İkinci tekil kişi zamiri

s.+ a 11b/5, 17b/8, 23a/2, 25b/11, 28a/10, 28a/11ol, 28b/7, 29a/3, 29b/2, 2a/1, 2a/5, 30a/6, 31b/2, 33a/10, 33b/7, 34a/10, 34b/1, 35a/9, 35b/2, 36a/1, 36b/8, 37b/8, 37b/9, 38a/3, 38a/6, 38a/7, 3a/5, 4b/1, 4b/11, 5b/8, 6b/10, 6b/3, 8a/1, 8a/7

ṣan - Sanmaki zannetmek

ṣ.- ur 38a/11

ṣ.- dum 26a/7

ṣ.- dı 26a/4

ṣ.- dılar 9b/8

ṣ.- asın 23b/1

ṣ.- ma 12b/7, 34a/9, 6a/10

ṣap - Sapmak, fikir değiştirmek

ṣ.- arız 6a/10

ṣ.- arısañ 40a/6

ṣat - Bir malı satmak

ṣ. 1b/8, 2a/1

ṣataş - Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak

ṣ.- dım 11b/7

ṣavt <*Ar.* Ses, seda

ṣ. 7a/2

ṣay - Saymak

ṣ.- ardı 3a/1

ṣayd <*Ar.* Av, şikar

ṣ. 7a/11

ṣ. eylemiş 7a/5, 7a/8

ṣ itmeye 40b/8

ṣaymaḳ Saymak

ṣ.+ dur 3a/1

ṣayru Hasta

ṣ.+ yam 25a/5

ṣayyād <*Ar.* Avcı

ṣ.+ ı 8a/9

ṣ.+ ıma 7b/4

sebeb <*Ar.* Sebep

s.+ den 25a/5

sebt <*Ar.* Cumartesi günü

s. 16a/4

secde <*Ar.* Secde

s. ḳılurdı 25a/1

seç - Seçmek

s.- erler 39a/9

seḥer <*Ar.* Tan yeri ağırmadan biraz önceki vakit

s.+ īde 33b/9

sekiz sayıca sekiz

s. 16a/2

s.+ in 16a/3

sekrān <*Ar.* Sarhoş

s. ola 38b/8

selām <*Ar.* Barış, rahatlık

s.+ ile 28a/11ol

s. eyle 15a/6

s. eyler 28a/10, 29b/2, 30a/6

s. virdi 27b/6, 28b/10

s. olsun 30b/7

s. idüp 16b/9

s.+ ı 12b/9, 17b/2

selāmu'l-lāh <*Ar.* Allah'ın selamı

s. 17b/1

selāṭinler <*Ar.* Sultanlar, padişahlar

s. 35b/7

selīm <*Ar.* Maddî ve mânevî kusûru, noksanı olmayan, sağlam

s. 8b/2

sen İkinci tekil kişi zamiri

s. 14a/11, 14a/6, 16b/10, 16b/3, 16b/9, 17b/5, 18b/9, 1a/7, 1a/8, 20b/9, 21b/6, 23a/6, 24a/10, 24a/5, 24b/4, 25b/11, 26a/6, 26b/4, 28b/5, 29a/1, 29b/1, 29b/10, 31a/10, 31a/7, 31b/6, 33b/10, 33b/9, 34a/5, 34b/3, 34b/6, 35a/9, 36a/5, 37a/10, 37a/5, 37a/6, 37b/4, 3b/10, 40a/1, 40a/3, 40a/4, 4b/2, 4b/8, 5b/10, 6a/11, 6a/8, 6b/10

s.+ iñ 11a/4, 18a/11, 3b/9, 40a/11

s.+ üñ 28a/8, 30b/10, 7b/7

s.+ i 16b/4, 1a/10, 21b/7, 26a/7, 27a/1, 29a/3, 33b/3, 35a/5, 37b/4, 37b/7, 38a/10, 38b/2, 9b/3, 9b/4, 40b/8

s.+ den 12a/6, 12a/7, 26b/6

s.+ sin 14a/7, 19b/5, 3b/10

s.+ siñ 31a/10

sep - serpmak

s.(ṣu s.)- diler 26a/5

serīḳa <*Ar.* Çalınmış, çalınmış şey

s. itmiş 24b/5, 25b/5

sermāye <*F.* Sermaye

s. 37a/9

sertāc <*F.* Baş tacı olan, çok sevilen

s.(server-i s.) 27b/7

server <*F.* Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis

s. 18b/8, 1a/3, 20a/2

s.-i muʿīn 25b/7

s.-i sertāç 27b/7

s.-i zībā 27b/4

s.+ i 29b/5

sev - Sevgi ve bağlılık duymak

s.- er 32a/10

s.- e 31a/1

s.- üp 33a/9

s.- dügi 36a/6

ṣevāb *<Ar.* Sevap

ṣ. 31a/6, 31a/8

ṣ.+ ın 31b/1, 31b/3

ṣ.+ dır 32a/11

sevgülirek *<Tür.+F.* Çok sevgili

s.+ dür 32a/7

sevgülü Sevgili, sevilen

s. 11a/1, 11b/5

s.+ dür 32a/2

sevin - Sevinç duymak

s.- ürdi 13b/8

seyf *Ar.* Kılıç

s.-i zaḥm-ı ḳāṭıʿa 11b/7

seyle - Söylemek

s.- r 3b/4

ṣı - Kırmak

ṣ.- dılar 14a/1, 14b/3

ṣıdḳ *<Ar.* Doğruluk

ṣ.-ı muḥabbet 34a/1

ṣımaḳ Bozmak

ṣ.(ʿahd-i ṣ.) 8a/8

ṣ.(ʿahdi ṣ.) 8a/7

ṣ.(ʿahdi ṣ.)+ dan 8a/6

ṣın - Kırılmak

ṣ.(ḫaṭırı ṣ.)- dı, 27b/2

ṣ.- dılar 28a/8

ṣırāṭ *<Ar.* Sırat köprüsü

ṣ.+ ı 20b/5, 39b/4

ṣ.+ a 39b/2

sırr *<Ar.* Sır

s.+ ın 5a/2

s.+ uñı 37a/8

sigird - Koşmak

s.- üp 14b/5

siḥir *<Ar.* Büyü, efsun → **siḥr**

s.+ ile 22a/1

s.+ i 5a/4

s. ḳılmaḳlıḳ 16b/3

sil - Silmek

s. 23a/11

s.- di 23a/11

s.(gözinden yaşı s.)- ip 17b/4

silkin - Silkinmek

s.- iben 12b/1, 21a/3

sīmā *<F.* Yüz, çehre, beniz

s.+ sında 23b/5

sīn Mezar, delik

s. 35b/10, 37b/11

siyāset *<Ar.* Memleket idaresi

s. 24b/2

siz İkinci çoğul kişi zamiri

s. 14b/9, 19a/11, 27a/3

s.+ iñ 14b/10

s.+ üñ 23b/10, 28a/9

s.+ i 27b/9, 3b/4, 8a/4

s.+ e 13b/7, 15a/3, 1a/2, 26b/1, 27a/4, 27a/9, 7a/1, 7a/9

s.+ den 22a/2

sizler İkinci çoğul kişi zamiri

s.+ i 8a/4

şoḥbet <*Ar.* Görüşüp konuşma

ş.+ ine iren 13a/3

şol Sol taraf

ş. 39a/7

ş.+ ına 15a/10, 15a/4

şoñ Son

ş. 37b/7

şoñra Daha ileri bir zamanda

ş. 10a/6, 10a/8, 11b/2, 14a/2, 17a/9, 27b/3

şor - Sormak, sual etmek

ş.- ar 13a/11

ş.- dı 23a/4

ş.- dılar 13b/3, 21b/1, 25b/3

ş.- ayım 16a/8

ş.- alar 26b/11

ş.- arsañ 34b/2

ş.- ma 11a/7

şorul - Sorulmak

ş.- ur 39a/5

ş.- maz 39a/5

sög - Sövmek, küfretmek

s.- diler 22b/3

söyle - Söylemek

s. 18b/1, 28b/7, 33b/6

s.- rsiz 22a/3

s.- diñ 18b/8, 18b/9

s.- di 22b/6, 23a/10, 26b/3, 27a/2, 27b/6, 28b/9, 29b/6, 5b/2, 8b/7

s.(söz s.)- di 1a/6

s.- se 12b/7

s.- yelim 6a/5

s.- r iken 30a/5

s.- rise 22a/7

söylemeg Söylemek

s.+ ile 18b/5

söylen - Söylenmek

s.- ür 24b/6

söyleş - Söyleşmek, sohbet etmek

s.- ürken 7a/10

söz Söz, kelam

s. 9a/10

s. söyledi 1a/6

s. iderdi 12b/7

s.+ i 13a/7, 16b/11, 1b/5, 26b/4, 27a/5, 28a/5, 2a/3, 2b/4, 5b/1

s.+ e 27a/4, 9b/6

s.+ üm 27a/7

s.+ üme 9a/7

s.+ in 1b/11, 1b/3, 27a/7, 2a/3

s.+ iñ 21b/10

s.+ ün 24b/7

s.+ üñ 28a/8, 7b/7, 40b/10

s.+ ini 6a/11

s.+ üni 13a/2, 14b/8, 24a/4, 27b/2, 27b/7, 33b/10

s.+ imizden 6a/10

s.+ üñi 6a/8

s.+ lerin 26a/10

s.+ lerini 29b/7

sözler Sözler

s.+ i 12b/3, 14a/2

s.+ ime 37b/5

s.+ dür 22a/2

şu Su, āb

ş. 34b/11

ş. sepdiler 26a/5

şuʿbān <*Ar.* Büyük yılan, ejderha

ş. 34b/10

şubḥ <*Ar.* Sabah vakti, tan vakti

ş. u dem 1a/7

ş.+ a 21a/1, 7b/10

şuç Suç

ş.+ ıla 20b/9

sulṭān <*Ar.* Padişah, hükümdar

s. 16b/11, 19a/3, 2b/11, 3a/1, 4a/1, 5b/5, 6a/11, 6a/4, 40b/2

s.(naʿt-ı s.) 16a/2

s.(ḫāṣ-ı peyk-i s.)-ı cihān 30a/6

s.+ ile 36a/8

s.+ ım 17a/6

s. ımış 12b/4

şun - Sunmak

ş. 5b/8

ş.- dı 5b/9

ş.- dılar 19a/7

ş.- a 10b/2

ş.- ıverdi 19a/4

ş.- ma 10b/3, 10b/7

şundur- Sundurmak

ş. 10b/4

şunmaḳ Sunmak

ş. 10b/7

şusuz Suyu olmayan

ş. 34b/3

süd Süt

s.+ üni virdi 8a/3

sünnetler <*Ar.* Hz. Muhammed'in sözleri ve işleri

s. 36b/5

sünnī <*Ar.* Sünnet ehlinden olan kimse

s. 35a/8

sür - Yüzünü sürmek

s.- di 21a/10, 8a/3

s.- sem 18b/11

s.(yüzüm s.)- sem 22a/5

s.(yüzine s.)- di 19a/4, 19a/8

s.(yüzlerine s.)- diler 19a/7

s.(yüzüm ṭoprağına s.)- em 19b/1

s.- eyin 30a/3

s.(yüzün s.)- e 29a/5

s.(yüzine s.)- üp 19a/10

s.(yüzüni s.)- üp 19b/3

sürʿat <*Ar.* Çabukluk, hız

s.+ le 10b/10

-Ş-

şād <*F.* Sevinçli, memnun, mesrur

ş. eyledi 8a/10

ş. olasın 35b/11

şāh <*F.* Padişah

ş. 12b/5, 13a/6, 14b/11, 14b/8, 15a/11, 15a/5, 15b/1, 17a/1, 17b/10, 17b/9, 19b/5, 2b/10, 3a/2, 3b/6, 4a/6, 4b/7, 5b/9

ş.-ı cihān 7a/3

ş.-ı Kenʿān 36b/3

ş.-ı kevneyin 14a/8

ş.(naʿt-ı vaṣf-ı ş.)+ ıñ 16a/5

ş.+ ıñ 18b/8, 4b/6

ş.+ ın 6a/7

ş.+ ı 13b/5, 13b/7

şahbāz *<F.* Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse

ş. 17b/4

şāhid *<Ar.* Şahit

ş.+ üñ 23b/6

ş.+ üz 24a/2

şaḫṣ *<Ar.* Kişi, kimse

ş.+ ı 13b/4

şar *<F.* Şehir

ş.+ a 8b/4

şarāb *<Ar.* İçilecek şey. Şarap

ş. cām-ı ş.)+ ın 35b/9

ş.+ ıñ 39b/8

şarṭ *<Ar.* Şart, vaziyet, hāl

ş. eyle 7b/7

ş. idi 7b/4

şāẕ *<F.* Şād. Sevinçli, memnun

ş. u ḫandān 38a/2

ş. eyler 12a/9

ş. olur 24b/9

ş. oldı 2a/3

ş. olup 3b/3

şāẕılıḳ *<Ar.* Kaidelere uymazlık, kural dışılık

ş. 39b/6

şāẕumān *<F.* Şādmān. Seviçli, mesrūr

ş. 30b/1, 8b/5

ş. oldı 21b/4

ş. olup 9b/4

şefāʿat *<Ar.* Şefaat

ş. eyleyem 27b/10

ş. eyle 7a/8

şehādet *<Ar.* Görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şâhitlik etme, tanıklık yapma

ş. iderim 19b/5

ş. iderüz 24a/2

ş. eyledi 28b/11, 30b/3

ş. itdiler 23b/11

ş.+ de 24a/3

şehr *<F.* Şehir, büyük belde

ş.-i laṭīf 21a/3

ş.+ iñ 21a/6

ş.+ i 21b/3

ş.+ e 21a/1, 21a/4

ş.+ ini 21a/2

ş.+ ine 16b/8

şehriyār *<F.* Hükümdar, padişah

ş. 21b/2, 26a/4

şek *<Ar.* Şüphe, zan

ş. degil 30b/9

şeḳāvet *<Ar.* Bedbahtlık, bahtı karalık

ş. 35a/4

şemʿ *<Ar.* Mum

ş.+ ine 25a/6

şemsi-vār *<Ar.+F.* Güneş gibi

ş. 25b/2, 30b/2

şerr *<Ar.* Fenā, fenalık eden, kötü

ş. 7b/8

ş.-i dünyādan 24a/11

ş.+ üñ 39b/1

ş. olayın 7b/11, 7b/9, 8a/1

şerʿ <*Ar.* Dini kaideler

ş.+ ile 24a/5, 25b/6

şerbet <*Ar.* Şerbet

ş.(ölüm ş.)+ inü içüp 36a/10

ş.+ den 36a/8

ş.+ inüñ 25a/11

şeref <*Ar.* Şeref, haysiyet

ş. dutmaḳdadur 34a/8

şerīʿat <*Ar.* Allah'ın emirleri, dīnī kaideler

ş. 33a/7

şerīf <*Ar.* Şerefli, kutsal, mübârek

ş. 21a/4

şevḳ <*Ar.* Şiddetli arzu, istek

ş.+ ıla 21b/4, 29b/8

ş.(ʿaşḳ-ı ş.)+ ıla 2b/5

şeyṭān <*Ar.* Şeytan, iblis

ş. 35a/7, 37b/3

şikār <*F. Av,* avlanan hayvan

ş. 7b/1

şimdi İmdi, o anda

ş. 13b/5, 14a/5, 14b/1, 16b/1, 23a/2, 23a/6, 26b/4, 5a/5

şinik <*Yun.* Sekiz kiloluk tahıl ölçeği hubûbat ölçeği

ş. 8b/10, 9b/1

şirīn <*F.* Tatlı, sevimli, cana yakın

ş. 27b/7

ş. 27b/8

şol O, şu

ş. 24b/5, 37a/4

şöyle Öyle, böyle, şunun gibi

ş. 13a/11, 13b/5, 14b/4, 18b/5, 26a/7, 26b/5, 33b/5, 5a/4

şu İşaret zamiri, sıfatı

ş. 38b/8, 39a/9, 6a/9

ş.+ ña 34a/6, 38b/3

şuʿle <*Ar.* Alev, ateş alevi

ş.+ sinden 23b/2

şular Şunlar

ş. 39b/9

şükr <*Ar.* Görülen iyiliğe karşı gösterilen minnettarlık→ **şükür**

ş. 11a/3

ş.+ ini bile 35a/3

ş.+ in 13b/6, 14a/11

ş. ider 24b/9

şükrān <*Ar.* Teşekkür etme, iyilik bilme

ş.+ a 26a/2

-T-

tā <*F.* İçin, diye, ki

t. 10b/9, 11b/1, 21b/5, 24b/4, 29a/4, 33b/3, 40a/1, 7b/7

ṭaʿām <*Ar.* Yemek, aş

ṭ. 3a/11, 3b/2, 8b/8, 9a/2, 9b/2

ṭ. eyle 20b/9

ṭ.+ ıñ 4a/4

ṭ.+ ı 12b/10,4a/3, 4a/5

ṭ.+ a 10b/3, 10b/4

ṭ.+ ıdur 4a/6

ṭāʿat <*Ar.* Allah'ın emirlerine uyma

ṭ. ḳılsa 32a/6

ṭabīb <Ar. Hekim, doktor

ṭ.+ i olan 14a/9

ṭ.+ e olañ 15a/8

ṭ.+ üñ 6b/6

ṭ.+ em 34b/5

tābān <*F.* Işıklı, parlak

t.(māh-ı t.) 39a/11

t.(māh-ı t.)+ ı 34b/5

tābiʿīn <*Ar.* Sahabeleri görmüş kişiler

t. 38b/2

tāc <*F.* Taç

t. u taḫtdan 25a/4

ṭağıl - Dağılmak

ṭ.- dı 3a/4

taġyīr <*Ar.* Bozma, değiştirme

t. eyleye 28b/8

ṭağlı - Dağlamak

ṭ.(bağrım ṭ.)- yam 21b/8

taḥammül <*Ar.* Dayanma, katlanma

t. ḳıl 34a/2

taḫt <*F.* Taht

t.(tāc u t.)+ dan 25a/4

taḫta <*F.* Tahta

t.+ sın 31b/11

taḳrīr <*Ar.* Sözle anlatma, ifâde etme

t. idem 13b/7

taḳvā <*Ar.* Dini kaidelerde hassasiyet

t. 33a/7

taʿlīm <*Ar.* Okutma, ders verme

t. 32b/10, 32b/9

tamām <*Ar.* Tamam

t. 19b/10, 1a/7, 26b/8, 32b/2, 7a/10, 7a/11, 8a/3

t. et 32a/11

t. oldı 12a/11çün

t. idüp 31a/6

t.+ ı 4a/3

ṭamu Cehennem

ṭ.+ ya 39b/4

ṭañ Şaşılacak şey, tuhaf, hayret

ṭ.+ a ḳalur 26b/6

ṭanıḳ Tanık, şâhit

ṭ.+ durur 34a/9

ṭanış - Görüşmek, tanışmak

ṭ.- ıp 6a/7

ṭanuḳluḳ Tanıklık, şâhitlik

ṭ. virüñ 23b/9

ṭaraf <*Ar.* Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlarından her biri

ṭ.+ dan 25a/7

ṭaş Taş, kaya parçası

ṭ. 22b/1

ṭ.(bağrına ṭ.) bağladı 8b/9

ṭ.+ a çaldı 29a/9

t.+ ıla 14a/1, 14b/3

ṭ.+ ı 31b/2

ṭ.+ uñ 35a/8

ṭ.+ ına 17a/7

ṭaşra Bir ülkede başşehir veya diğer önemli şehirler dışında kalan yerler

ṭ. degüldi 6b/5

ṭavāf <*Ar.* Muayyen usul dâhilinde Kâbe'nin etrafını dolaşarak ziyaret etme

ṭ. ḳılursa 31b/1

ṭaʿẓīm <*Ar.* Saygı gösterme

ṭ. eyledi 26a/1

tebessüm <*Ar.* Gülümseme

t. iderdi 12b/11

tecelli <*Ar.* Görünme, belirme

t. eyleye 40a/2

tedbīr <*Ar.* Tedbir, çâre, önlem

t.(fikr-i t.) 16a/6

t. eylemişem 5a/5

t.(re'y-i t.) itdi 17a/6

t. idelim 9a/9

t.+ i 22a/10

t.+ lerini 6a/4

tefekkür <*Ar.* Düşünme

t. ḳıl 37a/10

t.+ de yiken 28a/9

tek Yalnızca, sadece

t. 27b/11

tekrār <*Ar.* Tekrar

t. 19a/5

temāşā <*Ar.* Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme

t. eylegil 10a/11

temiz Temiz

t. ḳılgil 24a/11

temmetbihi'lkitāb <*Ar.* Kitap tamam oldu

t. 20a/7

ten <*F.* İnsan vücûdunun dış yüzü

t.(cān u t.)+ üm 1a/9

t.+ üñ 24b/11

tenevvür <*Ar.* Tennūr. Fırın, tandır

t. 10a/2, 10a/4, 5a/8, 9b/2

t.+ e 10a/1, 10a/3, 10b/11, 11a/8, 12a/1, 9a/1, 9b/11

teraḥḥum <*Ar.* Acıma, merhamet etme

t. iderdi 12b/11

terk <*Ar.* Bırakma, vazgeçme

t. ḳılmışımdır 16b/11

t. itmesem 13a/3

t.+ ini 6a/6

tesbīḥ <*Ar.* Allah'ı zikretme, anma

t. 1a/10, 1a/5, 1a/8

t. oḳurlar 21a/8

teslīm <*Ar.* Bir emaneti yerine verme

t. eyledi 26a/2

tevāżı' <*Ar.* Alçak gönüllülük, kibirli olmama, gösterişsiz olma→ **tevāżu'**

t.+ da 12b/6, 14b/1

t.+ dan 34a/2

tevbe <*Ar.* Tövbe

t. eyle 37b/2

t. eyledi 8a/9

tevḥīd <*Ar.* Allah'ın birliğine inanma

t.+ i 18b/6

tez Çabuk, kısa zamanda

t. 26b/10

tezyīn <*Ar.* Süsleme, süslenme

t. idesin 34a/11

ṭıfıl <*Ar.* Küçük çocuk→ **ṭıfl**

ṭ.-i ġarīb 23a/5

ṭ.+ dan 23b/3

ṭınla - Konuşmak, söylemek

ṭ.(selā ṭ.)- r 35b/7

ti – Demek, söylemek

t.- di 9b/2

ticāret <*Ar.* Ticaret, alım-satım

t.+ den 39b/5

tīz <*F.* Çabuk, kısa zamanda, tez

t. 10a/3, 23b/8

t. getürdi 1b/6

tizcek *<F.+Tür.* Derhal, hemen

t. 15b/11

tizrek *<F.+Tür.* Çabuk, çarçabuk

t. 7a/9

tīz tīz *<F.* Çabuk çabuk

t. 14b/6, 15a/1

ṭoġ - Doğmak

ṭ.- dum 18a/2

ṭ.- mayadum 18a/2

ṭoġrı Doğru

ṭ. 19b/6

toḫm *<F.* Tohum

t.+ ı 35a/1

ṭol - Dolmak, yığılmak

ṭ.- mış 16a/5

ṭ.- dı 17b/3

ṭ.- dılar 3b/6

ṭolu Dolu

ṭ. 35b/3

ṭon Elbise, giyim

ṭ.+ larını 28a/11

ṭoprag̈ Toprak

ṭ.(yüzüm ṭ.)+ ına sürem 19b/1

ṭoy - Doymak

ṭ.- dı 11a/5, 4a/3

ṭoyla - Ziyafet vermek, doyurmak

ṭ.- dılar 10a/10

ṭ.- rdı 12b/9

toz Toz

t. 23b/1

t.+ ına 29a/5

ṭur - Durmak, beklemek

ṭ.- ur 21a/2

ṭ.- dı 24a/6, 27a/11, 27a/2, 27a/6, 27b/3, 2b/10, 30b/3, 5b/3

ṭ.(ḥalvetine ṭ)- dı 4a/7

ṭ.- dılar 27a/1

ṭ.- uñ 23b/8

ṭ.- a 26a/6

ṭ.- alım 5a/10

ṭ.- up 27b/6, 3b/6, 3b/8

ṭ.- ı geldi 27a/8

ṭ.- ıgel 26b/9

ṭ.- u gelüben 1a/8

ṭ.- maduñ 29b/10

ṭuş Çevrilmek, yönelmek

ṭ. oldı 21a/6

ṭut – Tutmak

ṭ. 1a/2

ṭ.- dılar 22a/11

ṭ.(ḫoş ṭ.)- uñ 22b/9

ṭ.(ḫoş ṭ.)- madılar 27a/7

tuz Tuz

t.(yaramıza t.) ekdin 17b/6

-U-

u *<F.* Ve anlamında bağlaç

u.(ḫāṣ u) ʿām 30b/4, 6a/1

u.(ecdād u) aḳrān 40a/4

u.(āb u) bārān 35a/2

u.(ḥadd u) beyān 33b/2

u.(ṣubḥ u) dem 1a/7

u.(zār u) giryān 37a/7, 40a/9

u.(ḫor u) ḫaclān 39a/7

u.(ṣāẕ u) ḫandān 38a/2

u.(Şām u) Ḫorasān 37b/10
u.(āb u) kevṣer 20b/5
u.(tāc u) taḫtdan 25a/4
u.(Ġaffār u) Tañrı 14a/7
u.(cān u) tenüm 1a/9
u.(zār u) zār 26a/5

uc Uç
u.+ ı 1b/, 37b/7
u.+ ında 21a/6

ʿucb <*Ar.* Kendini beğenme, kibir, gurur→**ʿucub**
ʿu. 34a/1
ʿu.+ ından 34a/8

uç - Uçmak
u.- dı 2b/1

uġra - Uğramak
u.- r 35b/5
u.- dı 35b/8, 36b/1
u.- yısardur 39b/2

uġrı Hırsız→ **uġurı**
u.+ mış 22b/11
u. ḥarāmī olmaya 26b/2

ʿuḳbā <*Ar.* Öbür dünya, āhiret
ʿu.+ da 33a/3

ulu Çok büyük, yüce
u. 12b/11, 16a/7, 39a/8, 8b/1
u. ḳılmışdı 13b/9
u.+ sı 5a/5, 5b/1

ululuġ Yücelik
u.+ ından 38b/10

um - Bir şeyin olmasını istemek, beklemek
u.- aram 31b/5
u.(raḥmet u.)- arsın 31b/7
u.- dı 31a/6
u.(vefā u.)- ma 37b/3

un Un
u. eyledi 8b/11

unıd - Unutmak, aklından çıkıp gitmek→ **unut**
u.- dı 17a/5
u.- urlar 6b/3

ʿunvān <*Ar.* Ad, isim, lākap
ʿu. 34a/1

ur - Vurmak
u. 38a/9
u.(ridāsın u.)- dı 12a/1
u.(yüz u.)- dı 4a/7
u.- dılar 14a/1, 14b/3
u.- avuz 6a/6
u.- maġıl 34b/6

ur Tümör, yumru
u. olur 7b/6

ʿuryān <*Ar.* Çıplak
ʿu. 34b/1, 38a/1

uṣañ - Bıkmak, usanmak
u. 33a/11

uṣūl <*Ar.* Usul, yol, yöntem
u. 17b/1, 1b/11

uş İşte, şimdi, böyle
u. 25b/11, 34b/3

utan - Utanmak, mahcup olmak
u. 34a/7, 38a/7

uṭıġ Şeref, onur, kendine yakışır
u.+ la 10a/8

uy - Uymak, tabi olmak

u.- ar 27a/3

u.(hevāya u.)- ma 38a/8

u.(nefis arzusına u.)- madı 12b/8

uyan - Uyaanmak

u. 33a/11, 38a/9, 40b/10

u.- dı 7a/10

u.- a 31b/10

uyar - İkaz etmek, uyarmak

u. 37b/2

u.- ur 21a/3

uyḳu Uyku

u.+ sından 31b/10

uyu - Uyumak

u.- r 7a/6, 7b/10

u.- mazdı 13b/1

uzak Uzak, ırak

u. 21a/1ol

u.+ dur 33b/1

-Ü-

ü. *<F.* Ve anlamında bağlaç

ü.(emīn-ü zemin ü) āsumān 30b/1

ü.(derd ü) firāḳ 24a/10

ü.(ʿilm ü) ḥikmet 32b/11

ü.(ḥāl ü) vü ḳāl 26b/11, 30b/10

üç Sayıca üç

ü. 17a/1, 17a/2, 17b/9, 32a/10, 7a/11, 7a/7, 8b/9, 9a/4

üçünci Üçüncü

ü. 16a/4

ü.+ si 32b/6

ümmet *<Ar.* Bir peygambere îman edenlerin meydana getirdiği topluluk

ü. ḳılmaġıçün 2b/7

ü.+ iniñ 15a/9

ü.+ inüñ 15a/10

ü.+ inden 4a/9, 4b/1, 4b/3

üst Üst

ü.+ ine 33b/8, 38b/11

ü.+ üne 27b/6

üstāẕ *<F.* Hoca, öğretmen

ü.+ ı 32a/1

üş İşte, şimdi

ü.+ de 2b/7

üşür - Pişirmek

ü.- üp 9b/10

üzer Bir şeyin üst tarafı→ **üzr**

ü.+ e 18b/4, 12b/7, 13a/11, 15b/9, 32b/4, 39b/9, 4a/1

ü.+ inde 13a/5

-V-

vā *<Ar.* Vāh, yazık

v. 17b/10

vaʿiẓ *<Ar.* Dini nasihatlar yapan, öğüt veren

v. itsün 28b/2

vāḳıʿa *<Ar.* Olmuş olay

v. 11b/7

vaḳit *<Ar.* Zaman→ **vaḳt**

v. 37a/11, 38a/7

v. ola 17a/7

v.+ in 39a/9

v.+ idür 40b/10

var Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan

v. 15b/4, 18a/8, 18b/4, 19b/4, 1a/9, 1b/, 21b/4, 23b/5, 23b/6, 24b/2, 25b/2, 33a/2, 34b/5, 8b/8, 9b/1

v. eyleyen 12a/4

v. iden 1b/9

v.+ ı yoġı 8b/7

v.+ ını 28b/1

v.+ dur 14b/7, 1b/7, 37a/11, 8b/10

v.+ durur 1a/11

v.+ ıdı 15b/6, 1a/3

v. ıdı 5a/1, 5a/5, 9a/6

v. ısa 11b/5, 28a/7, 32a/1

v.+ ışa 14b/10

v. iken 37a/9

var - Varmak, ulaşmak

v. 10b/8, 11a/2, 15a/8, 15b/4, 34b/5, 35a/6

v.- dıñ 16b/1

v.- dı 11b/3, 11b/9, 14b/3, 26b/10, 2b/1, 40a/3, 6b/1, 8a/2, 8a/5

v.- dılar 11a/9, 9a/11

v.- ıcaḳ 39b/11

v.- uñ 2a/11

v.- sunlar 3b/5

v.- sam 22a/4

v.- am 17a/8

v.- ayın 11a/11, 21a/4

v.- a 16b/8, 25a/2, 32a/1

v.- alım 17a/10, 5a/10

v.- alum 25b/8, 25b/9

v.(girü v.)- ıp 10b/9

v.- up 22a/7, 25a/1, 4a/11, 7a/9

v.- ınca 4b/2

v.- acaḳ 39b/1

v.(namāza v.)- urdı 13a/10

v.- ursa 13a/9

v.(ġazāya v.)- mışıduḳ 13b/11

varlıġ < *Tür.* Varlık, varoluş

v.+ ından 40b/1

varmaġ Varmak

v.+ a 21a/4

vaṣf <*Ar.* Hal, sıfat, nitelik

v.-ı ḥālin 28b/7

v.(naʿt-ı v.)-ı şāhıñ 16a/5

v. eyleyem 13b/7

v.+ ı 15b/10, 16a/7

v.+ ın 18a/3, 18a/9

v.+ ıñ 13b/3

v.+ ını 18b/1, 18b/2, 18b/8, 18b/9

v.+ ın idi 18a/8

vaṣıyyet <*Ar.* Vasiyet

v. itdiñüz 22b/8

v. ḳılduġun 21b/9

vaẓiyet <*Ar.* Vaziyet, durum

v. ideyim 30a/2

ve İle anlamında bağlaç

v. 13b/9, 15b/10, 35b/8, 37a/8, 37b/2, 6b/11

vech <*Ar.* Uygun, münasip

v.+ ile 11b/2, 21a/9

vefā <*Ar.* Sadakat, bağlılık

v. 36b/7

v. umma 37b/3

v.+ sı 33b/8

v.+ dur 38a/9

velākin <*Ar.* Lākin, fakat

v. 34b/11, 4a/9

velī <*Ar.* Ermiş, eren

v. 12b/5, 18b/10, 24a/7, 29b/10, 36a/9, 4b/11

vidā' <*Ar.* Ayrılırken hayırlar dileme, esenleşme; ayrılık

v. ḳılmışıdı 17a/1

vilāyet <*Ar.* Şehir, büyük kent

v.+ den 32b/8

vildān <*Ar.* Yeni doğmuş çocuklar

v. 38b/9

vir – Vermek → **ver**

v. 12a/8, 31b/2, 3b/11

v.(ḫaber v.) 1a/10

v.(hidāyet v.) 14a/7

v.(ṣalavāt v.) 12a/11

v.(ḳurbān v.)- ür 38a/5

v.(ṣalavāt v.)- ürler 21a/8

v.- düm 31b/1, 31b/3

v.- düñ 28a/1

v.- di 12a/10, 30a/8

v.('ömür v.)- di 30a/10

v. (cezāsın v.)- eyim 24b/4

v.(cān v.)- di 19b/11, 29a/9

v.(dil v.)- di 5b/9

v.(ḫaber v.)- di 23b/7

v.(selām v.)- di 27b/6, 28b/10

v.(südüni v.)- di 8a/3

v.- dü 4a/6

v.- diler 29b/9

v.(cān v.)- diler 36a/10

v.- gil 31a/10

v.(yolına v.)- gil 4b/8

v.- sün 9b/2

v.- ün 28a/4

v.- üñ 24b/11, 27b/1

v.- in 1b/8

v.(ṭanuḳluḳ v.)- üñ 23b/9

v.- sen 30a/2

v.- em 1a/2, 1b/10, 2a/1, 32a/5

v.(cānım v.)- em 19b/9

v.- eyin 9b/4

v.- e 27a/9, 31a/2, 3b/2

v.(yolına cān v.)- e 15b/2

v.- eler 20b/3, 39a/8, 29b/5

v.(cānını v.)- ip 19b/10

v.(nesne v.)- üp 23a/2

v.(rızkın v.)- en 12a/5

v.- enüñ 31a/4

v.- ensin 27a/2

v.- esiye 1b/10

v.(rıżā v.)- medi 27a/10

v.- medüñ 29b/11

v.(ṣalavāt v.)- meyenlerden 8a/1

v.- me 38b/3

vīrān <*F.* Yıkık, yıkılmış, harap; gamlı, kederli, üzüntülü

v. 35a/11, 37a/3

v. ola 38b/3

viril - Verilmek

v.- di 38b/4

v.(emān v.)- mez 37b/1

viṣāl <*Ar.* Vuslat, kavuşma

v.+ e 40a/2

vuṣlat <*Ar.* Sevdiğine kavuşma

v. 6b/10

vü <*F.* Ve

v. 17a/7, 30b/7

v.(ḥāl ü v.) ḳāl 26b/11, 30b/10

-Y-

ya Veya, ya da

y. 16a/10, 16a/11, 23a/6, 26b/1, 31b/11, 32a/4, 35b/11, 36b/2, 36b/9

yā <*Ar.* Ey anlamında seslenme edatı

y. 10b/3, 17b/1, 18a/5, 19b/6, 1a/11, 1a/6, 1b/4, 1b/7, 22b/6, 22b/8, 23a/3, 23a/7, 23a/8, 24a/5, 24a/9, 24b/4, 25a/6, 26b/1, 26b/4, 26b/7, 26b/9, 28a/10, 28a/5, 28a/6, 29a/1, 29b/1, 30a/5, 30a/7, 31a/7, 32a/3, 3b/11, 3b/4, 4a/8, 5b/10, 7a/11, 7a/2, 7a/4, 7a/8, 7b/11, 7b/3, 9a/2

yaʿnī <*Ar.* Sözün kısası

y. 11b/9, 16a/3, 16b/8, 19a/2, 25a/8, 9b/11

yaban Uzak, yabancı memleket

y.+ a 33b/4

yaġmur Yağmur

y.+ a 34b/8

yaḫşı İyi, güzel

y. 11a/5

yāḫūd <*F.* Veya

y. 11b/5, 38a/1

yaḳ - Yakmak

y.- alar 25a/2

y.- ma 11a/7, 6b/2

y.- maġıl 12a/8

yakıl – Yakılmak

y.- a 24b/11

yaḳın Yakın

y. 16b/8, 1b/6, 21a/2, 2a/11, 9b/5

y. ḳıldı 21a/1ol

y.+ dır 38a/7

yaḳmaġ Yakmak

y.+ ıla 16a/3

yalan Yalan

y. 23b/11

y. olan 13a/7

y.+ dan 24a/8

yalancı Yalan söyleyen

y. 16b/2

yaluñuz Yalnız, sadece

y.+ ca 35b/10

yalvar - Yalvarmak

y.- alım 5a/10

y.- alum 25b/9

yama - Yamamak

y.- rdı 13a/8

yan - Yanmak

y.- ar 7b/6

y.(ḥased odına y.)- dı 6a/2

y.(oda y.)- dı 11b/10

y.- duḳların 10b/11

y.- arsam 25a/3

yan Kenar, kıyı, yan taraf→ **yañ**

y.+ a 14b/8, 10a/10, 17b/11, 1b/2, 24a/4, 2a/9, 7a/3

y.+ ımda 32a/2

y.+ ına 13a/9, 15a/2, 24b/1

y.+ ında 24b/6, 9b/10

y.+ ından 13a/2

y.+ ayam 25a/7

yap - Yapmak

y.- aruz 6a/10

y.- dı 31a/4

y.- dılar 6b/8

y.- uban 31a/7

yapış - Yapışmak

y.- dı 22b/2

yar - Yarmak

y.- dıñ 17b/6

yār <*F.* Sevgili, dost

y. 11a/1, 17b/5, 19a/5, 20a/2, 27a/8, 30a/10

y.+ i 17a/4

y.+ a 11b/8, 14a/5

yara Yara

y. 12a/11

y.+ mıza tuz ekdin 17b/6

y.+ sından 17a/3

y.+ ları 17a/2

yaradān Allah

y. 38a/7

yaradıl – Yaratılmak

y.- dı 36b/6

yarag̈ Hazırlık, donanım, silah

y.+ ın ḳıl 36a/1, 40b/10

y.+ ı 20b/7, 40a/1

y.+ ın 33a/3

yaraḳlan - Silahlanmak

y. 36b/8

yaramaz Uygun ve yararlı olmayan

y. 14a/5

yārān <*F.* Dostlar

y. 38b/2

yarat - Yaratmak

y.- dı 33b/3, 4a/2

yardım Yardım

y. ḳılalım 5a/6

yarı Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri

y.+ sıñ 15a/9

yarın Ahiret günü

y. 27a/4, 28a/1, 31a/2, 37a/5, 6b/3

yaş Yas, mâtem→ **yas**

y.+ ını ḳo 17a/5

y.+ ım yaşlayayım 10a/8

yaşla - Ağlamak, ağıt yakmak

y.(yaşım y.)- yayım 10a/8

yaş Gözyaşı

y. 19a/10, 36a/5

y.+ a g̈arḳ itdi 26a/10

y.(gözinden y.)+ ı silip 17b/4

y.+ ı 25b/4

y.+ ında 23a/5

y.+ ların 29a/11

y.+ ındadur 23a/5

yaşlar Gözyaşları

y. 20a/3

yat - Yatmak

y.- ur 7b/10
y.- an 7b/9
y.- mış 7a/6
y.- ısarsın 37b/11
y.- asın 33a/10, 35b/10
y.- ıbañ 13b/1
yatsu namāz Yatsı namazı
y.+ ın ḳılmayup 7b/10
y.+ ını ḳılmayup 7b/9
yatur - Yatırmak
y.- dı 23a/10
y.- dılar 29a/8
yavı <*F.* Kaybolmuş, kayıp, zâyi
y. ḳıldı 26a/3
y. ḳılmışdı 17a/4
yavuz Kötü, fena, hırsız
y. 26b/3, 39a/7
yaz - Yazmak
y.- ançün 33a/6
yazı Yazı
y.+ ya 15b/10
yazıl - Yazılmak
y.- mış 15b/9, 16a/2
y.- mışdı 18b/6, 18b/7
y.- maz 34a/4
yedür - Yedirmek
y. 20b/9
yeg İyi
y.+ dür 33a/2
yegrek Daha iyi, daha üstün
y. 17a/8
yek <*F.* Tek, bir
y.+ de 16b/3
yemeg Yemek, aş, taam→ **yemek**
y. 11a/2
y.+ i 11a/11
y.+ e 10b/1
y.+ imi 11b/1
yemiş Meyve
y.+ ini 2b/3
yeñi Yeni
y.+ şidür 16a/1
yer Yer, mekân
y.+ e 11b/4, 9b/11
y.+ ine ḳoyasın 26b/7
y.+ ine 20a/3, 24b/2, 36a/5
y.+ inde 27a/2
y.+ inden 27a/6
yeryüzi Dünya
y.+ nüñ 13b/5
yet - Yetmek
y.- mez 37b/8
yetiş - Yetişmek, ulaşmak
y.- meyen 9b/4
yeyni Hafif
y.+ ce 3a/1
yı - Ek fiil
y. (baḫtlu y.)- mış 11a/4
yıḳ - Yıkmak, tahrip etmek
y.- ar 1a/10
y.- aruz 6a/10
y.- dılar 6b/8
yıkıl - Yıkılmak
y.- ur 35a/10
yıl Sene
y. 30a/10, 32a/11, 32b/2, 40a/9

y.+ a 32b/5, 32b/8

yi – Bir şeyi yemek

y.- miş 6a/3

y.- di 4a/3, 6b/1

y.- sin 11a/2, 3b/11

y.- sinler 9b/4

y.- ye 3b/2, 5a/11çün, 8b/8

y.- yelim 9a/2

y.- yeler 10b/9, 11b/1

y.(ġuṣṣa y.)- mez 24b/9

y.- medi 8b/9

y.- medük 7a/7

y.- me 5b/10

y.- mezdi 13a/7

yidür - Yedirmek

y.- ürsiz 3a/11

yig İyi, daha iyi

y.+ de 34b/3

y.+ imiş 20a/2

yigrek Daha iyi, en iyi, en üstün

y.+ dür 32a/7

yiksān <*F.* Eşit

y. 36a/9, 39a/4

yil Yel, rüzgar

y.+ i 38a/2

yiller Yeller

y. ese 1b/2

yimek Yemek, aş, taam

y. 4a/6

yin - Yenmek→ **yiñ**

y.- ür 9b/8

y. 11a/11

yine Yeniden, tekrar

y. 10b/7, 12a/7, 15b/11, 15b/8, 16a/2, 16a/3, 20a/3, 20a/6, 26b/8, 2b/7, 7a/4, 7a/9, 7b/11

yir Yer, dünya, yeryüzü

y. 35b/5, 35b/6, 6a/5

y.+ e 10a/9, 19b/2, 22b/2, 26a/5, 9b/4

y.+ de 32b/7, 35a/1

y.+ den 2a/10, 30b/2, 4a/5

y.+ uñ 39b/2

y.+ ine 25a/2

y.+ inden 24a/6, 30b/3

y.+ lerinden 2b/1

y.+ dür 21b/2

y.+ dedür 16a/11

yir – Yermek, kınamak, kötülemek

y.- señ 6a/8

y.- medi 12b/10

yirler Yerler

y. 35a/11

y.+ e 18a/7

yit - Yetmek, kâfi gelmek

y.- er 15b/4

y.- üp 22a/11

yiyecek Yiyecek

y. 7a/7

yoḳ Olmadık, olmayacak→ **yoġ**

y. 14b/7, 18b/11, 19a/6, 1a/7, 33b/8, 4a/8, 4b/11, 5a/1, 9a/10

y.(varı y.)+ ı 8b/7

y.+ dı 18b/4

y.+ dur 2a/2, 33b/1, 34a/11, 34b/4, 35b/6, 36a/5, 40b/4

y.+ durur 36a/11

yoḳla - Yoklamak, kontrol etmek

y.- rdı 13a/11

yol Yürümeye uygun yer. Gaye, maksat

y. 33b/1, 33b/5

y.+ ına fidā ḳıl 13b/10

y.+ ına revān oldu 8a/5

y.+ ına virgil 4b/8

y.+ ına cān vire 15b/2

y.+ a girip 2b/11

y. bulduġından 40a/11

y.+ ı 33b/4, 40a/7

y.+ a 16b/7

y.+ dan 40a/6

y.+ ına 15b/3, 16b/7, 19b/11, 40a/5, 6b/11

yol - Yolmak

y.- duġum 16a/6

yoldaş Yol arkadaşı; arkadaş, dost

y. 21a/5

y.+ larına 23b/7

yollar Yollar

y.+ ı 21a/1ol

yöretdür – Dolaştırmak, dolandırmak

y. 14a/10

yu - Yıkamak

y.- dı 20a/4

yuḳarı Yukarı

y. 13a/6

yuma - Yıkamak

y.- yınca 34a/3

yurd Vatan, memleket

y.+ uma 1b/1

y.+ ına 1b/3

yuva Ev, barınak

y. 34a/1

yüce Yüksek, büyük, ulu

y. 19b/5, 4b/7

yügür - Yürümek, hızlı gitmek

y.- üben 10a/3

yük Ağır görev

y.+ ümde 7b/5

yürek Kalp

y. 17a/3

y.+ lerine 20a/6

yürekler Kalpler, gönüller

y. 2b/5

yüret - Yürütmek, harekete geçirmek

y.- dü 19a/10

yüri - Yürümek

y. 23a/8, 35a/6

y.- r 14b/6

y.- rler 14b/4, 21a/9

y.- di 9a/4

y.- sin 38a/2

y.- yesin 37a/7

y.- rken 2b/11

y.- rdi 14b/11, 15a/2

y.- rse 15a/1

yüz Çehre, surat, sīma

y. 34b/2, 4b/3

y.-i māh 2b/10, 3a/2

y. urdı 4a/7

y.+ in döndi 14b/8

y.+ ine sürdi 19a/4, 19a/8

y.+ leri ḳızardı 6a/2
y.+ lerine sürdiler 19a/7
y.+ üm sürsem 22a/5
y.+ üm ṭoprağına sürem 19b/1
y.+ ün süre 29a/5
y.+ ine sürüp 19a/10
y.+ üni sürüp 19b/3
y.+ in göreydim 18a/4
y.+ üni ayırmazdı 12b/8
y.+ i 19b/1, 2a/5, 2b/9, 3a/5, 3a/7, 3b/1, 5b/6, 8a/8
y.+ üm 18b/11, 30a/3
y.+ ün 26a/3
y.+ üñ 39a/11
y.+ in 13b/8, 18b/1
y.+ ini 18b/10
y.+ üni 12a/2, 13a/1, 23a/11, 24a/4, 5b/2, 8a/3
y.+ ine 26a/5
y.+ lerin 26b/6
y.+ lerine 30a/3, 34b/9, 8a/3

yüz biñ Sayı sıfatı, yüz bin
y. 4b/4, 4b/5

-Z-

żaʿīf *<Ar.* Güçsüz, kuvvetsiz
ż.+ em 3b/10

ẓāhir *<Ar.* Görünür, açık, belli
ẓ. oldı 23b/1

zaḥm *<F.* Yara
z.(seyf-i z.)-ı ḳāṭıʿa 11b/7
z.+ ına 38a/4

zaḥmet *<Ar.* Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık
z. 13b/1
z.+ i çekmeyesin 27b/11

zamān *<Ar.* Vakit, çağ, devir
z. 10a/5, 11a/9, 11b/11, 11b/3, 24b/3, 25b/10, 2b/1, 8a/9, 8b/6, 9a/4, 9a/6
z.+ da 12b/6, 5a/1
z.+ ında 1a/3

zār *<F.* Ağlayan, inleyen
z.(āh-ı z.) 7b/3
z.(zār u z.) 26a/5
z. u giryān 37a/7, 40a/9
z. u zār 26a/5
z.+ ı zārı aġladı 11b/6
z.(zārı z.)+ ı aġladı 11b/6
z. eylediler 19a/5
z.(efġān-ı z.)+ ı itdiler 20a/6
z.+ ı ḳılup 17b/2
z.(fiġānz.) idüp 19a/6
z.+ ı ideridi 17a/4

żāyiʿ *<Ar.* Zarar, ziyan
ż. oldı 17b/11

zeberced *<Ar.* Zümrütten daha açık yeşil olan bir süs taşı
z.+ den 1b/9

zebūn *<F.* Güçsüz, zayıf, āciz
z. 35b/7

zehi *<F.* Zihi. Ne güzel, ne hoş
z. 6a/3

zehr *<F.* Zehir
z.+ ile 5b/10

zemīn *<F.* Yer, yeryüzü
z.(emīn-ü z.) ü āsumān 30b/1

zerre *<Ar.* Çok küçük parçacık

z. 40b/5

zībā <*F.* Süslü, güzel

z.(server-i z.) 27b/4

ẕī-devlet <*Ar.* Devletli, devlet sahibi

ẕ. 39a/11

zihī <*F.* Ne güzel, ne hoş, ne iyi

z. 35a/5

ẕikir <*Ar.* Allah'ı isimleriyle anma

ẕ. iderdi 13a/5

zindān <*F.* Zindan

z. 37a/4

zinhār <*F.* Sakın, aman, asla

z. 37a/9

zīrā <*F.* Çünkü, şundan dolayı

z. 25a/3

ẕī-saʿādet <*Ar.* Saadet sahibi

ẕ. 11a/4

żiyā <*Ar.* Işık, aydınlık

ż.(nūr-ı ż.)+ sı 13a/4

ziyāde <*Ar.* Daha fazla

z. 31b/2

ẓulmet <*Ar.* Karanlık

ẓ.+ ini 5b/4

ẓulüm <*Ar.* Zulüm

ẓ.+ den 24a/9

zü'lcelāl <*Ar.* Celāl sahibi Allāh

z.(perverdigār-ı z.) 12a/3

zünnār <*Ar.* Keşişlerin bellerine bağladıkları kıldan, uzun kuşak

z.+ ı 6a/9, 6b/9

4.2. KİŞİ ADLARI DİZİNİ

-A-

Aḥmed <*Ar.* Hz. Muhammed'in diğer adı.

A. 16a/10, 16a/8, 16b/9, 17b/8, 22b/8, 23a/10, 23a/4, 23a/8, 23b/5, 24a/3, 26a/9, 26b/9, 28a/9, 29b/6, 2a/4, 30b/6

A.+ e 22b/5, 28b/10, 2a/4

A.+ üñ 24b/8

ʿAlī <*Ar.* Hz. Muhammed'in hem amcaoğlu hem de damadı. Dördüncü halife.

ʿA. 29b/9, 17b/4, 17b/9, 18a/10, 18a/9, 18b/2, 19a/4, 20a/4, 36b/9, 3a/11, 3a/4, 3b/3, 3b/6

ʿA.+ nüñ 19a/4, 30a/8

ʿA.+ ye 22a/8, 3a/10

ʿA.+ yi 3a/5

Allāh <*Ar.* Tanrı

A. 12b/5, 15a/5, 15b/1, 19a/3, 19b/5, 31a/5, 33a/5, 3b/2, 4a/6, 4b/7, 5b/9

-B-

Bilāl <*Ar.* Bilāl-i Habeşi. Sahabelerden, ilk müezzin.

B. 23a/11, 23a/8, 26b/10, 26b/9

B.+ e 23a/10

-C-

Cābir <*Ar.* Abdullah bin Cabir El Ensari. Hazrecoğullarının Benî Seleme kabilesinden olup Ebû Abdurrahman ve Ebû Muhammed künyeleriyle de anılır.→ **Enṣāri**

C. 10b/10, 11a/1, 11a/10, 11b/6, 11b/9, 8b/11, 8b/7, 9a/1

C.+ e 10b/8, 11a/3, 11b/4, 11b/8

C.+ iñ 12a/8

Cābir Enṣārī <*Ar.* Abdullah bin Cabir El Ensari. (607-697) Sahabenin ileri gelenlerinden.

C. (ḥikāyet-i C.) 8a/11

C.+ niñ 9a/6

C.+ dur 5a/3

Cebbār <*Ar.* Cebredici, zorlayıcı anlamında Allah'ın isimlerinden

C. 31a/9

Cebrāil <*Ar.* İlâhî emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği

C. 10b/2, 10b/3, 10b/7, 15a/5, 28a/10, 4a/10

C.+ iñ 29b/7

Cehil <*Ar.* Ebū Cehil

C. 15a/1

Celīl <*Ar.* Azamet sahibi, celâlet ve ululuk sahibi anlamında Allah'ın ismi

C. (emr-i C.) 10b/3

-Ç-

Çalab Allah, Tanrı

Ç. 31a/11

-D-

Daḥdaḥ <*Ar.* Ebū Daḥdaḥ

D. 1a/3, 1a/9, 2a/11, 2b/1

D.+ a 2a/6

Dāvud <*Ar.* İsrailoğullarının bir hükümdarı ve peygamberidir.

D. 36b/1

-E-

Ebū Bekir <*Ar.* Hz. Muhammed'in en yakın dostu. Birinci halife

E. 1b/11, 27a/2, 36b/9

E.+ iñ 2a/3

E.+ e 2a/4, 23b/3

Ebū Cehil <*Ar.* Gerçek adı Amr bin Hişam'dır. Ebu Cehil ismi müslümanlar tarafından kendisine verilmiştir. İsminin anlamı cahilliğin babası manasına gelmektedir. İslam dinin en büyük düşmanlarından biri olarak tarihe geçmiştir

E. 14b/2, 14b/6

Ebū Daḥdaḥ <*Ar.* Asıl adı Sâbit İbni Ed-Dahdâha. Kudaa kabilesinin Belî kolundan Amr ibni Avf'ın himayesi altında yaşamış olup, Hz. Muhammed'e hurma bahçesini bağışlamasıyla meşhur olmuştur.

E. 1a/6

E. (ḥikāyet-i E.) 1a/1

Ebul Maḥcen <*Ar. Ebû Mihcen Abdullah b. Habîb b. Amr es-Sekafî (ö. 30/650), şair sahâbîdir*

E. 21a/9, 22a/1, 24b/6

E.-i ġarībü 30b/6

Enes <*Ar.* Enes Bin Malik. Ensâr-ı kirâm'ın (Medineli Müslümanların)

büyüklerinden. Künyesi, Ebû Hamza'dır.

E.+ den 13b/3

Enṣāri <*Ar.* Abdullah bin Cabir El Ensari.→ **Cābir**

E.+ ye 10b/5

-F-

Fāṭıma <*Ar.* Hz. Muhammed'in kızı → **Faṭma**

F. 36b/10, 3a/10, 3a/5, 3a/6, 3b/4, 3b/6, 3b/7, 3b/8, 3b/9, 4a/11, 4a/3, 4a/7, 4b/2

Faṭma <*Ar.* Hz. Muhammed'in kızı→ **Fāṭıma**

F. 3b/1

-Ġ-

Ġaffār <*Ar.* Günahları örten, günahları bağışlayıcı, mağfireti çok, kullarının günahlarını afveden anlamında Allah'ın isimlerinden

Ġ. 31a/9

Ġ. u Tañrı 14a/7

-Ḥ-

Ḥādī <*Ar.* Hidayet eden, doğru yolu gösteren anlamında Allah'ın isimlerinden

Ḥ. 14a/7

Ḥaḳḳ <*Ar.* Varlığı hiç değişmeyen, hiç yok olmayan ve gerçek olan anlamında Allah'ın isimlerinden

Ḥ. 13b/9, 1a/7, 21a/1ol, 26b/5, 28a/10, 28a/5, 28b/7, 30a/6, 31a/2, 31a/3, 31b/9, 32a/10, 3b/1, 40a/5, 9a/8, 12a/10, 12a/9, 20b/2, 2a/11, 30b/2, 4a/2, 4a/7, 6b/2, 9a/5, 9b/5, 3b/8, 8a/4

Ḥ. (ḥabīb-i H.) 27b/3

Ḥ. (emr-i Ḥ.)+ ı itdiler 2b/2

Ḥ.(ḳudret-i Ḥ.)+ ıla 2b/2

Ḥ.+ ıçün 16b/4

Ḥ.+ ıñ 20b/3, 36a/6

Ḥ.+ uñ 38b/10

Ḥ.+ durur 35b/1

Ḥ.+ ı 13a/5, 13a/5

Ḥ.+ a 33b/9, 6b/8, 6b/9

Ḥ.+ dan 27b/9

Ḫalīl <*Ar.* Halis ve sadık dost anlamında Hz. İbrahim Peygamber için kullanılan bir unvan

Ḫ. 31a/10, 31a/7, 31b/8, 32a/3, 36b/2

Ḫ.+ e 31b/9

Ḫalīlu'llāh <*Ar.* Halilullah "Allah'ın halis dostu" demek olup Hz. İbrahim peygamberin unvanıdır ve bu unvan Kur'an'da da geçmektedir.

Ḫ. 31a/5, 31a/8, 31b/5

Ḫ.+ ı 31b/2, 31b/4

Ḫ.+ a 32b/9

Ḫannān <*Ar.* Çok acıyan, çok merhametli anlamında Allah'ın isimlerinden

Ḥ. 37b/6

Ḥasan <*Ar.* Hz. Muhammed'in büyük torunu, Hz. Ali'nin büyük oğlu

Ḥ. 14b/2, 25b/1, 25b/11, 26a/3, 26a/6, 28a/6, 30a/3, 36b/10

Ḥayy *<Ar. Diri, canlı hiç ölmeyen, hayatı ezeli ve ebedi olan anlamında Allah'ın isimlerinden*

Ḥ.-ı Sübḥān 6a/11

Ḥayyülāyezāl *<Ar.* Zeval bulmaz, yok olmaz, hayatı ezeli ve ebedi olan anlamında Allah'ın isimlerinden

Ḥ.+ siñ 19b/4

Ḫudā *<Ar. Doğru yol gösteren, hidayet eden anlamında Allah'ın isimlerinden*

Ḫ. 31b/2

Ḫ.+ dur 2b/8

Ḫ.+ ya 3b/9

Ḥüseyn *<Ar.* Hz. Muhammed'in ikinci torunu, Hz. Ali'nin ikinci oğlu

Ḥ.+ ile 14b/2, 25b/11, 28a/6

Ḥ.+ ilen 25b/1

Ḥ.+ i 26a/4, 26a/6, 30a/3, 36b/10

Ḥ.+ e 26b/2

-İ-

İlāh *<Ar.* Kendisine ibadet edilen, her şeyden çok sevilen, tazim ve tesbih edilen mutlak varlık

İ. 30a/9

İ. (emr-i İ.) 24a/6

İlāhī *<Ar.* Allah'ım, ey Allah

İ. 14a/6, 19b/6, 24a/9, 31a/10, 31b/8

İ. (nūr-ı İ.) 40a/2

ʿĪsā *<Ar.* Kendisine İncil nāzil olmuş dört büyük peygamberden biri

ʿİ. 39a/2

İsḥaḳ *<Ar.* Hz. İbrahim'in oğlu, Hz. Yakub'un babası olan peygamber

İ. 36b/2

İsmaʿīl *<Ar. Kur'an'da kurban edilme olayına konu olan Hz. İbrahim'in oğlu, peygamber*

İ. 36b/2

-K-

Ḳādir *< Ar.* Kudret sahibi, kuvvetli, güçlü

Ḳ. 40b/3

Kerīm *<Ar.* Keremi, lütuf ve ihsânı bol, karşılıksız veren, çok ikram eden anlamında Allah'ın isimlerinden

K.+ sin 24a/10

Ḳurān *<Ar.* Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap

Ḳ. 31b/6, 32a/9, 40b/1

Ḳ. (ayāt-ı Ḳ.) 34a/9

Ḳ.+ ı ʿOṣmān 36b/9

-L-

Loḳmān *<Ar.* Lokman Hekim, Davut Peygamber döneminde yaşayan keskin zekaya sahip, bilge, alim insandır. Peygamber mi yoksa bilge insan mı olduğu İslam alimleri tarafından halen tartışılan konulardandır.

L. 35b/7

-M-

Mennān *<Ar.* İyilik ve lütufta bulunan; büyük bağışlarda bulunan anlamında Allah'ın isimlerinden

M. 36a/1

Mevlā *<Ar. Rabb, sahib, hâmi (koruyucu) yardımcı,dost, yâr lütuf ve ihsanda bulunan, iyilik yapan anlamlarında Allah'ın isimlerinden*

M. 24b/4, 31a/6, 6b/2

Muḥammed *<Ar. Kendisine Kur'ān-ı Kerīm indirilen son peygamber*

M. 16a/8, 16b/10, 17b/1, 17b/8, 18b/7, 21b/3, 22b/6, 23b/3, 27b/8, 28a/10, 30b/1, 36b/5, 4a/4, 5a/3, 7a/2, 7a/4

M.+ e 16a/10, 17b/7

Mu'īn *<Ar.* Kullarına yardım eden, nimet veren. Yardıma muhtaçlara yardım eden anlamında Allah'ın isimlerinden

M. 30a/5

Mūsā *<Ar.* Kendisine Tevrāt indirilen İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamber→ **Mūsā Bin 'İmrān**

M. 16b/4

Mūsā Bin 'İmrān *<Ar.+İbr.* İmran'ın oğlu Mūsā→ **Mūsā**

M. 36b/4

Mūsā Bin'Oṣmān *<Ar.*

M. 39a/3

Muṣṭafā *<Ar.* Temizlenmiş, seçilmiş, güzide anlamında Hz. Muhammed'in isimlerinden biri.

M. 1a/11, 21b/3, 22b/7, 26b/3, 27b/8, 29a/7, 5b/10

M. (bi'aşḳ-ı M.) 22b/4

M.+ nıñ 21b/8

M.+ ya 27a/1

M.+ dır 17a/9

-O-

'Oṣmān *<Ar.* Osman ibni Affân. İlk Müslümanlardan ve üçüncü halife

'O. 27a/8, 2b/8, 36b/9, 3a/1, 3a/3, 3a/6, 3a/7

Ḫ. (ḥikāyet-i Ḫazreti 'O.) 2b/6

-Ö-

'Ömer *<Ar.* Adaletiyle ün salmış sahabelerden. İkinci halife

'Ö. 24a/11, 24a/6, 27a/6, 36b/9

'Ö.+ den 24a/4

-R-

Rabb *<Ar.* Allah

R. 3b/11, 4a/8

R.+ üñ 29b/2

Raḥīm *<Ar.* Acıyan, merhamet eden. bağışlayıcı, sevdiklerine ve müminlere (âhirette) merhamet eden, onları koruyan, onlara acıyan anlamında Allah'ın isimlerinden

R.+ sin 24a/10

Raḥmān *<Ar.* Dünyada ayırım yapmadan, nimetini bütün kullarına veren, hepsine karşı sonsuz merhametini gösteren anlamında Allah'ın isimlerinden

R. 37a/8, 40a/10

R. (nūr-ı R.) 5b/5

-S-

Selmān <*Ar.* Selmân-ı Fârisî. Aslen İranlı olup Hz. Muhammed'e inanmış ve sahabenin önde gelenlerinden olmuştur.

S. 17a/10, 17a/4, 17a/5

S.+ ıla 17a/11

S.+ ı 16b/9

Settār <*Ar.* Kainattaki çirkinlikleri, ayıp ve günahları ve utandıracak halleri devamlı örten ve varlıklara utanma duygusu veren, ayıpları çokça örten anlamında Allah'ın isimlerinden

S. 14a/7

Sübḥān <*Ar.* Eksikliklerden uzak ve mükemmel sıfatlar sahibi olan anlamında Allah'ın isimlerinden

S. 14a/3, 31b/5, 33b/3, 34a/8, 4b/4

S. (Ḥayy-ı S.) 6a/11

Süleymān <*Ar.* Hz. Davud'un oğlu, mülk ve saltanatıyla meşhur peygamber

S. 36b/2

-Ş-

Şefī' <*Ar.* Şefāat veren, şefaatçi anlamında Allah'ın isimlerinden

Ş. 7a/8

-T-

Tañrı Allah

T. 14a/7

T. (Ġaffār u T.) 14a/7

T.+ dan 31a/6

Tevrīt Tevrat. Hz. Musa'ya gönderilen ilāhi kitap

T. 16a/7, 16b/4, 18a/2, 18b/9

T.+ in 15b/7

-Y-

Ya'ḳūb <*Ar.* Hz. İshâk'ın (a.s.) oğlu olan Yakup (a.s.), Kenan diyârında yaşayan insanlara gönderilen bir peygamberdir

Y. 36b/3

Yaḥyā <*Ar.* İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden. Zekeriyya Aleyhisselamın oğludur.

Y. 40b/8

Yūnus Emre Taptuk Emre'nin dergahında yetişmiş 13. yüzyıl tasavvuf şiirinin en önemli temsilcisidir.

Y.+ m 20b/9

Yūsuf <*Ar.* Hz. Yusuf (a.s.) Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden birisi olup, Yakup Peygamberin oğludur. Kur'an'da kendi adını taşıyan bir sure vardır.

Y. 36b/3

4.3. ETNİK ADLAR DİZİNİ

-A-

'Arab <*Ar.* Arabistan Yarımadası, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da

yaşayan ve Arapça konuşan çeşitli kavimlere verilen genel ad

ʿA. 7a/10, 7a/11, 7a/5, 7a/6, 7a/8

-M-

Müslimān *<Ar.* Müslüman. Müslüman, İslâm dinini kabul eden, Allah'a teslim olmuş kişi.

M. 6b/7, 32b/4, 40b/7

M. oldı 30b/8

-Y-

Yahūdi *<Ar.* Hz. Yākub'un on iki oğlundan en büyüğü olan Yehūdā'ya mensup olan kişi.

Y. 15b/5, 15b/6, 16a/9

y.+ ıña 28a/6

y.+ ında 15b/6, 16b/11, 27a/2, 6a/6

y.+ uñ 39b/3

y.+ una 35a/7

y.+ uña 1a/9

y.+ uñı 33b/4, 34b/4

4.4. YER ADLARI DİZİNİ

-Ḫ-

Ḫorasān *<Far.* İran'ın kuzey doğusunda bulunan geniş bir coğrafi bölge

Ḫ. (Şām u Ḫ.) 37b/10

-K-

Kaʿbe *<Ar.* Suudi Arabistan'ın Mekke kentinde bulunan ve Müslümanların hacı olabilmek için, belli kurallara uyarak tavaf etmeleri gereken kutsal yapı

K. 31a/4

Kenʿān *<İbr.* Kenan Ülkesi veya Kenan Diyarı, Şeria (Ürdün) Nehri'nin batısındaki Antik Filistin topraklarına İbrahimî dini metinlerde verilen bölge ismi

K. (şāh-ı K.) 36b/3

-M-

Medīne *<Ar.* Hz. Muhammed'in hicret ettiği ve bugün kabrinin de bulunduğu şehir.

M. 16b/7, 16b/8, 21a/2, 21b/2, 2a/2

-S-

Ṣanʿān *<Ar.* San'a. Yemen'in başkenti ve iki milyonluk nüfusuyla en büyük kenti

Ṣ. 21b/7

Ṣ.+ dan 22a/1

Ṣ.(milk-i Ṣ.)+ dan 22b/9, 29a/2

-Ş-

Şām *<Ar.* Bugün Suriye'nin başkenti olan şehir

Ş. 15b/6

Ş. (ḥikāyet-i Ş.) 15b/5

Ş. u Ḫorasān 37b/10

Ş.+ da 17b/7

SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bu çalışmada; öncelikli olarak Türk dilinin tarihsel gelişimine gerek söz varlığı gerekse ses ve şekil özellikleri itibariyle katkı sunabilecek bir metni çeviri-yazıya dil incelemesi, sözlük-dizini ile aktararak Türk dili ve edebiyatına kazandırmak, sonrasında eserin müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemesi dolayısıyla metinden yola çıkarak hem yazıldığı dönemi hem de ağız ve söyleyiş özelliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1. Yüksek lisans çalışmamıza konu olan Hikāyāt, Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Bölümü 06 Hk 1637/5 numarada "Hikāyāt" adı ile kayıtlıdır. Musannifi ve müstensihi belli değildir.

2. Hikāyāt'ta yer alan hikâyelerin hepsi, adeta bir kişinin ağzından çıkmış gibidir. Bu nedenle Hikāyāt'taki tüm hikâyeleri bir kişinin telif ettiğini söylemek mümkündür.

3. Yüksek lisans çalışmamıza konu olan metnimizde 7723 kelime bulunup; yer alan kelimelerin kökenleri bakımından dağılımı şu şekildedir:

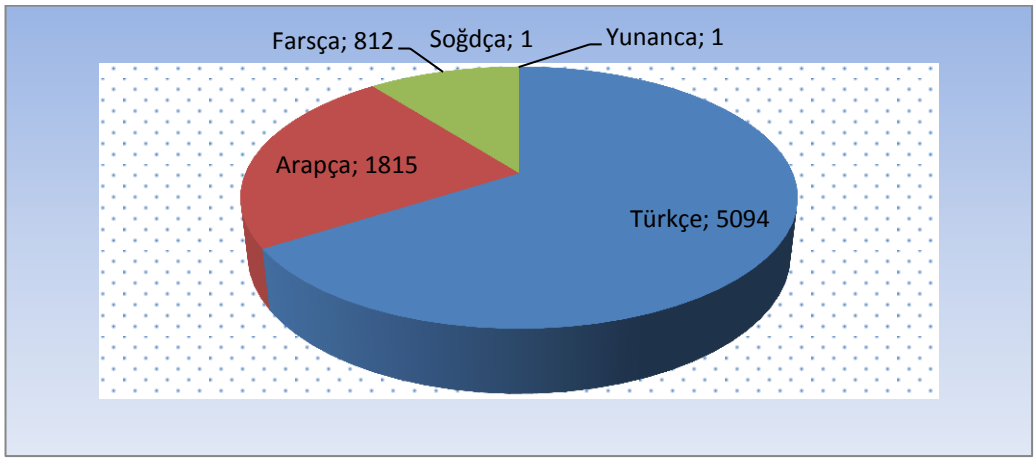

4. Metin dil ve şekil özellikleri bakımından hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Klasik Osmanlı Türkçesi özellikleri göstermektedir.

doḳındı	(20a/6)	>	doḳunur	(38a/3)
geñümce	(10a/8)	>	genimce	(11b/2)

dürli	(2b/7)	>	dürlü	(34b/2)
alsun	(20b/4)	>	yisinler	(9b/4)
yatısarsın	(37b/11)	>	peşīmān olacaksın	(40a/8)
bilmişem	(22a/2)	>	bīzār olmışım	(18a/1)

5. Metinde, kural ve kaideleri kesinleşmiş bir imlâ birliği yoktur. Aynı kelimede aynı ünlü bazen sadece harekeyle bazen elif (ا) - vav (و) - ye (ى) harfleri ile bazen de her ikisiyle gösterilmiştir.

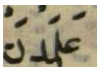 ʿalemden (39a/5) ʿālem (12a/4)

didi (3a/1), (3a/8) didi (3a/2), (3a/6)

düşüp (5b/1) düşüp (5b/4)

Yine metnimizde aynı kelimelerdeki aynı ünsüz seslerin farklı Arap alfabesiyle yazıldığı görülmektedir.

duṭup (23b/8) dutalar (21b/11) “ṭı (ط) < te (ت) değişimi”

ḥayrān (16b/6) ḫayrān (6a/4) “ha (ح) < hı (خ) değişimi”

yaṣım (10a/8) yasını (17a/5) “sad (ص) < sin (س) değişimi”

āẕād (3a/7) āzād (4a/8) “zel (ذ) < ze (ز) değişimi”

6. Eserde eksik, yanlış ve aynı kelimenin farklı yazımına dair birçok örnek mevcuttur

bū cehil (15a/1) “ebū cehil ”

almış yıl (30a/10) “altmış yıl”

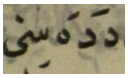 dedesini (28b/3), (28b/7), (28b/9) “devesini”

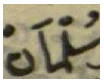 sülmān (17a/4) “selmān”

baḫtulu (1b/5) baḫtlu (11a/4)

dürli (2b/7) dürlü (34b/2)

7. Metinde hece yutulmasına çok fazla örnek mevcuttur.

köşler (20b/3) “köşkler ”

oḳriken (18a/11) “oḳur iken”

8. Eski Anadolu Türkçesi döneminin bir özelliği olan k>g değişimi metinde büyük ölçüde gerçekleşmiş olmasıyla birliktei “k”nin korunduğu örnekler de mevcuttur.

   kendü (24b/7), key (12b/11), köklerini (2a/10)

9. Başında “d” ile kullanılan ince ve kalın sıradaki kelimelerin Eski Türkçede “t” ile söylendiği bilinmekle birlikte, metnimizde aynı kelimelerin hem “d”li hem de “t”li kullanımları mevcuttur.

   tidi (9b/2) > didi (3a/1) ṭurur (21a/2) > durur (20b/8)

   ṭutdılar (22a/11) > dutar (23a/2) ṭoydı (4a/3) > doyunca (13a/7)

   Ayrıca metnimizde “t” sesinin korunduğu bir defa kullanılan kelimeler de mevcuttur.

   ṭaġıldı (3a/4), ṭoġrı (19b/6), ṭolu (35b/3), ṭonlarını (28a/11), ṭoġdum (18a/2)

10. Metnimizde kalınlık-incelik uyumu aşağı yukarı tamdır.

    viresiye (1a/11), oġlancuḳlarum (1b/3)

    Ancak i- fiiline eklenen “-ken” eki kimi zaman bu uyumu bozmuştur.

    aḳarken (34b/3), oḳuriken (15b/8)

    Ayrıca “-ġıl/-gil” eki sadece bir örnek dışında “ḳılgil (24a/11)” metnimizde kalınlık-incelik uyumuna bağlıdır.

11. Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumu tam değildir.

diyüp (1a/6), ḳulaġuñ (1a/1), yidirürsin (3a/11)

12. Metnimizde ötümlülük-ötümsüzlük bakımından bir uyum bulunmamaktadır.
çölmekde (4a/2), bitdiler (2b/2), açuḳdı (18b/3)

13. Çalışmamıza konu olan metnin musannifi, müstensihi ve istinsah tarihi bilinmemekle birlikte metnimizde sık kullanılan ekler incelendiğinde:

a. "-IsAr" gelecek zaman eki: Bu ek XIV. yüzyıla kadar canlıydı. XV. yüzyılın ilk yarısında kullanımı biraz azalmıştır, ikinci yarısında iyice seyrekleşir. XVI. yüzyılda ender görülür, özellikle şiirde, eski olayların tasvirinde, iktibas kalıp sözlerde kullanılmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesinden itibaren "-(y)IsAr"ın yerini daha önce sıfat-fiil eki olarak kullanılan "-(y)AcAk" eki almıştır (Gültekin, 2006: s.38). **Metnimizde gelecek zaman eki olarak "-(y)IsAr" eki on defa, "-(y)AcAk" eki ise bir defa kullanılmıştır.**

b. "-dUr/-dIr" bildirme eki: XVI. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak olan bu ek düz tabanlarda sadece bir kelimede (nedir (5a/5), Makālāt-ı Seyyid Hārun, 1555) düz şeklinde görülmektedir (Kartallıoğlu, 2011: s.255).

XVII. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde ek kırk kelimede sadece iki örnekte düz tabandan sonra dudak uyumuna bağlıdır (Kartallıoğlu, 2011: s. 265).

XVIII. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde ek düz tabanlardan sonra %70 oranında dudak uyumuna bağlıdır. Birgili'de bu oran %95'e kadar yükselmiştir. (Kartallıoğlu, 2011: s.267).

Metnimizde ise düz tabanlarda bu ek %18 oranında dudak uyumuna bağlı olup, %82 oranında bu uyuma bağlı değildir.

-dUr/-dIr Bildirme Ekinin Düz Tabanlardan Sonra Düz Şekilde Gelmesinin Yüzyıllara Göre Oranı

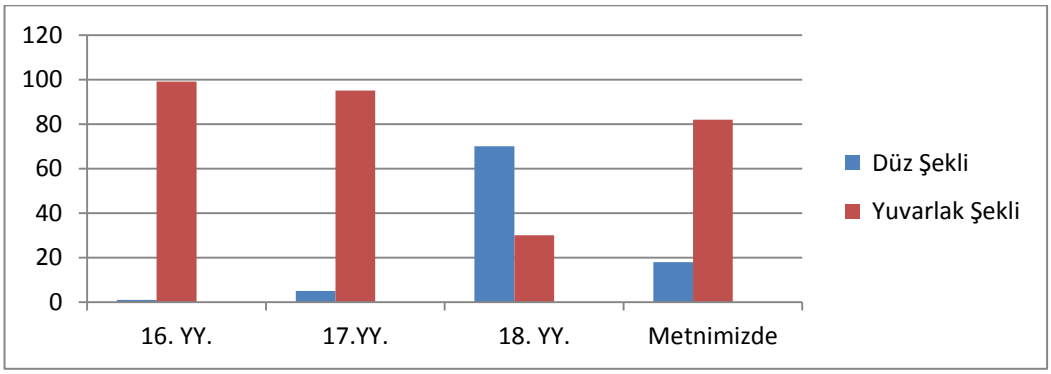

c. "-dUk/-dIk" görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs eki: XVI. yüzyıldaki altı eserin ikisinde, düz tabanlardan sonra uyumlu şekiller görülmekte olup uyum oranı %13'tür (Kartallıoğlu, 2011: s. 352). XVII. yüzyıldaki dört eserden sadece birinde (Delā'il) bu ek düz şekillidir ve düz tabanlardan sonra %72,5 oranında dudak uyumuna bağlıdır. Ancak Delā'il dışındaki diğer eserlerde ekin düz şeklinin bulunmaması dudak uyumunun henüz yaygınlaşmadığını gösterir (Kartallıoğlu, 2011: s. 354). XVIII. yüzyılda bu ek düz tabanlardan sonra %84 oranında dudak uyumuna bağlıdır Kartallıoğlu, 2011: s. 356). **Metnimizde ise bu oran %25'tir.**

-dUk/-dIk Görülen Geçmiş Zaman Çokluk 1. Şahıs Ekinin Düz Tabanlardan Sonra Düz Şekilde Gelmesinin Yüzyıllara Göre Oranı

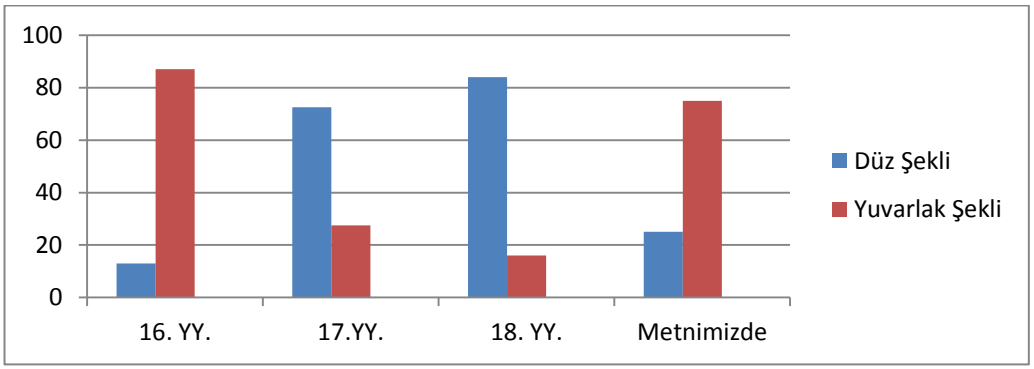

d. "-dUm/-dIm" görülen geçmiş zaman teklik 1. şahıs eki: XVI. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde sadece Makālāt'ta ekin düz şekilleri tespis edilmiş olup, bu yüzyılda ekin genel durumu düz tabanlılardan sonra on altı defa yuvarlak, iki defa düz olarak kullanılmıştır (Kartallıoğlu, 2011: s. 368). XVII. yüzyıldaki

Arap harfli metinlerde ek, düz tabanlılardan sonra altmış defa yuvarlak, yedi defa ise düz olarak kullanılmıştır (Kartallıoğlu, 2011: s. 370). XVIII. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde ek, düz tabanlılardan sonra bir defa yuvarlak, kırk altı defa düz olarak kullanılmış olup %98 oranında dudak uyumuna bağlı olduğu görülmektedir (Kartallıoğlu, 2011: s. 373). **Metnimizde ise bu oran %62'dir.**

-dUm/-dIm Görülen Geçmiş Zaman Tekil 1. Şahıs Ekinin Düz Tabanlardan Sonra Düz Şekilde Gelmesinin Yüzyıllara Göre Oranı

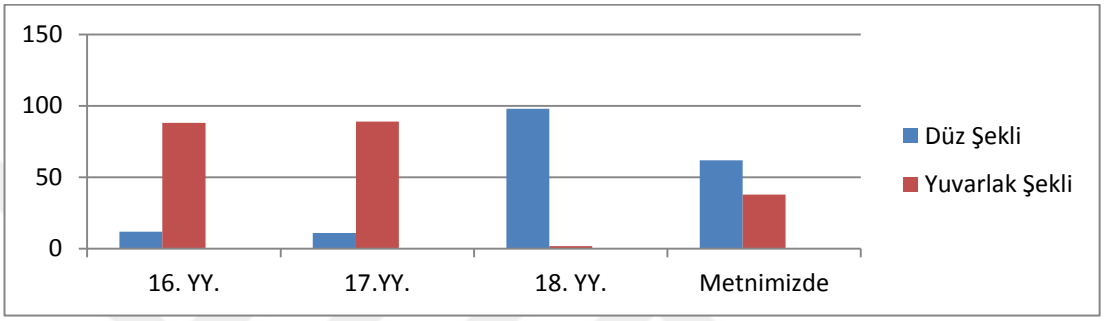

e. "-dUñ/-dIñ" görülen geçmiş zaman teklik 2. şahıs eki: XVI. yüzyılda ek ilk uyumlu şekliyle bir defa olmak üzere düz tabanlılarda %5 oranında dudak uyumuna bağlıdır (Kartallıoğlu, 2011: s. 374). XVII. yüzyılda dört eserden sadece birinde (Delā'il) ekin düz şekli görülmekte olup, düz tabanlardan sonra ekin %71 oranında dudak uyumuna bağlı olduğu görülmektedir. Ancak bu oranı tek eser vermektedir (Kartallıoğlu, 2011: s. 376). XVIII. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde %68 oranında, çeviriyazılı metinlerde ise tamamen dudak uyumuna bağlıdır (Kartallıoğlu, 2011: s. 378). **Metnimizde ise bu oran %14'tür.**

-dUñ/-dIñ Görülen Geçmiş Zaman Teklik 2. Şahıs Ekinin Düz Tabanlardan Sonra Düz Şekilde Gelmesinin Yüzyıllara Göre Oranı

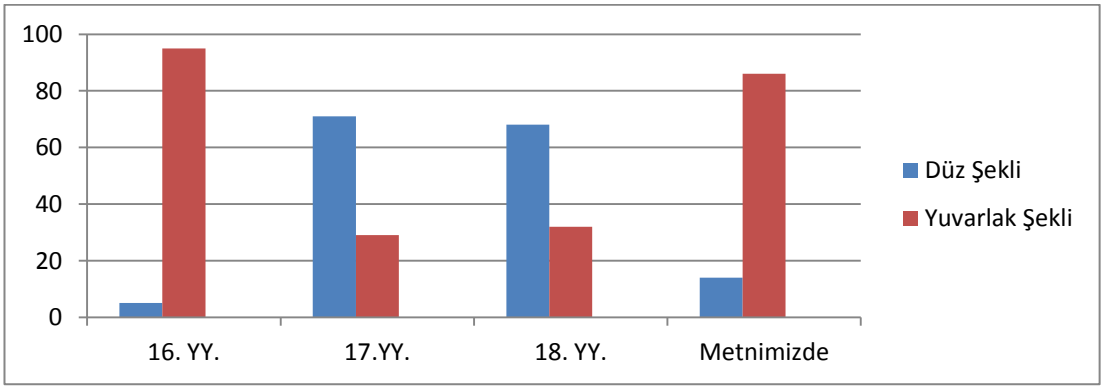

f. “-AyIn/-AyIm” emir kipi teklik 1. şahıs eki: XVI. yüzyılda ekin “-AyIn” şeklinin kullanımı daha fazla olsa da “-AyIm” % 45,4 oranında kullanılmıştır ((Kartallıoğlu, 2011: s. 488). XVII. yüzyılda ekin “-AyIm” şekli hâkim şekil konumunda olup, %63 oranında kullanılmıştır (Kartallıoğlu, 2011: s. 489). XVIII. yüzyılda Arap harfli metinlerde ek, bir örnek dışında dudak uyumuna bağlıdır ve ekteki (-AyIn)>(-AyIm) değişimi gerçekleşmiştir (Kartallıoğlu, 2011: s. 491). **Metnimizde “-AyIm eki %59 oranında kullanılmıştır.**

-AyIn/-AyIm Emir Kipi Teklik 1. Şahıs Ekinin Yüzyıllara Göre Kullanım Oranı

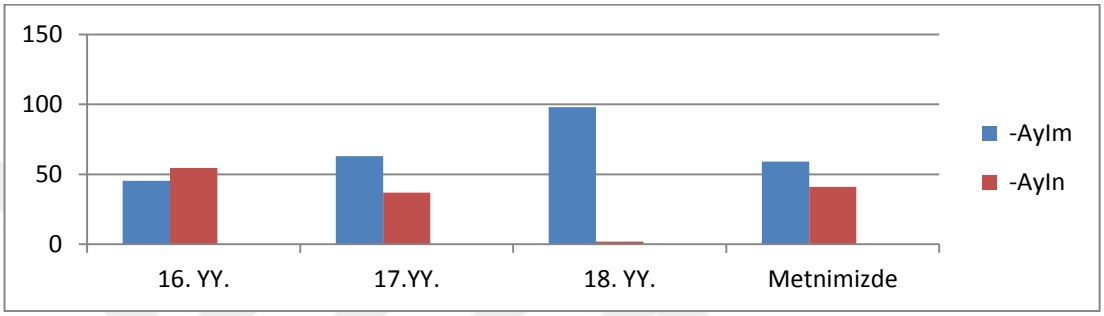

g. “-vUz/-Uz” çokluk 1. şahıs eki: Ekin “-vUz şekli XVIII. yüzyılda sadece bir eserde (Hamza Efendi Risalesi, 1773 “kurtulavuz 27b/8”) görülmektedir. Vaughan, Viguier, Carbognano ve Risāle-i Garîbe’de bu ekin bulunmayışı XVIII. yüzyılın başlarında kullanımdan düştüğünü göstermektedir. XVIII. yüzyılda görülen bir örneği ise, arkaizm olarak kabul etmek mümkündür (Kartallıoğlu, 2011: s. 517). **Metnimizde ekin “-vUz şekli sekiz defa kullanılmıştır.**

Ayrıca XVII. yüzyılın genelinde ek, düz tabanlardan sonra %28 oranında dudak uyumuna bağlıyken (Kartallıoğlu, 2011: s. 514), **metnimizde sadece bir defa “saparız (6a/10)” düz tabanlardan sonra dudak uyumuna bağlı bir kullanım vardır.**

Bu vesileyle;

Gerek “ṭağıldı (3a/4), ṭoġrı (19b/6), ṭolu (35b/3), ṭonlarını (28a/11), ṭoġdum (18a/2)” örneklerinde olduğu üzere metnimizde bir defa kullanılmasına rağmen bazı kelimelerde kelime başındaki “t” sesinin korunmuş olması; bunun yanında hem “d”li hem de “t”li kullanımların olması “tidi(9b/2) > didi(3a/1), ṭurur(21a/2) > durur(20b/8), ṭutdılar (22a/11) > dutar(23a/2), ṭoydı (4a/3) > doyunca(13a/7)”, gerekse yukarıda ortaya

konulan eklerin tarihi süreç içerisinde kullanım şekilleri itibariyle ***metnimizin XV.-XVI. yüzyıllara ait bir metin olduğunu söylemek mümkündür.***

14. Çalışmamıza konu olan metnin musannifi ve müstensihi bilinmemekle birlikte metnimizde kullanılan bazı kelimeler ve ekler Anadolu ağızları açısından incelendiğinde:

    a. "ḳıtında"(1a/7-27b/4): Metnimizde iki defa kullanılan bu kelime *Ezine –Çkl.; Şabanözü *Polatlı –Ank.; *Bor –Ng. yörelerinde kullanılmaktadır (Derleme Sözlüğü, 2009: C.IV, s. 2847).

    b. "etmek"(13a/7): Metnimizde "doyunca arpa etmegin yimezdi" cümlesinde geçen "etmek" kelimesi Darıyeri *Düzce –Bo.; Çayağzı *Şavşat –Ar.; -Ank. yörelerinde kullanılmaktadır (Derleme Sözlüğü, 2009: C.III, s. 1799).

    c. "çölmek"(4a/2): Metnimizde "ol çölmekde cennet niʿmetindeñ yaratdı" cümlesinde geçen kelime, İshaklı*Bolvadin –Af.; Yassıviran *Senirkent, Sücüllü *Yalvaç –Isp.; Navlu *Yeşilova –Brd.; Darıveren *Acıpayam, Bereketli *Tavas –Dz.; *Sivrihisar –Es.; *Terme –Sm.; *Merzifon, *Gümüşhacıköy –Ama.; Kızılköyü, *Zile –To.; *Erciş –Vn.; -Sv.; Çayırlı *Haymana, Hasanoğlan –Ank.; *Bor –Ng. yörelerinde kullanılmaktadır (Derleme Sözlüğü, 2009: C.II, s. 1283).

    d. "çömegi"(4a/1): Batı Grubu ağızlarının 1. Grup (Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla), II. Grup (İzmit ve yöresi) ağızlarında "r,l" düşmesi değişen sıklık oranlarıyla yaygındır (Karahan, 2014: s.155)

    e. "eyle"(3a/9): Metnimizde "ʿoṣmān ki eyle eylesüz biz daḫı ey cān" cümlesinde geçen ve "öyle" anlamında kullanılan kelime, Batı Grubu ağızlarının bir kısmında "ėyle, bėyle" şeklindedir. Özellikle Batı Grubu ağızı VII. Gruptaki Gaziantep ağzında yoğunlaşan bu kullanış, Avşar

ağzının bir özelliği olarak kabul edilmektedir. Bu kelimeler VI. ve kısmen VII. Gruptaki ağızlarda (amasya, Tokat, Sivas, Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Nevşehir, Yozgat) ağızlarında kullanılır (Karahan, 2014: s.136-137)

f. "başla(ya)cak"(10b/1), "eyle(ye)süz"(3a/9): Dar ünlülere göre daha dayanıklı olan geniş orta hece ünlüleri ise ünlü düşmesine genellikle direnmiştir. Buna rağmen Batı Grubu ağızlarının bir kısmında, geniş orta hece ünlülerinin de bu ağızlar için ayırıcı bir özellik teşkil edecek yoğunlukta düştüğü gözlemlenmektedir. Gelecek zaman eki "-acak/-ecek" de bu ağızlarda düzenli olarak "a,e" ünlüsünü düşürür. Bu hadise Afyon, Güdül, Kızılcahamam, Çamlıdere, Beypazarı, Nallıhan(Ankara), Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İçel, İzmir, İzmit, Kastamonu(Tosya hariç), Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak, Zonguldak ağızlarında görülmektedir (Karahan, 2014: s.122).

g. "bi(r)kez"(18a/7), "oḳu(r)ken"(16a/4), "se(r)pdiler(26a/5)": "r" düşmesi Batı Grubu ağızlarının 1. Grup (Balıkesir, Bursa, Bilecik, Çanakkale ve Eskişehir) ile II., III. ve IV. Grup ağızlarında da (İzmit, Sakarya, Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu, Samsun, Sinop, Çankırı (Kızılırmak bucağı hariç), Çorum merkez ilçesinin kuzeyindeki yöreler, Çamlıdere, Beypazarı, Kızılcahamam, Güdül, Ayaş, Nallıhan) oldukça yoğundur (Karahan, 2014: s.130).

h. "bağışlamaruz"(28a/2), "ḳomaruz"(28a/2): Azeri, Gagavuz, Türkmen ve Salar Türkçelerinde "-mAz" ekiyle birlikte "-mAr" yapısının da kullanıldığı bilinmektedir (Küçükballı, 2016: s.302). Bununla birlikte "-mar" yapısının Anadolu ağızlarında da kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Doğu Grubu ağızlarında Kars ve Iğdır "aparabilmerih" (Ercilasun, 2002: s. 265), Çüngüş ve Çermik "yapamaruh" (Özçelik ve Boz, 2001: s.108), Bismil "gelmerih" (Sökmen, 2016: s.159), Bitlis "yapmarıh" (Gökçür, 2012: s.638), Muş "almaroh" (Karahan, 2011:

s.174), Van “inanmarıh” (Gökçür, 2012: 271-272) şeklinde kullanımları mevcuttur.

Ancak “mAr” yapısı metnimizde kullanıldığı şekliyle daha çok Batı Grubu ağızlarındaki kullanım örneklerine yakındır. Batı Grubu ağızlarında “-mAr” yapısının Ankara-Nallıhan-Ericek Köyü “yımarız”(Akça, 2012: s.235), Bartın “dokumaruz, vermerüz”(Korkmaz, 1994: s.26), Bilecik “annatmarız, bilmeriz” (Özden, 2009: s.536-564), Kütahya-Emet-Yenice Mahallesi “beklemeriz, yapamarız”(Korkmaz, 1994b: s.XL-XLI), Zonguldak “inanmaruz, ġomaruz, gitmerüz” (Çamurcu, 2011: s.67) şeklinde kullanımları mevcuttur.

Bu vesileyle;

metnimizin Batı Grubu Ağızlarının III. (Bolu, -Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık hariç- Zonguldak, Bartın, Kastamonu –Tosya hariç-, Ovacık, Eskipazar) ve IV. (Beypazarı, Çamlıdere, Kızılcahamam, Güdül, Ayaş, Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık, Çankırı –Ovacık, Eskipazar ve Kızılırmak hariç- Tosya, Boyabat, Çorum merkez, İskilip -dağ köyleri hariç-, Bayat, Kargı, Osmancık) Grup ağızlarının özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

AKALIN, Mehmet (1979). Tarihi Türk Şiveleri. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

ALİ, Mohsin (2016). Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım). Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

ALPTEKİN, Ali Berat (2005). Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı. Ankara: Akçağ Yayınları.

ARICAN, Osman-YENER, Semanur (2019). Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi. Bahar Sprıng, Sayı Number: 20, Sayfa Page: 129-160.

ARSLAN EROL, Hülya (2008). Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri. Ankara: TDK Yayınları.

ASLAN, Namık (2006). Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdeci Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 20, s.189-207.

BİLGEGİL, Kaya (2009). Türkçe Dilbilgisi. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

BORATOV, Pertev Naili (2011). Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği. İstanbul: Tarih Vakfı.

ÇAMURCU, Duygu (2011). Zonguldak Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük). Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

ÇIKLA, Selçuk (2009). Şiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü Şiir. Türklük Bilimi Araştırmaları, Cilt , Sayı: 25, Sayfa: 51 – 85.

Derleme Sözlüğü (2009). Ankara: TDK Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1993). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi.

DİLÇİN, Cem (2013). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.

EBERHARD, Wolfram (2002). Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri (Çev. Müfide Kocaoğlu Van Der Hoeven). Ankara: TDK Yayınları.

EDİSKUN, Haydar (1992). Türk Dilbilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ELÇİN, Şükrü (1986). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ELÇİN, Şükrü (1998). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

ELMAS, Nazım (2017). Hikayenin Öyküsü. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2010). Türk Dili Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.

ERDEM, Sadık (2011). Osmanlı Türkçesi Grameri. Balıkesir: Eğitim F. K. Basım-Yayın.

EREN, Hasan (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

ERGİN, Muharrem (1983). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

GABAİN, A. Von (2003). Eski Türkçenin Grameri. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları.

GÖKÇEK, Fazıl (2005). Mehmet Akif'in Şiir Dünyası. İstanbul: Dergah Yayınları.

GRÖNBECH, Kaare (2000). Türkçenin Yapısı. (Çev. Mehmet AKALIN). Ankara: TDK Yayınları.

GÜLENSOY, Tuncer (1994). Türkçe El Kitabı. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
GÜLENSOY, Tuncer (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin [Tarihî-Yaşayan Türk Lehçeleri, Anadolu Ağızları ve Altay Dilleri ile Karşılaştırmalı] Köken Bilgisi Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
GÜLENSOY, Tuncer (2011). Köken Bilgisi Sözlüğü.Ankara: TDK Yayınları.
GÜRER, Gülsevin (2011). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara: TDK Yayınları.
HARMANCI, Meriç (2001). Muhlis İbnü'l-Hâfızu'l-Kâdı'ya Ait Bir Câmi'ül-Hikâyât Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi. Kocaeli Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
KANAR, Mehmet (2018). Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları.
KARAHAN, Leyla (2014). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması. Ankara: TDK Yayınları.
KARATAŞ, Turan (2004). Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları.
KARTALLIOĞLU, Yavuz (2011). Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni. Ankara: TDK Yayınları.
KAVRUK, Hasan (1998). Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
KAYA, Muhammet (2016). Mecmūʿa-yı Ḳasāʿid ve Hikāyāt (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım). Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
EFENDİ, Mütercim Âsım (2014). Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi. (Çev. Mustafa KOÇ- Eyüp TANRIVERDİ). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
KORKMAZ, Zeynep (1968). Eski Anadolu Türkçesinde Aslî Ünlü Uzunlukları. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1-2, Sayfa: 49-84.
KORKMAZ, Zeynep (2009). Türkiye Türkçesi Grameri. Ankara: TDK Yayınları.
KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1986). Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
KÖZLEME, Makbule (2017). Muhammed Kâmilî Efendi'nin Mecmuâ-i Kasâid ve Hikâyât Adlı Eseri Üzerine. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Vol/Cilt:4, No/Sayı:10.
LEVEND, Agâh Sırrı (1984). Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: TTK Yayınları.
MAZIOĞLU, Hasibe (1985). "Divan Edebiyatında Hikaye", Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
NAZÎMÂ, Ali-REŞAD, Faik (2009). Mükemmel Osmanlı Lügati. İstanbul: TDK Yayınları.
ÖZDEMİR, Emin (2002). Yazınsal Türler. Ankara: Bilgi Yayınevi.
ÖZKAN, Mustafa (2000). Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi. İstanbul: Filiz Kitabevi.
ÖZTÜRK, Erol (2017). Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı. Ankara: Akçağ Yayınları.
SAMİ, Şemseddin (1992). Kâmûs-i Türkî. İstanbul: Çağrı Yayınları.
ŞAHİN, Hatice (2018). Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Akçağ Yayınları.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla-KARTAL, Ahmet (2018). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergah Yayınları.
Tarama Sözlüğü (2009). Ankara: TDK Yayınları.
TEKİN, Şinasi (1980). Maitrisimit Nom. Berlin: BT. IX.
TÜRKER, Çiğdem (2012). Manzum Halk Hikayeleri İçerikli Bir Yazma Eser. Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 21, 2011/2.
TÜRKMEN, Fikret (1998). TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 17, s. 488

EKLER

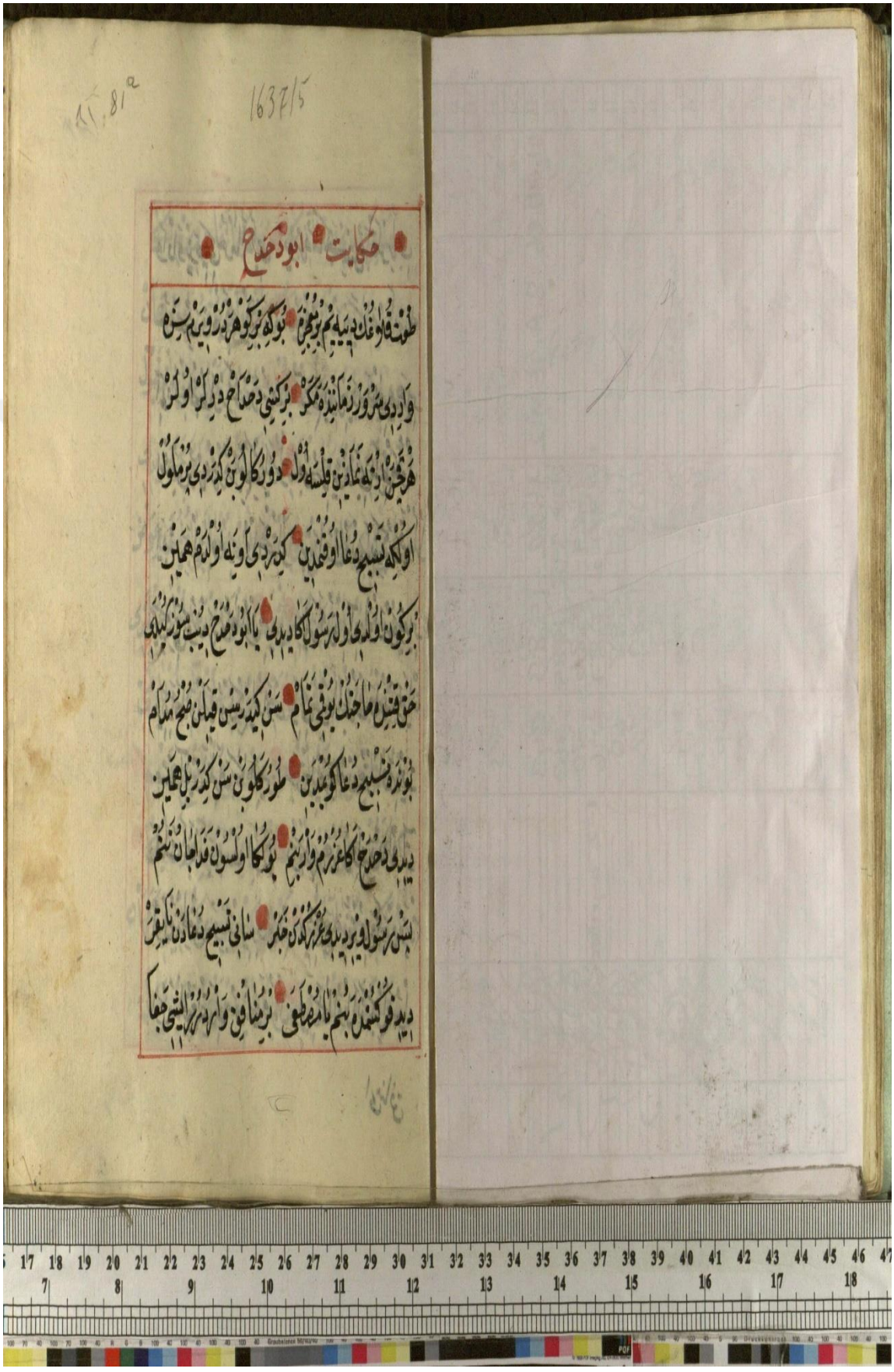

او جد انکر یوکرندن اولمادن ۔ واکرد مداح اوینه قدر همان
قدر نی حقله انکر تیدیکر ۔ هرنه ایسه امر حقی ایدیلر
یعنی تیدی کم کورمدیلر ۔ بحقه کشی کورمدن درلر
هر اشه کریزدعا ایتمه رسول ۔ اول ساعتده سوندی اولدی قبول
معجزه در اول رسولدن بلدیکر ۔ عشقی شوقله یوکمر دلدیکر

حکایت حضرت عثمان

بینه امت قلیغیون بشارت ۔ کتوردم اوشوره بوزرای حکایت
که ایشت ای عثمان امیری ۔ خدا در یولنکه دستکیری
رسول هم دی اصحابی ترکون ۔ ایدر دعوت قویوری کل کون
اجابت قیلیای طوردی اول شاه ۔ کیدر اصحابیله اولیوری ماه
کریب یوله اولسلطان کیدردی ۔ یوزرکی نقدر آدم آتردی

بینه بش یوز دی آنی عثمان ۔ یصمعقه ردی کاسلطان
دیدی قویرمزم قصد قیله شاه ۔ ایدردم مرقول آنی یوری ماه
کورمک قدرین بیله بلوردی عثمان ۔ هر آدمنه آزادلدی یرجان
چوخلق طاغلدی بیدی آنره دعوت ۔ علی کلدی ملول اوینه خلوت
چوکوردی فاطمه عالمی محزون ۔ دیدی نولدی سکا ای یوری کل کون
دیدی ای فاطمه ترکون که عثمان ۔ رسولی اوینه اوقدی جان
که قویرمز آدمنه کم ای یوری کل ۔ آزادلدی عثمان آنره برقول
دیدی برمزدنی دنیا مزلسه ۔ رسولی دعوتی اشک یوزده کلسه
بنکمیدی بوکون آنره عثمان ۔ که ایله یاره شهد یزدنی جان
دیدی فاطمه علیه یزدنی هم ۔ رسولی قیلیوب یاره اکرام
دیدی عالی آنی بش قیلیوب زیتون ۔ طعام قانی کاکم یدردی بیرسین

هیچ بندۀ نیرد نماند مگر نجه صالی ویرین ای بختیار
ایشیدیجک اول کیجک اغلدی آه حسرت ودیله جلدی
قاچ قاچ اغلدی اولدمزه اول آهی زاده دیدی یارسول
شرط ایدی بن کیدیجن اوردیله امر اولنجه کالیجن صیتا دیمه
بن اولنجه آچ قالور المز کون یوکمده حسرتی اولور دکون
حشر دک یانز یجه اوردیله دعی اوغلنجه قیام حسرت قالور
امدی کل شرط ایله دیدی رسول تا سرک اوزه کنک قبول
اول کیجک دیدی کلمز سن بودم ریا خور کیشیدن شرط اولم
قلیوب یتسوا غاذینی یتان شرط اولجن دعی المزدن غیان
قلیوب یتسوا غازین یکلر یا قدر اولیه صنجاق المز منکر
کلمز سیسه یه بوزده یا امام شرط اولجن اول کیشیلر مدام

هم صلوة وزیسلردن سکا شرط اولجن کلمز سیسه ای صفا
صالی ویردیلر آنی اولدمزه اول قوزیجغلرینه وارمدی اول اهمام
هر بریله سودی وردی تمام قوزلرینه بوزنی کوردی تمام
بردی بن سنه اری یخشی کورم حق تعالیه سیزی اصمه یم
اولیله دیوب یولنه اولدی روان وارمدی کلدی عجله اول اهمام
دیدی کلدکمی کا اولدمز رسول دیدی قورقرم صیقه دن عهد اول
اول قیامت کونی اولنجه سکا نجه بوشم صیقی عهای صفا
قاچی مشکل اشیدنز عهد صیق آنکیجون کلمشم ای بوزی آق
ایشیدیجک بو صیادی حیران نیس رسولدن ایلدی قوه اول
صالی ویردی ایلدی آزاد آنی کندی خرقنی ایلدی اول شاد آنی

حکایت جابر انصاری

حکایت جابر انصاری

اسپند یجاق دود و کین بیلان ده هاده ی پس آدم صفاری ده
اشتمکی یخه جاغیشن اولجاق اگر بلکه کسه ویرمیوب جاغه
نه جان الیه یولنه دوجهاق فلهاذا در آسمک کل اوجاغی
نه ر بوینه بیلک خلقی دخی واکه بیر بوغاز قیسمک فلکن یاز

حکایه شاه الندهه بر یهودی

یولنده
ور بدی یهودی شام الندم که صادق دیر تردی اول
یخی ده جمعه ایرتاسی اولوردی اوقورده ی توراتی الده اوکر
مکه کیم اوقوکن بنه ناکاه نه کوردی اول کیمسه نک اول
کوررده دوت کاغذ اوزره خوش بر لسان رسول نعتی
وصفی دنلشن باقیب اول یازیه پس اولده حیران
که بر جلت کسدی اوده ایدی جانی انجق کونده بنه

اوقور

اوقوکن یکشیدیر بوکوردوکوردیکی کوررلوکن
سکن کاغذای جان بزلشن اوزه بنه نعت سلطان
سکیرین داخی بنه آیدی که یعنی یقه مصطفی ادی کیسه
اوقوکن اصل اوجنی سبب کوندم پس اوده اکی کاغذ بولور اوکوزده
که طولنشن جمله نعتی وصف شاهلک کیم اول بهتر کوریدر جمله
کوزلکه بوکن امدی فکر ایلیم پس کیمسه کوره بولده وغه مکاغذی بوزیر
اولو توریت بکلی وصفاتن کوردکه کیم بلنه وصفاتن
چقایم صورتیم کیمدر محمد بوخلقه که دنلشدیر احمد
چقب خلقیته دیدی اول یهودیه دیدیکی توراته بنزر بولدی
بکا کیمدر محمد بدیر ایه کیمدر بکا که احمد بدیر ایه
نه کیشیدر نه یرده دیر یه کیمدر بلی بلدم که اول دیرده حکیمدر

سر مطلبا عنا ده بار یوزم جوکوزیمادم اوکوزکلیوبی کوزم
بیتابی اینلیکرم رضا بولدم کیدوکدی کوزیاشیمی اولدم
سرب یوزینی قیزم داغی اندن یاشیمی قلدرکوکه تصری ایجان
دردی حسنی لایزال سن قویه وار زوال سن بی زوال سن
شهادت این زمزملدیکه کرشاه قیلخانوی سلسن بوجه الله
دعی بوصوتک استی یا الهی سوالک دیکلیدکطفیلرکاهی
جمله کنوردم اکا ایمان قیلوباطل ایشه اولدم پشیمان
قبول ایدیکسه ایمانی درکم همان قبض ایلیاسن جانمی درکم
دکوالدیکه عشقیله جانم وکیمی جوبتسه ازمدعانم ایمدیسن
دعاسین قیلمایه دعی تمام اولک وبب جانمی اولدی پس همام اول
کیدوردی دوست یولنه ای جان نه کرجلدکرکه قیلمانس کمالی

یوحالی

بوحالی کوردیلر اصحاب ایدیلر آه دیدیلر صادق اولدی بلدیلر کرکه
قهوه مزدن یکمیش اطلوسروز کیه نه ثمره حاصل ایردی ای یار
یمه جمع اولنیز ایدیلر افغان یمه یاشکر یمه دوکدیلر فان
کفن دیکوب یودی عاوجاقی یقیمه ایچره خود فن ایدیلر آنی
دنوب مسجده پس قعود اصحاب کلوب بیرآیه ذکر ایدی احباب
دوقندی پس نور کلمه یه راوق یمه افغان ذکری ایدیلر موفق

تمت به الکتاب

م م م

جاغر شور کولوق قیامت کونی توغدی مولود اوغدنکر کلسون دیکر
حق تعالی رحمت ایده الله مولود اوغدنکر کلسون دیکر
الله حفظ ایده دینی کورکلر هر بر یده اعلا کوشکلر ویرکلر
الله آی آی اوغلش کلور مولود اوغدنکر کلسون دیکر
الله صراطی قوشی کبی کچرکلر آب کوثر ایله غسل ایچرکلر
اوغلش خوب کلیر حله بیچکلر مولود اوغدنکر کلسون دیکر
کاکوره آیلک یوزه یرلنی حفظ اولسون الله دور آغی
قرشمهلر دوکوب دور یرلنی مولود اوغدنکر کلسون دیکر
یوزلرنده قرمزی سن قایه صوحله عالمده یوق ایله طعام آیله
الله حفظ ایده قبوآیله مولود اوغدنکر کلسون دیکر

بالعون

اولاد اولاق یولنده حق قلدیغین صبحانه یوشهره
اول کلدی یکین جون مدینه شهرینی کوردی صورر
سلکینی بن صاحبی بی اویاردی ایلنده کوردی یوشهری لطف
کاوارمغا عزم قلدی قاشیف دیدی یوشهره وارمین
بن هله یونکرده یولداش یولنوره سه کیمیله
کلدی یوشهره اوجنده نوجوان اون یشیه طوش
اولدی ناکاه ق صقلی جمله سی کیمش عبا هوریناک
الله زه برعصا تسبیح اوقورکر صلوات ویرکلر
یوزیله بوروجهله یونکر یورکلر جون یوکجن یولنده
کوردی خوش ناقصین یونکره قرشو اسدی خوش
اول کاری یونکر دنی کوردیکر نه کشی سن دیوب

اول حسینین اولر حسن یا کیسی ● خوجه‌لر کلوب بکن
شمس وار ● کوردیلر کیم خلق ایچنده فتنه وار
بو کیشیلر صوردیلر کیم هی کیشی ● دی لرلر در
بو له خلقك جون ایشی ● دیدی آذیاشی ایچنده یوجون
فان ایدوب هم سر یله ایتمیش ناکهان ● دکلدی
دعوا سینی اولك رسول ● شی علیه بس قیلنه حکم ایدی
ایشدوب اولیکی سروری معین ● آه ایدوب درد له
قلدیلر امین ● بو بر ینه دیدیلر کل واره لوم
دد مزه واره لوم بلوا ره لوم ● اولدمان کم
آلوب اذا دالیه ● اوکیله بوی خوش شاذ الیه
اوش سکا ایردی حسینله حسن ● اولا کم سن قرنداسن

صاغ

صاغ اسن ● الدی کیم کوردی بعظیم الدی
جانمی شکر انه تسلیم الدی ● کوردوکی دمده
حسن انوك یوزون ● عقلی کیدی یاوی قالدی
کندوسن ● صندی اولدر حسین شهر یار
یره دوشدی آه قالدی زار زار ● یوزینه صوسب
دیلر طوره حسن ● در حسین قتنه سن ای جانم حسن
سنی صندم کورجك اول اغلادی ● شویله
بکر محمد ای اول اغنی ● مسجده ایشدیلر
آه ایلیوا کیردیلر احمد قتنه اغلیوا
جون رسول ایشیدی سوزلرین ● یاشه غرق
ایدی مبارك کوزلرین ● ای جکر کوشم احمدی قولدی حال

يس اولوم مقدر حكمكم اولورسن ● اى مسكين
كبر كين سكا فندان ● كه اتمدى اشى حرخ عذار
كيمك اتمدى جبكرين طلوفان ● كاهى اوغلبجون
اغلاور آناى ● كاه اوغلاو بخوغن ايرر آنادن
بويرا شيدر كم اوغرار قاسو مخلوق ● بويردر بزدركه
يقدر كادرمان ● بويرر بخدركه هيچ درمان بلمز
بولماز درديه عاجز قلدى حكما ● سلامليكز بولسون
اولدى اجلدن ● اجله اوغرادى كيسرى وهافان
اجل جامى شرابن صوه ورسن ● دوشانسن ايروفاموا
دشمن كدن ● يلوكرجه يتاسن سوم ايجسن
تيه سيلم شاد اولورسن يا برشان ● دى امدى بندن آنك

يا راغب

يا راغب قل ● كه سكا رحمت ايده حق منان
كيمه كوندرر عبادته درشكل ● عبادندر بلورسك
كنج بنهان ● قضاى آسمانى جون ايرشه
اجله اولمن كيمسه بيانمدن ● كاوكه نسنه
كلور جاده بقدر ● كرك سن باش يرينه اغلغل قان
بودنياده بلايه صبر ايلكوز ● فقك سوزكى قورتلمز
بلادن ● اولوم بر قيودر كسك كركدر
بر آسر آنى سلطنته جويان ● كيشى جمله وشن قدن اجنبى
اوكى اولاشلر همه كيسان ● بنى ولى قورتلدى هيچ
اولوم شربتين ايچوب ويرلر جان ● بودنياده
كيمسنه قلمز ثبت ● اجلدن جمعه بقدر امكان

اگر شوله اغزکلسه ای مسکین ● ورا جون
بیرله اولا یلکی بیران ● صراط اوغر ایسه در
یولان یل ● قلجدن اینی دیرلر اینجه قلیدن
یخالر قوش کبی کچه صراطی ● یخالر والس طاموبه
ارزان ● یخار تدن یخالر ایده لر اصنی ● متاعندن
یخالر ابن خسران ● یخالر شادلق ایچون اولا
یخالر کوزیزده وکله قان ● یخالر اغلر کوزی
شرابک ● یخالر اولا لرد ایما عطشان
شولکه عهد اوزره خوش دیرلدی ● بولا کرجنت
انجم حور رضوان ● اگر معصیت ایدرسک جنتکی

وریحق انزه اولا سن حرمان ● کل ایدیک ایله کل یوزه

یواعنی

یواعنی ● که تاسن یولیسین اولدن غفران
تجلی ایلیه نوری الهی ● وصاله دکشیله کله حیران
یخون سن غفلتیله مشاوسن ● حور وارد مزینه
اجداد قران ● درش کل سن دهی اشنه فلوز
ایاق باص حق یولنه همحو مردان ● اگر بلوب
صیار یسک بو یولدن ● بنا اولا کوکلده نور ایمان
اگر بلوب اذ دوکیسه یولی ● اولا حق سن هر ایشکن
یشیمان ● مرمالت کیسه عذر اولما یسر
اگر بیلک یل اولورسک زار کریان ● معتبن سن
قصور مالک بولورسن بیان ایتسه در فرقانده رحمان
متر قدر سنک بولبلوده غزن ● فضل ایدوب

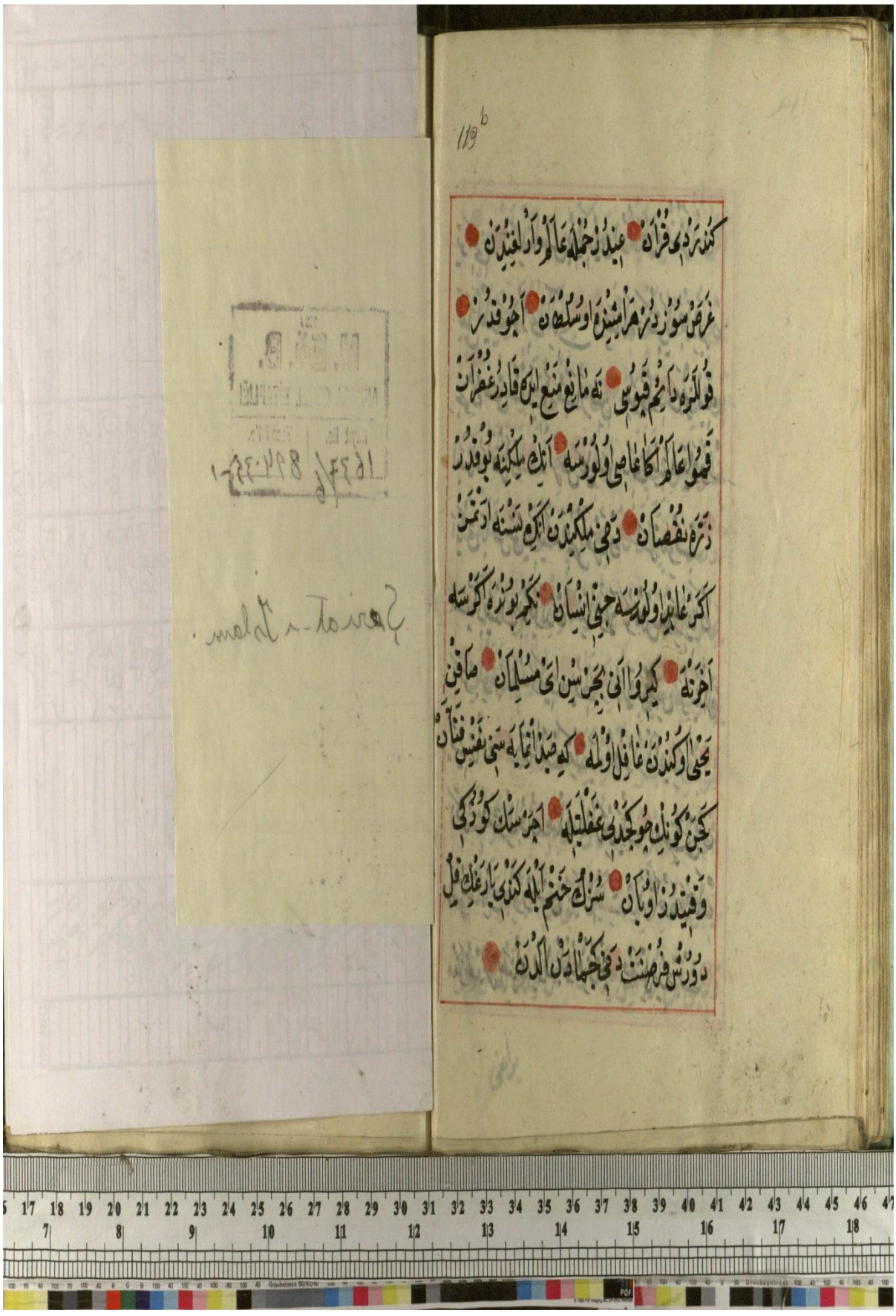

ÖZGEÇMİŞ

Feyzullah DİVLİ, 7 Ocak 1976 yılında Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gölcük'te tamamladı. 1998 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl öğretmenliğe başladı. 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans tezi olarak Ḥikāyāt adlı eserin transkrip-inceleme-metin-sözlüğünü hazırladı.